

İKİ AYLIK SOSYALİST SİYASİ KÜLTÜR DERGİSİ. FİYATI 5 TL.

KIZILCIK

2011 EYLÜL-EKİM

44

Kapitalizmin müzmin hastalığı
kriz

(İzzettin Önder)

Amadeo Clemente Modigliani

(Ayfer Coşkun)

Namık Kemal'i nasıl ve
ne kadar tanıyoruz?

(Konur Ertop)

Çari açık ve sıcak para.

(Özcan Çağlar)

Kıdem tazminatı

(Mustafa Şimşek)

Hidrolik santraller ve
enerjide sömürü

(Mehmet Yusufoglu)

Futbolun adaleti böyle de yokmuş

(Kaan Toker)

Hikmet Kıvılcımlı ve görüşleri

(Hüseyin Hasançebi)

Hüznün ıslak gülüşü

(Ahmet İnce)

Yeni Osmanlı emelleri ve Suriye sorunu

CHP'nin halleri

Anayasa meselesi

İleri demokrasinin adliyesi ve emniyeti

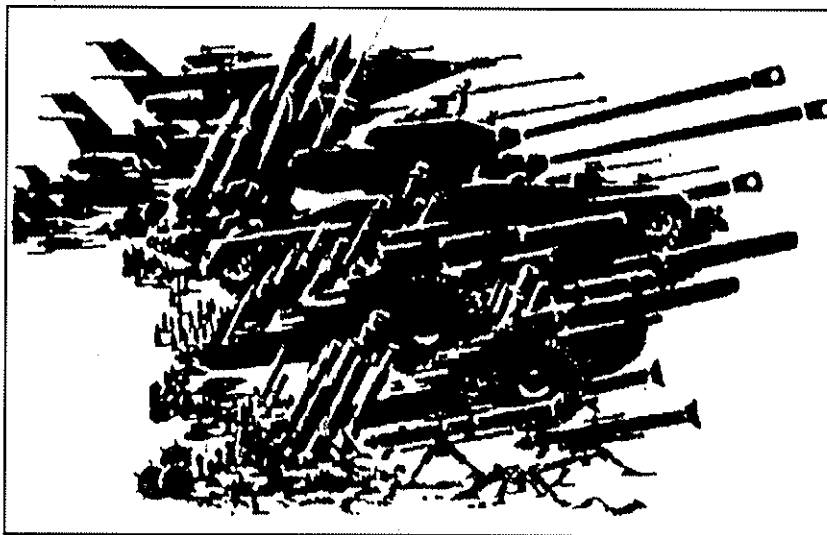
AKP+TSK

Psikolojik harpte AKP değişimi

Türkçeleştirme: 1913-1965

Mihri Belli

TAN ORAL

Kapak ve iç sayfalarda:
Amedeo Clemente
Modigliani

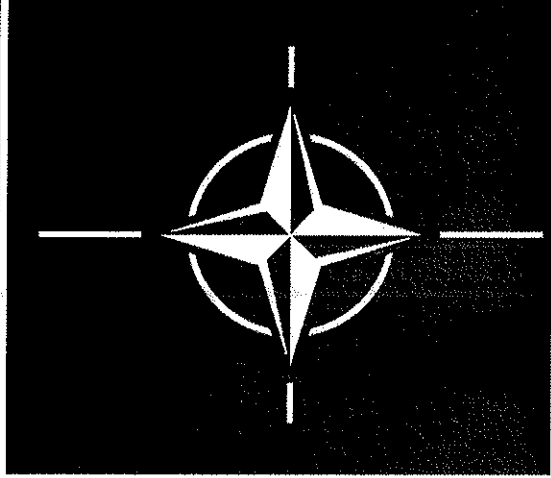
Bu sayıda

Yeni Osmanlı emelleri ve Suriye sorunu.....	3
CHP'nin halleri.....	4
Anayasa meselesi.....	5
Hayat Ağacı	6
Kapitalizmin müzmin hastalığı kriz..... (İzzettin Önder)	10
Cari açık ve sıcak para..... (Özcan Çağlar)	21
Kıdem tazminatı	25
(Mustafa Şimşek)	
İleri demokrasinin adliyesi ve emniyeti.....	30
Hidrolik santraller ve Askeri Şura'da ne oldu?	46
AKP+TSK	48
Psikolojik harpte AKP değirmi.....	50
Hidrolik santraller ve enerjide sömürü..... (Mehmet Yusufğlu)	51
Türkçeleştirme: 1913-1965.....	53
Mihri Belli.....	65
Dr. Hikmet Kıvılcımlı	67
Futbolun adaleti böyle de yokmuş.....	69
Namık Kemal'i nasıl ve ne kadar tanıyoruz?.....	71
Hüznün ıslak gülüşü	77
(Ahmet İnce)	
Amadeo Clemente Modigliani.....	78
(Ayfer Coşkun)	
İnternette Kızılçık turu	80

YAYIN KURULU: Ali Rıza Tura, Cahit Mete,
Turabi Yerli, Hüseyin Hasançebi, Kaan Toker,
Mehmet Özgen, Tektaş Ağaoğlu, Zekiye Arkel

Sahibi ve Sorumlu Yazışları Müdürü: Bülent Güner. İrtibat Adresi:
K. Karabekir Cad. 7/33, Erenköy-İST. Tel: (0216) 418 92 82
Fax: 0212 245 48 13 Posta Çeki Hesap No: 1052647-Züleyha Nur.
Kızılçık e-posta kizilcik2004@yahoo.com Yayın Türü: Yaygın, Süreli,
İki Aylık Ulusal. Basım: Ahoğlu Matbaacılık Basım-Yayın ve Kağ. San. Tic.
Ltd. Şti. Orta Mh. Fatih Rüğü Sok. No: 1-3A Bayrampaşa/İstanbul

NATO Libya'da Kaddafi'nin artık meşrû olmadığını ilân etti, onun yerine Bingazi'deki Geçici Komisyon'u tanıdı. NATO Mısır'da Tahrir Meydanı olayları ardından âdeta post-modern bir darbeye idareye el koyan Ordu üst kadrolarını niçin gayri meşrû saymıyor? Libya önemli bir petrol ülkesi. Mısır, hiç değil! Kaddafi'nin Libya'sı "başı bozuk" bir ülkeydi. Mısır, Abdülnasır'dan sonra hiç öyle olmadı. ABD'nin Ortadoğu'da en güvendiği müttefiki olarak demir yumrukla yönetildi. 30 yıl!

Suriye

İki ay önce Libya'yı ve Kaddafi'yi sattılar. AKP'li Başbakan ve bakanları! Şimdi SURİ-YE'yi ve Beşar Esad'ı satmaya hazırlanıyorlar. NATO'nun yeniçeri ağalarından başka ne beklerdiniz?

Bu, Suriye sorununun günümüz Türk dış politikası ve onu yürütenlerle ilgili bir tâli yanı.

Suriye'de ne olduğuna gelince, dış müdahalenin olduğu ve NATO ülkelerinin Ortadoğu'nun, özellikle İran ile ilişkisi dolayısıyla öne çıkan bu kilit ülkesi üzerinde öteden beri bir takım kıyıcı tasavvurlarla duruma kıyasıya müdahale etmek için âdeta sabırsızlanmakta oldukları apaçık ortada.

Lâkin şu da var: Suriyedeki Baas yönetimi müstebit bir azınlık yönetimi. Büyük çoğunluğu oluşturan Sunni nüfusa rağmen rejim küçük bir Nusayri (Alevi) azınlığın elinde. Bunun doğurduğu gerginlikler Batılı emperyalist müdahaleye müsait ortam ve imkân sunuyor. Batıların niyet ve amaçları ortada ama, rejime baş kaldıran halkın intifada başarılı olursa eline ne geçeceği bir hayli meşuk. Şimdilik yüzlerle, belki de binlerle ölüp gidiyorlar.

Yirmi kurban

Silvan olayı budur.

Önünde ardında, sağında solunda, gizli ya da açık ne olursa olsun, yirmi genç yurttaş durup dururken can verdi. Öldürüldü! Onları öldüren 30 yıldır bu kirli savaşı sürdürmekte ve hâlen de sürdürmeye devam etmekte beis görmeyenlerdir: TC devleti ve sorumlu hükümetleri. Gerillaya "üç buçuk eşkiya" diyen T. Özal'dan (Diyarbakır cezaevi dehşetinin en ağır yaşandığı ayların, yılların cunta işbirlikçisi bakanı ve sonradan Başbakan ve Cumhurreisi!) "Devlet için kurşun yiyen de kurşun atan da bizdendir!" diyen Çiller'e, ondan Susurluk olayını fasafiso diyerek geçiştiren Erbakan'a, ondan da her beyanı ve her hâliyle, "Kürt sorunu yoktur, var diyeni tepelemezsek namerdiz!" demeye getiren Tayyip Erdoğan'a kadar...

Somalinin aç bebeleri

Bir kıyamettir gidiyor. Somali'de bebeler açlıktan ölüyor! Hiç düşündünüz mü ne zamandan beri? Yalnız Somali de değil, nerdeyse bütün Afrika'da? 50-60 yıl -önce ve o zamana kadar- o kıt'anın hâli hiç de böyle değildi. Yarım yüzyıl önce Afrikaya "medeniyet" geldi, öyle oldu. Batılı emperyalistlerin, İngilizlerin, Belçikalıların, Fransızların, vb...

Kıta'nın doğal kaynaklarını talan etmek için özel olarak kışkırttıkları kıyıci kabile savaşları bir yandan; oldum olası tarlalarını ekip sürülerini güderek bebelerini doğurup büyüten ahaliyi topraklarından türlü desise ile sürüp mülksüzleştirerek büyük çiftliklerde endüstriyel tarım ürünleri yetiştirilmesini dayatan ve yüz binlerle sayılan insanın emeği ile elde edilen hasılatı Newyork, Londra, Brüksel borsalarında "değerlendiren"lerin kör kör parmağım gözüne sürdüğü soygun öbür yandan, Afrikayı ve Somaliyi bu hâle getirdi.

Global kapitalizmin marifeti!

Bu dünyanın ve bu dünyada yaşayıp ta "Somalide bebeler ölüyor" diye kimsenin yerde ağlayıp sızlayıp sözümüne insan kaygılarını dile getirmeye hakkı yok. Ağlayıp sızlamaktan kolay ne var?

Hepimiz bu dünyada yaşıyoruz.

Her hâlden hep birlikte sorumluyuz...

KIZILCIK

Seçimden sonraki Türkiye

12 Haziran seçiminden sonra Türkiye'de her şey, seçim öncesi toplumda yaratılmış boş umutların aksine yönde gelişti. Oyların yarısını alacağı önceden az çok bilinen AKP'ye bağlanan umutlar birer birer çökmeye başladı. Hatırlayalım, ülkede siyasi istikrar pekişecek, Cumhuriyet'in ilk sivil anayasası yapılarak tam manasıyla ileri bir demokrasiye geçilecek, buna bağlı olarak Kürt meselesi de bir uzlaşmaya bağlanıp hal yoluna sokulacak, ardından da 9 yıllık AKP iktidarının ulaştırdığı refah seviyesinin daha da bir üstüne çıkılacak, Türkiye küresel bir güç olmaya doğru hızla yürüyecekti.

Böyle olacaktı da, niye olacağını hiç kimse bilemiyordu. Sanki Türkiye AKP ile birlikte içine girdiği boyacı küpünden, kendi paslı sınıfsal tarihinden arınarak tertemiz çıkacak, hakikate ulaşılacaktı. Fosss!...

Seçimden hemen sonra "90'lı yıllara geri mi dönüyoruz?" diye sormaktayız. Elbette böyle olacaktı. Şaşırın varsa kendi aklına şaşırın. Dünya krizle boğuşurken Türkiye'ye saltanatı kim bahşedecek? Türkiye, kamusu makul ama tekeli özel sermayesi iflasa yakın ölçüde borçlu bir ülke. Ekonomisinin yumuşak karnı "Cari Açık"tan her an ölcümcül bir kurşun yememek için TÜSİAD'ı korumak zorunda. TÜSİAD da AKP hükümetini zaten bu nedenle korumaya aldı. Türkiye'de muhalefet diye bir şey görüyor musunuz?

Tekelci sermayenin siyaseten nasıl koruma altına alınacağı ise bilinmektedir. Lami cimi yok, "ileri demokrasi"nin başladığı yerden de geriye gidilecektir. İlk elden, Kürtler ezilecek, susturulacaktır (İlk hamle yapıldı). Arkasından özgürlükler alabildiğine kısıtlanacaktır (plan hazırlandı, herkes kendini hazırlasın). Daha arkasından kemerler sıkılacaktır (yemenizi içmenizi azaltın telkinleri ve tedbirleri başlatıldı). Ortada "işçi emekçi hakları" diye hiç bir şey bırakmayacaklar (Kıdem tazminatı gibi, en yaşamsal olanını gündeme aldılar). Ve sonunda ABD'nin ve NATO'nun yürü dediği yere doğru yürünecektir. Daha arkası allah kerim!

Herkes aklındaki AKP hurafesini söküp atmalıdır. Türkiye'yi AKP değil, AKP'yi Türk tekeli sermayesinin ihtiyaçları ve istekleri yönetiyor. Hükümetin bundan ayrı ve burjuvalaşan özgün bir sınıf temeli varsa, ona da bir hayat sahası verilmiştir zaten. Gerisini öteki sınıflar ve zümreler düşünsün.

Türkiye bu konseptte AKP-CHP-MHP koalisyonu ile girmektedir. Bu nedenle, hem bu parlamento, hem de parlamenter sistem, geleceğe iyimser bakmak isteyenler açısından çökmüş, umut ve çözüm kapısı olmaktan çıkmıştır. Demokrasi için siyaset, sol siyaset, emekçi sınıf siyaseti için zemin artık başka yerdedir. Kem küm siyasetin, safsız siyasetin, bukalemun siyasetin sonu gelmiştir. Ders biriktirmekten silkinip çıkılmalı, pratik biriktirilmeye başlanmalıdır.

Yeni Osmanlı emelleri ve Suriye sorunu

12 Haziran 2010 oylaması sonrasında AKP'ci medya mensupları –başta Star Gazetesinin yönetmeni Karaalioglu– "Yeni Türkiye" demeye başlamışlardı. İç politikadan uluslararası politikaya geldiğimizde "Yeni Türkiye" bölgede "Yeni Osmanlılık" oluyordu.

Dışişleri Bakan'ının nazariyecisi olduğu bu emeli başta Erdoğan çok benimsemişti. Onun Dünya Devleti Türkiye'nin dünya liderliği ihtirasına çok uyuyordu ve kendisini zaten öteden beri Orta Doğu'nun lideri görmeye başlamıştı. Yeni Osmanlı'nın en büyük siyasi yatırımı Suriye'nin Esad rejimiyle olan sıkı ilişkileriydi.

Gelgelelim bu hülya uzun sürmedi: Tunus'u uzak görsek bile Mısır olayları o emellere taş koydu. Onu Libya izledi. Libya'ya NATO müdahalesini argo laflarla reddeden Erdoğan, sonra tıptış tıptış müdahalede şu veya bu şekilde rol aldı, üstelik de Paris toplantısına çağırılmadı.

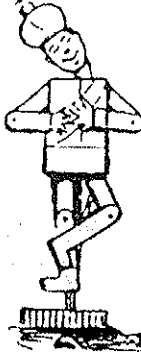
Derken, sırada Yemen, Bahreyn vardı. O kadar güney, Türkiye'ye çok uzaktı ama Bölge halklarının liderinin hiç de Tayyip Erdoğan olmadığını ortaya koyuyordu. İran ve Suudi Arabistan bölgedeki olaylarda etkili oyuncularken, Türkiye'yi ve başbakanını takan yoktu. İsrail C. Başkanına "one minute" demekle ve Mavi Marmara gemisiyle bölge liderliğinin gelmeyeceğini Erdoğan gördü mü bilemeyiz, ama Mavi Marmara'yı ikinci kez tekrarlamasına ABD izin vermedi, "gemi gidecek" lafı 12 Haziran seçimine dönük bir iç politika manevrası oldu, sefer önce seçim sonrasında ertelendi, sonra iptal edildi.

Erdoğan'ı en zor durumda bırakan Suriye oldu: Bölge liderliği hülyası için en özendiği kale sallanmaya başlamıştı. Ankara bir süre sustu, sonra nasihat ve yuvarlak laflar eder oldu. Derken muhaliflere toplanmaları için Antalya'yı açtı.

Sonuçta, Beyaz Saray'ın mesajını taşıyarak Davutoğlu'nu Şam'a gönderdi. Bu görüşmenin ABD adına olmadığını Erdoğan bağırıp çağırarak ve ağızını bozarak reddettiye de olay o kadar çıktı ki: Gezi öncesinde Dışişleri Bakanı Clinton telefonla görüşüp talimat vermişti, Başbakanlıkta "Suriye Zirvesi" yapılırken. ABD'nin Ankara Büyükelçisi Başbakanlığa gelmişti, Davutoğlu dönünce Erdoğan telefonla Obama'ya rapor vermişti.

Tencere dibin kara

Davutoğlu ile Esad arasındaki 6,5 saatlik görüşme AKP medyası tarafından zafer diye tanıtıldı, rejim Hama'dan tankları çekmişti, Ankara Şam Büyükelçisini ve bir grup Türk gazetecisini göndererek zaferini teyid ediyordu. Ama ertesi gün (12 Ağustos Cuma) tanklar Humus'a girdiler, Şam'da Cuma namazından çıkanları öldürdüler, derken Cumartesi günü tanklar ve zırhlı personel taşıyıcılar Lazkiye'ye girdiler, çünkü bir gün önce kentte Cuma namazından çıkanlar gösteri yapmışlardı. İnsan Hakları Gözleme Grubu 14 kişinin öldürüldüğünü bildirdi. Yetmedi, 14 Pazar günü denizden iki savaş gemisi geldi, şehri bombaladı,

26 kişiyi öldürdü.

Yani Tayyip Erdoğan ve şakşakçılarının fiyakası ancak bir gün sürdü. Sadece Erdoğan muhibbi gazeteler değil, Milliyet, Vatan gibi öyle gözükmeyenler bile bu olağanüstü diplomasi başarısı! karşısında "Dışişleri Bakanımız gitti. Söyledi, tankları çektiler" korosuna katıldılar.

Davutoğlu ile Esad'ın ne konuştukları açıklanmadı; Türk tarafı kendi sözlerini mealen özetledi, Türk C. Başkanı'nın mektubunu yayınladı. Ama Suriye tarafı ne demişti? Mesela, sizin Genel Kurmay Başkanınız "40 bin Kürdün öldürüldüğünü açıkladı" demiş miydi? Üç bin köyü boşalttınız, yüz binlerce insanı sürdünüz demiş miydi? Yüz yıllık tarihi Ege'de başlayan Rum katliamlarıyla, 1915 sonrasındaki Ermeni jenosidi ile ve Kürtlere karşı "tedip harekâtı" adlı pasifikasyonlarla dolu olan ve yakınlarda da Kürtlere karşı yeni bir sindirme harekâtına başlayacak bir devlet mi Suriye'deki diktatörlüğe demokrasi ve insan hakları dersi verecekti?

"İç meselemiz" ne demek?

Üzerinde durulacak asıl konu Türk başbakanının Suriye olaylarını "iç meselemiz" diye nitelemesidir. 8.5 yıldır başbakanlık koltuğunda oturan bir şahıs böyle laf etmez, bu kadar büyük gaf yapmaz. Erdoğan'ın öyle demesi, ya nicedir kendini kaptırdığı Yeni Osmanlı sendromundan ileri gelmektedir ya da ABD'nin ve Batı'nın kendine vereceği askeri müdahale vazifesine kılıf hazırlamaktır.

Dileriz ki, ikincisi değil birincisi söz konusudur. Zira Erdoğan'ın kendisini hayal âleminde görmeye devam etmesi onun iç dünyasına aittir, ama savaşa kalkışır ve Türkiye'yi Orta Doğu bataklığına sürüklerse bu yıkım olur.

Fakat şu kadarını daima aklımızda tutalım: 90 yıllık Cumhuriyet tarihi boyunca Türkiye bir zamanlar üç kıtada at koşuran atalarının ahfadı olma hayalinden ve yayılmacı emellerinden kurtulamamıştır. Emperyal (imparatorluk) güdülerinden sıyrılmamıştır. Fırsat bulduğu anda ilhaklara gitmişti. Hatay bunlardan biridir, Kuzey Kıbrıs diğeridir. Kürdistan Özerk Bölgesine ait (Türkiye sınırındaki 15 km. derinliğindeki) bir şeridi "güvenlik" gerekçesiyle işgalinde tutmaktadır.

Suriye'ye askeri birlik sevkederse biliniz ki, bunu belli bir bölgeyi elinde tutmak için yapacaktır.

Bu ülkenin barış güçleri olarak Suriye'ye asker gönderilmesine karşı çıkacağız, yeni bir savaşa kalkışma, Kürdistan'la barış, Kürtlerle tuttuğunuz savaşı bitir, onların topluluk haklarını tanı, adil ve evrensel bir çözümde anlaş diyeceğiz.

Suriye halkı ne yapsın? Kendi diktatöründen kurtulmak için bir müsteviden medet ummasın. Irak halkı diktatöründen kurtuldu, ama işgal altına girdi, 1 milyon insanı öldü. Suriye'nin, Libya'nın çözümü Arap halklarının dayanışmasıdır, diktatörleri yıkmaya uğraşında emperyalistlere ve emperyal emellere ram olmamaktır

CHP'nin halleri

CHP, resmen ve usûlü dairesince aday gösterilip seçilen iki milletvekiline –Parti yöneticilerinin dediklerine göre, Meclis'e gelip çalışması engellenen diğer 5 BDP?milletvekiliyle MHP'den aday gösterilen ve seçilen 1 milletvekiline de– sahip çıkmak için ve millî iradenin tecellisi adına TBMM'de milletvekili yeminini bir süre boykot etti. Bunu gerçekte ne için, ne gibi bir anlayışla yaptığı Parti'nin ondan sonraki davranışlarından –çırpınılarından da diyebilirsiniz– ayan beyan belli oldu.

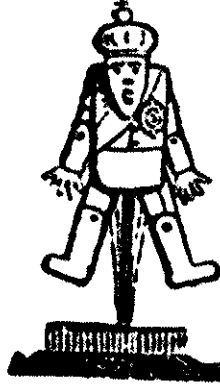
CHP?yönetiminin böyle yapmakla Parti'yi ve kendilerini ne gibi bir açmaz sokmuş olduklarını dost-düşman herkes görüyordu ama, o açmazın gerçek ve doğru mahiyetiyle ne olduğunu maceranın seyri boyunca çok az kimse görüp dile getirebildi.

CHP yöneticileri doğru ve gerekli bir şey yapmaya kalkmakla birlikte o işin altından kalkamadılar. Çünkü CHP'nin ideolojik dağı da, örgüt yapısı da, siyaset anlayışı ve tarzı da bununla uyumsuz. Çaresiz gittiler, burjuva T.C.'nin en merkezi tabusuna boyun eğdiler.

Onlara yöneltilen eleştirilerin ortak noktası neydi? CHP, yemin etmedikçe Meclis içinde hiç bir şey yapamayacağına göre kendisini Meclis'in dışına hapsedmişti! Yani eylemsizliğe. Zira her çözüm ve çözüme yönelik eylem mutlaka Meclis içinde aranmalı ve orada bulunup karara bağlanmalıydı. CHP?Meclis'te aranıp bulunacak çözüme yemin boykotuyla ulaşmaya kalkmakla kendini T.C: rejiminin ve parlamenter demokrasinin meşrûyet alanı dışına sürüyordu.

Seçimin hemen ardından ilk iştiyakla yemin boykotuna balıklama dalan CHP?yönetimi bu kıskaçı kırıp boykot kararının gereklerini yerine getirmeye yanaşmayarak karaya oturdu... Tekrar yüzer hâle gelebilmek için, "Hani nerde, bir tahlisiye simidi yok mu, bulayım da tutunayım!" diye çırpınmaya başladı. Kim koşacaktı imdadına? Adalet duygusu pas tutmamış yargıçlar? Adalet Bakanlığı'nın hakkaniyet duygusu körelmemiş bürokratları? Müslüman vicdanından şüphe edilemeyecek Adalet Bakanı? Beyninde kaç tilkinin dolaştığı boyundan bosundan ve suratından anlaşılan Cemil Çiçek? Sayın Cumhurbaşkanı Hazretleri? AKP?grubu... ve hepsinin üstünde ülkenin demokratik geleceğinin teminatı Başbakan'ın kendisi?!

"Tükürdüğünüzü gördük. Şimdi yalayın da, onu da göreyim!" diyen Başbakan! Onun millî egemenlik anlayışı, millî iradeye saygısı, adalet duygusu...

ve hattâ 8-9 yıl önce buna benzer bir durumda CHP'nin ve Deniz Baykal'ın kendisine yaptığı iyiliğe minnet duygusu...

Ne içindi bütün bunlar? "Yeni" CHP bu hallere nasıl ve niçin düşmüştü? "Yemin krizi"nde çözümünü cin fikirli C.Çiçek'in arkasına sığınarak ve Tayyip Erdoğan'dan şefaet dilenerek TBMM?içine kendisini hapsedmekte gördüğü için!

Lâfı daha fazla uzatmayalım.

Milletin seçtiği söylenen vekiller sadece ve salt Meclis içinde mi "milletin vekili"dirler? Ankara'dan seçilen bir milletvekili aynı zamanda İstanbul'da

yaşayan bütün yurtdaşların da vekilidir. Klasik parlamenter demokrasi doktrini böyledir. Ama bundan milim ileri gitmez. Doktrin milim ileri gitmez ama, biz gidebiliriz. Milletvekillerini verdikleri oylarla kendilerine vekil tayin eden seçmenler de nerede olurlarsa olsunlar pekâlâ daha ileri gidebilirler.

Cumhuriyet Halk Partisi, hiç değilse bir adının da Halk Partisi olduğunu tam da hatırlayacağı bir sorunla karşılaşınca unuttu. Daha doğrusu, kendisinin geniş halk kesimleri nazarında artık kayda değer hiç bir kıymeti harbiyesinin kalmamış olduğunu bilinciyle, varmak istediği sonuca halkla birlikte, halka dayanarak, halktan güç alarak varmayı denemeyi hiç aklına getirmede. Onun yerine, o sonucun 85 yıllık burjuva cumhuriyetin halk iradesini çarpıtmaya ve suistimal etmeye uyarlanmış kuralları ardına sığınarak, bir başka deyişle halkı (yani kendisine oy veren seçmeni de) çözümün aktif bir parçası kılmaktan fellik fellik kaçarak elde etmeyi seçti.

Doğru da yaptı, kendi açısından. Zira halkı işin içerisine katmak, "dâvayı Meclis dışına –sokağa!– taşımak aklının ucundan geçse TÖVBE! diyeceği bir şeydi.

Düşünün bir! Eski Cumhurbaşkanılarından Süleyman Bey'in tavsiyesiyle aday gösterilen Adalet ve Doğru Yol Partileri'nden kılıç artığı isimlerle 80 şu kadar yıl öncesinden üzerine ilişip kalmış nâmı müstearıyla "Halk Partisi" olarak halktan oy alıp iktidar olma hayalleri kuran bir parti!

CHP'nin bu saatten sonra ne olduğunu ve ne olmadığını pekâlâ bilen yöneticileri bir ara çuşa gelip içine daldıkları maceradan tam zamanında (yaz tatiline girecek olan Meclis'te de yapılacak bir şey kalmadıktan sonra) tornistan ederek kendilerini de, halkla aralarında ne gibi bir ilişki kaldığını da çok iyi bildiklerini gösterdiler.

Yüce Tengri taksiratlarını affetsin!

Anayasa meselesi

Yeni seçilen Meclis'in yeni bir anayasa yapmasının tek bir anlamı ve yararı olabilir: Kürt sorununun, Kürt halkının siyasi temsilcilerinin katılımıyla çözümünü kolaylaştıracak kimi yaklaşımların bir an önce mer'iyet kazanması.

Hâlen ortalama 5-10 yurtdaşın (büyük çoğunluğu Kürtler) her ay can vermesine neden olan hâlihazır durumun sona erdirilmesi için neler yapılabileceği ve nelerin yapılmasının şart olduğu şimdiye kadar yeteri kadar tartışıldı; sorun, aklı başında, vicdanı kararmamış her insanın şu kadarcık bir iyi niyetle kavrayabileceği kadar vuzuha kavuştu.

Böylesi zorunlu âcil yenilikler hiç de A'dan Z'ye yepyeni bir anayasayı gerektirmiyor. Meclis'teki partiler arasında anlaşma sağlanarak kaleme alınabilecek 3-5 basit anayasa metninin Meclis çoğunluğunca onaylanması hâlinde 30 yıldır bunca kan akıtılmasına neden olan bu sorunun kesin çözümü yolunda hiç değilse anlamlı bir mesafe alınmış olur. Daha 2 ay Meclis'in toplanmasını beklemenin, sonra da kimbilir kaç ay sürecek bir "anayasa yapma" sürecinin içine dalmanın durumun âciliyetiyle bağdaşır bir yanı var mı?

Yeni anayasa bundan sonrasının ve de ötesinin işidir. Onun için hemen her konuda esaslı bir mutabakat, sonunda çıkan metne oy vermeyenlerin de sineye çekebilecekleri bir toplumsal uzlaşma gerekir. Anayasalar toplumsal sözleşme metnidir. Bunun olabildiğince sağlanması ancak yeni anayasayı yapacak bir Kurucu Meclis'in devreye girmesiyle mümkündür: tayinle filan değil, tek dereceli barajsız seçimle gelecek geçici bir ikinci Meclis. Şimdiki Meclis ülke işlerini yürütmekte her konuda uygun gördüğü icraatı yapabilmesi için seçmenin AKP'ye yetki vermesiyle oluşmuştur. (Bu arada, 12 Haziran'da oy vermeye gitmemiş seçmen sayısının 10 milyonun üzerinde olduğu da ne unutulacak, ne de kaale alınmayacak bir olgudur!) Yani şimdiki bu Meclis burjuva demokratik parlamentarizmin icapları gereği ülke halından öyle bir yetkiyi koparıp alanların oluşturduğu Meclis'tir. Özel olarak yeni anayasayı yapmak üzere oluşacak Meclis ise, bundan çok öte ve açık seçik, belirgin bir katılım ve vizyonla oluşmalıdır.

12 Haziran Meclisi seçmen iradesiyle seçildi, niye anayasa yapmaya yetkili olmasın? Pekâlâ yetkilidir, deniliyor. 12 Haziran Meclis'i seçmen

iradesi üzerinde %10 barajı, Siyasi Partiler Yasası ve benzerleri 12 Eylül Cunta iradesini sürdüren anayasal ve yasal müdahalelerle seçildi. Bunu hep biliyoruz. Bilmezden gelmenin kötü niyet, AKP yardakçılığı ya da aymazlıktan başka bir izahı yoktur. Bu bir. İkincisi, yeni anayasayı yapacak iradenin AKP ve CHP gibi partilerin temelinde birbiriyle uyuşan hegemonik tercihlerinden ve "kırmızı çizgileri"nden olabildiğince özgür olmasına elverecek. her türlü yasal, idari, siyasi imkân devreye sokulmalıdır. Bir üçüncü nokta: 12 Haziran seçimi AKP'iktidarının

8-9 yılının Başbakan'ın "çıraklık-kalfalık-ustalık" söyleminde ifadesini bulan bir tür muhasebesi mahiyetindeydi. AKP'oyunu %47'den %50'ye kadar arttırarak yine iktidar oldu. Bu iktidarın bu Meclis'teki belirleyici oy çoğunluğuyla (muhtemel referandum seçeneklerini de yedeğe alarak) toplumsal sözleşme iradesini kendi geçmiş ve gelecek tercihleri ve vizyonu doğrultusunda çarpıtaçağı kesindir.

"Türkiye bu anayasayla gidemez!" Başbakan söylüyor bunu. On yıldan beri Türkiye'yi bu anayasayla götürüyor ama Kenan Evren cuntasından devraldığı tüm yetkiler ve imkânlarla. AKPlilerin bundan sonrası için "yeni" bir anayasayı neden ve ne için istedikleri ayan beyan ortada. Tayyip Erdoğan ve yârânı, cümle yandaş/yalaka medya şimdilerde olanca gayretleriyle buna hazırlanıyor. Global kapitalizmin ihtiyaç duyduğu ve öngördüğü her türlü yurtdaş ve insan düşmanı "yenilikçi", "değişim"ci düzenlemeyi özgürlükçü, sivil anayasa yaftası altında halka ve ülkeye dayatmak için eşinip duruyorlar.

Yeni bir anayasa için barajsız bir seçimle gelecek, rejimin miadı çoktan dolmuş sakat takıntılarıyla mâlûl siyasi yapıların dayatmalarından olabildiğince âzade, çeşitli toplum kesimlerinin çıkar ve tercihlerinin, özlemlerinin, ihtiyaçlarının dile getirilmesine açık seçeneklerin uygun ve gerekli usul kuralları sayesinde gün yüzü görüp ciddiyetle tartışılacağı gerçekten katılımcı bir Kurucu Meclis, AKP'nin ve liberal globalizm hayranı sağlı sollu AKP kuyrukçularının emellerine ket vurup ülke emekçilerinin ve demokrasi güçlerinin tercihlerini olabildiğince öne çıkarabilecek bir özgür iradenin devreye girmesini sağlayacak yegâne çaredir.

Başka türlü, uluslararası finans kapital taşeronu AKP'nin emrivakilerine teslim olmaktır.

Kıdem tazminatı ve işçiler

12 Eylül Cuntası'nın dahi yapmadığını şimdi bu AKP iktidarı yapıyor. Sanki millettten aldığı %50 oyu bunun için aldı!

Uzun boylu açıklamalara, yakınmalara filan hiç gerek yok. Karşı çıkmak ve bu işi bozmaktan başka yapılacak hiç bir şey yok. Bir zamanlar CHP muhalefetiyle destekli Demirel hükümetince

kazanılmış işçi haklarının gaspına karşı nasıl 15-16 Haziran eylemleriyle direnildiyse, daha sonra nasıl örgütlü işçilerin başı çektiği sürekli direnişlerle o zamanki DGM'lerin çanına ot tı-kandıysa, şimdi de istenilen sonucu elde etmek için ne gerekiyorsa yapılmalı.

Genel grevse, genel grev! 50 bin kişilik protesto yürüyüşüyse, 50 bin kişilik protesto yürüyüşü! İş yavaşlatmaysa, iş yavaşlatma!

Daha? Dahasını işçiler, çalışanlar bilir.

Bilirler de, yaparlar mı?

Yapmazlarsa kendileri bilir...

Maastricht yine iş başında

Neredeyse 15 yıl oldu, herhalde unutulmuştur. Güney Kore'de -global kapitalizmin erken demlerinde dünya âleme örnek ülkeydi- feci bir kriz patladı.

Çok fazla derinleşip ülkeyi bütün bütün çökertmeden uluslararası mâlf müdahale ile kriz atlatıldı. Ama yapacağını yapmıştı. Kriz ertesinde, Güney Kore'nin ele avuca sığmaz sanayi kuruluşlarının nerdeyse dörtte üçü özelleştirilerek ve de "kurtarılarak" uluslararası finans kapital çakallarının eline geçmişti!

Şu sıra Yunanistan'da işler kötü. Sırada İrlanda, Portekiz, İspanya ve hattâ AB'nin üçüncü en zengin, ülkesi İtalya'nın olduğu söyleniyor. Yunan ekonomisini çöküşten "kurtaracak" enstrümanlardan en başta gelenlerden birisi yine özelleştirmeler. İyi mi?

Yunan başbakanı Papandreu AB önünde sınava çekilirken, "Ne yani, Mora'yı mı satayım istiyorsunuz?" demiş.

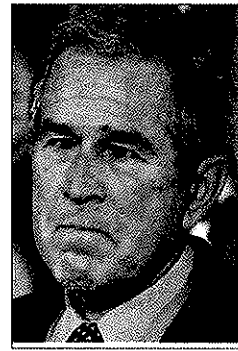
Anlayın adamcağızdan neler istendiğini!

Avrupa Birliği'ymiş. Lâf! Almanya/Fransa müşterek sultasına emanet, mukaddes Maastricht İmparatorluğu!

"Buş yargılansın!"

Amerikan İnsan Hakları İzleme Örgütü, Çiftvav Buş'un işkencecilikten yargılanması için dünyaya çağrı çıkardı. (Milliyet, 14 Temmuz 2011.) Onunla birlikte, başta olduğu yıllarda yakın avenesi Başkan Yardımcısı Dick Cheney, Savunma Bakanı D. Rumsfeld ve CIA?Başkanı G. Tennett suçlular arasında diyorlar.

Suçları: Irak/Ebu Garip ve Quantanamo'da işkence; CIA'ya dünyanın neresinde olursa

olsun insanları kaçırıp gizli karakollarda işkenceye tâbi tutması için emir çıkarma; Uluslararası Kızılhaç Örgütü'nün kurallarının ve yasaklarının hiçe ayılmasına yol verme, vb., vb..!

Peki, Buş ve avenesi işledikleri bu suçlardan

yargılanırlar mı?

Yargılanmazlar!

Çünkü bu dünya, bugün böyle bir yargılama girişimini başarmaya lâayık bir dünya değil.

Kim?

AKP hükümetlerinin 2002'den bu yana eğilip büküle büküle hiç kırılmayan omurgası. Sivil/Asker vesayet rejiminin alâmeti fârikası. Her kritik dönemeçte devletin gizli veya açık ağır elini manipüle etmenin ustası... Bu hasletleriyle muvafık/muhelif, ilerici/gerici, demokrat/değil cümle yazı çizi erbabının ve de efkârı umumiyenin hayranlığını kazanmış beni âdem!

CHP'nin "yemin krizi"nden kurtulmak için dört elle sarıldığı Cemil Çiçek!

Altı da bir, üstü de bir...

Obama yönetimi Afganistan'dan ve Irak'tan 50 bin askerini geri çekecek diyorlar.

Radikal'de yayınlanan bir habere göre (11 Temmuz 2011) geri dönen ABD'li "kahraman asker" in hâli dumanmış. Hatırı sayılır bir bölümü ortada kalacak, yani sokağa düşecekmiş! 2009 yılında böyle yurda dönüş (back home) yapmış askerlerden evsiz barksız kalıp hâlâ daha sokakta yaşayanların sayısının 107 bin olduğu bildiriliyor!

"Ne Amerika'ymış be!" demez misiniz?

Tek kutuplu dünyanın efendisi!

Yetmez ama evettt! deyicilerin günahı

Yargı-Sen'in, yani henüz altı ay önce kurulan hâkimler ve savcılar sendikasının mahkeme kararıyla kapatılması. Bırakın her türlü çağdaş ve medeni hukuk anlayışını, hâlen mer'i anayasanın 90. maddesine de açıkça aykırı.

Yani bir tür darbe!

Statükocu direnişin ta kendisi!

O mahkemenin yargıcı ya da yargıçları kime güvendiler de bu kararı verdiler?

12 Eylül anayasa referandumu "statükocu yargı"yı demokratikleştirmeyi öngörüyorsa, şimdiki HSYK'nın Yargı-Sen'i

kapatma yargısına Van savcısı

Ferhat Sarıkaya muamelesi

çekirdi. Hem de bu defa yerden göğe kadar haklı olarak.

Bunun böyle olacağı o meşhur referandum öncesinde belli değil miydi? Neydi o bile bile AKP'nin ardına takılıp oy vermeler? Bunun için ortaya sürülen pestenkerânî gerekçeler? Yoksa basiretleri bağlanmıştı da neyin tezgâhlandığının farkında mı değillerdi?

Savcı Ferhat Sarıkaya

Kim kıymıştı Savcı Ferhat Sarıkaya'yı?

Hani "Şemdinli bombacıları" olayında zamanın K.K.Kumandanı Yaşar Büyükanıt'ın, "Tanırım kendisini, iyi çocuktur!" dediği assubayın marifetlerini soruştururken işin içine Büyükanıt'ın kendisini de karıştırmaya başına en sonunda meslekten atılmaya kadar gelmedik bela kalmayan Van Savcısı?

Yandaş medyanın kahraman ilan ettiği, dilinden düşürmediği, o zamanki statükocu ve tu kaka HSYK'nın gadrine uğramış savcı?

Kimdi Ferhat Sarıkaya'nın celladı?

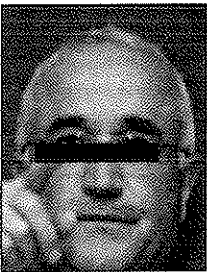
HSYK yakmıştı zavallı savcının hayatını... da, o günlerin HSYK'sının başkanı Adalet Bakanı

değil miydi? Adalet Bakanı'nın katılmadığı, yani kendisi gündeme getirmeyse de gelmesine olurunun vermediği herhangi bir karar alınabiliyor muydu? Kimdi o günlerin

Adalet Bakanı?

Biz söylemeyelim.

Siz bilin!

Kuzu yine işkembeden attı

Başlık biraz laubalice oldu, affola, ama her konu ve de sözkonusu her kişi kendi seviyesini ister istemez dayatıyor.

Yine ne demiş anayasa profesörü ve meclis anayasa komisyonu değişmez başkanı

bay Kuzu?

"Parlamentar sistem hiç bir ülkeye fayda

sağlamamıştır."

(Hürriyet, 11.

Temmuz.2011)

Kuzu bilmez mi

bu söylediğinin kuyruklu bir YALAN olduğunu?

Pekâlâ bilir.

Niyet bozuk olunca bilgi fayda etmiyor.

Bizlerin hâli ve geleceği de "işte millet seçti" denilen böylelerinin eline kalıyor.

Amerika'da ne oldu?

Amerika Birleşik Devletleri'nin iflasına iki adım kalmıştı. Bu feci akıbet son anda atlatıldı. Finans kapital çevreleri—uluslararası banka sözcüleri, büyük medya yazarları, onların burası gibi ülkelerdeki papağanları—pek sevindiler. Dünya ekonomisi rahat bir nefes aldı dediler.

Bir de Amerikan halkının gerçek sözcülerine, sokaktaki sıradan yurttaşa, sendikacı işçilere vb... sorun bakalım onlar ne diyor?

"Kriz", ABD'nin borçlanma limitinin kanunla belirlenmiş nihai üst sınırının biraz (2,5 trilyon dolar kadar) artırılmasıyla "önlendi". Sorun, bunu sağlamak için kamu harcamalarında yapılacak kısıntılarda idi. En büyük kısıntı, her zaman olduğu gibi, sosyal güvenlik harcamalarını vurdu. Dünya ekonomisinin "rahat nefes alması"nın maliyeti yoksul ve az gelirli yurttaşların sırtına yıkıldı. Büyük korporasyonlar, dev tekeller, süper bankalar ve onların bir avuç yöneticisi yine kayırıldı.

Globalleşen dünya hep böyle "bina" okuyor. Dönüyor dönüyor yine okuyor!

Kirli savaş lobisi

Zaman gazetesinin önde gelen iki çok bilmiş ve bir o kadar da münasebetsiz yazarı var.

Gerçi o ceridede yazan, yazmaya teşne, hevesli öyle bir çok yazar çizer var ama, bu ikisi hakikaten “bir başka kategori”.

Küçük dağları değilse bile Tayyip Erdoğan’ın yeni seçim zaferini kendileri kazanmış gibi bir edayla, Kürtlere, solculara, komünistlere, akıl ve

vicdan sahibi demokrat aydınlarla terbiyesizce veryansın ediyorlar. Seçimden önce böyleydiler, seçim sonrasında büsbütün azdılar.

O arada Kürt özgürlük hareketine karşı kirli savaş lobisinin lanetli sözcüleri olarak da gerçek yüzlerini gösterdiler. Hükümetin Kürtlerin üzerine 50 bin özel harekât polisini süreceğini ilan etmesinin ardından pervasızlıkları hiç sınır tanımaz oldu.

Zaman adlı ceridenin önde gelen çok bilmiş iki yazarı üzerine şimdilik bu kadar...

Kim ve nasıl?

Şimdiden hapiste gün saymaya mahkûm edilen omuzu kalabalıklar da, kendi aralarında “örgütlenerek” (!) “Susma sustukça

sıra sana gelecek!” oyunu oynamaya kalkan eşleri de geçmiş seksen şu kadar yılın –ya da hadi diyelim son otuz yılın– muhasebesinde

paylarına düşeni ödüyorlar.

Bu işin tâli yanı. Asıl sorun şurada: seksen şu kadar yıllık Cumhuriyetin mesela 27 Mayıs’ta, mesela 12 Martta, mesela 12 Eylülde ve 28 Şubatla askerin üzerine yıktığı işleri bundan böyle kim, nasıl yüklenip gözünü kırpmadan yüklenip ve de kimselere acımadan yerine getirecek? Bir başka deyişle, kimilerinin “normalleşme”, kimilerinin “sivil vesayet” dediklerinin işi ne olacak?

KİM o işi NASIL görecektir?

Kelepçeyle olmaz!

6 ayda 105 kadın cinayeti!

Bu ülkede kadın öldüren erkek sayısı bu kadar artmışsa, bunun keyfiyet bakımından da, kemmiyet olarak da başımızdaki iktidarla bir alâkası olduğu ne kadar akla gelse yeridir.

Bu bir.

İkincisi: Her kadın kaatili, hiç bir tahrik, iyi hal, şu bu indirimi aranmadan en ağır müebbet cezasına çarptırılmalıdır. Eşlerini, sevgililerini ya da göz koydukları herhangi bir kadın yurttaşı taciz ya da tehdit edenlerin cezası da baya ağır olmalıdır. Kadınlara karşı işlenen suçların görece hafif olanları zaten daha polis safhasında ya da aile içi dayanışma ile geçirtiliyor.

En ağırları, ölümler söz ve haber konusu oluyor. Bu suçların cezalandırılmasında en ufak bir indirim ya da “halden anlama” yaklaşımı suça doğrudan teşviktir, hattâ potansiyel suçluları tahriktir. Olmadığını söyleyen beri gelsin.

Elektronik kelepçe denilen şeyle uzaktan takip de işi polise havale edip adamı ne yapacaksa yapması için serbest bırakmaktan başka bir şey değildir.

Ayrıca, kadınları kasap gibi doğrayan kaatillerin hâlini süregelen geleneklerle, yok bilmem eğitim eksikliğiyle, aile içi alışkanlıklarla, şununla bununla açıklama huyundan da hem devlet, hem kamuoyu bir an önce vazgeçse iyi olur. Bu tür halden anlama yaklaşımlarının kaatilleri suça teşvik yerine geçtiğinin anlaşılması için daha kaç yüz kadın yurttaşın önümüzdeki aylarda göz göre göre boğazlanması gerekiyordur?

Saman alevi

Kürt sorununun Kürtlerle birlikte çözümünü yokuşa sürme maksadıyla öne çıkarılan zavallı bir demagoji, saman alevi gibi sarıyor ortalığı.

Kürtler nasıl yaşamak istiyorlarsa öyle yaşamak için kendi bölgelerinde (öteden beri, tarihen Kürdistan denilen topraklarda) demokratik özerklik ya da federasyon ya da başka bir şey mi istiyorlar?

Olamazmış efendim! Çünkü mesela İstanbul'da üç milyon Kürt yaşıyormuş. Bunlar zorunlu göçe mi sürükleneceklermiş!

Tek devlet, tek bayrak diyen bizzat Kürtlerin siyasi temsilcileri. Arkalarında en az üç milyon oy, dolayısıyla on milyonun üstünde Kürt nüfus var. Kaldı ki İstanbul'un suyu mu çıktı da orda yaşayan Kürt aile kalkıp

Diyarbakır'a göçecek? İsterse göçer.

O ayrı konu.

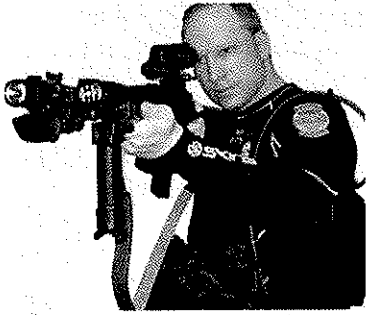
Ama büyük çoğunluk hiç bir yere gitmeyecektir. Gitmeleri için kendi istek ve kararları dışında hiç bir neden yoktur. Kürtler İstanbul'dan da, Bodrum'dan da, Mersin'den, Ayvalık'tan, İzmir'den de vazgeçmezler.

Niye vazgeçsinler ki?

Kürdistan'da özledikleri demokratik özerk ya da federatif bir yurda bir gün kavuşurlarsa, öyle oldu diye İstanbul'daki Kürdü kimse zorunlu göçe kaldıramaz. Öyle bir "çözüm" çözüm değil başka bir şeydir.

Norveçli manyak mı, NATO suç örgütü mü?

Tek bir kişinin tek başına 76 insanı katlederek işlediği cinayet kendi başına

bir nicelik sorunu değil, doğrudan nitelik sorunu. Adam cinayetleri Avrupa'nın ve Avrupalıların dirliği, güvenliği uğruna işlediğini söylüyor. Doğru söylüyor!

Avrupa'ya ve Avrupa insanına özgü ben-merkezci büyüklenme ve kibir var işin içinde: Kaatilin kişiliğinde patlıyor, fâş oluyor. Ne fanatik "İslâm karşıtlığı" ne de "Yabancı düşmanlığı" denilen şey böylesi bir cinayeti açıklamaya yeter.

Norveç, 4,5 milyon halim selim, zengin, medeni nüfusuyla yarım asırdan beri NATO'nun sadık ve aktif bir üyesi. O 4,5 milyon insanın NATO'nun bu güne kadar dünyanın dört bir yanında işlediği onca suça (cinayet, katliam, ne isterseniz var) ortaklıkta hiç bir payı yok mu? NATO'nun adı, Kuzey Atlantik İttifakıdır. Yani NATO dört dörtlük bir Avrupa-ABD suç

örgütüdür. Norveçli kaatilin kurbanları anısına Oslo'nun parklarına, yollarına dualarla yığılan tonlarca gül ve karanfil NATO'nun işlediği suçların kefaretni ödemeye yetmez.

Halim selim, zengin ve medeni Norveç halkına bunu nasıl anlatmalı?

Sorun

Tayyip bey geçende bakan yine ne dedi, aklına estiği gibi değil, aklından hiç çıkmayan ağzından kaçırarak konuştu: "Kürt sorunu BDP olmadan da çözülür." (Radikal 13 Temmuz 2011)

Topu topu beş kelimeye sıkıştırılmış koskoca sorunlar yumağı:

Kürt-sorun-BDP-olmasa da-çözüm.

Çözümün bu kadar kolayını kim buldu da nerede buldu dersiniz? Bütün sorun o beş kelimenin yanyana getirilmesinde.

BDP var çünkü! Çünkü Kürtler de var! Sorun, BDPsiz, yani Kürtlersiz çözüm ısrarında...

Hadi çözün o sorunu Başbakan Tayyip bey, görelim bakalım, askeri vesayet sorununu çözmek kadar kolay mıymış!

Kapitalizmin müzmin hastalığı kriz

İzzettin Önder

Yaşanan yağma olayları ve şiddet, kapitalizmin üretilip büyüüttüğü insan patolojisi kadar, bu patolojiyi besleyen sosyal çevre çöküşünü de açıkça gözlerimizin önüne sermektedir. Kimi çevrelerce insanî görev hatta ibadet olarak topluma yansıtılan Somali'ye yardım kampanyasının, kapitalizmin çökertici ve kriz oluşturunca işleyişinin vicdanlarda meşrulaştırılma ve baskılama yönteminden başka bir şey olmadığını görmek zorundayız.

Giriş ve Genel Görüntü

İkinci Paylaşım Savaşı'ndan 1970'lerin ortalarına dek yaklaşık otuz yıllık süre boyunca devam etmiş olan kapitalizmin mutlak dönem artık sona erdi. Ne hazindir ki, kapitalizmin amiral gemilerinin can çektiği bu dönemde komünizm sahnede bulunmamaktadır. Bu şanssızlık tarihin bir cilvesi mi yoksa intikamı mı, bunu zamanla göreceğiz.

Her hastalık gibi bir tür sistemik hastalık olan kriz de, sistemin temelinde yaşanan devinimlerin yüzeye çok farklı belirtilerle yansımaları şeklinde ortaya çıkar. Tanının iyi yapılması durumunda salt belirtilerin baskılanması ile yetinilmeyip, aynı zamanda asıl nedenin de tedavisine yönelinir. Buna karşın, tanının iyi yapılmadığı, hastalığın gerçek nedeninin ve boyutunun anlaşılmadığı durumda ise sadece semptomatik tedavi ile yetinilerek, hastalık, ileri bir zamanda tekrar faaliyete geçecek şekilde ancak geçici bir süre için baskılanır. Sağlık alanında olduğu gibi, iktisat alanında da genellikle benzer süreç devrededir. Bir farkla ki, sağlıkta tanının yanlışlığı ya da yetersizliği bilgi eksikliği ya da deneyimsizliğe bağlı olarak gelişebileceği halde, iktisatta bu süreç sistemin başat güçlerinin oluşturduğu toplumsal düşünce sistematığı (ideoloji) ve bilimsel görüntü altında fakat yanlış (yanlış!) açıklama modellerinden kaynaklanmaktadır. Bunun nedeni şudur ki, geçmiş dönem yazılarda da belirtmiş olduğum gibi, kapitalist sistem, niteliği ve işleyişi gereği devamlı kriz üreten, hatta krizlerden beslenen bir sistem olduğu halde, krizlerin semptomatik tedavinin ötesinde derin tedavi edilmesi sistemde başat güçlerin çıkarı aleyhinedir. Hal böyle olunca, krizlere karşı önlemin amacı, sistemi koruyarak, zaman içinde oluşan pürüzleri ortadan kaldırmaktan ibaret olmaktadır. Bu nedenle, içinden geçtiğimiz üçüncü büyük krize ve bu arada yaşanan onlarca irili ufaklı ve kısmen bölgesel nitelikli krizlere rağmen krizler kalıcı olarak önlenememekte, hatta

Portre Jeanne Hébuterne, 1918

önlenmek istenmemektedir. Çünkü krizler krize dayanıklı firmaların küçükleri ezerek büyümelerine ve güçlerini artırmalarına olanak sağlamaktadır. Krizler bazı sermaye yapılarını tahrip ederken insanları yoksullaştırıyor olmakla beraber, kapitalist felsefede odakta insan değil sermaye bulunduğu için, kararlar ona göre alınmakta, zaten karar alıcılar da bizzat bu çevrelerden oluşmaktadır.

Şimdi önce belirtilere bir bakalım. Bilindiği gibi

Portre Jeanne Hébuterne, 1918

kriz 2008 yılında ABD'de ipotekli borçlar alanında patlak verdi, Lehman Brothers'ın batışı tüm dünyada hem ürkütücü hem de finansal piyasalarda etkili oldu. ABD Merkez Bankası (FED) 2008 krizini, 1929 Krizi sonrası yaşananlardan ve alınan (ya da alınmamış!) önlemlerden kazanılmış dersler doğrultusunda belirlenen politikalarla baskıladı ve ötetledi. Bilindiği gibi, 1929 Krizi sonrası derin çöküş iki ünlü iktisatçı arasında bir polemige yol açtı. Friedman banka işlemleri durdurulmamış olsa idi krizin o denli derinleşmeyeceğini, buna karşın Galbraith ise banka işlemlerinin durdurulmuş olması ile krizin ancak o derinlikte tutulabilmiş olduğunu ileri sürmüştü. Günümüzün kriz yöneticilerince Friedman daha haklı görünmüş olmalı ki, kriz sonrasında FED milyarlarca dolarla şirket kurtarma operasyonlarını finanse etme yoluna gitti. Son kriz 1929 Krizi kadar derinleşmedi, ama orta sınıfta seyrederken, metastaz yaparak diğer sektörlere ve ekonomilere geçti. Krizin bulaşıcılığını besleyen ana arter kapitalizmin finans aşamasında ekonomileri çok etkili dokularla birbirine bağlamış olmasıdır. Günümüzün aşırı derecede yoğunlaşmış finan-

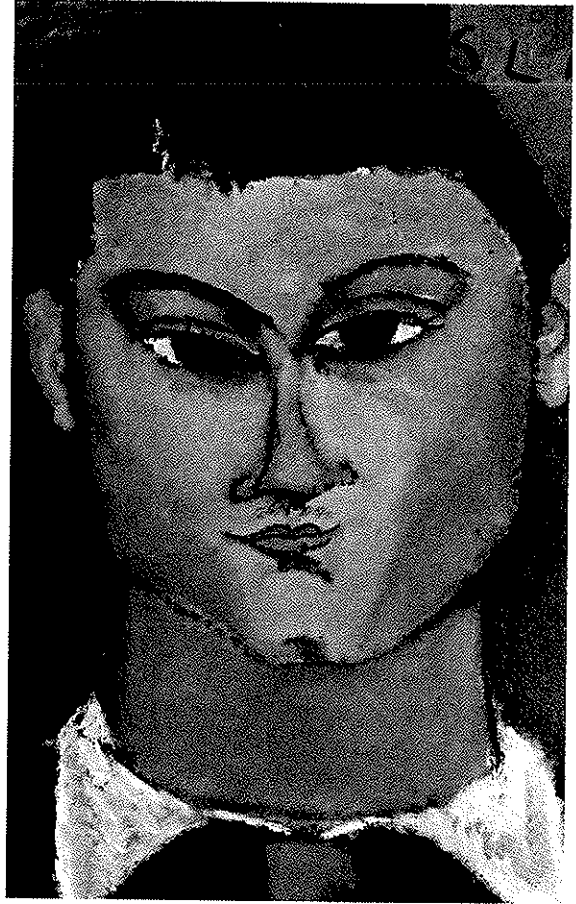
sal işlemler ağı bir ekonomide oluşan her yöndeki değişimi çok hızlı ve etkin bir şekilde diğer ekonomilere yayabilmektedir. Ekonomiler arasındaki etkileşim ticari işlemlerle de gerçekleştirebilmekle beraber, bu süreç finansal işlemlere oranla çok daha ağır ve gecikmeli olarak işlemektedir. İleride detaylandırmak üzere burada şu kadarını söylemek gerekir ki, Chicago ekolüne mensup olan parasalcı yaklaşımı benimseyen Friedman krize karşı daha çok semptomatik tedavi ağırlıklı bir reçete sunmuşken, Galbraith reel ekonomiye ağırlık verici bir yöntemi benimsemiş görünüyor. Son krizde Friedman ağırlıklı önlemlere yönelen politikacıların sistemin devamlı kriz oluşturan özüne dokunmak istemediği açıkça görülüyor.

Geçen yılın ortalarına doğru bir kısım iktisatçı krizden çıkıldığı yönünde açıklama yaparken, başkaları da ikinci dalganın ya da ikinci çöküşün olası olduğunu ileri sürdü. İkinci dalga konusunu ileride açmaya bırakarak, bugün gördüğümüz manzara hem ABD'de hem de Avrupa'da derin çalkalanma, hatta çöküş ve paniktir. Salt Türkiye'de değil dünyada da dokunulmazlara artık dokunulabiliyor misali, Standart & Poors ABD'nin (AAA) olan notunu şok bir kararla (AA+) ya çekti. 2 Ağustos 2011 günü ABD'de Demokratlarla Cumhuriyetçiler arasında saatler süren çetin borç tavanı tartışması sonucunda gerçeği bir uzlaşmaya varıldı, ama bu arada S&P değerlendirme kuruluşunun ABD'nin kredi notunu düşürmesi hem ABD'nin mali saygınlığını sarsıtı, hem de tüm dünya borsalarını ters çevirmeye yetti. ABD ekonomisi verimli ve üretim gücüne sahiptir. Buna rağmen ABD'de sadece federal bütçe borçları ulusal gelirin % 90'nın üzerine, eyaletler ve sair kamu kuruluşlarının borçları ile birlikte ele alındığında ise borç stokunun ulusal gelirin % 110'un üzerine çıkmış olduğu görülmektedir. İstihdam açısından veriler şöyle, ABD'de 25-54 yaş aralığında erkek emek istihdam oranı, 2010 yılı itibarıyla, Japonya, İngiltere, Fransa, İtalya, Almanya ve Kanada'nın gerisinde olarak % 81 dolayındadır. İşsizlik açısından meseleye bakarsak yine ABD'de, aynı yılda ve aynı grupta, yüksek eğitimi olmayanlarda oran % 35, lise diplomalılarda % 25, kolej mezunlarında % 19, Üniversite sonrası dereceli olanlarda ise % 10 dolayındadır.

Bu verilerin ifade ettiği anlamlara da ileride döneneceğim, ancak olayları masaya yatırdığımız bu bölümde önce ABD'de borç sınırı üzerindeki tartışmalarda nelerin konuşulduğuna bir göz atmalıyız. Borç tavanının Senatoda görüşüldüğü bütün gün CNN kanalından yapılan yayında söz alan uzmanlar konuları itibarıyla iki alanda toplandılar. Bunlardan bir bölümü vergi gelirlerinin yükseltilmesini önerirken, diğerleri kamu harcamalarının kısılması yoluna gidilmesi gerektiğini savundular. İki ana

grupta toplanan uzmanların hiç biri niçin ve nasıl olmuş da bu denli yüksek düzeyde borç yapılmış konusu üzerinde kesinlikle durmadı. Bu durum, kapitalist dünyada kriz gibi insanları yakından tehdit eden çok ciddi bir meselede dahi konunun özüne inilmeden, büyük sermayenin çıkarı doğrultusunda sathî öneri ve tedavi ile yetinilmeyi amaçlayan başat görüş hâkimiyetinin net yansımasıdır. Tüm uzmanlar Demokratlarla Cumhuriyetçilerin bir şekilde uzlaşmaları ve ABD'yi dünya önünde küçük düşmekten kurtarmaları gerektiği gibi, hiçbir teorik ve akli yanı olmayan hararetili politik yaklaşımlarla yetindiler. Hiç biri düşünmedi ve hiç değilse kendi kendine sorgulamadı ki, eğer bu denli borç organik olarak oluşmuş ise, bunun önlenmesi söz konusu olamaz! Yine bu kişiler hiç düşünülmedi ki, eğer birikmiş ağır borç siyasîlerin hataları sonucu oluşmuşsa, nasıl olmuş da ABD'nin kapitalist zeki seçmeni(!) bu siyasileri iş başına getirmiş ve her dönemin muhalif kanadı iktidar kanadının hatalarına karşı sessiz ve tepkisiz kalmış! Bunlar düşünülmedi, zira toplumsal bilinçaltında biliniyor ki, bu durum bir siyasî hata sonucu değil, sistem ideolojisi sonucu oluşmuştur. Ne var ki, özellikle ABD gibi kapitalizmin en olgunlaşmış aşamasında yaşayan insanlar sistemi o denli mükemmel ve alternatifsiz görme eğiliminde terbiye edilmişlerdir ki, gerçek algılamalar beyinlerinin en derin kuyularına itilmiş olduğundan hiçbir zaman bilinç düzeyine çıkamaz! ABD'li bilim insanlarını da bu kategoride kabul edebiliriz, ama Türkiye'nin ve sair çevre konumlu ekonomilerde aydın geçinen ve bilim çevrelerini oluşturan yaratıkları nasıl bir kefeye koymak gerekir, bilemiyorum!

ABD'de 2008 yılında baş gösteren, ipotek krizi ile başlayan ve Avrupa'da İrlanda ve bazı Doğu Avrupa ülkelerine yayılması ile yaygınlaşan çöküşün önünün alındığı izlenimi ortalığı kaplarken, bu kez de Avrupa Birliği'nde Yunanistan'da baş gösteren, sırada İspanya ve Avrupa Birliği'nin büyük ülkeleri arasında sayılan İtalya'nın da bulunduğu bir dalga etrafı kaplamaya başladı. Çıbanbaşı durumundaki Yunanistan'da borç stoku ulusal gelirin % 150'sine ulaşmış olup, devamlı artan bir eğilim göstermektedir. Yunanistan hükümeti dış baskılara dayanamayıp, içte büyük sosyal çalkantılara rağmen, bütçe harcamalarında kısıntıya gitmek, vergi gelirlerini de ulusal gelirin % 7'sine varan düzeyde yükseltmek zorunda kaldı. Bu önlemleri Yunanistan'a dayatan Almanya, Fransa ve diğer ülkeler ilk ağızda 140 milyar euro tutarında yardım planını onayladılar. Bununla Yunanistan'ın düzlüğe çıkacağı oldukça kuşkuyla gözükmemektedir. Zira Yunanistan'da sanayi ve üretim gelişmemiş, ekonominin verimliliği oldukça düşük, ihracat ürünleri fazla olmayıp, en önemli ihracat ürünü turizmdir. Yunanistan ekonomisinin borçlu durumu, Yunan tahvillerinin dünya pi-

Portre Moise Kisling, 1915

yasalarında itibar görmemesine ve buna bağlı olarak faizlerin anormal yükselmesine neden olarak, bozuk ekonominin olası düzeltilme yollarını da tıkamaktadır. Yunanistan'ın cari açığı ve bütçe açığı ulusal gelirin, sırasıyla, % 7,9 ve % 9,6'sı düzeyindedir. Diğer bir deyişle, Yunanistan'da çok yüksek "ikiz açık" bulunmaktadır. Bu koşullar altında Yunanistan'da faiz haddi % 17 dolayında seyretmektedir. Yunanistan'ın zaman içinde bu denli borçlu konuma gelmesini siyasîlerin kaygısızlığı ve/veya halkın savurganlığı ile açıklamaya yeltenmek yanlış olur. Avrupa Birliği ekonomisi de her kapitalist ekonomi gibi piyasaların devamlı genişlemesi beklentisi içindedir. Borçlanarak Avrupa Birliği topluluğuna önemli bir piyasa odağı işlevi görmüş olan Yunanistan'a başta Almanya olmak üzere AB ülkelerinin yardım elini uzatmaları salt gelecekteki tehlikenin önlenmesi çabası değil, aynı zamanda geçmişin şükran bedeli olarak da yorumlanmalıdır!

İspanya'da Katalonya kadınlarının çıplak göğüslerinin üzerine ayrılıkçı bayrakları sararak merkeze karşı sergiledikleri protestolar içten içe hissedilen finansal krizi yansıtıyordu. Gerçekten de, İspanya'yı sarsan hadise Katalon halkının ay-

rılıkçı muhalefetinden çok, euro krizi ve artan bütçe açıklarıdır. İspanya'da bütçe açığı 2009 yılında ulusal gelirin % 11'ine ulaşmışken, harcamalarda yapılan kısıntılarla bu oranın % 6 düzeyine düşürüleceği öngörülmektedir. İspanya'nın içinde bulunduğu sıkıntının odağında Katalonya'nın olması, Katalonya eyaletinin büyük olması ve açık veren merkezî bütçeden Katalon yönetimine yapılacak aktarıma Katalon yönetiminin razı olmaması yatmaktadır. Örneğin, içinde bulunduğumuz yıl Katalon yönetimine yapılması öngörülen aktarımın Katalon idaresi harcamalarında % 20 dolayında kısıntıyı gerektireceği, bunun ise sosyal huzursuzluklara yol açabileceği ileri sürülmektedir. Katalonya eyaleti İspanya'nın en büyük idari yönetimi olduğundan sorunlar da o bölgeye odaklı olarak ortaya çıkmaktadır.

Euro bölgesinde topun ağzında olan diğer bir ülke de İtalya'dır. İtalya'nın ulusal gelirine oran olarak 2010 yılında cari açığı % 76,5, bütçe açığı ise % 4 dolayındadır. İtalya bonoları üzerindeki faiz haddi % 5 civarında seyretmektedir. İtalya'nın bütçe açığı fazla yüksek değil, ancak cari açığı yüksek gözükmektedir. Euro bölgesinde yaşanan kırılganlık karşısında İtalya da sarsıntı geçirme aşamasına gelmiş bulunmaktadır. İtalya Avrupa'nın önemli devletlerinden biri olmanın yanında, Avrupa'da ve

dünyada önemli finans merkezleri arasında sayıldığından batırılması göze alınamayacak bir ülkedir. Krize sürüklenme riski finansal piyasalarda daima gerçek boyutundan çok daha şiddetli sarsıntılar yaratır. Nitekim İtalya durumunda tam da böyle bir şey yaşanmıştır. İtalya senetleri üzerindeki faiz haddi % 5 dolaylarında seyrederken, genel güvenin sarsılması üzerine hızla yükseldi ve % 10'ların üzerine çıkmaya, bonolara olan talep ise hızla düşüşe geçmeye başladı. Bu durum hem İtalya'yı hem de tüm euro bölgesini şiddetle sarsacağından Avrupa Merkez Bankası (ECB) İtalyan hazine bonolarını almaya başladı. Avrupa Merkez Bankası'nın bu tavrının

İtalya hazine kâğıtlarının değerini nasıl etkileyeceği ilerideki günlerde görülecektir. Ne var ki, genel problemlere çözüm getirilmeden makyaj türünde yapılan uygulamaların etkisi de kısa sürede geçici olmaya mahkûmdur.

İngiltere'de polisin bir genci öldürmesi sonucunda patlak veren olayların da küresel krizin bir yansıması olduğunu görmek gerekmektedir. Yaşanan yağma olayları ve şiddet, kapitalizmin üretip büyüttüğü insan patolojisi kadar, bu patolojiyi besleyen sosyal çevre çöküşünü de açıkça gözlerimizin önüne sermektedir. Kimi çevrelerce insanî görev hatta ibadet olarak topluma yansıtılan Somali'ye yardım kampanyasının, kapitalizmin çökertici ve kriz oluşturmaya işleyişinin vicdanlarda meşrulaştırılma ve baskılama yönteminden başka bir şey olmadığını görmek zorundayız. Çaresiz bırakılanlara yardıma koşmayı görev ya da ibadet sayanların bu duruma nasıl gelindiğini akıllarına dahi getirmemeleri tam bir sistemik körlüktür!

Çözümlemeli Yaklaşım

Hemen tüm yazılarımda da belirtmiş olduğum üzere, bana iktisat alanı daima fevkalade karmaşık ve çok çetin gelmiştir. Bunun iki nedeni bulunmaktadır. Birinci neden iktisadî olaylarda gözüken fotoğraf ile arka plandaki asıl etmen ya da etmenler birbirinden çok farklıdır. Çoğu zaman arka plandaki asıl etmenleri algılamak olanaklı da olmayabilir. Hatta asıl etmenler çok deneyimli ustalar tarafından algılsa dahi bunu etrafa anlatabilmek de başlı başına zor olabilmektedir, çünkü profesyonel olmayan kişiler fotoğrafı görmekte ve arka tarafı algılayamamaktadır. Bu konudaki ikinci güçlük ise, asıl etmenlerin işleyiş ya da sağaltım sonuçları uzun dönemde ve bazen öngörülenden de çok farklı biçimlerde karşımıza çıkabilmektedir. Bu duruma çok güzel bir örneği, yukarıda sözünü ettiğim, Friedman ile Galbraith arasındaki görüş farklılığı oluşturur. Şöyle ki, Friedman kriz esnasında piyasaya para sürülmesi gerektiği tezi ile görüntüyü tedavi etmeye çalışırken, Galbraith piyasada para arzını denetlemenin önemli olduğunu vurgulayarak asıl nedene yönelmek istemiştir. Zira kriz esnasında piyasaya sürülen para geçici bir süre için krizi baskılar, ama uzun dönemde kriz yine sahneye çıkar. 2008 Krizi sonrasında Amerika Merkez Bankası piyasaları paraya boğarken Friedman'ın görüntüyü baskılama yöntemini kullandı, ama kriz bitmedi. Demek ki, toplumsal bilinç özden çok fotoğrafla ilgili, çünkü toplumsal bilinçaltı öz'ün sistemle ilgili olduğunu, öz'e dokunmanın sisteme dokunmak olduğunu algılayabilmektedir ve buna izin vermemektedir.

Genel çözümlemeye girebilmek için önce yukarıda verilmiş olan fotoğrafları sistematik olarak

Nü 1917

analiz etmemiz gerekmektedir. ABD, Yunanistan, İspanya ve İtalya gibi farklı fotoğraflarda gördüğümüzde birinci ortak noktayı cari ve/veya bütçe açığı yoluyla büyük miktarlarda borçların oluşmuş ve bu borçların ulusal gelir içinde önemli bir orana ulaşmış olmaları oluşturmaktadır. Fotoğraflarda gördüğümüz ikinci noktayı ise, hükümetlerin kendi başlarına borç sorununu aşabilme yeteneklerinin ortadan kalktığı; İtalya, İspanya ve Yunanistan'ın imdadına diğer AB ülkeleri ve Avrupa Merkez Bankası koşarken, ABD'nin ise, doların rezerv para olma avantajıyla, para genişlemesiyle sorunu aşmaya çalışması oluşturmaktadır. ABD'nin izlemiş olduğu politika soruna çözüm olmadığı gibi, dünyaya "Kara Pazartesi" yaşatırcasına tarihinin ilk kırık notunu almasına da neden olmuştur.

ABD'nin kredi notunun düşürülmesi tüm dünya borsalarını alt üst ederken başta ABD Merkez Bankası (FED) olmak üzere Avrupa Birliği Merkez Bankası (ECB) krizi önleyebilmek amacıyla bazı kararlar alma yoluna gitti. Önce AB Merkez Bankası İtalya hazine bonolarını alarak bonoların aşırı değer yitirmesini önlemeye çalıştı. Akabinde ABD Merkez Bankası da önümüzdeki bir yıl içinde faizleri yükseltmeyeceği yönünde sinyaller verdi. Bu önlemlerde iki nokta göze çarpmaktadır. Birincisi her iki merkez bankasının da borsalarda güveni tesis etmeye yönelik adım atmaya çalışması; ikincisi ise, yine her iki merkez bankasının da 2008 krizi ertesinde izlenen politikaların aksine, piyasaları paraya boğmaktan çekinmesidir. Aslında her iki karar da kendi içinde tutarlı gözükmemektedir. Zira borsaların kurtarılması da piyasaları paraya boğmamanın hedefi bir anlamda sistem üzerinde oluşabilecek zararların olası en düşük düzeyde tutulmasıdır. Zira para genişlemesinin krize bir çare olmadığı, 2008 krizi ertesi FED'in para genişletici politikaları ile sadece kirlerin halılarının altına süpürüldüğü ve kalıcı bir sonuç alınmadığı sonucu ile kanıtlanmış idi. Böylece, Friedman'a karşı Galbraith'in tezi de öne çıkmış oluyordu. Borsalarda güven oluşturulması anlaşılabilir, ancak para genişletilmesinin veya genişletilmemesinin sonuçlarını bir miktar tartışmak gerekir. Piyasalara aşırı para sürülmesinin ilk andaki olumlu görüntüsüne rağmen, uzun dönemde sistem açısından fevkalade olumsuz sonuçları vardır. Krizin ilk şoku yaşanırken, ilk haftalarda piyasalara para sürülmesi hem bazı büyük kurumların çökerek etrafını da sürüklemesi tehlikesi önlenemez, hem de psikolojik etki hafifletilerek şokun derinleşmesinin önüne geçilebilir. Ancak, aşırı para arzı sistem açısından önemli olumsuz sonuçlar oluşturur. Bir defa, para arzının aşırı artması fiyat artışı yaratarak hem alacaklılar hem de enflasyon yaşayan ülke açısından olumsuz sonuçlar doğurur. Kriz, finansal piyasalarda uç verip, borç krizi şek-

Portre Moise Kisling, 1915

linde ortaya çıkmış olduğundan, enflasyonun önlenerek hem finansal varlıklarda aşırı değer kaybının önlenmesi, hem de alacaklıların değer erimesine mani olunması sistem gereğidir. Kapitalizmin hukuk felsefesi sermaye üzerindeki özel mülkiyet hakkının korunması esasına dayandığından, herhangi bir kamusal karar ya da işlemin finansal varlıkların eritilmesine itina gösterilmesi zorunluluktur. Fiyat artışı dönemlerinde borçların reel değeri eridiğinden borçlular avantajlı, alacaklılar dezavantajlı konumda olur. Teknik adıyla "monetizasyon" olarak ifade edilen, yani borçların para arzı ve enflasyonla eritilmesi olarak bilinen bu sürecin, mülkiyet hakkının korunması gerekçesiyle olağanüstü durumlar dışında kullanılmasına fazla izin verilmez. Nitekim yirmi yıla yakın bir süre enflasyon içinde yaşamış olan ülkemizde 2000 yılında ne pahasına olursa olsun enflasyonun önlenmesi dayatmasında, ekonominin finansal alana açılıyor olmasının büyük rolü vardır. İkinci olarak, enflasyonun ülkeler açısından da olumsuz yönleri vardır. Enflasyonu yüksek olan bir ülkenin, döviz kuruna bağlı olarak, ithalatı yükselir, ihracatı geriler ve cari açığı yükseilir. Bu durumu önleyebilmek için enflasyon yaşayan ülke parasının değerinin yabancı paralar karşısında düşürülmesi gerekir. Örneğin, \$ 1.00 = 1,00 TL olduğunu kabul ettiğimizde, yabancı ülkeye 1,- TL değerinde bir mal satabilmek için yabancı alıcının \$ 1.00 'lık harcama yapması gerekir. İçeride

enflasyon nedeniyle eskiden 1.- TL olan ürün 2.- TL yükselmisse, yabancı alıcının bu ürünü alabilmesi için, sabit kur sisteminde, \$ 2.00 dolar vermesi gerekir. Bu durumda enflasyon yaşayan ülkenin ihracatı geriler, ithalatı artarak, Türkiye'nin başına bela olduğu gibi, müzmin cari açık sorunu yaşama-ya başlar. Bu durumu önlemek için, enflasyon yaşayan ülkenin döviz karşısında parasının değerini düşürerek \$ 1.00 = 2, 00 TL oranına geçmesi gerekir. Bundan dolayı, ABD ve AB merkez Bankaları birbirlerinin pozisyonlarına göre faiz haddini ve bu kanaldan para hacmini denetlemeye çalışırlar. Euro alanı karşısında dolar alanı savaşları bu durumu zorlamaktadır. Rezerv para olma savaşlarında alanlarını genişletmeye çalışan taraflar, kendi alanları içinde olduğu kadar dünya düzeyinde de paralarının değerini korumak için krize müdahale ederken hassas davranmaya ve içeride enflasyon oluşturmaya özen göstermektedirler. Yunanistan ile başlayan, zamanla İspanya ve İtalya'ya sıçrama eğilimi gösteren kriz karşısında Avrupa Merkez Bankasının para arzını gevşetmeme politikası, ABD'nin dolar alanı karşısında görece güçsüz olan euro alanını korumaya yönelik endişelerini yansıtmaktadır.

Alınan tüm önlemlere rağmen "ikinci dalga" ya da "ikinci çöküş" ihtimalinin olduğu ve alınan önlemlerin ikinci çöküşü önleyemeyeceği endişesi krizin ciddiyeti hakkında olduğu kadar, bunca önleme rağmen niçin önlenemediği hakkında da bir fikir vermektedir. Bu noktada sorulması gereken soru şudur: İktisat bilimi mi yetersizdir, yoksa siyasiler mi duruma müdahalede acizdir? Bu soru bizi konunun genetik yapısına çeker. Bundan sonraki açıklamalarımı böyle bir düzlemde yürütmeye çalışacağım. Bu süreçte önce bazı engelleri temizlemek gerekmektedir. Kapitalizmin finanslaşma aşamasında borsaların aktif olduğu ve borsalarda yaşanan rüzgârların ekonominin diğer alanlarında sarsıntılar yarattığı düşüncesinin ışığı altında, çözümlemeyi yaparken ana etmen üzerinde yoğunlaşıp, ana etmene bağlı olarak ve onun üzerinde ve etkisinde yükselen ikincil oluşumları dışarıda tuttuğumu belirtmem gerekiyor. Gerçek yaşamda birincil ve ikincil tüm oluşumlar bizleri etkiliyor olmakla beraber, birincil neden ortadan kaldırıldığında, belirli bir zaman süresini alıyor olsa da, ikincil nedenlerin de ortadan kalkacağı görüşü yanında, konuyu dağıtmamak endişesi ile de salt birincil neden üzerinde duracağım.

Günümüzdeki görüntüler, yani alınan tüm ön-

lemlere rağmen sistemin bir türlü yerine oturmaması da benim görüşümü desteklemektedir. Şöyle ki, gerek ABD gerekse AB cephelerinde ve dünyanın diğer bölgelerinde dünyanın en iyi matematikçileri, ekonomi uzmanları ve siyasetçileri meseleye çözüm arayıp politika üretmiş olmalarına rağmen sorunun sürgit devam ediyor olması ya tanının yanlış koyulduğunu, ya da, eğer tanı doğru koyulmuşsa, gerekli politika araçlarının devreye sokulamadığını göstermektedir. Ben krize tanı açısından yanlış yaklaşıldığı kanaatindeyim. Tanı açısından yanlış yaklaşım yapıldığından gerekli politika araçları devreye sokulamamakta, doğal olarak da etkili sonuç alınamamaktadır. O zaman da, tanının niçin yanlış yapıldığı sorgulanmalıdır. Bu nokta sistemiktir. İçinden geçtiğimiz kriz tipik bir sistem krizidir. Bu süreçte tanı koyabilmek için sistemin genetik yapısını irdelemek gerekir ki, buna başat güçler izin vermez!

Psikolojik faktörleri ve mevduat çarpanı vb gibi bazı kapitalist aletsel uzantıları bir an devre dışı bırakıp, devletler düzeyindeki sorunları da sonraya erteleyerek, sistemi çıplak olarak ele aldığımızda şöyle bir durumla karşı karşıya olduğumuzu görü-

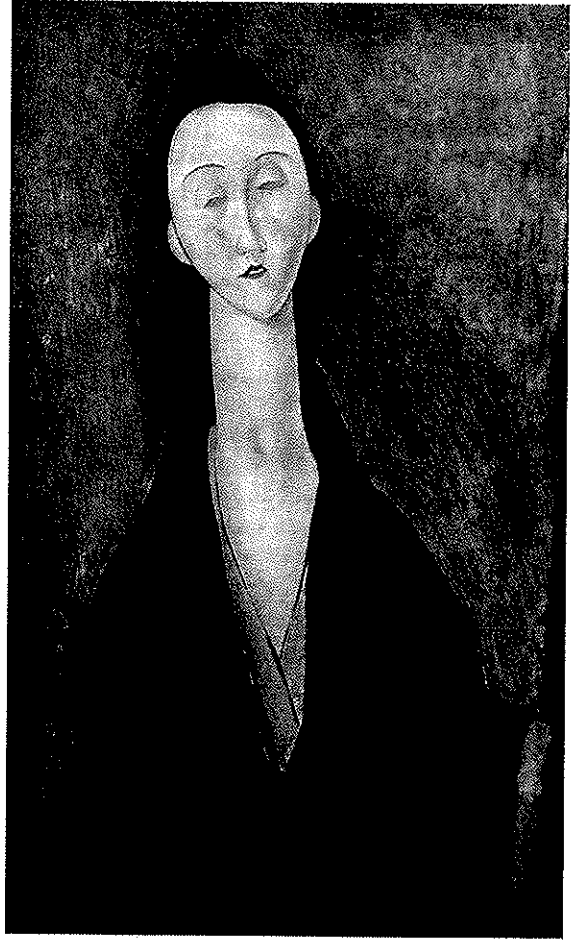
Portre Beatrice Hastings, 1916

rüz. İnsanlar borç almışlar, bu borçlarla bazı ürünler satın almışlar ve şimdi borçlarını ödeyemez duruma düşmüşler. Bu model üzerinden yürürsek, şu konuları aydınlığa kavuşturmak zorundayız: Borçlananlar bu parayı nereden buldu; kimler harcamadı da, tasarruflarını insanlara borç olarak verdi? Borçlananlar bazı ürünler üzerine harcama yaparken fiyatlar anormal derecede yükselmediğine göre, borçlananlar para piyasada satışa hazır bazı ürünleri temsil ediyor demektir. Başka bir deyişle, elinde para olan kimileri bu miktarı bazı ürünleri satın almak için kullanmamış, birilerine borç vermiş ve borç verdiği bu kişiler gidip piyasada borçlanan parayı harcamış. Kısacası, bir bütün olarak baka-

cak olursak, toplum geleceğini tüketmemiş, toplumun bir bölümünün tüketmediğini başka bölümü borçlanarak tüketmiş. Daha açık bir ifade ile; (1) piyasada oluşan gelir dağılımına göre tüketilemeyecek olan ürünler tüketilmiştir; (2) bu tüketime rağmen fiyatlar yükselmediğine göre, toplam üretim sonucunda elde edilen faktör gelirleri (yani, salt iki faktörü göz önüne alırsak kâr ve ücret) tüketime eşittir. Kısacası, ekonomi dengededir, fakat buna rağmen bir kriz algılanması yaşanmaktadır. Çünkü gerçekleştirilmiş tüketim çizgisi ve bileşimi kapita-

list faktör piyasasının belirlediği faktör paylarının oluşturabileceği çizgiden sapmaktadır; birileri (borçlananlar) diğerlerinin (finans kurumlarının arkasındaki alacaklıların, yani tasarruf sahiplerinin) tasarruflarına el koymuş ve şimdi de iade etmede zorlanmaktadır. Kapitalist sistem içinde kriz algılanması budur. Kapitalist sistem içinde kalındığı sürece çözümün gerekliliği ise, birilerinin tasarruflarına el koymuş olanların bu durumu meşrulaştırıp genelleştirmelerine engel olmak üzere alacakları tahsil ederek sistemi korumaktır. Zorluk da bu noktadan kaynaklanmaktadır. 2008 yılında ABD'deki ipotekli kredi krizinde FED'in milyarlarca doları ipotekli borcunu ödeyemeyenlere değil de, batmak durumunda olan büyük finans kuruluşlarına akıtmasının sebebi budur. FED ihraç ettiği dolarları ipotek borçlularına vererek, ipotek borçlarının silinmesine yol açmış olsa idi, yatırım bankaları alacaklarını tahsil ediyor olmalarına rağmen, sistem mantığı ve işleyişi bu yaklaşımdan zarar görürdü, çünkü borçluların sistem içi hırsızlığı meşrulaştırılmış ve kabullenilmiş olurdu!

Bu oluşumun kökenine inip, niçin ve nasıl oluyor da, bir ekonomide üretilen ürünlerin içindeki faktör gelirlerinin tümü bu ürünü piyasadan almaya yetmiyor sorusuna eğildiğimizde, karşımıza Marx'ın sermayenin organik bileşimi ve sömürü olgu ve kavramları çıkmaktadır. Bilindiği gibi, atomistik yapıya sahip kapitalist sistemde başat doku sermayedir ve sermayenin hedefi de birikim yapmaktır. Reel üretim alanında birikim amacına yönelik olarak kârını yükseltmeye çalışan sermaye bir yandan faktör piyasasında tek alıcı, diğer yandan da ürün piyasasında tek satıcı konumuna ulaşmaya çalışır. Bunun yolu da karşıt sermaye ile mücadele edip onu değersizleştirerek piyasalarda tek alıcı ve tek satıcı konumuna ulaşmaktır. Bir yandan emeğin verimliliğini yükseltmek, diğer yandan da karşıt sermayeyi değersizleştirebilmek için üretimde teknoloji-yoğun aşamalara geçmek gerekmektedir. Teknoloji-yoğun üretim aşamasının bir sonucu üretimin hızla artması, diğer sonucu toplam katma değer içinde emeğin payının oransal olarak azalması, üçüncü sonucu ise, ilk iki sonucun doğal neticesi olarak, kâr oranlarının gerilemesidir. Böyle bir ekonomide üretim hızla büyürken, ürün piyasasına çıkan satın alma gücü aynı hızda yükselmez, çünkü emekçiler tüm gelirlerini harcarlar ancak kâr sahipleri gelirlerinin bir bölümünü tasarruf ederek tüketim alanından çekerler. Böylece, ürün piyasasında ürün fazlası oluşur. Tasarrufların yatırıma gideceği ve bu yolla gelir akımına gireceği düşünülebilir olmakla beraber, bir yandan teknoloji-yoğun üretimin, diğer yandan da piyasada ürün fazlası bulunmasının yol açtığı kâr oranı gerilemesi tasarrufların atıl kalması sonucunu doğurur. İşte kapitalizmin ağırlıklı olarak finans alanına savrulması, tasarruf-

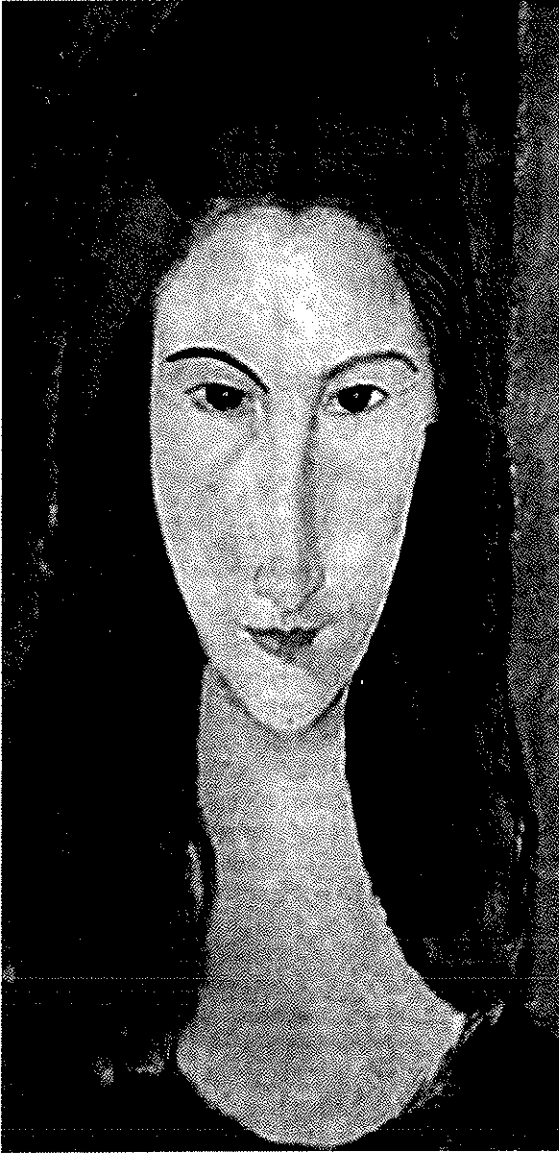

Portre Lunia Czechowska 1919

ların finansal alana geçirilmesiyle hem arz fazlasının massedilmesi hem de faiz geliri elde edilmesi amacından kaynaklanmıştır. Aynı şekilde, reklamların bu denli gelişmesi, sosyal devlet politikalarının uygulamaya koyulması, finanslaşma ve en son aşamada da küreselleşme politikalarının da kesiştiği nokta düzensiz kapitalist üretimin ortaya çıkardığı arz fazlasının yedirilmesidir.

Şu hale göre, kredilerin bu denli genişlemesi ve ekonomileri borç batağına sürüklemesinin genetiğinde sermayenin organik bileşimindeki olgunlaşma olarak bilinen kontrolsüz teknoloji-yoğun üretime geçilmesi; bu sürecin üretim hızını anormal yükseltmesi karşısında tüketim kalıpları ve yükseliş hızının bu gelişmeye ayak uyduramaması; üretim fazlasının yedirilebilmesi için tasarrufların kredi yoluyla kullanıma sunulması bulunmaktadır. Başka bir deyişle, ekonomide emek sömürüsünün yol açtığı bozuk gelir dağılımı ortamında varsılların gelirlerinin bir bölümünü görece yoksullara aktararak ürün piyasasında talep yaratma çabası ve bu borcun ödenmesinde karşılaşılan zorluklar kronik borç sorunu oluşturmaktadır. Bu durumun akut gö-

rüntüsü ise kriz olarak algılanmaktadır. Kapitalizmin genetiğinde yatan bu hareket potansiyeli, kamu borçlarında olduğu kadar, uluslararası borçlarda da geçerlidir. Örneğin, kamu bütçe açıkları bütçe dağının altındaki dokunun genetik kodunda da piyasaların canlandırılması şifresi saklıdır. Keynes sosyal politikalarının tüm dokusal yapısı bu yöndedir. Piyasa talebinin yükseltilmesi yönünde bütçe tercihleri şifresine yansıyan toplumsal tercih; vergiler yönünde devlete vergi vermek yerine finansal piyasalarda faiz geliri elde etmek, harcamalar yönünde ise, kamusal sunumun özel üretim alanına kaydırılması şeklindedir. Sosyal güvenlik, sağlık ya da eğitim gibi harcamaların kamu kesiminden özel kesim alanına aktarılması, kamu hizmetlerinde ihale sistemine ağırlık verilmesi ve kamu kesiminin

Portre Jeanne Hébuterne 1919

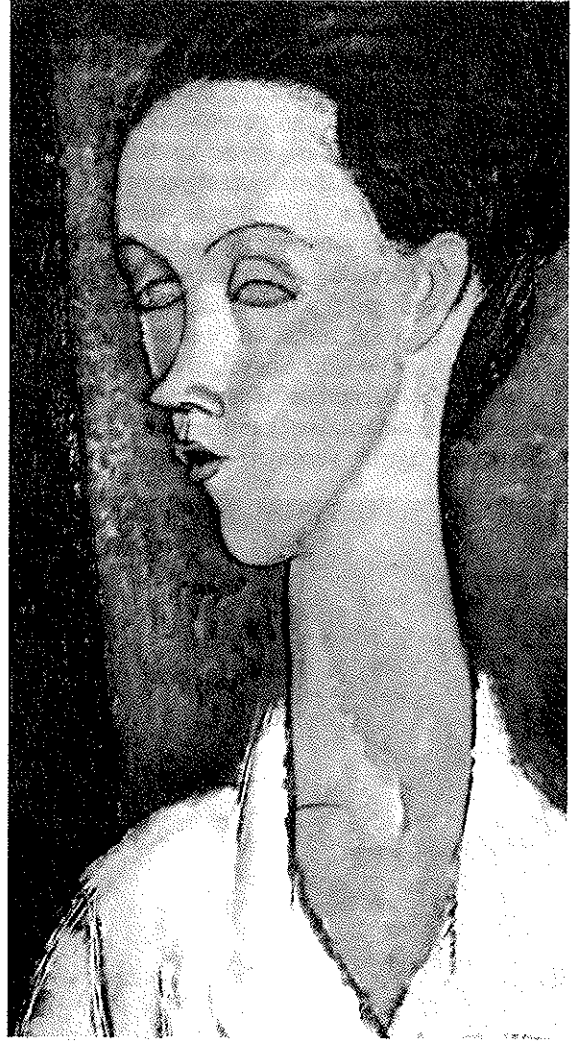
hizmet alım sözleşmelerine yönelmesi gibi tüm neoliberal önlemlerde harcamaları kısmadan özel sermayeye alan açma hedeflenmektedir.

Modeli biraz genişlettiğimizde benzer sürecin uluslar arası borç krizinde de yaşandığını görmekteyiz. Kalkınmakta olan bir ekonomi ile ABD gibi ileri bir ekonominin nasıl oluyor da aynı kefedele alındığı meselesi ilk anda kafaları kurcalıyor olmakla beraber, sosyo-ekonomik dürtüler her iki tip ekonomide de aynıdır. Kalkınmakta olan bir ekonominin borç batağına saplanması ileri ekonomilere avantaj sağlar. Zira ileri ekonomiler kalkınmakta olan ekonomilere borç vererek bu ülkeler üzerinden hem faiz geliri elde ederler, hem de ürünlerine piyasa oluştururlar. Kalkınmakta olan ekonomilerde gelir dağılımı ve güç dengeleri çok bozuk olduğundan, ileri ülkelerden ithal edilen ürünleri genellikle varsıl kesim alıp kullanırken, faiz yükünü ise genellikle yoksul kesim yüklenir. Bu borçlara "ulusal borç" ya da "kamusal borç" veya "ulusal yükümlülük" adı verilmesi, varsıl kesimlerin harcama yükünün yoksul kesimler üzerine yıkılmasında sosyal kılıf oluşturmayı amaçlamaktadır. Dünyanın en büyük ve en gelişmiş ekonomisi olan ABD'nin hem bütçe açığı hem de cari açığı çok yüksek boyutlarda seyretmektedir. Bu verilerle S & P değerlendirme kuruluşunun ABD'nin kredi notunu (AAA) dan (AA+) ya çekmesi bütün dünyayı sarstı. Bu kadar büyük ve görünüşte güçlü bir ekonomi niçin dünyanın en borçlu ekonomilerden biri konumundadır? Meselenin analitik çözümlemesi, sorunun, ABD'nin dünyanın en büyük ve gelişmiş ekonomisine sahip olmasının yanında, siyaseten ve askerî alanda dünyaya hâkim konumundan, sermayesinin aşırı olgunlaşmış olmasının yarattığı sonuçlar ve tüketici tercihlerinin şekillenmesinden kaynaklandığını göstermektedir. ABD'nin kendisine görev edindiği dünya jandarmalığının sebep olduğu devasa dış harcamalar, bölgesel çatışmalar ve siyasî müdahaleler ekonomiye önemli dış harcama yükü getirmektedir. ABD sermayesinin aşırı olgunlaşmış konumu ise dış dünyaya sermaye ihracını kolaylaştırmakta ve dış dünyada yapılmış üretimin ithal edilmesi de önemli dış harcama yaratmaktadır. Dünyanın en büyük ve en gelişmiş ekonomisi olarak ABD'nin parası da en güvenilir paradır. "Rezerv para" niteliğindeki dolar tüm dünyada yaygın bir kabul gördüğünden, ABD çok büyük dış açık vermekle beraber bu açığını piyasalara dolar sürümü ile rahatlıkla karşılayabilmektedir. Son kredi notu indirimi de doların uluslar arası saygınlığına fazla zarar verememiştir. Kredi değerlendirme kuruluşları değerlemelerini ekonomilerin bütçe açıkları, borç yükleri ve cari dengeleri üzerinden gerçekleştirir. Amaç, alacaklılara sinyal vererek, kredi piyasalarında riski azaltmanın yanında, potansiyel borçlu

ekonomileri de durumlarını düzeltme yönünde ikaz etmektedir. Bu açıdan ABD ekonomisine baktığımızda, gerek kamu borçları gerekse cari açık açılarında durum olumsuzdur. Ancak, doların rezerv para olma özelliği ABD senetleri üzerinde risk oluşmasını engellemektedir. Diğer bir deyişle, ABD hem iç hem de dış borçlarını ödemede zorlanacak pozisyonda gözükmemektedir. S&P'nin notu, ABD'de demokratlarla cumhuriyetçiler arasındaki çekişmenin de hem göstergesi hem de sonucu olabilir. Nitekim ABD senatosu S&P hakkında tahkikat açmaya karar vermiş bulunuyor ki, bu durum da dünyada yaşanan bir ilktir.

Gerek ABD'de gerek tüm diğer ekonomilerde oluşan cari açığın bir izahı da kapitalist toplumlar da yaygın olarak görülen tüketim alışkanlığında yatmaktadır. 1929 Krizinde gelişmiş ekonomilerin çöküşü ve milyonlarca insanın işsiz kalmasına iki önemli İngiliz iktisatçısı talep yetersizliği tanısı koydu. Bunlardan biri, kamu harcamalarının geliştirilmesi ve yükseltilmesi, kamu girişimciliğinin öne çıkarılması, bütçe açığının desteklenmesi vb gibi kamu harcamalarını destekleyen görüşleri ile ünlü Keynes, diğeri ise iktisat öğretisine "sonsuz ihtiyaçlar" kavramını ustalıkla yerleştiren Robbins'tir. Bugün hemen tüm ileri kapitalist ekonomilerde gördüğümüz kredi kartı ve taksitli alışveriş uygulamaları, sık moda değişimi, reklâm vb gibi satış kanallarını zorlama yöntemleri kapitalizmin piyasa yetersizliği sorununun çözümüne yöneliktir. Tüketim hırısı salt bireysel ekonomik olanakları zorlamakla kalmamakta, aynı zamanda çevreyi ve doğal kaynakları da zorlayarak gelecek nesillerin yaşam koşullarının çalınması sonucunu doğurmaktadır. Ekonomik ve mali krizler önlenemese de kısmen baskılanıyor olabilir, ancak doğal kirlenme ve sosyal krizler çok uzun dönemlere sarkan olumsuz, çoğu zaman da çözümsüz sorunlar oluşturmaya adaydır.

Analitik çözümlemenin ikinci ayağını krizlere karşı önlemler konusu oluşturmaktadır. Ancak, kriz oluşumunun kapitalizme içkin, hatta bir tür yaşam koşulunun bir sonucu olduğu tanısı bizi sistemik çözüme götürdüğü halde, yukarıda da ifade ettiğim üzere, sistemin başat güçleri ve bu güçlerin ideolojik şartlandırması altındaki halklar böyle bir dönüşüme izin vermez. Kısacası, olgunlaşmamış koşullarda ekonomik dönüşümün zorlanması söz konusu olamaz. Ancak, bu konuda aydınların görevi sistemik konularda, özellikle de sorunlarda toplumlara bilgi sunarak, sistemin işleyişini yağlamadan, dönüşüm süresini kısaltmak olmalıdır. Ne var ki, aydın da, bilim insanı da toplumun ve sistemin bir ürünü olarak içsel dinamikleri harekete geçirecek koşullara sahip olmadığı gibi, emek gücüne benzer şekilde bu yönde üretimi etkileyecek bir gücü de yoktur.

Lunia Czechowska beyaz bluzuyla 1917

Sistem içi çözümler, yukarıda açıklandığı üzere, sisteme dokunmadığı için yetersiz kalıp, kriz belirtilerini geçici olarak baskılamaya yöneliktir. Para arzının artırılması gibi parasal ya da bütçe harcamalarının yükseltilmesi gibi mali, hatta borçların silinmesi gibi fiili önlemler kriz yükünün dağılım kanalları üzerinde sistem algılamasını tahrip edecek şekilde etkili olduğu için sıkça devreye sokulmadıkları gibi, ancak kullanım biçimlerinin başat güçler tarafından belirlenmesi koşulu ile kısmen devreye sokulabilirler. Para arzının artırılması ya da açık bütçe politikası uygulamasında yükseltilen kamu harcamaları yolu ile borçların kapatılma politikası genellikle enflasyonist etki oluşturabileceğinden fazlaca başvurulabilecek yöntemler olarak görülmezler. ABD'de 2008 krizinin hemen ertesinde milyarlarca doların piyasalara saçılmasına iki nedenden yol verildi. Birincisi dünya rezerv parası niteliğindeki dolar ABD içinde olduğu kadar dünyanın çeşitli bölgelerinde de kullanıldığından dolar

arzının bu denli geniş alana yayılması salt ABD'deki enflasyon riskini hafifletiyordu. Nitekim euro dolar kadar geniş kullanım alanına sahip olmadığından Yunanistan, İspanya, İrlanda ve sair AB ülkelerindeki çalkantılarda Avrupa Merkez Bankası aynı yola girip piyasaları euro ile doldurmada, tam tersine, başta Almanya ve Fransa olmak üzere ülkelerin bütçelerine yük yaptı. ABD'de dolar arzının artırılmasında FED'i rahatlatan ikinci durum da piyasaya çıkan paraların borçlulara değil, batma tehlikesi ile karşı karşıya gelmiş olan büyük yatırım şirketlerine verilmesi olmuştur. Böylece, para arzının artırılması harcama eğilimi çok yüksek olan kesim kanalıyla derhal piyasaya çıkmayıp, daha büyük bir olasılıkla tasarruf eğilimi yüksek kanaldan yeni yatırıma sevk edilerek fiyatlar üzerindeki etki daha kontrollü olacak idi. Gerçekten de ABD'de piyasalara saçıldığı ileri sürülen milyarlarca doların nereye gittiği meçhul olduğu gibi, fiyatlar üzerinde de fazla yükseltici bir etki oluşmadı. Açık bütçe politikası uygulamasında borçların kamu harcamaları yolu ile kapatılması da para arzı ile çok yakın etki oluşturduğundan, para arzı artışı ile ilgi düşünceler burada da geçerlidir. Borçların silinmesi gibi fiili bir uygulamaya ise, sistemin mülkiyet dokusunu temelden zedeleyebileceği için kesinlikle izin verilmez. Enflasyona yol açıyor ve alacağın reel değerini düşürüyor dahi olsa, para ve/veya maliye politikaları yoluyla borçların ortadan kaldırılması ya da hafifletilmesi daima fiili borç silme işlemine tercihtir.

Krizin etkilerini hafifletebilmek ya da ortadan kaldırabilmek için ileri sürülen ve reel ekonominin de devreye sokulduğu diğer bir öneri de ekonomik büyümenin ve ulusal gelirin yükseltilmesidir. Genellikle borç krizi konuşulurken firmalar ve devletler düzeyinde mesele ele alındığından, krizin ortadan kaldırılması bağlamında bireysel borçluluk değil, özel ya da kamusal kurumların, yani özel şirketlerin ve kamu kesiminin iç ve dış borçları ve devletlerin dış dünyaya olan borçları gündeme gelir. Kurtarma operasyonu bağlamında özel şahısların borçlarının gündeme gelmemesi, yukarıda da ifade edildiği üzere, mülkiyet haklarının ihlal edilmemesi endişesinden kaynaklanmaktadır. Özel şahıslar dışında özel ve kamusal kurumların borçlarının itfasına yönelik güçlü bir önlem olarak ekonominin büyütülmesi, ulusal gelirin yükseltilmesi tartışılmaktadır. Ulusal gelirin yükseltilmesi özel kesimde yeni gelir, kamu kesiminde de vergi gelirlerinde artış yaratarak borçların hafifletilmesi yoluna gidilebileceği düşünülmektedir. Ulusal gelirin sabit tutularak borç itfasına yönelme ile ulusal gelirin yükseltilerek borç itfasına yönelme arasında ikincisi lehine önemli bir fark olduğu açıktır. Zira ulusal gelirin yükseltilmesi yoluyla ödenen borcun topluma yıkacağı yükün, ulusal geliri yükseltmeden yapılacak ödmeden daha hafif olacağı açıktır. Ancak bu yöntem de kendi içinde iki sakınca taşımaktadır. Birincisi, ulusal gelirin yükseltilmesi yoluyla kazanılan gelir artışı borç ödemesinde kullanılırken, böyle bir borcun olmadığı durumda bu gelir artışından yararlanabilecek durumda olanları mağdur eder. Bu mağduriyetin toplumda dağılma haritasını yine güç dengeleri belirler. Örneğin, ücretler baskılanarak emekçilere yük yıkılıyor olabileceği gibi, ürün fiyat artışı yoluyla tüketicilere yük aktarılıyor olabilir. Artan ulusal gelirden vergi yolu ile pay alan kamu kesiminden yapılan borç ödemesi de, aksi durumda nicelik ve nitelik olarak daha yüksek düzeyde gerçekleşebilecek kamu hizmetle-

Maviler içinde küçük kız 1918

rinde oluşacak erime yolu ile bu hizmetlerden yararlanma durumunda olan gruplara yük yıkılabilir. Ya da, borç yükü nedeniyle kamu yatırım harcamalarının gereği kadar yükseltilmemesine bağlı olarak iyileştirilemeyen alt-yapılar ekonominin genel verimlilik düzeyinin gereği kadar yükseltilmesi önünde engel oluşturur. Ulusal gelirin yükseltilmesi yoluyla borç krizinin hafifletilmesinin ikinci önemli sakıncalı sonucu ise bizzat kapitalizmin içsel kriz dinamiklerinin daha yoğun olarak devreye sokulması anlamına gelmesi durumudur. Şöyle ki, her üretim aşamasında ürün piyasasına çıkan satın alma gücü katma değer içindeki kâr ve ücret toplamından düşük olduğundan piyasada sistematik arz fazlası oluşur. Ne var ki, gerek iç gerek dış borç ödeme aşamasında bu fazlalık soğurtulabilir olmakla beraber, borç yükünün bittiği aşamada yine sistemik fazlalık birikimi devreye girer. Kısacası, ulusal gelirin yükseltilmesi yoluyla borç itfası yön-

temi de sistem içi ve orta dönemli bir önlem özelliği taşımaktadır.

Sonuç

- Yazıda kriz konusu, sistemin işleyiş dinamiği bağlamında genetik yapının çekirdek dokusundaki oluşum itibarıyla ele alınmıştır. Çekirdek dokuda borç krizi olarak gelişen kriz esnasında hem tahsil edilememiş alacakların yarattığı güçlük hem de kriz havasının oluşturduğu panik sonucunda üretim kesiminde ikincil etkiler olarak görülen daralmalara yazıda yer verilmemiştir. Aynı şekilde, finansal kâğıtlar ve tablolarda ilk aşamada oluşan köpükler veya balonlara olduğu kadar, krizle bu balonlarda görülen erimelere de, reel unsurlar olmayıp fiktif görüntüler olduğundan, yazıda yer verilmemiştir.

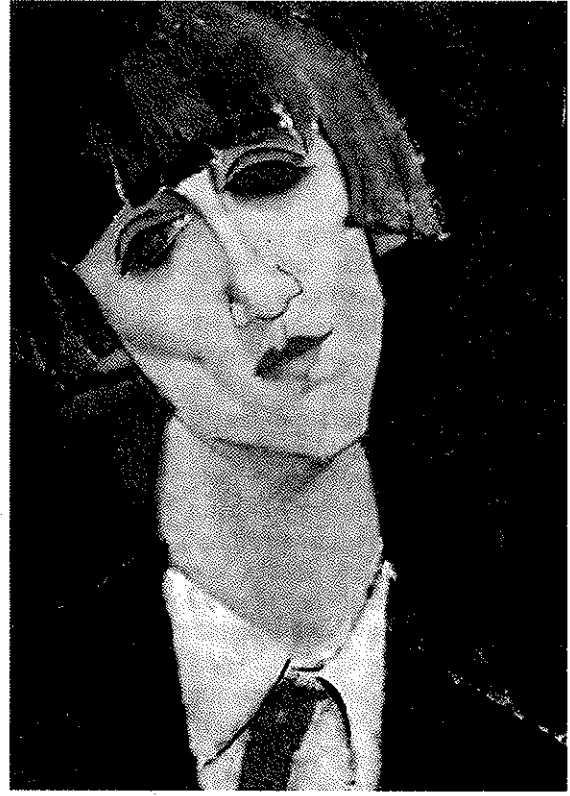
- İkinci kriz ya da ikinci dip olarak ifade edilen kriz dalgasının oluşumu ve gelişmesi de genel açıklamaya uyduğundan, bu konuda da detaya inilmemiştir. Ancak, şu noktanın belirtilmesi önemlidir ki, kriz önlemi olarak geliştirilen politikalar çoğu durumda uzun dönemde kriz tetikleyici tohumlar taşımakta olup, söz konusu politikaların uygulanması durumunda ilk anda baskılanan kriz, bir müddet sonra aynı şekilde ya da farklı görüntüde tekrar ortaya çıkabilmektedir. Örneğin, FED'in düşük faiz politikası, önceleri piyasaları rahatlatmışken, kredi musluklarını gevşettiğinden ekonomide borçluluğu artırabilir ve bir müddet sonra ikinci bir kriz tetiklemesine neden olabilir. Aynı şekilde, Avrupa'da Yunanistan ve diğer kriz içindeki ekonomiler için girişilen kurtarma operasyonları Almanya, Fransa ve sair devletlerin bütçelerini zorladıkça, bu kez bu devletler bütçelerinde büyük açıklar meydana getirerek bütçe borç krizine, ya da ağır bütçe yükü altına giren halkın genellikle düşük gelirli kesimlerinde borç krizine yol açıyor olabilir. Tüm bu koşullarda da borç krizinin oluşumu ve gelişimi aynı dinamiklerle gerçekleşmektedir.

- Aşırı borçluluk ya da ödenemez borç sorunu olarak ortaya çıkan kriz kapitalizmin işleyiş dinamiklerinden kaynaklanmakta, üretimde teknolojiyoğun aşamalar geçildikçe yoğunlaşıp, derinleşmektedir.

- Sistemin işleyiş dinamikleri açısından bakıldığında, borç krizi olarak karşımıza çıkan olgunun aslında gelirlerinin büyük kısmını tasarruf eden varsıl kesimin bu kaynaklarının yoksul kesim tarafından kullanılması ve vadesinde ödenemez duruma gelmiş olması anlamına gelmektedir.

- Başka ülke ya da bireylerin tasarruflarını kullanarak ödeme aczine düşülmesi, hem reel hem de psikolojik etkileri ile üretici kesimi de olumsuz etkileyen bir süreçtir.

- Borç krizinin borçların silinmesi yoluyla ortadan kaldırılması sistemin felsefesine, monetizasyonla değer aşınmasına uğratılması ise alacaklıla-

Portre Madame Kisling, 1917

rın mülkiyet hakkına aykırı olduğundan başvuru politikalar olarak görülmezler.

- Geçici süre için baskılama politikası olarak bütçelere yük yıkılarak ya da ulusal gelirin yükseltilmesi yoluyla borç itfasına gidilme yolları da toplumsal güç dengeleri doğrultusunda, birinci durumda daha şiddetli ikinci durumda ise görece daha hafif olarak, emekçilere ve güçsüz kesimlere yük ykar.

- Yazıda ele alınmamış boyutuyla borç krizi gerek gerçek gerekse psikolojik etkisiyle reel kesim ve üretim üzerinde olumsuz etki yaparak işsizliği ve yoksulluğa alan açar. Ekonomik krizler insan davranışlarını da olumsuz etkilemekte, mekanik olarak krizlerin hafifletildiği ve ortadan kaldırıldığı durumlarda da söz konusu etkilerin çok uzun dönemli olarak sosyal davranış kalıplarında devamına neden olmaktadır.

- Kapitalist sistem içsel dinamikleri ile kriz üretirken, bu krizler, bazen aşırı borçluluk şeklinde algılanması kolay ve aşıkâr olarak; bazen sosyal çalkantılar şeklinde bir kıvılcımla parlayan polisiye olaylar olarak; genellikle de algılamalarımızın çok gerisinde çevre ve doğa kirlenmesi şeklinde ortaya çıkmaktadır. Ne şekilde tezahür ederse etsin, kapitalist krizler sistemik niteliklerinden dolayı, sisteme dokunmadan ortadan kaldırılamayıp, ancak bazı belirtileri belirli bir süre için kısmen baskılanabilir.

Cari açık ve sıcak para

Özcan Çağlar

Sermayedarlar aleyhine krizi derinleştirmek için işçi sınıfının, sendikaların ve emekten yana siyasal akımların bir araya geldiği ve krize karşı pratik ve politik bir programın oluşturulduğu bir emek cephesi örülmelidir.

1974'lerden itibaren yapısal krize giren kapitalizmin, girmiş olduğu (ve hâlâ çözümlenemeyen) bu yapısal krizin yarattığı temel sorunlardan biri tanesi yukarıda ifade ettiğimiz üzere sermayenin organik bileşiminin yükselmesi nedeniyle oluşan aşırı üretimler, yani meta biçimindeki sermaye birikimidir. Bir diğeri ise üretimden kaçan sermaye miktarındaki artış (likidite bolluğu) yani sıcak paradır.

Aşırı üretim; insanlar ürettikleri kadar tüketim yapamadıkları zaman, sermayenin sürekli olarak bir elde birikmesiyle ve genellikle de meta üzerinden olur. Bu aynı zamanda tüketim eksikliği anlamına da gelir. Bu tüketim eksikliği (ya da mal fazlalarının tüketilmesi) doğal olarak borçlandırmayla gerçekleşecektir. Kapitalist sistem, mal fazlalarının tüketilmesi için borçlandırmayı (kredi vermeyi) genişletmeyi öngörmüş ve bunda da büyük ölçüde başarılı olmuştur.

Türkiye'de bu sistem şöyle çalışmaktadır:

Azalan kârlılıklar nedeniyle üretimden kaçan ve para üzerinden gelir elde etmek isteyen uluslararası sermayenin, tasarruf kapasitesi çok düşük olan Türkiye ekonomisine yönelmesi için, düşük kur - yüksek faiz politikasına başvurulmaktadır. Türkiye bu açıdan cazip bir ülke konumundadır. Net yüzde 8-9 faiz kazancı, dünyanın bir kaç ülkesinde mevcuttur. Bu kazanç için Türkiye'ye akın eden sıcak para, borsaya ve dolayısıyla da bankalara giriş yapıyor. Bankalar da bu parayı tüketicilere ve firmalara düşük faiz ile kredi olarak aktarıyor. Faiz için gelen döviz, böylelikle de mal fazlalarının tüketilmesine yönlendirilmiş oluyor. Üretim hacmi yüksek olmadığı ve yurt içinde de döviz bolluğundan dolayı döviz fiyatının ucuzlaması ve bu ucuzluk sayesinde yurt dışı mallarının ucuz olması (zaten yapısal krizden dolayı mallar değersizleşmişti bu durumda daha

Portre Beatris Hastings. 1915

da ucuzlamış oluyor) nedeniyle de bu tüketim genelde yurtdışından sağlanıyor. Böylelikle ithalat artıyor cari açık büyüyor; ancak mal fazlaları da bu sayede eritilmiş oluyor.

Milliyet gazetesinden Güngör Uras, 04.07.2011 tarihli "Büyüyor muyuz Batıyor muyuz?" adlı köşe yazısında bu durumu şöyle ifade etmektedir:

"Büyüyoruz ama... Üreterek değil el parasıyla büyütüyoruz. Her şeyin başı üretim. Ne kadar üretir isek o kadar öz gelirimiz (buna milli gelir deniliyor) olur. Son zamanlarda dışarıdan bolca sıcak para gelince hovarda olduk. Dışarıdan gelen paraları da kendi paramızmış gibi harcamaya başladık. 100 gelirimiz var iken 108,4 harcadık.

Dışarıdan gelen para, faiz için geliyor. Yabancılarla yaklaşık yüzde 8-9 oranında net dö-

viz faizi ödüyoruz.

Dışarıdan bolca döviz girince, döviz fiyatı ucuzluyor. Ucuz döviz ucuz ithalat demektir. Halk ucuz ucuz ithal malı satın alıyor. Üretici yerli girdi yerine ucuz ithal girdi kullanıyor. Bunun sonunda ithalat artıyor...

Risk döviz borçlusu özel sektörün sırtında. Cari açıktan korkulmasının temel nedeni, özel sektörün taşıdığı döviz riski. Ucuz döviz özel sektörü şaşırttı. Hükümetin 2002'den bu yana döviz fiyatını sabit tutma politikası özel sektörün döviz borcunu çekimmeden artırmasına yol açtı. Özel sektörün içerideki bankalara 80 milyar dolar, dışarıdaki bankalara 80 milyar dolar civarı kredi borcu var. Kredili ithalat borcu 20 milyar dolar. Bankaların da yurtdışına 80 milyar dolar borcu var. Toplayınız bu kaba rakamları. Dışarıya 180 milyar, içeriye 80 milyar, eder 260 milyar dolar döviz riski."

Diğer yandan, öteden beri sürekli olarak tüketim talebi bastırılmış olan toplumda bir tüketim çılgın-

	Tüketici Kredileri ve Bireysel Kredi Kartları	Tüketici kredileri	Konut	Taşıt
17.06.2011	195.445.529	148.301.668	65.974.582	6.058.868
24.06.2011	197.343.376	149.718.745	66.330.397	6.104.499
01.07.2011	199.797.380	150.856.684	66.710.577	6.183.683
08.07.2011	200.128.494	151.399.971	66.958.835	6.207.779
	Diğer	Bireysel Kredi Kartları (TL)	TL Taksitli	TL Taksitsiz
17.06.2011	76.268.218	47.081.660	21.217.477	25.864.183
24.06.2011	77.283.849	47.557.533	21.558.246	25.999.287
01.07.2011	77.962.424	48.879.142	21.795.832	27.083.310
08.07.2011	78.233.357	48.666.618	21.830.897	26.835.721

lığı başladığını da göz önünde bulundurmak gerekir. Nitekim yukarıdaki tabloda yer alan Merkez Bankasının verileri de bu durumu çarpıcı bir şekilde göstermektedir:

Mevduat bankalarında tüketici kredileri ve kredi kartları tutarları (xbin lira olarak) yukarıdaki tabloda görülmektedir.

Görüldüğü üzere dışarıdan gelen sıcak para sayesinde mal fazlası sorununun sistem içinde borçlandırılmayla çözülmesini sağlayan AKP böylelikle krizi ertelenmiş oluyor. Yaratılan bu görece yüksek tüketim ortamı, diğer bazı faktörler ile birlikte onlara yüzde elli oy olarak geri döndü. (Bu oy oranında asılan payı, krizin ertelenmesinindir).

Sürmekte olan cari açık korkusu ve tartışmaları, aynı zamanda izlenen ekonomik siyasetin sınırlarına gelinip gelinmediğinin tartışmasıdır. AKP'nin, bir yandan borçla yaşanan bu bolluk ortamını devam ettirmek çabasıdayken, diğer yandan da bazı tedbirlere yöneldiğini görüyoruz. Bu durum bile işletilen cari açık sisteminin (cari açık ile büyümenin) sınırlarına varıldığının bir işareti olsa gerek.

Cari açığın sorun yaratmayacağını savunan AKP yanlısı iktisatçıların genel argümanı, cari açık nedeniyle oluşan borçların ağırlıklı bölümünün özel sektöre ait olmasıdır. MÜSİAD Hükümet'e raporunda endişe etmeyin, borcun çoğu özel sektördür" diye akıl vermektedir. Sabah gazetesi yazarlarından Süleyman Yaşar 17.06.2011 tarihli köşe yazısında "...devletin kısa vadeli dış borcu oldukça düşük, 4,3 milyar dolar seviyesinde bulunuyor. Bu borcu devlet hiç zorlanmadan ödeyebilir. Yani Türkiye'nin cari açığı, bizim özel sektörün ürettiğinden fazla harcamasından kaynaklanıyor. Özel sektör, siyasiler ve bürokratlar gibi değildir..."

Bu argümanın pek de geçerli olmadığı aşikâr. Çünkü liberal ekonomi yaklaşımının temel düşüncesidir ki; özel sektör (hür teşebbüs!) ekonomik faaliyetlerde belirleyici ve sürükleyici olandır. Üstelik de ülkede faaliyet göstermektedirler. Devlet, ben devletim bana ne senden, açık senin açığın benim açığım değil diyemez. Yılın ikinci yarısında döviz kurların-

45) Lalotte. 1916

daki artış, özel sektörün borçlarında artış anlamına gelmektedir. Bu artışın fiyatlar genel düzeyine yansıyacağı besbellidir.

İhraç ürünlerinde kullanılan hammaddeler yüzde 75 oranda ithalat (dış-alım) yoluyla elde edildiğine göre, TL'nin değerinin düşmesi dövizin değerinin yükselmesi, döviz cinsinden maliyet içinde ücretlerin payının azaltılması, yani reel ücretlerin düşmesi anlamına gelmektedir. Bu durumda da enflasyonun yükselmesi kaçınılmaz olmaktadır.

Ayrıca, tüketici kredisini kullanan, kredi kartı borçlularının reel ücretlerinin düşmesi bu borçların ödenmesinde zorluk, dolayısıyla bankacılık sektöründe sıkıntı anlamına gelir. Bu durumun aynı zamanda da ertelenmiş aşırı üretim krizlerinin tetikleyicisi olabileceği gözden kaçmamalıdır.

Cari açık sorunu karşısında pek bir umursamaz görünse de, AKP, döviz kurlarında herhangi bir artış olmadan, tüketimi kısarak ithalatı azaltmaya çalışmaktadır. Genelde de banka karşılık oranlarını ve dolayısıyla kredi faiz oranlarını arttırmak, kredi kartları ile alış-verişi sınırlandırmak gibi tedbirler almaktadır. Bu tedbirlerin de bir şey ifade etmediğini, hepimiz günlük hayatlarımızda görmekteyiz.

Cari açık artık sürdürülemezliğin sınırına gelmiş durumdadır. Çünkü cari açık;

* Gelen sıcak para tüketimde kullanıldığından dışarıya olan borçların artması,

* Üreticinin ucuz ithal girdi kullanımı artıkça ekonominin katma değer üretme gücünün yok olması,

* Katma değer üretme gücünün yok olması nedeniyle de ülkeye işsizlik ithal etmek, dışarıya refah transferi,

Portre Girl (Victoria). 1917.

* Nitelik (işgücü vasfı) ve kurumsallaşma açığı, anlamına gelmektedir.

Öte yandan, Türkiye ihracatının yüzde ellisini Avrupa ülkelerine yapmakta. Bilindiği üzere hemen hemen tüm Avrupa borç krizleri ile boğuşuyor. Diğer taraftan da Avrupa ülkelerinde gelişen "yeni korumacılık" dalgasının başladığını görmekteyiz. Bu durumda, ihracatın düşme eğilimine gireceğini söylemememiz için şu anda herhangi bir gerekçe bulunmuyor. Yani, ithalatı azaltsanız bile, ihracatınız azalacağından cari açık sorununuz büyüyecek ve bir bunalıma neden olabilecektir.

Zaman gazetesi yazarlarından İbrahim Öztürk 21.07.2011 tarihli köşe yazısında -daha önce ifade etmiş olduğu- "cari açık sorun yaratmaz" argümanını değiştirerek aşağıdaki ifadeleri kullanıyor: "Şimdi Türkiye'nin hayati önemdeki bir 'stratejik dönüşümü' başarıyla bitirmesi gerekiyor. 2012-2023 dönemini büyük bir hamleye dönüştürmek için 'Stratejik Dönüşüm gereği' gündeme getiriliyor. Bu ifadenin iki temel ayağı var: Milli mutabakatı ikame ve tahkim etmek üzere, Türkiye'yi yönetebilir demokrasi yapacak yeni bir anayasa yapılması ve buna dayalı devletin baştan sona yenilenmesi gerekiyor. Ekonomi ayağında ise rekabetçi bir ekonomik dönüşüm için derin katmanlara sirayet edecek yeni bir reform dalgasının başlatılması gereği var.

Türkiye bunu başaramaz ve bir kez daha sektirirse Orta Gelir Tuzağı'na düşecek! Acaba bu ne anlama geliyor? Bu, 2002-2010 dönemindeki sekiz yılda yaptığı hamlelerle 3 bin dolarlık kişi başı gelirden 10 bin 500 dolara sıçrayan Türkiye'nin, burada patinaj yapmaya başlaması anlamına gelir. Eğer Türkiye (i) istikrarı koruyarak, (ii) yeterince istihdam ve gelir oluşturarak, (iii) imalat sanayii dönüşümünü

gerçekleştirerek, (iv) inovasyon (gerçek dünya faaliyetlerine bir yeniliğin katılması. ÖÇ) adaptasyonunu başararak dünya ile at başı bir rekabeti başaramazsa, açık bir açık pazar haline gelir..."

Başbakan da bu uyarıyı dikkate alarak "Avrasya'nın Üretim Merkezi" olmaktan bahsediyor. Hemen hemen tüm Avrupa (ve ABD) şirketleri, üretim merkezlerini, işçi ücretlerinin çok düşük olduğu ve emek yoğun üretimin başat olduğu bölgelere taşımışlar. Köşe başlarını tutmuş olanlar Türkiye'ye, bururun gelin Avrasya'nın üretim merkezi olun mu diyeceklerdir? O halde ucuz ithalata dayalı büyüme ve yüksek cari açıkla durumu idare etmeye devam edilecektir.

Başbakan'ın, bakanların, danışmanların ve bürokratların birbirini tutmayan söylevlerini izledik, AKP'de her kafadan bir ses çıktığını gördük. Sebebi, ABD'de de devlet borçlanmasının tavanının arttırılacak olmasıydı. FED (ABD Merkez Bankası) dolar basacak, bunun bir kısmı Türkiye'ye yönelecek, gelen sıcak para AKP'nin döviz fiyatını sabit tutma politikasını olumlu etkileyecekti. Her kafadan bir ses çıkartarak dövizin yeni durumdaki yeni fiyatını belirlemeyi hedeflediler. Elbette ki döviz fiyatlarındaki yükselişin bir nedeni olarak Avrupa'daki krizin etkisi de bulunmaktaydı, ancak asıl niyet ABD'de basılacak dolar nedeniyle artacak emisyon hacmine göre uygun bir döviz fiyatı belirlemektir. Gelişen bu durum ile alınan etkisiz tedbirler birlikte düşünüldüğünde, AKP'nin düşük kur - yüksek faiz politikasına, yani cari açık ve borçlanma yoluyla büyümeye devam etmekten başka çaresinin olmadığı görülmüştü.

Cari açık sorununun artık bir kısır döngü haline geldiğini söylememiz mümkün. Ya cari açık ile büyümeye devam edilecek. Böylelikle, borçların (özel sektör ve/veya devletin bu pek bir şey değiştirmiyor) gittikçe büyümesi, işsizliğin artması, toplumda bugüne değin kullanılan krediler nedeniyle borçların ödenememesi, bankacılık sektörünün zorlanması ve sanayi üretiminin gittikçe azalması ile bir krize girelecek, ya da cari açık sorunu için alınacak önlemler neticesinde; enflasyon ve hatta stagflasyon (durgunluk ile enflasyonun bir arada olduğu durum), reel ücretlerin düşmesi ve tüketici taleplerinin düşmesi ile birlikte zaten öteden beri dünya çapında çözümlenememiş bir sorun olan aşırı üretim krizi tetiklenecek!

Mart ayından bugüne kadar cari açık için AKP'nin almış olduğu kredi faizlerinin yükselmesini sağlayarak borçlanmanın olanaklarını zorlaştırmak, kredi kartı taksit sayılarını azaltmak ve kredi kartı limitlerine sınırlama getirmek gibi talep azaltıcı önlemlerin cari açıkları azaltıcı bir rolü olmamıştır. Olsa bile Avrupa'da baş gösteren ve daha ne kadar süreceği belli olmayan kriz ve Avrupa'da başlayan korumacılık dalgası ile birlikte azalması muhtemel olan ihracatımızın cari açık açısından daha faz-

la etkisi olacağını, yani cari açığın ve dolayısıyla dış borçlanmanın daha fazla artacağını söylememiz mümkündür.

Elbette tüm kriz zamanlarında olduğu gibi ve tüm burjuva iktidarlarının (sistem içi sağ veya sol iktidar olsun bu bir şeyi değiştirmiyor) yaptığı gibi AKP de önümüzdeki dönemde saldırıanlaşacaktır.

Bu saldırıların;

* Güvenceli esneklik, kıdem tazminatlarının gasp edilmesi ve özel istihdam bürolarıyla işçi ve emekçi cephesine,

* Savaş ve çatışma ortamını derinleştirerek ve bölgesel asgari ücret uygulamalarıyla Kürt Halkına,

* Kentsel dönüşüm adı altında kent yoksullarına,

* Hidroelektrik ve Nükleer Santraller ile çevreye,

Yönelik olacağından hiç kimsenin kuşkusu olmasın!

Bir de büyük bir proje vardı; Kanal İstanbul. Başka kent projelerinin de yolda olduğu duyumları bir yana, sanırım bununla da İstanbul'a saldırılacaktır.

Başbakan Erdoğan'ın Avrasya'nın Üretim Merkezi olmaktan kastı da zaten, güvenceli esneklik, kıdem tazminatlarının gasp edilmesi, özel istihdam bürolarının kurulması ve bölgesel asgari ücret uygulamalarından başka bir şey değildir. Geçtiğimiz günlerde de cari açığı kapatmak için nükleer santral yapmanın zorunlu olduğunu söylemişti. Sonuçta, Başbakan Recep Tayyip Erdoğan bütün ümidini, Avrasya'nın Üretim Merkezi (sadece ucuz emek politikası ile olunmaz ama neyse) olmaya, Nükleer Santrallere ve Kanal İstanbul'a (burada da istihdam yaratacağını düşünmekte) bağlamış durumda.

Elbette uygulanacak olan bu politikalarla işçisiyle, emekçisiyle, kent yoksullarıyla ve çevrecisiyle toplumun göstereceği refleks ve vereceği mücadele, Başbakan Recep Tayyip Erdoğan'ın ümitlerinin akıbetini belirleyecektir. Bu arada belirtelim, bu gelişme devlet'in "devlet" olarak bütün heybetiyle görüldüğü bir süreç olacaktır.

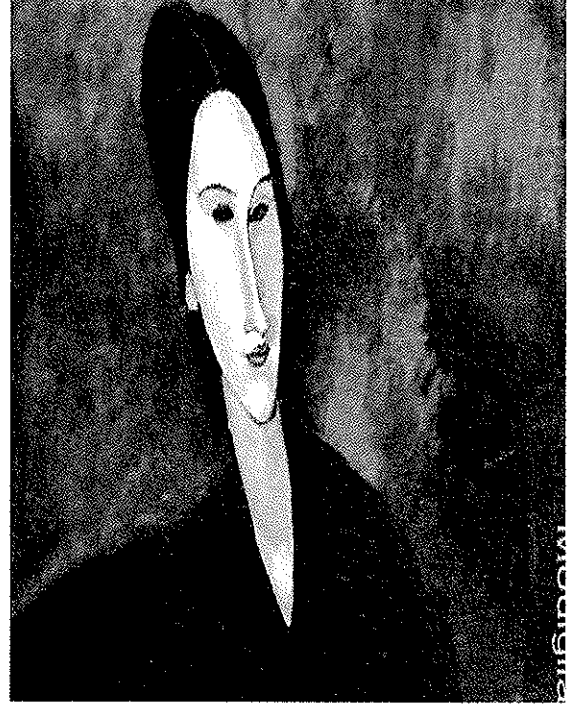
İşçi ve diğer emekçilerin, sendikaların ve emekten yana siyasal parti ve çevrelerin bu saldırıları bertaraf edecek ve krizden çıkışın faturasını sermayeye ödetirecek toplumsal bir mücadelenin alt yapısını şimdiden oluşturmalıdır.

Bu hedefler şöyle sıralanabilir:

* İstihdamı koruyucu ve artırıcı politikalarla işten atılmaların önüne geçilmesi, uygulanması düşünülen güvenceli esneklik, bölgesel asgari ücret ve diğer kazanılmış hakların gasp edilmesine karşı durulması,

* TÜİK verilerine göre sayısı 12,5 milyonu bulan yoksullara doğrudan gelir desteğinin sağlanması ve genelleştirilmesi için mücadele,

* Bugüne değin toplanan işsizlik sigortası fonunu, döviz alım-satım işlemlerinde kullanarak sermayedarlar için avantaj sağlamaya çalışan hükümetin politikalarına karşı durulması, bu fonun yönetiminin işçi örgütlerinin yönetimine verilmesi, fonun iş-

Portre Anna Zborowska 1916

sizler için kullanım şartlarının esnetilmesi ve amacına uygun şekilde kullanılmasının sağlanması,

* Neo liberal politikalar nedeniyle çökmüş olan tarım ve hayvancılık sektörünün yeniden canlandırılması için doğrudan veya dolaylı desteklerin artırılması,

* Üretilmeyecek ürünler dışında ithalatın olabildiğince azaltılması,

* Hidroelektrik ve Nükleer santrallere karşı mücadele,

* KDV, ÖTV ve özel iletişim vergileri gibi dolaylı vergilerin kaldırılarak, işçi, emekçi ve yoksul halkın gelirlerinin artırılması ve bu tür vergiler yerine Türkiye'ye giriş yapan sıcak paranın vergilendirilmesi, ithalatta alınan vergi oranlarının artırılması ve vergi reformunun yapılmasının sağlanması,

* Kayıt dışı ekonominin üzerine gidilmesi ve kayıt altına alınarak vergilendirilmesinin sağlanması

* Rant (paradan para kazanma) ekonomisinden üretim ekonomisine geçişin sağlanması,

* Bu krizde en çok etkilenecek kesimlerden birisi de tüketici kredileri ile hayatını idame ettiren kesimdir. Borç yükü 200 milyar TL'yi aşan tüketici kredisi kullananların bu borçlarının yapılandırılması ve ödemlerinde kolaylık sağlanması,

* Bütçedeki savunma harcamalarının azaltılması sağlanarak, bütçedeki bu harcamaların eğitim ve sağlık harcamalarına yönlendirilmesi,

* Kürt sorunun barışçıl yöntemler ile çözülmesinin önünün açılması,

Böyle bir hedefler bütünü çerçevesinde verilecek mücadelenin önemini vurgulamaya gerek yok.

Kıdem tazminatı

Mustafa Şimşek

1. AKP hükümetince yeniden düzenlenen İş Kanununda, ilk defa, kıdem tazminatı maddesi, yasadaki açık düzenlemesi kaldırılarak, "yürürlükten kaldırılan hükümler" bölümüne atılmış, "1475 sayılı kanunun 14. maddesi hariç diğer maddeler yürürlükten kaldırılmıştır" şeklinde saklı biçimde düzenlenmiştir.

12 Haziran seçimleri sona erdi. Oyunu arttırarak seçimden çıkan AKP 3. kez hükümet kurdu. Seçim sırasında söylediklerinin çoğu rüzgârı arkasına almak içindi. Şimdi gerçek gündemine dönerek çalışmaya koyuldu. AKP'nin "ustalık dönemimiz" olarak adlandırdığı bu dönemin gerçek gündemi açıklanınca görüldü ki, işçi sınıfı hedef tahtasının en başına çakılmış!

Önceki dönemde çalışma yaşamı için bitiremediği düzenlemeleri, bu sefer, sermayenin yıllardır ısrarla dile getirdiği kıdem tazminatını ekleyerek ilk sıraya yerleştirmiş. Hem hükümet programında

hem de ulusal istihdam projesinde, kıdem tazminatının başına çorap örmenin işveren açısından faziletleri sıralanmış.

Medyanın karşısına geçen bakanların her biri, ağızlarından bal damlarcasına kıdem tazminatının fona devredilmesinin işçinin lehine olacağını, mahkeme kapılarında sürünmekten kurtulacağını, yeni iş alanları açılarak işsizliğin azalacağını ve kazanılmış haklara dokunulmayacağını mahcup bir eda ile söylemektedirler. Mahcubiyetleri söylediklerinin doğruluğu ve mütevaziliklerinden değildir.

Kıdem tazminatı, işçiye, "ahlak ve iyi niyet kurallarına uymayan haller ve benzerleri" dışında işten atılmalarda ve emekliliği hak ettiği zaman ödenen bir hak olarak iş yasasına girmiştir. Üstelik yakın ve orta geçmişte kazanılmamıştır. 1936 yılında yürürlüğe giren 3008 sayılı iş kanununda 1967 yılında yeniden düzenlenen 931 sayılı iş kanununda, 1971 yılında düzenlenen 1475 sayılı iş kanununda kesintisiz yer alan bir haktır.

2003 yılında 1. AKP hükümetince yeniden düzenlenen 4857 sayılı iş kanununda, ilk defa, kıdem tazminatı maddesi, yasadaki açık düzenlemesi kaldırılarak, "yürürlükten kaldırılan hükümler" bölümüne atılarak "1475 sayılı kanunun 14. maddesi hariç diğer maddeler yürürlükten kaldırılmıştır" şeklinde saklı biçimde düzenlenmiştir. Geçici 6. madde ile de "kıdem tazminatı için bir fon kurulur" düzenlemesine yer verilmiştir.

12 Eylül Darbesi

İş yasalarına göre "işçinin işyerine ve işine bağlılığı" sonucu ödenen kıdem tazminatı, "kendine özgü tazminat" olarak da hukukta yer bulmuştur. Aslında, işçinin hak ettiği geciktirilmiş ücret olan kıdem tazminatını, patronlar, ödenmeme ihtimali de bulunan bir yasal zırha kavuşturarak işçi sınıfının mücadele gücünü zayıflatan bir unsur olarak değerlendirmeye çalışmıştır. Öte yandan çalışma yaşamı "katı düzenlemeleri içermektedir" denilerek, kıdem tazminatı bu yönde birinci suçlu ilan edilmiş, onun için sınırlandırılması da sürekli ola-

Cellist 1909

rak hükümetlerden talep edilmiştir.

Nitekim 24 Ocak kararlarının hazırlayıcısı olan Turgut Özal'ın, Başbakanlık Müsteşarı iken, 5 Nisan 1980 Tarihinde hükümet adına KİT yöneticilerine verdiği talimat şöyleydi:

" 1. TİS'lerdeki (toplu iş sözleşmeleri M.Ş.) ücret artışı kesinlikle memur aylıklarındaki artışı geçmeyecek.

2. Ücret artışları kesinlikle fiyat artışlarını geçmeyecek, böyle talepler kabul edilmeyecek.

3. (...)

4. Kıdem tazminatlarında 50, 60, 70 güne doğru hızlı bir tırmanış var. Kıdem tazminatları sınırı kesinlikle 30 günü geçmeyecek⁽¹⁾

Kıdem tazminatına esas gün sayısı her bir yıl için 30 gündür düzenlemesi iş kanununda belirtilmiş, ancak, işçi lehine arttırılabileceği de yer almıştır. Bu nedenle kıdem tazminatına esas gün sayısı 50, 60, 70 güne çıkarılıyor ve işten atmalar zorlaştırılıyor. Kıdem tazminatı aynı zamanda, aylık ücret, ikramiye ve para ile ifade edilebilecek tüm hakların aya düşen toplamın brütü üzerinden hesap edilip işçiye net ödeniyor.

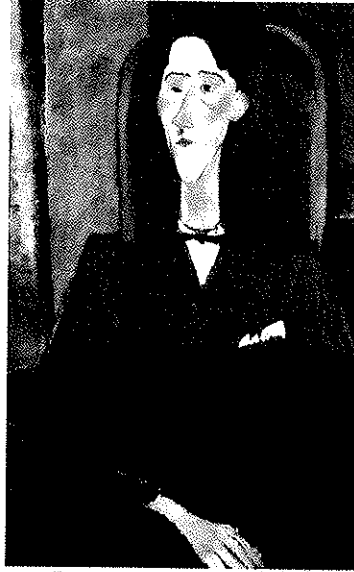
12 Eylül darbesiyle birlikte, darbeyi yapan cuntanın ilk icraatlarından biri, 17 Eylül 1980'de, kıdem tazminatına tavan getirerek sınırlamak olmuştur. Müsteşar maaşından fazla kıdem alınamaz hükmü yasaya eklenmiştir. Ve kazanılmış hak budanmıştır.

Yine aynı doğrultuda ele konulan kazanımlardan biri de TİS'lerle elde edilen ve kıdem tazminatı hesabında dikkate alınan TİS'lerle 5'e, 6'ya, 7'ye ve hatta kimi işyerlerinde 8 maaş'a kadar çıkan ikramiyelerdir. 17 Nisan 1981 tarihinde 6772 sayılı yasayla darbeler, "işçilere en fazla 4 ikramiye verilir" maddesini hükme bağladılar. O dönem TİSK başkanı Refik Baydur "gülme sırası" bizde derken, bu olup bitenlere, aslında "yetmez ama evet" demektedir. Yetmeyi de AKP Hükümetine kısmet oldu!

12 Eylül Ruhu

12 Haziran seçimlerinden hemen sonra AKP işçi sınıfına saldırıda yarım bıraktığı konuları ajandasına güncelleyerek sıraya koydu. 2821 sayılı Sendikalar Kanunu Taslağı, 2822 sayılı Toplu İş Sözleşmesi Grev Lokavt Kanunu Taslağı, 657 sayılı Devlet Memurları (kamu Emekçileri İş yasası) Kanunu Taslağı, 4857 sayılı İş Kanununun 90. maddesinde yer özel istihdam büroları ve kıdem tazminatının fona devredilmesi yasa taslağı, çalışma yaşamında sadece önemli hak kayıplarına yol açmanın çok ötesindedir.

AKP, hükümet programında "işçilerimizin büyük çoğunluğunun alamadığı, işletmelerimizin üzerinde ödeme baskısı oluşturan çalışma hayatının en önemli soru alanlarının başında gelen kıdem tazminatı sorununu, kazanımlı hakları koruyan ve bütün işçilerin kıdem tazminatlarını garanti altına alan fon teşkil etmek suretiyle sosyal taraflarla istişare ederek çözeceğiz" demektedir. Bu programda çalışma yaşamı ile ilgili doğrudan ve dolaylı pek çok tespit ve düzenleme bulunmakla birlikte, kıdem tazminatına yönelik kısımlarına dönersek, "istihdam üzerindeki yükleri azaltmaya devam edeceğiz"... "ulusal istihdam stratejisini kararlılıkla uygulayacağız" demektedir.

Portre Jean Cocteau. 1916

Ulusal istihdam stratejisine baktığımızda ise, kamuoyuna sunulan onca cıvalı lafa rağmen takke düşmekte ve kel görünmektedir. Denmektedir ki; Madde 31; "Kıdem tazminatının yüksekliği iş gücü piyasasında katılık düzeyini arttırmaktadır." Madde 32; "Kıdem tazminatının yüksekliği iş gücü piyasasında katılık yaratan unsurlar olarak ortaya çıkmaktadır." Madde 34; "Kıdem tazminatının yüksekliği işletmeler açısından önemli maliyet kaleminin ortaya çıkmasına neden olmaktadır." Madde 35 "Birçok işçi kıdem tazminatını fiilen alamamaktadır. Ayrıca iş gücü hareketliliğini sınırlamaktadır."

Anılan bu maddelerdeki tespitlere yönelik olarak da ulusal istihdam stratejisinde politika ve ön-

lem olarak düşünülen şey "kıdem tazminatı fonu" nun kurulacak olmasıdır: "En az on yıl kıdemi olan işçilere, işsiz kaldıkları dönemde kıdem tazminatı hesabından kısmen para çekme hakkı verilecek, hesabın kalan bakiyesi ise emeklilikte ödenecektir." denilmektedir.

Söylenenler o kadar açık, o kadar çıplak ki ince ince yoruma da gerek bırakılmamaktadır. Gözü müziün içine baka baka "12 Eylül'ün yapamadıklarını biz tamamlayacağız" diyerek, kıdem tazminatını yok hükmüne kadar indireceklerini söylemektedirler. Hepten ortalığı boş sayarak değneksiz gezmektedirler.

Gerçekler Direngendir

Ulusal istihdam stratejisi kıdem tazminatı fonunun işlerliğe kavuşması halinde "istihdam artacaktır" zihniyetiyle bir yere varılamayacağı aşikârdır. Ne Koç Gurubu, kıdem tazminatı kaldırılmasa dahi yok hükmüne zaman içinde indirileceği için iki tane daha Tüpraş ya da iki tane daha Arçelik, ne Sa-

bancı Grubu iki tane daha Beksa, Lassa, Toyotasa ne de hatır için Zorlu Gurubu iki tane daha Vestel kuracaktır. Bu durum, en hafifinden patron olmanın aklına ziyandır. Hiçbir patron ne kıdem tazminatı var diye patronluktan vaz geçmez ne de yok hükmünde olacak diye sermaye düzeninin işleyişini yok saymaz.

Diyelim ki, hükümet bunu kast etmedi de mevcut işyerlerini sırf bu nedenle istihdam arttırmaya yöneleceğini varsaydı. Bu iddia da ilki kadar komik olur. Çünkü irili ufaklı işyerlerinin tamamı yeni yönetim teknikleri uygulamaktadır. Hareket ve metot ettüdü, tam zamanında üretim, toplam kalite yönetimi vb. yönetim teknikleri ile işçi için boş zaman kavramı yok noktasına çekilmiştir. Elektronik gözlerle mal ve hizmet üretenler denetlenirken, işçi tuvalete bile elektronik kartlar ile gönderilmektedir. Hedef en az işçi ile en fazla üretimdir! Şimdi soralım: hangi patron, kıdem tazminatı fona devredildi diye 10 kişinin yaptığı işi 11 kişiye yaptırır? Patron aklı, 10 kişiyi 9 kişiye düşürmenin yolunu arar. Ne denirse densin gerçek budur! Onun için istihdam artacaktır demek lafazanlıktan öte bir kıymet taşımamaktadır.

Hakikaten niyet işsize iş yaratmak olsaydı, yani %21,6 olan işsizlik oranını (2) düşürmek için "fiili çalışma süresinin uzun olduğu" gerçeğinin üzerine giderek, haftalık çalışma saatini iş yasasında belirtilen 45 saate çekerlerdi. Fazla mesai ve kayıt dışı çalışma haftalık 56,20 saat olan çalışma süresi yasal düzeye indiği takdirde, yani 11,2 saat azaltılırsa ilave 5,7 milyon kişiye yani % 24,7 oranındaki bir işçi kitlesine iş yaratılırdı. Böylelikle de Türkiye'nin işsizlik gibi bir sorunu kalmamış olurdu. (not 1'e bakınız)

Gelelim bir başka iddiaya: Başbakan yardımcısı Bekir Bozdağ, Hizmet-iş Sendikası Genel Kurulunda "İşçiler kıdem tazminatını almak için mahkemede sürünmektedirler." diyerek görev ve sorumluluktan kaçmaya çalışmaktadır. İşin aslı; mahkemeye gidenlerin %99'u kayıt dışı istihdam edilenlerden kaynaklanmaktadır. Patronlar, işçiyi ya tamamen kayıt dışı çalıştırmakta ya da ücret bordrolarında gerçek ücretinden göstermemektedir. İşçi de hak ettiği kıdem tazminatını gerçek ücretinden alamayınca mahkemenin yolunu tutmaktadır. Üstelik bu durum ulusal istihdam stratejisinde de doğrulararak "Kayıt dışı istihdam yaygın." tespitinde bulunmaktadır. DİSK'in düzenlediği 1. Ulusal Sosyal Politika Kongresinde TİSK temsilcisi Esra Belen de, "İstihdamın % 54,4'ü kayıt dışıdır." (3)

diyerek bu durumu teyit etmektedir.

Her şey bu kadar açıkken, kıdem tazminatı fonu, bu problemi çözecektir demek kayıt dışılık devam edecek ve bu % 54,4'lük istihdam adına patronlar fon'a da para yatırmayacak demektir. Açık ki, hükümet görev ve sorumluluğunu yerine getirir, kayıt dışılığı kaldırırsa mahkemelere de gerek kalmaz. İşin aslı fon değil budur.

Kazanılmış haklar korunacaktır iddiası da en az yukarıdakiler kadar düzmece bir iddiadır. Mevcut yasalara göre, işçinin çalışma karşılığı ödenen para ve para ile ölçülebilen haklardan oluşuyorsa, bu durumda, kıdem tazminatı ücretin devamı ve tamamlayıcısıdır. Yine yasaya göre ücretten bir indirim yapılamayacağı açık bir şekilde belirtilmiş olup, kıdem tazminatında gün ve tutar açısından indirime gidilmesi için yapılan çalışmaların hakların gasp edilmesinden başka bir anlama gelmeyeceğini bilmek ve herkese bildirmek gerekir.

İkincisi, mevcut yasal düzenlemeye ve toplu iş sözleşmelerine göre çalışmaya başlamış işçiye, bir sabah denecek ki; senin, yasa ve toplu iş sözleşmesine göre kazandığın haklara bugünden itibaren el koyuyoruz. Kazanılmış hakkı korumak bunu neresinde?

Üçüncü olarak, işçiler, toplu iş sözleşmeleri ile kıdem tazminatına esas olarak alınacak gün sayılarını arttırabiliyorlardı. (Tavan olsa bile.) Bu aynı zamanda toplu iş sözleşmeleri düzenine ve yasasına sınırlama getirmek, müdahale etmek değil midir?

Bu bağlamda altı önemle çizilmesi gereken başka bir husus da şudur: kıdem tazminatı fonu yasa ile yürürlüğe girdiği andan itibaren 10 yıl ödeme yapılmayacaktır. Patronlar fona aktaracakları kesinti miktarını hızla düşürmek için, işten atmaları yoğunlaştıracaktır. Bu, yarın çalışmazsa aç kalacak bir işçi için, hangi işi bulursa, ücreti ne olursa ona çalışmayı mecbur bırakacaktır. Dolayısıyla da, söz konusu bu durum, iş gücünün kendi içindeki rekabetin olağanüstü artması ve rekabetin ölümcül düzeye yükselmesi anlamına gelecektir. Sürecin böyle işlemesi, reel ücretleri hızla aşağıya çekecek, ücrette ve kıdem tazminatı miktarında zincirleme azalma sağlayacaktır. Emegün sermayeye bağımlılığını arttıran bu süreç 'emek sürecinde sermaye-nim denetimini' kuvvetlendirecektir. Varılmak istenen yer de burasıdır zaten!

Bu durumu destekleyen ilave düzenlemenin bir diğeri de deneme süresinin 25 yaşın altındakiler için 4 aya çıkarmak. Deneme süresinin anlamı, iş-

Portre Madame Modot 1918

çinin, alındığı işi yapıp yapamayacağını ölçmektir. Bu konuda da ortaya çıkmış teknikler 4 ay değil, 4 saatte bunun ölçülebileceğini göstermektedir. İş değerlendirme Sistemi vb. bu konuda en iyi bilinenidir. Öyleyse 4 aylık deneme süresinin amacı tam da söylediğimizi sürecin bir parçasından başka bir anlama gelmemektedir.

Aklımızda tutmamız gereken bir durum da sermaye iktidarları ilk defa bir fona teşebbüs etmiyorlar. Yapılanlar yapılacak olanın ayinesi ise durum şudur: 1986 yılında kurulan konut edindirme yardım fonu (KEY) hala tasfiye edilememiş, işçinin kuşa dönen fon birikimi ve alacağı hesaplar tam netleşmediği için, yaklaşık 3 milyon çalışanın itirazına rağmen alacakları hala ödenmemiştir. Bir diğeri ise 1987 yılında 3417 sayılı yasa ile çıkarılan nam-ı diğer zorunlu tasarruf fonudur. Bütçe açıklarını kapatmaktan tutun da bilinmedik noktalara kaynak olarak kullanılan bu fonun tasfiye ve ödeme günü geldiğinde alınmaya değer bir tutar bile değildi. Bir de işsizlik sigortası fonu var ve hala da güncel. 50 milyar TL para birikmiş durumda. İşsiz değil daha çok patronlara destek ve yatırım projelerinde ve bütçe açıklarında kullanılıyor. Örneklerden yola çıkıldığında kıdem tazminatı fonunun da hangi akıbeti beklediğini tahmin etmek zor değil.

Fonun Yasası ve Kendisi

22 maddeden oluşan kıdem tazminatı fonu yasa taslağına göre, 4857 sayılı iş kanununa, 854 sayılı deniz iş kanununu ve 5953 sayılı basın mesleğinde çalışanları fon kapsamına almaktadır. Girmeyenler merak etmesin; onlar da en kısa zamanda, fon kapsamına alınmak için sıraya sokulacaklardır. Çünkü "ileri demokrasisi"nin demokrasisi böyle çalışmaktadır.

Yasa taslağının 4. maddesine göre; işçi adına açılacak kişisel hesabın yönetimi "Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığının önerisi üzerine müşterek kararname ile atanacak bir temsilci ile en fazla işvereni temsil eden işveren konfederasyonundan seçilen 2 kişi ile en fazla işçiyi temsil eden işçi konfederasyonundan seçilen 1 kişiden oluşur." denmektedir. 4 kişilik fon yönetiminde (hem de işçini kişisel hesap fonu) işçiler üçe bir durumundadır. Yani, nasıl karar alınır, kimin lehine karar alınır soruları bile gereksiz hale gelmektedir ki, KEY ve zorunlu tasarruf fonu da böyle yönetilmiştir.

Yasa taslağının 13. maddesi fona yatırılacak prime esas ücreti ve oranını düzenlemektedir. Bu düzenleme, "İşçinin aylık kazancının % 3'nün geçmemek koşulu ile fon yönetim kurulunun önerisi ve Bakanlar Kurulunca belirlenir." şeklindedir.

Burada üzerinde durulması gereken ilk konu işçinin aylık kazancıdır. Hiçbir detay olmadığı için aylık kazançtan sadece aylık ücret kastediliyorsa,

Portre Beatrice Hastings 1915

mevcut yasaya göre kıdem tazminatı hesabında, para ve parayla ölçülen haklar ne olacak? Düzenlemeye göre bu haklar gitti ve kıdem tazminatı priminde esas kazanç aşağıya çekildiği için, hileyle, kıdem tazminatı miktarı da bu yolla düşürülmektedir. En önemlisi de prim oranının en fazla %3 olarak öngörülmesidir. Bu kesintiden %1 oranında Sosyal Güvenlik Kurumuna masraflar için devredilecek (Madde 14) ve personel giderleri düşüldükten sonra (Madde 18) kalan kısım, işçinin hesabında en az on yıl kaldıktan sonra bir kısmını alabilecek, kalan diğer kısım ise emeklilikte alınabilecek. Bu âlicenaplar matematiği dahi yeni kurallar ile yeniden yazmaktalar.

Bir an için diğer hileleri yok sayarak primin % 3'ten net ödendiğini varsaysak bile, brüt aylık geliri 1.800,00 TL olan bir işçiye yıllık 648,00 TL kı-

dem tazminatı ödenmiş olacaktır. Hâlbuki yürürlükteki yasaya göre 1.800,00 TL alması gerekmektedir. Bu miktar ancak % 8,33 net kesinti ile karşılanabilir. Hükümetin hesabına göre tazminatın %36'sı ödenmekte geri kalanına, yani 2/3'ne el konulmaktadır. Bu her bir yıl için 10 günlük kıdem tazminatı ödemesi demektir. Yasa zoruyla kıdem tazminatının önemli bir bölümü patronlara peşkeş çekilmektedir. Bu durum açık bir biçimde itiraf edilerek " Kıdem tazminatı miktarı, uzun vadede OECD ortalamasına çekilecektir" denmiştir.

Kazanılmış Haklar

Hükümet Programı, ulusal istihdam stratejisi ve kıdem tazminatı fonu yasa tasarısı, tersi ispatlanmayacak biçimde, kıdem tazminatı miktarı ve süresini düşürmektedir Yapılmak istenen bununla sınırlı olmayıp, zincirleme etkiler yaratarak, ücretler genel seviyesini hızla sağlamak ve kıdem tazminatı miktarını tekrar tekrar düşürmektir. İşten atılmaların da hızlanacağı bu süreç, ortalama işte kalma kıdemini azaltacak ve bölgesel asgari ücrete ihtiyaç duyulmadan Türkiye'nin her tarafı "Çin" olacaktır.

Uсталık döneminde ustaca hazırlanan yasalar ve yalanlar gerçekleri örtmeye yetmeyecektir. Nitekim Çalışma Bakanı'nın bayatlamış benzeri yöntemlere başvurusu, gazetelerin çalışma hayatı temsilcileri ile yaptığı toplantıda, araya sendikal barajları sıkıştırarak "SGK kayıtlarına göre 35 sendika baraj altında kalır." demesi, aslında hedefi belli olan bir tehditti. Söylenmek istenen "sakın direnmeyin zararlı çıkarsınız, gelin pazarlık edelim " ve uzlaşılmıştır.

Öyle ya da böyle yapılmak istenen bellidir. Kıdem tazminatı sermaye açısından dişe dokunmayan bir mertebeye düşürülmek istenmektedir. 1936 yılından bu yana üççeyrek asırdır uygulanan bir hak sökülüp alınarak hiçleştirilmek istenmektedir. Gelişen yer tam bir yol ayrımıdır. Ya kazanılmış haklar korunacak, ya da, esir kamplarının hiçleri olunacaktır.

Sendikal hareketin ve işçi sınıfının buna yanıtı, 1475 sayılı İş Kanunu, 1. AKP hükümeti döneminde 22.05.2003 tarihinde 4857 sayılı İş Kanunu olurken, sadece basın açıklamaları şeklinde olursa, ortaya malumun ilanından başka bir şey çıkmaz. Hâlbuki esnek çalışmanın ana kuralları, özel istihdam büroları ve kıdem tazminatının açık düzenlenmesinin saklanması ve fon, bu yasaya yerleştirilerek işlevsellik ve güncellik kazandı.

Bu olup bitenler karşısında sessizliğini bir türlü bozmayan kamu emekçileri [657 sayılı devlet memurları (iş yasası) yasasına göre çalışanlar] bu fon bize uğramaz diyorlarsa yanılmaktadır. Hatırlasınlar, 657 sayılı kanunu değiştiren yasa taslağında 4857'de ne varsa için konulmuş ve en kısa zamanda da meclise indirileceği ilan edilmiştir.

Jeanne Hébuterne in profilden portresi. 1918

Bunu yapacak olanlar, niye işçilerin kıdem tazminatının başına geçirdiği torbayı, kamu emekçilerinin kıdem tazminatı olan emeklilik ikramiyesinin başına geçirmesin ki?

Sermayenin iktidarı ölümü gösterip sıtmaya razı etme taktiğini kullanarak sendikaları ve işçi sınıfını bataklığa çekmek için uğraşacaktır. İşçi ve kamu emekçisi sendikaları uzlaşmayı ret edip üyelerine ve emek dostlarına gitmelidirler. Tarihe bakmalıdırlar, daha dün, Tekel işçileri direnirken, destek zıyaretine gidenler, onlara, sesimiz oldunuz deyince, onlar, "senin sesin yok mu?" derken çok ses ve tek yürek olmadıklarını işaret ediyorlardı.

Bu saldırılara yabancı olmadığımızı başka örnekten de biliyoruz. 274 sayılı sendikalar yasası ve 275 sayılı toplu iş sözleşmesi grev ve lokavt yasası değiştirilmek istendi. AP ve CHP'nin ayrı ayrı verdiği teklifle, sendikalara, % 33'lük, yani 1/3'lük baraj getirilmek istendi Bunun üzerine tarihe altın harflerle yazılan 15-16 Haziran direnişi oldu. İki günlük bu şanlı direnişle, yasa tasarısı derlendi, büküldü AP ve CHP'ye tekrar çıkartamayacakları biçiminde yedirildi.

İş odur ki kazanılmış hakları korumak yeni kazanımlar elde etmek ve güç biriktirmek için, ya yol açılacak ya da açılmış yoldan onurla yürünecektir. Yol ayrımı da böyle bir şeydir zaten!

Kaynakça: Türkiye Sendikacılık Ansiklopedisi, 61. Hükümet Programı, Ulusal İstihdam Stratejisi, Kıdem Tazminatı Fonu Yasa Taslağı.

- (1) Türkiye Sendikacılık Ansiklopedisi Cilt 2
- (2) Mustafa Sönmez 17.12.2010 Cumhuriyet Gazetesi
- (3) 1. Ulusal Sosyal Politika Kongresi Kitabı; Sayfa 310-DİSK Yayını

Not: 56,2 Saat/Hafta çalışma ile 23.000.000 istihdam edilmektedir. 23.000.000 45 Saat/Hafta çalışsaydı (56,2-45=11,20 Saat/Hafta) 11,2 fazladan çalışma yerine 5,7 milyon iş yaratılırdı. Oranı ise, % 24,7'dir

İleri demokrasinin adliyesi ve emniyeti

Gaz bombasıyla bir çocuk daha öldürüldü

Silopya'nın (Silopi) Cudi Mahallesi'nde 24 Temmuz 2011 akşamı bir grup gencin, son dönemlerde Kürtlere ve BDP binalarına yapılan ırkçı saldırıları ve İstanbul'un Zeytinburnu ilçesinde yaşananları protesto etmek için yaptığı eyleme müdahale eden polisin attığı gaz bombası bir çocuğun yaşamını yitirmesine neden oldu. 13 yaşındaki Doğan Teyboğa, polisin attığı gaz bombasının başına isabet etmesi sonucu beyin kanaması geçirdi. Diyarbakır Devlet Hastanesi'ne kaldırılarak ameliyat edilen 13 yaşındaki Teyboğa sabaha karşı yaşamını yitirdi. Silopi Kaymakamı Bünyamin Yıldız yaptığı açıklamada, soruşturmanın sürdürüldüğünü kaydetti.

Bu arada Doğan Teyboğa'nın amcası Erdal Teyboğa, polisin delilleri ortadan kaldırmak için gaz bombasını olay yerinden götürdüğünü ileri sürdü. Teyboğa'nın cenazesi babası iş gereği Irak'ta bulunması ve hala Türkiye'ye gelememesinden dolayı yakınları tarafından alındı. Diyarbakır Devlet Hastanesi önünde bekleyen aileyi, BDP Diyarbakır İl Başkanı Mehmet Ali Aydın, il yöneticileri, Kayapınar Belediye Başkanvekili Mahmut Dağ ile BDP Kayapınar İlçe yöneticileri yalnız bırakmadı.

Olay hakkında bilgi veren amca Erdal Teyboğa, olayın yaşandığı gün yeğeninin Cumhuriyet İlköğretim Okulu önünde dondurma sattığını belirterek, "Olaylar sırasında polis etrafa rastgele gaz bombası atmış. Ve bunlardan bir tanesi de yeğenimin başına isabet etmiş" dedi. Amca Teyboğa, başından ağır yaralanan yeğeninin bir buçuk saat yerde kanlar içinde yattığını ve daha sonra polisler tarafından Silopi Devlet Hastanesi'ne kaldırıldığını dile getirerek, görgü tanıklarının polisin attığı gaz bombasını alarak olay yerinden götürdüğünü kendisine söylediklerini belirtti. Silopi Devlet Hastanesi'ne kaldırılan yeğenine hiçbir şekilde doktorların müdahale etmediğini kaydeden amca Teyboğa, şunları aktardı: "Çocuğa müdahale etmeden ambulans ile Diyarbakır'a sevk ettiler. Fazla kan kaybedince ambulansı İdil'de durdurarak

buradaki hastanede kanı durdurmak için müdahale etmek durumunda kaldılar. Diyarbakır'a getirildiğinde ise doktorlar ambulans görevlilerine kızarak, 'Çok fazla kan kaybetmiş. Neden bu kadar geç getirdiniz. Bu durumda ne yapabiliriz ki' dedi. Polislerden şikayetçi olacaklarını söyleyen amca Teyboğa, "Bunu yapanlar devletin polisidir. Sonuna kadar da devletin polislerinden şikayetçiyiz" dedi.

Emniyetin hemen her olayda yoğunca kullandığı ve kitlenin içerisine fırlattığı gaz bombaları can almaya devam ediyor. Son aylarda polisin kullandığı

gaz bombalarından dolayı çok sayıda kişi yaşamını yitirdi, onlarca kişi de yaralanırken, polisin hiçbir yaptırımla karşılaşmaması ve "güvenlik güçlerimiz orantılı güç kullanmıştır" açıklamaları ile cesaretlendirmeleri yeni can kayıplarına neden oluyor.

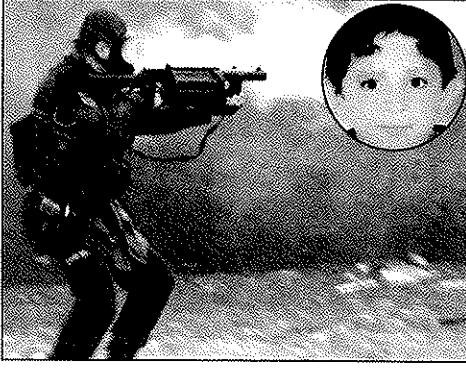
Hemen hemen her gösteride çok sayıda gaz bombası kullanılmasına karşın hiçbir önlem alınmazken, polisin stoklarını ilk 5 ayda tüketmesi ve 2011 yılında Başbakanlık tarafından ayrılan bütçe ile yeni gaz bombaları alınması da polisin ne şekilde gaz bombası kullandığını gözler önüne sermişti.

Gaz bombası daha kaç can alacak?

* Şırnak'ın Cizre İlçesi'nde 9 Ekim 2009 tarihinde yapılan gösteriye polisin müdahale etmesi sonucu gaz bombası kafasına isabet eden 18 aylık bebek Mehmet Uytun yaşamını yitirdi.

* 4 Nisan 2009'da Amara'da PKK Lideri Abdullah Öcalan'ın doğum gününü kutlamak amacıyla giden Mustafa Dağ Jandarma'nın attığı gaz bombasının kafasına isabet etmesi sonucu yaşamını yitirdi.

* 27 Nisan 2011'de Bismil'de YSK'nin veto kararına karşı gösterilerde öldürülen İbrahim Oruç'un katillerinin bulunması için

yapılan yürüyüşte, polislin attığı gaz bombalarından etkilenen 60 yaşındaki Kazım Şeker kalp krizi geçirerek hayatını kaybetti.

* 31 Mayıs 2011'de Artvin'in Hopa İlçesi'nde Başbakan Tayyip Erdoğan'ı protesto etmek isteyenlere müdahale eden polislin attığı gaz bombalarından etkilenen 54 yaşındaki emekli öğretmen Metin Lokumcu kalp krizi geçirerek hayatını kaybetti.

* 12 Haziran 2011'de Şırnak'ta Emek Demokrasi ve Özgürlük Bloku'nun seçim zaferini kutlayan kitleye müdahale eden polislin attığı gaz bombasından etkilenen Hatice İdin yaşamını yitirdi.

Gaz bombasından ağır yaralananlar

Polislin eylemlerde kitlenin üzerine attığı gaz bombaları çok sayıda kişinin de yaralanmasına neden oldu.

* 24 Haziran'da Yüksekova'da YSK'nin Diyarbakır Milletvekili Hatip Dicle'nin milletvekilliğini düşürme kararını protesto etmek amacıyla yapılan gösteriye saldıran polislin sıkıldığı gaz bombası sırtına isabet eden Ümit Özeren yaralandı.

* 12 Haziranda Emek, Demokrasi ve Özgürlük Bloğu'nun Siirt'teki seçim kutlamasında polislin kalaslarla dövdüğü 75 yaşındaki Halime Kayar ağır yaralandı. Ayrıca Kayar'ın sol gözünde yüzde 80 zedelenme olduğu anlaşıldı. Kayar günlerce yoğun bakımda kaldı.

* 25 Haziranda Hatip Dicle'nin milletvekilliğinin düşürülmesini protesto etmek amacıyla Diyarbakır'da düzenlenen yürüyüşe müdahale eden polislin attığı gaz bombası 18 yaşındaki Hüseyin Caruş'un gözüne isabet etti. Caruş sol gözünü kaybetti.

* 26 Haziran'da Mardin'in Nusaybin ilçesinde YSK'nin Hatip Dicle kararını protesto eden kitleye polislin attığı gaz bombası ayağına isabet eden 65 yaşındaki Hasbiye Tunç'un ayağı kırıldı.

* 26 Haziranda Nusaybin'de yapılan gösteride polislin attığı gaz bombası Nezir Gecidibi'nin başına isabet etti. Gecidibi uzun süre yoğun bakımda kaldı.

* 30 Haziranda Mersin'de polislin attığı gaz bombasıyla gözünden yaralanan Mahfuz Kutlu beyin kanaması geçirdi.

* 4 Temmuz'da Nusaybin'de polislerin eylem

yapan gençlere yönelik kullandığı gaz bombası, evinin önünde oturan 73 yaşındaki Adile Savcı adlı yaşlı kadının ayağından yaralanmasına neden oldu.

Kolluk kuvvetlerinden yaşam hakkı ihlalleri

Van'ın Çaldıran İlçesi'ne bağlı Soğuksu (Sarıksoy) Köyü'nde askerler PKK'lı zannettiği çobanlara ateş açtı. Haber Van sitesine göre, 30 Temmuz günü sabah saatlerinde İran sınırındaki Uzunyol mezrasında köyün 100 metre uzağındaki arazide hayvan otlatan 25 yaşındaki Ercan Uca, Alakaya Köyü Karakolu'na bağlı askerlerin açtığı ateş sonucu karnından ve sırtından yaralanarak hayatını kaybetti. Beraberinde bulunan 24 yaşındaki İbrahim Ecevet ile 23 yaşındaki Nejdet Çiftçi ise olaydan yaralı olarak kurtuldu. Yetkililer üç köylünün 'Dur' ihtarına uymadığını öne sürdü. Uca'nın cenazesi toprağa verilirken, olayla ilgili soruşturma başlatıldı. Uca'nın babası Zeki Uca, "Oğlumun yanında hiçbir şey yoktu. Ne silah ne de mazot. Olayın araştırılmasını ve sorumluların cezalandırılmasını istiyorum" dedi.

"Yanlışlıkla!" öldürmeler

19 Temmuz 2011'de Samsun'da 16 yaşındaki Gökhan Çetintaş annesini ziyarete giderken, 28 Haziran 2010'da da Hatay'da kekik toplayan Ali Dalmış ile Mustafa Fil askerler tarafından PKK'lı sanılarak öldürülmüştü.

Diyarbakır'da bir can daha alındı

Diyarbakır'ın merkez Sur ilçesinde 20 yaşındaki Mehmet Şirin Çiftçi polislin açtığı ateşte hayatını kaybetti. DİHA'nın haberine göre devriye gezen polisler ile mahalle sakinleri arasında bilinmeyen bir nedenle çıkan tartışma sonucunda polisler Çiftçi'ye ateş etti. Çiftçi'nin yengesi Gürsel Çiftçi yaşananları şöyle anlattı:

"Kapının önüne kadar kavga ederek geldiler. Kaynım kendini korumaya çalışıyordu. Polis ise silahını çekerek başına silah sıkı" Polislin eli bağlı değil ki!

Ölünüzü anmanız yasak

12 yaşındayken polis kurşunlarıyla öldürülen Uğur Kaymaz'ı anmak için düzenlenen yürüyüşe katılan Eğitim-Sen üyesi dört öğretmen, 'yasadışı örgüt propagandası' yaptıkları iddiasıyla tutuklanarak Mardin E Tipi Kapalı Cezaevi'ne gönderildi. Uğur Kaymaz Mardin'in Kızıltepe ilçesinde babası Ahmet Kaymaz'la birlikte öldürülmüştü. 'Sınırı aşarak adam öldürmek'ten yargılanan dört polis ise 'meşru müdafaa' gerekçesiyle beraat etmişti.

Kanserli Demirbaş'a yurt dışı yasağı sürüyor

Abdullah Demirbaş Diyarbakır Sur Belediye Başkanlığı'na 2004 yılında seçildikten sonra başın çok iş geldi. Çünkü 2007'de "çok dilli belediyeciliği" uygulamaya koydu.

Tek, tek, tek diye tekleşmiş zihniyet dilliler, onu hemen görevden aldı. Bu arada "tek dilliliği" marifet gibi görenlerin çabalarına rağmen, hayatları "çok dilli" geçen insanlar onu 2009 yerel seçimlerinde yüzde 65 ile tekrar Sur Belediye Başkanlığına getirdiler. Ve KCK ile bağlantısı olduğu iddiasıyla Demirbaş da tutuklandı; dört ay boyunca içerde kaldı. Sonunda sağlık nedenleriyle tahliye edilmesine karar verildi. Abdullah Demirbaş'ın yurt dışı yasağına son verilerek, yaşam hakkına saygı gösterilmesi ve tedavisine izin verilmesi için imza kampanyası açıldı. Çağrıda şu sözlerle yer veriliyor: "Abdullah Demirbaş sürekli olarak kan pıhtılaşması riski altında yaşayan, mesela son olarak, polislerin tasarruf etmeyi asla dert etmedikleri gaz bombalarına maruz kaldığı zaman, girdiği öksürük nöbetinin şiddetiyle neredeyse bütün vücuduna kan oturmasına neden olan tehlikeli bir hastalığa sahip. Ne zaman geleceği belli olmayan, herhangi bir küçük risk karşısında her an ölüm tehlikesi altında yaşayan bir insan Demirbaş. Ve Abdullah Demircan'a bu hastalığıyla ilgili olarak gereken testleri yaptırabilmesi için yurtdışına çıkış izni verilmemekte.

Bu memlekette, birilerinin kafasındaki vatan fikrine göre "tehlikeli" ve "güvenilmez" olarak kabul edilen başka birçoklarının başına gelenler Demirbaş için de gündemde. Bir zamanlar Ruhi Su için olduğu gibi... Ruhi Su'yu ve nicelerini bırakmadılar tedavisi için yurtdışına... Ve Ruhi Su ve niceleri, o "vatan" topraklarında hayatını kaybetti."

Türkiye AIHM'de mahkum oldu

Burdur Cezaevi'nde güvenlik güçlerinin kötü muamelesinden şikayet eden sanıkların duruşmalara girmeyeceklerini söylemeleri üzerine 5 Temmuz 2000'de jandarma cezaevine operasyon düzenlemişti. Operasyonda, onlarca kişi işkence gördü, 60 kişi yaralandı. Veli Saçılık'ın kolu cezaevi duvarını yıkan kepçenin darbesiyle koptu. Avrupa İnsan Mahkemesi (AIHM), operasyon sebebiyle Türkiye'yi mahkum etti. AIHM, Türkiye'nin 'Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin "kötü muamelenin yasaklanması ve etkili soruşturma hakkıyla" ilgili 3. maddesini ihlal ettiği hükmünü verdi. Başvuruda bulunan 24 kişiye 20'er bin Euro tazminat ödenmesini isteyen AIHM, operasyon sırasında kolu kopan Veli Saçılık'ın başvurusuyla ilgili kararını ise Türkiye'deki tazminat davalarının devam ettiği gerekçesiyle ileri bir tarihte vereceğini açıkladı.

AIHM: 'İntihar eden asker' davasında da mahkumiyet

Türkiye, 2004 yılında askerlik yaparken intihar ettiği söylenen oğullarının öldürüldüğünü savunan Abdurrahman Metin ile Remziye Metin'in açtığı davada da mahkum oldu. AIHM davada, yaşam hakkının ihlal edildiği ve etkin soruşturma eksikliği gerekçesiyle toplam 19 bin euro tazminat ödenmesine hükmetti.

Madımak kurbanlarını anmaya izin verilmedi

37 kişinin yakılarak öldürüldüğü Sivas katliamının yaşandığı eski Madımak Oteli önünde 2

— İleri Demokrasinin Adliyesi ve Emniyeti —

Temmuz 2001 günü anma yapmak isteyen gruba polis müsaade etmemiş, gruba gaz bombalarıyla müdahale edilmişti. Müdahalenin ardından etkinliği düzenleyenler hakkında soruşturma başlatıldı. Emniyet Müdürlüğü Güvenlik Şube Müdürlüğü tarafından başlatılan soruşturmaya gerekçe olarak, etkinliğin valilikçe yasaklanan bir alanda yapılması gösterildi. Etkinliği tertipleyen Demokrasi Platformu Başkanı ve Pir Sultan Abdal Kültür Derneği Temsilcisi Hidayet Yıldırım, komite üyeleri Hacı Bektaş Veli Derneği Şube Başkanı Cahit Albayrak, Alevi Kültür Derneği yöneticisi Niyazi Erden, Eğitim-Sen Şube Başkanı İbrahim Erdoğan, ÖDP İl Başkanı Muzaffer Deniz, EMEP İl Başkanı Cevat Aktaş ve CHP İl yöneticisi Hüseyin Erol hakkında savcılığa suç duyurusunda bulunuldu. Demokrasi Platformu üyeleri ifadelerinde anma etkinliğinden dolayı yürüyüş yapıldığını ve bunun anayasal bir hak olduğunu ifade etti. Tertip Komitesi üyeleri hakkında, 1,5 yıldan 3 yıla kadar hapis ve 15 bin ile 30 bin liraya kadar ağır para cezası talep edilecek.

Toplatma kararı bulunmayan kitap müsadere edildi

2 Haziran 2011 günü İstanbul'da İnsan Kitabevi'ne, ertesi gün de Iğdır'da Serhat Kitap Kirtasiye'ye giden polis memurları Cengiz Kapmaz'ın "Öcalan'ın İmralı Günleri" adlı kitabına el koydu. İnsan Kitabevi ve İthaki Yayınevi yetkilileri bianet'e verdikleri demeçte polisin, Kahramanmaraş 1. Sulh Ceza Mahkemesi'nin verdiği kararı gerekçe gösterdiğini söylediler. Söz konusu karar Kahramanmaraş Gümrük Müdürlüğü'nün Elbistan E tipi Kapalı Cezaevi'nde bulunan bir mahkuma yurtdışından gönderilen 15 kitabın sakıncalı olup olmadıklarına dair inceleme istemi üzerine verilmiş. Mahkeme, Kapmaz'ın kitabı dahil yedi kitap hakkında görüş bildirmiş. Kararda bu kitaplar için "Haklarında daha önceden toplatılma kararı bulunmayan, fakat içerik itibarıyla PKK terör örgütünün propagandasını içeren" denilerek dağıtılmaları ve satışlarının engellenmesi, ayrıca mevcut kopyalarına el konulması kararı verilmiş.

102 yaşındaki anne 'örgüt propagandası'yla suçlanıyor

Bitlis'in Tatvan ilçesinde 16 Nisan 1985'de Irak'ta hayatını kaybeden PKK mensubu oğlu Mehmet Rauf Akbay için mevlide katılan 102 yaşındaki Lalihan Akbay hakkında soruşturma açıldı.

Bianet'e konuşan oğlu Tefik Akbay annesine 16 Nisan 2011'de Tatvan'da bulunan Demokratik Çözüm Çadırı'nda düzenlenen mevlitte basın mensuplarına yaptığı açıklamalar nedeniyle soruşturma açıldığını, ancak annesinin çok zor konuştuğunu, neredeyse hiç işitemediğini ifade etti.

Askeri mahkemeye itiraz

24 Aralık 2009'da 2'gözaltına alınan ve tutuklanan vicdani retçi Enver Aydemir'e askeri cezaevinde kötü muamele yaptığı iddiasıyla yargılanan Maltepe Cezaevi Müdürü Albay M. Ö. ile

nöbetçi astsubay İ. S, 4 Temmuz'da görülen duruşmaya katılmadı. Adil yargılanma yapılmadığı gerekçesiyle mahkemeyi reddeden Aydemir'in avukatlarından Müşir Deliduman bianet'e verdiği demeçinde sanık askerlerin mahkemede hazır bulunmalarını talep ettiklerini söyledi. Ceza Muhakemesi Kanunu'nun 201. maddesine göre, mahkemeye gelmeleri durumunda kendilerinin sanıklara soru sorma haklarının olduğunu ifade eden Deliduman, sanıkların mahkemeden kaçırıldığını iddia etti. Deliduman, askeri mahkemede komutanın astları tarafından yargıldığını belirterek bunun eşitlik ilkesini bozacağını söyledi. Ayrıca, sanıkların 'asta fena muamele' suçlamasıyla yargılandıklarını, halbuki 'işkence' ithamıyla yargılanmaları gerektiğini savundu. Tarafsızlık ilkesinin bozulduğunu ileri süren Aydemir'in avukatları, mahkemeyi reddettiler. Konuyu Kuzey Saha Deniz Komutanlığı'na gönderen mahkeme buradan çıkacak kararı bekleyecek.

Silvan'da koruculara özel toplantı

Silvan'da 13 askerin yanarak ölmesi ve olayın bombalama sonucu meydana geldiğinin bir korucu tarafından anlatılması ardından Silvan Alay Komutanlığı'nda korucularla toplantı yapıldı.

Korucuların hangi telefon numarasını kullandığı imza altına alınırken, bölgeye gelecek gazeteciler

— İleri Demokrasinin Adliyesi ve Emniyeti —

ve yabancıların muhtarlara ya da en yakın karakola bildirilmesi istendi.

Silvan'ın Bayrambaşı beldesi ile Dolapdere köyü kırsalında yaşanan olayda 13 askerin yanarak ölmesi olayı hakkında ANF'ye konuşan bir korucunun yangının iki savaş uçağı tarafından çıkarıldığı yönündeki açıklamaları ardından bölgede görev yapan yaklaşık 40 korucu Silvan Alay Komutanlığı'na çağrıldı. Bir Yüzbaşı tarafından korucularla yapılan görüşmede, bölgeye gelecek gazeteci ya da yabancıların en kısa sürede muhtarlıklara ya da karakollara bildirilmesi istendi.

Korucuların kullandıkları telefonların imza karşılığı kayıt altına alınması ardından yaklaşık bir saat süren görüşmede, koruculardan yaşanan çatışmalara ilişkin televizyonculara açıklama yapmalarını istendi.

İki korucunun toplantıdan çıkarılması ardından açıklama yapan subayın koruculara yönelik basında yalan-yanlış ifadelerin yer aldığını, bunlara inanmamaları istendiği belirtilerek, "Terörle mücadele sürüyor. Kaçan grubun nerede olduğunu biliyoruz. Birkaç güne kadar kalmaz hepsini ölü ele geçireceğiz" dediği bildirildi.

Koruculara televizyonda çıkan haberlere inanmamaları gerektiği, o gün bölgede uçan savaş uçaklarının Batman Askeri Havaalanı'ndan kalkan uçaklar olduğu ve bunların eğitim amacı ile uçuş yaptığı belirtilerek, çatışma ile ilgilerinin olmadığı öne sürüldü.

Bir Yüzbaşı'nın başkanlığında yapılan toplantıda, korucuların eğitimlerine önem vermeleri, karakol komutanlarının emirlerine uymaları gerektiği belirtilerek, bölgelerine gelen gazeteci veya yabancıların en kısa sürede köy muhtarlarına ve karakollara bildirilmesi istendi.

Yaklaşık 40 korucunun katıldığı toplantının ardından, bazı köy muhtarları ile yine Alay Komutanlığı'nda toplantı yapıldı.

Genelkurmay açıklamasında akla sığmayanlar

Türkiye Genelkurmayı Diyarbakır'ın Silvan ilçesinde bir askeri birliğe PKK gerillalarının düzenlediği eylemde ölen 13 askerin, PKK mensuplarının attığı el bombalarının neden olduğu bir yangın sonucu öldüğünü duyurdu.

Şu anda Silvan Devlet Hastanesi morgunda da iki gerillanın cenazesi var. Gerillaların her ikisinin de vücutları tanınmayacak derecede yanmış.

Yani muhtemelen aynı yangında 13 asker ile 2 HPG gerillası hayatını kaybetmiş. Bu durum yangın anında Türk ordusu ile HPG gerillaları arasında

iç içe bir çatışmanın yaşandığını gösteriyor.

İç içe bir çatışma sırasında operasyon düzeninde ve mevzi içinde olmayan askeri bir birlikten bir anda 13 askerin sadece el bombalarıyla öldürülmesi çok mümkün gözüküyor. Zira operasyon düzenindeki askerler birbirleri arasında güvenli bir mesafe bırakarak kollar halinde hareket eder. Kolların da öncülleri vardır. Bunlar ile kendilerini takip eden askerler arasında da bayağı bir mesafe olur.

El bombalarının patlaması sonucunda çıkacak bir yangının 13 askeri öldürmesinin ne kadar mümkün olduğu da tartışmalı. El bombalarının askerlerin yakınına atıldığını varsaymak herhalde çok akıl dışı olmaz. Operasyon düzenindeki bir askeri birliğe yönelik el bombalı saldırı, etki alanı düşünüldüğünde 2 ya da en fazla 3 askeri hedefe koyabilir. Doğal refleks el bombalarının patladığı noktalarından hedef olan askerlerin uzaklaşması olacaktır. Yine muhtemelen bu hareket de geriye doğru olacaktır. Dolayısıyla el bombaları nedeniyle bir yangın yaşanmış olsa dahi bunun 13 askeri birden çember içine aldığına inanmak oldukça zor.

Tekrarlamak lazım, bu büyüklükte bir yangını el bombaları çıkarmaz. Haydi çıkardı diyelim el bombalı saldırıyı düzenleyen iki PKK'li nasıl yanarak

hayatını kaybeder?

Çatışma sırasında görgü tanıkları iki savaş uçağı ve çok sayıda helikopterin bölgeyi bombaladığını ifade ediyor. Bu tür bombardımanların ardından kırsal alanda büyük yangınlar çıktığını çok duyduk. Ama 30 senelik savaş süresinde el bombasının patlaması sonucu bu kadar asker ve gerillanın ölümüne neden olacak büyüklükte bir yangın çıktığı ne duyulmuş ne de görülmüş bir şey.

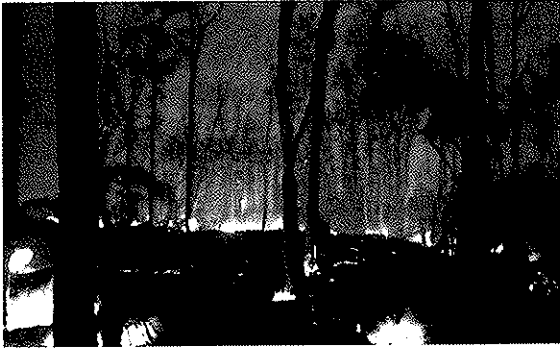
İşin en tuhaf yanı da Türk basınında askerlerin yemek molası verdiği sırada PKK'lilerin lav silahları ve el bombalarıyla askerlere saldırdığının iddia edilmesi. Eğer bu doğruysa ortada büyük bir sorumsuzluk var. Birincisi operasyon halindeki askerler bulundukları noktaya hakim tepeyi tutmadan

nasıl yemek molası verir? Operasyon halindeki askeri birlikler haydi yemek yiyoruz diyip aynı sofraya diz çöküp oturmazlar. Hepsini güvenli mesafelerini koruyarak yemeklerini yer. İkincisi diyelim ki, askerler yemek molası verdi. Neden 15-20 metre ötede ne olup bittiğini bilmedikleri ormanlık alanda hepsi bir araya toplanarak yemek yediler? Ormanlık alanda operasyon güçleri kendilerini emniyete almadan mola falan vermezler. Üçüncüsü ormanlık arazide yaklaşık 40 derece sıcakta her ağaç, ot parçasının bir anda tutuşacağı bir noktada gerillalar nasıl lav silahlarıyla askerlerin üstüne saldırır? Ormanlık arazide başlayan yangın saldıranları etki-

Silvan raporu

lemez mi? (Kaynak: Serdar Eroğlu-ANF)

Diyarbakır Silvan ilçesi kırsalındaki operasyon ve çatışmaya ilişkin olay yerinde yaptıkları araştırma ve incelemenin sonucunu kamuoyuyla paylaşan sivil toplum örgütleri, ortada bir bilgi kirliliği olduğunu belirterek, bu kirliliğin araştırılıp aydınlatılmasını talep etti. Olay yerindeki yangının helikopterlerden atılan bombalar neticesinde çıktı-

ğını belirten örgütler, Genelkurmay'ın "7 HPG'nin yaşamını yitirdiğine" ilişkin açıklamasını hatırlatarak, "2 HPG'nin cenazesi Malatya'da, diğer geri kalan 5 kişi nerede ve kim bunlar" diye sordu.

İHD, MAZLUMDER, Diyarbakır Tabipler Odası, Diyarbakır Barosu, TİHV, ÖZGÜR-DER, KESK Diyarbakır Şubeler Platformu ve Memur-Sen Diyarbakır Şubesi, Barış Anneleri İnisiyatifi, MEYA-DER ve birçok sivil toplum örgütü, Silvan kırsalındaki operasyon ve çatışmaya ilişkin olay yerinde yaptıkları araştırma ve incelemenin sonucunu Sümerpark Resepsiyon Salonu'nda düzenledikleri basın toplantısıyla kamuoyuna duyurdu. Toplantıda sivil toplum örgütleri adına açıklamayı İHD Diyarbakır Şube Sekreteri Raci Bilici yaptı. Çatışmanın yaşandığı Dolapdere köyü sakinleriyle

birebir görüştüklerini kaydeden Bilici, görüşmede isminin açıklanmasını istemeyen görgü tanıklarının anlatımlarını aktardı.

Olay yerinde MKE menşeli patlayıcı madde

Heyet olarak köy muhtarıyla görüşmek istediklerini ancak muhtarın hiçbir sorularına yanıt vermediğine dikkat çeken Bilici, heyetin inceleme ve gözlemlerini şöyle aktardı: "Köyün yaklaşık 100 metre mesafesinden başlayarak hemen hemen tüm ormanlık alanın yandığı gözlemlendi. Alanın güneyinde yaklaşık bin metrelik mesafede içinde su olmayan dere mevcuttu. Yaklaşık 4-5 bin metrekarelik bu alanın hemen girişinde kayalıkların arasında 44 adet yanmış askeri sırt çantası kalıntıları, yanmış gıda maddeleri, 2 litrelik kola şişesi içinde muhtemelen çevreden toplanmış mermi kovanları ve çekirdekleri görüldü. Olay yerinde yaklaşık 20 mevzi tarafımızdan tespit edildi. Tüm mevziler yanmış, mevzilerde askerlere ait mermi, şarjör, kumanya malzemeleri, yanmış giyim malzemeleri, ceplerinde sigara ve diğer günlük kullanımlık malzemeler görüldü. Olayın gerçekleştiği alan tamamen yanmıştı. Bazı mevzilerin hemen önünde yukarıdan atıldığı sabit olan silahlardan dolayı oluşan çukur alanlar ve buralarda üzerinde MKE menşeli patlayıcı madde kalıntıları, yine MKE menşeli olan arkasında pervane bulunan muhtemelen füze olduğu düşünülen bir cisim görüldü. Olayın olduğu yer ile diğer alanlardaki yanık görüntüleri tamamen benzerlik gösteriyordu."

Çevredekilerin gözlerinin yanmasına neden olan gazın türü nedir?

Ölümlerin sebeplerinin açıklanmasını isteyen Bilici, yaptıkları gözlemler sonucu cevaplandırılmasını istedikleri soruları ise şöyle sıraladı: "Helikopterle atılan ve yangına sebebiyet veren silahın veya silahların ne olduğu ve çevredekilerin gözlerinin yanmasına sebebiyet veren gazın ne olduğu? Bir gün öncesinden bu bölgede askerlerin mevzi lenmesinin bölgede PKK'lilerin varlığına ilişkin istihbari bilgiye dayanıp dayanmadığı? Bir gün öncesinde olay yerinde her türlü hazırlık yapılmasına ve çok geniş bir alanda mevziler oluşturulmasına rağmen PKK'liler tarafından atıldığı iddia edilen el bombalarıyla bu kadar geniş bir alanın nasıl yandığı ve bu kadar ölümün nasıl gerçekleştiği?

2 gerilla cenazesi var, diğer 5 kişi nerde ve kim?

Öldürüldüğü iddia edilen 2 PKK'linin Malatya Devlet Hastanesi'nde olduğu bilinmesine rağmen diğer geri kalan 5 kişinin akıbetinin ne olduğu ve bunların kim olduğu? Operasyonla ilgili telsiz ve

diğer elektronik kayıtların olup olmadığı varsa bunların kamuoyu ile paylaşılması. Operasyona çıkmış daha önce siper almış ve bölgeye hâkim bir tepede konuşlanan askerlerin dinlenme anında olunca bile çevre güvenliğini nasıl almadığı, böyle- si bir uygulamanın askeri disipline ve teamüllere aykırı olup olmadığı. Geniş bir alanda yangın çıkmış olmasına rağmen ölen askerlerden çok daha fazla asker yangın esnasında olay yerinde bulun- masına rağmen neden sadece bir kısım askeri per- sonelin yangına maruz kaldığı, diğer askeri perso- nelin nasıl yangından kendini muhafaza ettiği ve bu personelin nasıl kurtarıldığı? Askerler tepenin hâ- kim konumundan ve sayıca daha fazla iken PKK'li- lerin tepeden yukarı doğru çıkışlarını nasıl fark et- medikleri? Dezavantajlı konumda olan PKK'lilerin saldırıdan kısa bir süre sonra helikopterler köye ulaşmasına ve geride çok fazla asker kalmış olma- sına rağmen el bombası atacak kadar yakın mesafe- den olay mahallinden gündüz vakti nasıl kaçmayı başardıkları?" —

Yangın bombardıman sonucu çıktı

Bilici heyetin kanaatini şöyle özetledi:

"1- Olayın meydana geldiği yer göz önüne alın- dığında askerlere yönelik pusu kurulması açısından uygun olmadığı görüldü.

2- Köylülerin anlatımı ile olay yerinde helikop- terden atılan gaz ve diğer bombalar neticesinde çı- kan yangın ölümlerin artmasına neden olmuştur.

3- Hakim tepenin tamamının yukarıdan bomba- landığı kanaatine varılmıştır. Olay yerinde bulunan silah ve diğer bulgulardan hareket edilerek olay ye- rine havadan helikopter ile müdahale sonucuna var- ılmıştır.

4- Yangının yayıldığı alana bakıldığında el bom- balarıyla meydana gelebilecek bir yangının olmadı- ğı gözlemlenmiştir. Yine meydana gelen ölümlerin buna bağlanması gerçekçi değildir.

5- Askerler olay sonrasında çıkan yangının sön- dürülmesini engellemişlerdir. Bu nedenle çok daha fazla ormanlık alan yanmıştır.

6- Olayın meydana geldiği köyde ikamet eden köy halkında bir korku halinin devam ettiği, köye giriş ve çıkışlar askerlerce denetlendiği, hayvan ka- yıplarından dolayı maddi zararların meydana geldi- ği görülmüştür.

7- Savcılık incelemesine rağmen olay yerinde patlamamış askeri malzemenin bulunmasının dik- kat çekici olduğu ve bu malzemenin köy halkı için hayatı tehlike oluşturabileceği kanaatine varılmış- tır."

Bilici'den sonra konuşan Diyarbakır Baro Baş- kan Yardımcısı Süleyman Bilgiç ise, sivil toplum

örgütleri olarak bölgede meydana gelen olayın ayrıntılı araştırılması ve aydınlatılmasını istedi. Orta- da bir bilgi kirliliği olduğunu söyleyen Bilgiç, "Bu bilgi kirliliği ile yetinilmemesini, olayın çok ciddi bir şekilde araştırılmasını istedi. (Kaynak: ANF, 17 Tem- muz 2011)

Türkiye'den İstanbul'daki zorla ev boşaltmaları durdurması istendi

Uluslararası Af Örgü- tü yaptığı açıklama- da, "Türkiye yetkilileri, İstanbul'un merkezinde yaşayan korunmasız ba- zı ailelerin şimdiden ev- siz kalmasına yol açan acımasız zorla tahliyeleri durdurmalı" dedi.

Tarlabası Mahalle- si'ndeki onlarca aile, kentsel dönüşüm proje- sinin sonucu olarak evle- rinden zorla tahliye edil- mekle karşı karşıya. Bu aileler, Uluslararası Af Örgü- tü'ne, Beyoğlu Belediyesi ve kolluk kuvvetleri tarafından tehdit edildiklerini ve kendilerine gözda- ğı verildiğini belirtti. Bazı durumlarda, söz konusu yetkililer, bu kişileri tahliye tebliğlerini okumadan imzalamaya zorlamışlar ya da bu belgeleri imzala- mamaları halinde derhal tahliye edileceklerini söy- ledi. Bazı bölge sakinleri şimdiden tahliye edilmiş- tir. 24 Haziran tarihinde yalnız yaşayan bir anne, Besra, hastanedeki annesini ziyareti sonrasında evi- ne döndüğünde, evinin kapısını kırılmış bulmuştur. Yetkililer eşyalarını sokağa atarak, Besra'yı evini derhal boşaltmaya zorladı. Mahallede yaşayan aile- lerin arasında, Romanlar, 1990'lı yıllarda Türki- ye'nin güneydoğusunda bulunan köylerinden zorla yerinden edildikten sonra Tarlabası'na yerleşen Kürtler ve trans kadınlar bulunmaktadır. Tahliye tehdidi altında olan bu aileler, halihazırda barınma konusunda ciddi güçlüklerle karşı karşıya.

Uluslararası Af Örgütü Türkiye araştırmacısı Andrew Gardner, "Beyoğlu Belediyesi yetkilileri yürürlükteki zorla tahliyeleri derhal askıya almalı ve uluslararası insan hakları standartları uyarınca korumalar sağlanana kadar tahliyeleri durdurmalı- dırlar" dedi.

"Tahliye ile karşı karşıya olan pek çok kişiye ye- terli bir mühlet verilmemiştir. Bu insanlara danışıl- mamış, yasal hakları konusunda bilgilendirilmemiş

veya uygun alternatif barınma imkanı ya da zararlarının tazmini teklif edilmemiştir. Söz konusu durum, bu insanların haklarının bir ihlalidir. Ayrıca taciz iddiaları ile ilgili olarak da kamu görevlileri hakkında bir soruşturma başlatılmalıdır."

Uluslararası Af Örgütü'nün görüştüğü 60 yaşındaki engelli ve işsiz bir Tarlabası sakini, okumasına izin verilmeyen bir tahliye emrini imzalamaya zorlandığını söylemiştir. Her ne kadar komşularının araya girmesi ile tahliyesi, polis tarafından, 18 Temmuz'a ertelenmişse de, bu kişiye makul bir alternatif barınma imkanı sağlanmamıştır.

Kendilerine yetkililer tarafından resmi bir açıklama yapılmamış olsa da, mahalle sakinleri Uluslararası Af Örgütü'ne, yetkililer tarafından kendilerine önerilen tek alternatif barınma imkanının, toplu taşıma ile 2 saatte ulaşılabilen, İstanbul'un dış mahallelerinde bulunduğunu söyledi. Çok düşük maaşlarla çalışan çoğu Tarlabası sakini, bu konutları çok pahalı bulmakta ve İstanbul'un merkezindeki işleri için yol masraflarını karşılayamayacak durumda.

Uluslararası Af Örgütü, Beyoğlu Belediye Başkanı Ahmet Misbah Demircan ile geçtiğimiz ay yaptığı görüşmede, Tarlabası'nda yapılan zorla tahliyeler konusundaki kaygılarını ve Belediye'nin Uluslararası Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Sözleşmesi uyarınca yükümlülüklerini ilettiler. Belediye başkanı, yetkililer tarafından, kentsel dönüşüm projesinin, trans kadınlar gibi risk altındaki gruplara yönelik etkisine dair bir değerlendirme yapılmadığını teyit etti.

Andrew Gardner "Beyoğlu'ndaki yetkililer, trans kadınlar gibi risk altındaki grupların haklarına koruma sağlamak yerine yeterli barınma haklarını ihlal etmektedirler" dedi.

15 Haziran'da Uluslararası Af Örgütü, üyelerine acil eylem çağrısında bulundu. Çağrıda, Beyoğlu Belediye başkanına zorla tahliyeleri derhal durdurma ve uluslararası insan hakları standartları uyarınca korumalar sağlanana kadar tahliyeleri gerçekleştirmeme uyarısı yapılması istendi.

Kürt bilimci Mosaki'nin Türkiye'ye girişi engellendi

Rusya Bilimler Akademisi Doğubilimleri Akademisi Araştırma görevlisi Dr. Nodar Mosaki tatil için geldiği Türkiye'ye düşüncelerinden dolayı alınmadı. Nodar

Mosaki 16 Temmuz 2011 günü ailesiyle gittiği İstanbul Sabiha Gökçen Havaalanında İçişleri Bakanlığı'nın "Türkiye'nin ulusal güvenliğine tehlike oluşturduğu" gerekçesine dayanarak iki gün tutulduktan sonra geri çevrildi.

"Kürdistan: Kaynaklar ve Siyaset" kitabının yazarı Nodar Mosaki'nin Rusya'da yazılmış çok sayıda bilimsel makalenin yanında Türkçe ve Kürtçeye çevrilmiş çok sayıda makalesi de bulunuyor.

13 yıldır Doğu Bilimleri Akademisi Kürdoloji bölümünde Araştırmacı olarak çalışan Mosaki, yaptığı açıklamada kendisinin hiç bir Kürt siyasal örgütüyle ilişkisi olmadığını, bu yüzden de Türk devletinin yaklaşımının şaşırtıcı olduğunu belirtti.

Mosaki "Çalışmalarımı akademik ve bilimsel temeller üzerine kurmaya çalışıyorum. Bu yüzden düşünsel çalışmalarımı nesnel ve objektif temeller üzerine kurmaya azami çaba harcıyorum. Örneğin Türkiye'nin ekonomik dinamizmini pozitif ele aldığım birçok çalışma oldu. Ama bilimsel temelde eleştirilmesi gereken yerleri eleştiriyoruz. Ancak tüm bunlar düşünsel ve bilimsel çalışmalardır. Buna rağmen beni havaalanında tutup iki gün alıkoymalarına şaşırtıcıdır. Türkiye'nin Kürtlerle ilgili tüm düşünceleri ulusal güvenliğine karşı tehlike görmesi çok yanlış. Bu Türkiye'nin istemediği düşüncelere karşı tahammülsüzlüğünü gösteriyor."

Daha önce de Kürt dilbilimci Ezize Cewo'nun Türkiye'ye girişi engellenmişti.

"Tutuklu Gazete" çıktı

İİ Meşrutiyet'in ilan edildiği tarih olan 24 Temmuz 1908 akşamı İstanbul'daki gazeteciler sansür memurlarını gazetelere sokmama kararı almış ve ertesi gün ilk kez gazeteler sansür bantları olmadan yayınlanmıştı. Bu sebeple 'Gazeteciler Günü' olarak da kabul edilen 24 Temmuz'un

103. yıldönümünde cezaevinde bulunan gazetecilerin hazırladığı Tutuklu Gazete'nin ilk sayısı yayınlandı. 12 sayfalık gazetede cezaevinde bulunan 70'i aşkın gazeteciden 39'unun yazısı yer alıyor. "Sansüre direniş" manşeti atılan gazete; Evrensel, Özgür Gündem, Azadiya Welat, Birgün, Aydınlık ve Cumhuriyet gazeteleri ile beraber dağıtıldı. Gazetenin yazarları arasında Vedat Kurşun, Suzan Zengin, Soner Yalçın, Tuncay Özkan, Ahmet Şık ve Nedim Şener de yer alıyor.

İleri Demokrasinin Adliyesi ve Emniyeti

Roth tutuklu Şık ve Şener'le görüştürülmedi

Federal Almanya Yeşiller Partisi Eşbaşkanı Claudia Roth Ahmet Şık ve Nedim Şener ile cezaevinde görüştürülmedi. Roth, Şık ve Şener'i ziyaret için Adalet Bakanlığı'na başvurduğunu, "Ziyaret edebilirsiniz" denmesine rağmen kendisine zorluk çıkarıldığını ifade etti.

Roth, "70'den fazla gazetecinin cezaevinde olması o ülkede bir sorun olduğunu gösterir ben böyle düşünüyorum. 2 saatin ardından size Ahmet Şık ile görüşmemin nasıl olduğunu anlatmak isterdim. Ama izin verilmedi. Bana karşı gösterilen muameleden çok öfkeliyim" dedi. Roth olayın ardından Hilton Oteli'nde basın toplantısı düzenlerken Silivri Cezaevi yönetiminin ziyarete izin verdiği haberi geldi. Roth, kendilerine görüştürülmeme gerekçesi olarak başvuru tarihinden itibaren 15 gün sonrası için görüşe izin verildiğinin söylendiğini belirterek, "İki saat önce izin verilmiyordu, şimdi veriliyor. Demek ki, ya bizimle dalga geçiyorlar ya da yargıya müdahale oldu" yorumunu yaptı.

Aysel Tuğluk'a hapis cezası

Van 3. Ağır Ceza Mahkemesi, bağımsız Van Milletvekili Aysel Tuğluk'u, Newroz mitinginde yaptığı konuşma sebebiyle 'terör örgütü propagandası yapmak' suçundan 2 yıl hapis cezasına çarptırdı. Tuğluk, Hakkari Yüksekova'da, 17 Mart 2010'da düzenlenen Newroz mitinginde şunları söylemişti:

"Meclis'te BDP bu halkın temsilcisi olarak oradadır ve muhataptır. Kandil'de muhatap PKK'dır. Yine İmralı'da muhatap Öcalan'dır. İşte diyoruz ki bu meseleyi çözmek istiyorsanız bu aktörleri görmek zorundasınız. Bu aktörler ile konuşmak zorundasınız."

Tuğluk, NTVMSNBC'ye verdiği demecinde hakkındaki kararı şöyle değerlendirdi: "Şiddet içermeyen sürece her şey çok açık ve net konuşulabilir. Bu ülkenin Kürt sorununu 15-20 yıl önce konuşabilseydik her şey bambaşka olurdu... Öcalan'ın muhatap alınması gerektiğini söylemişim. Devletin kendisi görüşüyor Abdullah Öcalan ile. Benim Öcalan'ın statüsünden bahsetmem mi suç?"

Kürt belediye başkanlarına dava

2009 yılında kapatılan Demokratik Toplum Partisi'nden belediye başkanırken yaptıkları ortak açıklama nedeniyle 98 belediye başkanı ve 8 il genel meclis üyesi hakkında dava açıldı. Osman Baydemir tarafından okunan ortak açıklamada "Öcalan'ın barışa ve çözüme katkı sunabileceği koşullar oluşturulmalı, olgunlaştırılmalıdır" denilmişti. Aralarında hala görevde olan belediye başkanlarının bulunduğu 106 kişinin 'Terör örgütünün propagandasını yapmak' suçlamasıyla 20 yıl hapsi isteniyor. Sanıklar arasında Diyarbakır, Batman, Siirt, Van ve Diyarbakır'ın Kayapınar, Sur, Bağlar ve Yenışehir ilçe belediye başkanları bulunuyor. Dava, Ağır Ceza Mahkemesi'nde görülecek.

KCK davasında Baro'ya suç duyurusu

Milletvekillerinin, BDP'li belediye başkanlarının ve siyasetçilerin sanık sandalyesinde oturduğu KCK davası görüldü. 104'ü tutuklu 152 Kürt siyasetçinin yargılandığı davaya, sanıkların bölünerek getirilmesine karşı çıkarak son üç duruşmaya katılmayan müdafii avukatlar yine katılmadı. Yargılamayı yürüten Diyarbakır 6. Ağır Ceza Mahkemesi davada "yargılamayı engelledikleri" gerekçeyle sanık avukatları ve mahkemenin talebine rağmen avukat görevlendirmeyen Diyarbakır Baro Başkanlığı hakkında suç duyurusunda da bulundu. Diyarbakır Baro Başkanı Mehmet Emin Aktar ise mesleklerine saygı gösterilmediği için duruşmalara katılmadıklarını ifade etti.

Öcalan'dan selam getirmeye 1 yıl hapis

PKK Genel Başkanı Abdullah Öcalan'ın avukatı Mehmet Bayraktar, bir mitingde "Öcalan'ın selamını getirdim" dediği için mahkûm oldu. Bayraktar, 2009'da Erzurum Karayazı ilçesinde düzenlenen bir mitingde yaptığı Kürtçe konuşmada şunları söylemişti: "Kardeşlerim, bacılarım, annelerim. Yüreği ile kendini dağa verenler, sizin özgürlüğü-

nüz için mücadele eden Abdullah Öcalan'dan bütün Kürtlere selam getirdim".

Erzurum İkinci Ağır Ceza Mahkemesi'nde 5 yıla kadar hapis istemiyle açılan davada Bayraktar'a örgüt propagandası yaptığı gerekçesiyle bir yıl hapis cezası verildi. Cezanın ertelenmesi talebini reddeden mahkeme, dosyayı Yargıtay'a yolladı.

Olmayan örgütün propagandasına 10 ay hapis cezası

Özel Yetkili Ankara 12. Ağır Ceza Mahkemesi üniversite öğrencisi Mehmet Adıgüzel'i, gözaltına alınırken "aktif olmayan Dev-Sol örgütü" adına slogan atmaktan on ay hapse mahkum etti. Adıgüzel, üç polisin ifadesi doğrultusunda "Yaşasın Dev-Sol, insanlık onuru işkenceyi yenecek, baskılar bizi yıldıramaz" sloganları attığı iddiasıyla yargılandı. Mahkeme, öğrencinin sloganları atmadığını söylemesine ve "Dev-Sol aktif olarak devam etmemektedir" yönündeki rapora rağmen 'terör örgütü propagandası' suçunun işlendiğine hükmetti. Mehmet Adıgüzel 5 Kasım 2010'da Ankara'da YÖK'ü protesto için düzenlenen eylem sırasında SSK İşhanı'na "YÖK'e tecrit, paralı eğitime hayır" yazılı pankartı asmak isterken gözaltına alınmıştı.

Cihan Alptekin'i övmek suç

30 Mart 1972 günü Kızıldere'de öldürülen THKO'lu Cihan Alptekin için 30 Mart 2007 tarihinde düzenlenen anma etkinliğine katıldıkları gerekçesiyle 48 kişiye 5 yıla kadar hapis istemiyle dava açıldı. Ardeşen doğumlu

olan THKO'lu Cihan Alptekin çoğunluğu Hopalı olmak üzere, Artvin, Borçka, Şavşat, Fındıklı, Rize ve Trabzonluların katıldığı anmada 5 yıl hapis ceza isteminin sebebini ise savcı Yumrutaş "Cihan Alptekin ölümsüzdür", "Kızıldere son değil savaşı sürüyor", "Amerikan uşakları, iktidarının haydutları, George Bush köpekleri uyandık biz geliyoruz" şeklinde sloganlar atılması ve izinsiz bir şekilde yürüyüş ve gösteri düzenlenmesi olarak iddia etti. An-

cak savcı tarafından iddia edilen "terör örgütü üyesi oldukları" gerekçesiyle tamamen hukuksuz çünkü Mahir Çayan, Ulaş Bardakçı, Cihan Alptekin için kesinleşmiş bir yargı kararı yok.

Diğer önemli bir husus anma töreni dört yıl önce yapılmış, savcı şimdi dava açıyor. Bunun nedeni de Hopa'ya başbakanın geldiği 31 Mayıs 2011 günü HES protestosunun yapılmış olması. Metin Lokumcunun öldürüldüğü 31 Mayıs'ın ardından Karadeniz'de gözaltına alınan 54 kişiden 14'ü tutuklandı. Tutukluların çoğunluğunu ise "Derelerin Kardeşliği Platformu", "Halkevleri" ve "ÖDP" üyeleri oluşturuyor.

İfade özgürlüğü duruşmaları

Şebnem Korur Fincancı ve Adnan Demirci'nin www.taraf.com sitesinde yapılan röportaj nedeniyle, TCK 125 ile 131'den yargılandıkları dava Kadıköy 4. Asliye Ceza Mahkemesi'nde görüldü. Duruşma, sitenin editörüne tebligat yapılamadığı için 27 Ekim'e ertelendi.

28- 30 Ekim 2010 tarihleri arasında Radikal gazetesinde yayınlanan Murat Karayılan röportajı sebebiyle TMK 7/2. maddeden, 'terör örgütü propagandası' iddiasıyla yargılanan Ertuğrul Mavioglu ile Hasan Kılıç'ın davasının ilk duruşması Beşiktaş 11. Ağır Ceza Mahkemesi'nde görüldü. Sanıkların savunma yapmasının ardından duruşma 26 Ekim 2011 tarihine ertelendi.

'Yumuşak Makine' kitabının yayıncısı İrfan Sanıcı ile çevirmeni Süha Sertabiboğlu hakkında TCK 226'dan, kitabın müstehcen içeriği olduğu gerekçesiyle açılan davanın ilk duruşması Sultanahmet 2. Asliye Ceza Mahkemesi'nde görüldü. Sanıkların savunma yapmasının ardından duruşma 11 Ekim 2011 gününe ertelendi.

Şebnem Korur Fincancı ve Barış Yarkadaş'ın www.gercekgundem.com adlı sitede yapılan röportaj nedeniyle TCK'nın 125 ve 131. maddelerinden yargılandıkları dava Kadıköy 2. Asliye Ceza Mahkemesi'nde görüldü. Hakimnin olmaması sebebiyle duruşma 14 Eylül'e ertelendi.

2005 ve 2009 yılları arasında Diyarbakır'daki bazı etkinliklerde yaptığı konuşmalar ile basında çıkan 12 ayrı konuşması sebebiyle toplam 75 yıl hapsi istenen Aysel Tuğluk'un davası Diyarbakır 4.

— İleri Demokrasinin Adliyesi ve Emniyeti —

Ağır Ceza Mahkemesi'nde görüldü. Avukatı, Aysel Tuğluk milletvekili seçildiği için dosyanın TBMM'ye gönderilmesini istedi. Mahkeme Tuğluk'un mazbatasının Van İl Seçim Kurulu'ndan istenmesine karar vererek duruşmayı 25 Ekim 2011 gününe erteledi.

Artan Ayrımcılık, Nefret Söylemi ve Linç Girişimleri Toplumsal Barışı Tehdit Ediyor

Kürt sorunundan kaynaklı silahlı çatışmalarda neredeyse her gün ölüm haberleri gelmektedir. Son olarak Van'ın Çatak İlçesi'nde 3 asker yaşamını yitirdi; 4 asker yaralandı. Yaşamını yitirenlerin ailelerine başsağlığı, yaralılara acil şifalar diliyoruz. Yaşananlar, Kürt sorununun çözümsüzlüğünün bugüne değin onbinlerce cana mal olduğu gerçeğinin algılanmadığını gösteriyor. İnsan hakları savunucuları olarak artık ölümler istemiyoruz. Yaşam hakkını her yerde ve her koşulda savunuyoruz. Bununla birlikte;

Son yıllarda, milliyetçi duyguların kışkırtılması, ötekileştirme ve farklı olana tahammülsüzlüğün körüklenmesi, ayrımcılık ve nefret söylemleri sonucu gerçekleşen linç benzeri toplu saldırılar, adeta karşı karşıya kalınan ağır sorunlar ile başatmenin bir aracı olarak toplumsal refleks haline gelmiştir.

14 Temmuz 2011 günü Diyarbakır'ın Silvan İlçesi'nin kırsalında yaşanan silahlı çatışmada, 20 kişinin yaşamını yitirmesinden sonra, Türkiye adeta bir linç sarmalına büründü.

Sırasıyla ifade edersek;

15 Temmuz 2011 günü BDP Ankara İl Örgütü sabaha karşı Molotofkokteyliyle saldırıya uğradı. Aynı gün BDP Bursa Gemlik İlçe Örgütü taşlı saldırıya uğradı. Aynı gün Elazığ BDP İl binası saldırıya uğradı. İl Başkanı Mehmet Kılıçtepe darp edildi. Aynı gün, Aydın'ın Germencik İlçesi'ne bağlı Bozköy'de bir termal otelin inşaatında çalışan Kürt işçiler bir grubun ve köy halkının saldırısına uğradı. Bir işçi yaralandı. İşçiler köyü terk etmek zorunda kaldı.

16 Temmuz 2011 günü, 18. İstanbul Caz Festivali kapsamında Harbiye Cemil Topuzlu Açıkhava Tiyatrosu'nda sahne alan Aynur Doğan'ın Kürtçe şarkılarını seslendirdiği sırada bir grubun yuhalaması ve sahneye cisim atması sonucu Aynur Doğan konseri yarım kaldı. Adeta ikinci bir Ahmet Kaya vakası yaşatılmak istendi.

17 Temmuz 2011 günü BDP İstanbul İl Binası taşlı saldırıya uğradı. Aynı gün, Erzurum'un Aziziye İlçesi'nde bir grup, TOKİ inşaatında çalışan Kürt işçilere saldırdı. Olayda bir işçi yaralandı. Korku ve paniğe kapılan işçiler şantiyeyi terk etmek zorunda kaldı. Aynı gün Adana'da Uğur Mumcu Parkı'nda toplanan bir grup yürüyerek BDP Adana İl Binası önüne geldi ve binayı taşladı.

18 Temmuz 2011 günü Trabzon'da bir parkın açılışı nedeniyle toplanan bir grup, o esnada parkın yanında bulunan lokantada yemek yiyen Kürt işçilere saldırdı; üç işçi yaralandı.

19 Temmuz 2011 günü, Siirt'te Mahfuz Aykaç isimli bir militanın cenaze törenine polis tarafından müdahale edildi. Cenaze namazını kırdıran imam darp edildi. Daha sonra 21 Temmuz günü, taziye çadırına da polis tarafından sert bir şekilde müdahale edildi. 50 kişi yaralandı. Aynı gün, Düzce'nin Beyköy Beldesi'nden bulunan 1. Organize Sanayi Bölgesi'ndeki, MAS-DAF işçileri Ankara'ya yürümek istedi; jandarmanın müdahalesi sonucu 15 işçi gözaltına alındı.

21 Temmuz 2011 günü İstanbul'da Zeytinburnu İlçesi'nde BDP üye ve yöneticileriyle, BDP İlçe Binasına yönelik kalabalık bir grubun saldırısı gerçekleşti. Bu saldırılar birkaç gün devam etti. Bu olaylarda top oynamaktan dönen ve Kürt olduğu için saldırıya uğrayan bir çocuk hastanede tedavi altına alındı. Saldırıları yaptığı iddia edilen 125 kişi gözaltına alındı ve bunlardan 3'ü tutuklandı. Saldırıya uğrayan gruptan ise 22 kişi gözaltına alındı ve bunlardan 5'i tutuklandı.

26 Temmuz 2011 günü, Eskişehir'in Mihalicçik İlçesi'ne bağlı Ömerköy'de tarım işçisi olarak çalışan işçiler ırkçı bir saldırıya uğradı ve 8 işçi bıçakla yaralandı. Arap ve Kürt işçiler bu yerleşim yerini terk etmek durumunda kaldı. Aynı gün, Şanlıurfa Ceylanpınar İlçesi'ndeki AKP İlçe Binası bir grubun Molotofkokteyliyle saldırıya uğradı.

27 Temmuz 2011 günü, Sıdık Öztürk isimli militanın Ağrı Doğubeyazıt İlçesi'ndeki cenaze törenine polis tarafından müdahale edildi. Atılan gaz bombaları sonucu bir kişi yaralandı. Aynı gün, Şırnak'ın Silopi ilçesinde Kürtlere yönelik saldırıları protesto etmek isteyen kalabalık bir grup polis tarafından gaz bombasıyla dağıtıldı. Zeynep Ödük isimli bir çocuk gaz bombası sonucu yaralandı.

28 Temmuz 2011 günü, Bingöl'ün Karlıova İlçesi'nde aynı gün silahlı saldırıya uğrayan korucubası Hacı Alan'ın öldürülmesi üzerine, Taşlıçay Kö-

yu'nden gelen korucular Karlıova İlçesi'nde çevreye rastgele ateş açmış; BDP İlçe Başkanı Şemsettin Özen'in evini ateşe vermiştir. Güvenlik kuvvetleri olayı seyretmiştir. Bingöl Valisi olaylara duygusal tepki olarak nitelendirmiştir. Aynı gün, Şırnak'ın Silopi İlçesi'nde Kürtlere yönelik saldırıları protesto etmek isteyen gruba, ikinci kez polis tarafından gaz bombasıyla müdahale edilmiş; gaz bombasının kafasına isabet etmesi sonucu Şoreş Ürün isimli çocuk yaralanmıştır. Aynı gün Aydın'ın Nazilli İlçesi'nde kimlik kontrolü yapan ırkçı bir grup, Nadir Gülenç isimli Kürt işçiyi linç etmek istemiştir.

14 Temmuz'dan bu tarafa Türkiye'de artan linçlerin yanı sıra 15 Temmuz günü İstanbul'un Avcılar İlçesi'nde Orhan D. isimli kişi, 19 Temmuz günü Samsun'un Havza İlçesi'nde Gökhan Çetintaş isimli çocuk, 29 Temmuz günü Diyarbakır'da Mehmet Şirin Çiftçi isimli kişi, 31 Temmuz günü Van'ın Çaldıran İlçesi Soğuksu Köyü'nde Ercan Uca isimli kişi yargısız infaza kurban gitmiş; 30 Temmuz günü Mersin Emniyet Müdürlüğü Yumuktepe Polis Karakolu'nda Kongo vatandaşı Hamedu Loufa Sayıd isimli kişinin gözaltında öldüğü bilgisi basına yansımıştır. 21 Temmuz 2011 günü Ankara Sincan F Tipi Cezaevinde Seyfettin Bal'ın şüpheli bir şekilde intihar ettiği belirtilmiştir.

Bu kaygı verici gelişmelerden başta siyasal iktidar ve medya olmak üzere ayrımsız herkes sorumludur. Her şeyden önce siyasal iktidarın sözcülerinin ve siyasal aktörlerin şiddet ve ayrımcılık içeren söylemlere son vermesi gerekmektedir. Kamusal alana egemen olacak barışçı bir dil, tehlikeli boyutlara tırmanan toplumsal gerilimin azaltılması yönünde önemli bir adım olacaktır. Kürt Sorununda demokratik ve barışçıl çözüm olanakları her zamankinden daha fazla mevcutken, 14 Temmuz'da Silvan'da yaşanan silahlı çatışmaları bahane edip şiddetin daha fazla tırmandırılması ve şiddet dilinin kullanılması toplumsal barışı yok edecek bir sürecin gelişmesinin önünü açmıştır. Siyasal iktidarın bu durumu bir an önce düzeltmesi, ırkçılık ve ayrımcılıkla mücadele etmesi, nefret suçlarını düzenlemesi ve artık barışın dilini kullanması gerekir.

Toplumsal yapımızın halklar nezdinde bu kadar iç içe geçmişliği karşısında linç pratikleriyle mücadele etmek tam bir körlüktür.

Toplumsal içinde baş gösteren yarılmanın çok daha derin boyut kazanmaması için tüm kesimler gereken sorumluluğu göstermeli ve kalıcı çatışma-

sızlığın bir an önce sağlanarak, Kürt sorununun anayasal zeminde çözümü ile ilgili çalışmaların başlatılması ve sonuçlandırılması gerekmektedir.

Toplumsal barış için, ırkçılık ve ayrımcılıkla mücadele için barış dili kullanalım ve barış için mücadele edelim.

İnsan Hakları Derneği (İHD), Türkiye İnsan Hakları Vakfı (TİHV), İnsan Hakları Gündemi Derneği (İHGD), İnsan Hakları Araştırmaları Derneği (İHAD), İnsan Hakları ve Mazlumlar İçin Dayanışma Derneği (MAZLUMDER)

İHD: "61. Hükümet Programında İnsan Hakları yok"

Hükümet programının ana başlıklarından Avrupa Birliği, Yeni Anayasa, İleri Demokrasi, Güvenlik, Yönetim Reformu, İstihdam, Çalışma Hayatı, Eğitim ve Sosyal politikalar bölümlerinde insan hakları ile ilgili değerlendirmemiz kısaca şöyledir:

Avrupa birliği bölümünde sadece Avrupa birliği başkanlığının kurulduğunu, bunu dışında somut hiçbir program öngörülmediğini görmekteyiz. Avrupa Birliği tam üyelik müzakere sürecinde müzakerelerin yürütüldüğü başlıkların ne zaman tamamlanacağı, Koppenak siyasi kriterlerine uygun demokrasi, hukukun üstünlüğü, insan hakları ve azınlık hakları konusunda ne gibi standartlara kavuşturulacağı ve daha önce yayınlanan ulusal program hedefle-

rine ne kadar uyulacağı belirtilmemektedir. 61. Hükümetin, Türkiye'nin bu dönem Avrupa Birliğine tam üye olmasıyla ilgili somut bir hedefinin olmadığını gördük.

Yeni anayasa bölümünde, yeni bir toplum sözleşmesinden bahsedilmekte, çoğulculuğa vurgu yapılmakta, toplumsal çeşitliliğin bir zenginlik olduğu belirtilmekte ve demokratik hukuk devletinin tüm unsurlarını içeren bir anayasa yapılacağı belirtilmektedir. Bu bölümde belirtilen vaatler olumlu ancak yeni anayasanın tam olarak neleri içereceğine dair daha ayrıntılı nitelendirmeler yapılmamıştır.

İleri demokrasi bölümünde adı tam olarak konmasa da dil, din, mezhep ve etnik köken gibi konularda ortaya çıkan çok boyutlu ve kalıcı çözüm arayışlarının devam edeceği ama bu çözümünün neyi içereceği belirtilmemektedir. Milli birlik ve kardeş-

lik projesinin takipçisi olunacağı ifade edilmiştir. Oysa bu projenin özellikle Kürtler ve toplumsal muhalefet odakları üzerinde tam bir yargı baskısı olarak devam ettirildiği gerçeği gözden uzak tutulmaya çalışılmıştır. Tek millet gibi ümmetçi kavramlar kullanılmıştır. Asimilasyonun bitirileceği yönündeki vurgular önemli olmuştur ancak bunu nasıl bitirileceği belirtilmemiştir. Ayrıca bu bölümde OHAL'in AKP hükümetleri tarafından kaldırıldığına dair vurgu gerçek değildir. OHAL 2002 de Ecevit hükümeti tarafından kaldırılmıştır.

Bu bölümde, özellikle Kürt Sorunun çözümü için ne gibi somut adımlar atılacağı belirtilmemiştir. Toplumsal barışın tesis edilmesi ve Hakikat Komisyonlarının kurulması ile ilgili hiçbir şey değişilmemiştir. Toplumsal barış için siyasal genel affan bahsedilmemiştir.

Bu bölümde, Türkiye'nin taraf olduğu uluslararası sözleşmelerdeki çekincelerin kaldırılmasından bahsedilmemiştir. Bu çekincelerin kaldırılması bile birçok sorunun çözümü için önemli gelişmeler sağlayabilir.

Adalet başlığında adil yargılama, masumluk, kişi güvenliği ve özgürlüğü hakkının tüm yurttaşlar için tam olarak uygulanacağına dair hiçbir vaat yer almamaktadır. Halen devam eden yargı baskısının kaldırılması ile ilgili bir vaat bulunmamaktadır. Sadece hakim savcı sayısının artırılması, yeni mahkemeler kurulması gibi konulara vurgu yapılmıştır. Adli Tıp Kurumunun bilirkişi tekelinin kaldırılması yerine bu kurumun tüm Türkiye'ye yaygınlaştırılmasından bahsedilmektedir. Cezaevlerindeki mahpusların artarak devam eden ağır sorunlarından hiç bahsedilmemiştir. Özel yetkili ve görevli ağır ceza mahkemelerinin ve savcılıklarının kapatılması ile ilgili en küçük imada dahi bulunulmamıştır. Ceza Mevzuatı'nın özgürleştirilmesi, düşünce ve ifade özgürlüğünün güvence altına alınmasından bahsedilmemiştir. Kısacası hukukun üstünlüğü ilkesine uygun bir yargı yapılanmasından bahsedilmemiştir.

Bu bölümde, Uluslararası Ceza Mahkemesinin yargı yetkisinin ne zaman tanınacağından bahsedilmemiştir.

Güvenlik başlığında, özgürlük-güvenlik dengesinin korunacağı buna göre insan hakları ve evrensel değerleri esas alan bir asayiş ve güvenlik ortamı tesisi için çalışılacağı belirtilmiştir. Bunun anlamı 60. hükümetin uyguladığı güvenlik politikasının aynen devam ettirileceğidir. Bu politika tüm yurttaşlar üzerinde yargı baskısı, telefon dinleme, teknik takip, fişleme, uzun tutukluluk süresi, medya aracılığı ile teşhir, gösteri hakkını tanımama ve sert müdahalede bulunma gibi ağır insan hakları ihlallerine yol açacak şekildeki uygulamalarla sürdürül-

mektedir. Bu politika 2001 sonrasının dünyada uygulanan güvenlik politikasıdır. Bu bölümde yapılan Türkiye'nin işkenceyle anılmaktan çıktığı bir ülke olduğu tespiti gerçek değildir, BM işkenceyi önleme komitesinin en son yayımlanan raporunda Türkiye çok ciddi bir şekilde eleştirilmiştir. İHD ve THİV' in raporları Türkiye de hala ciddi bir işkence sorunu olduğunu ortaya koymaktadır. İşkenceye sıfır tolerans söyleminin arkasında durulmamıştır.

Bu bölümde köy koruculuğunun kaldırılmasından, polis jandarma ve köy korucularından kaynaklı yargısız infaz uygulamalarından bahsedilmemiştir. Faili meçhullerin olmadığı bir ülkeden bahsedilmiş ancak faili meçhul cinayetlerin, namus cinayetlerinin, kadına ve çocuğa yönelik şiddetin artarak devam eden bir ülke gerçekliği gözmezden gelinmiştir. Mayınlı arazilerin temizlenmesinden bahsedilmemiştir. PSVK değişikliğinin neden olduğu keyfi silah kullanma yetkisinin kaldırılmasından bahsedilmemiştir.

Türkiye'nin taraf olmadığı Uluslararası Kayıplar Sözleşmesine ne zaman taraf olunacağından ve kayıpların akıbetinin araştırılmasından bahsedilmemiştir.

Türkiye'deki Toplu Mezar gerçeğinden ve bunların uluslar arası standartlara göre açılması için ne yapılacağından bahsedilmemiştir.

Yönetim reformu bölümünde Türkiye'nin acil ihtiyacı olan "yerinden yönetim" ilkesinin uygulanacağına dair hiçbir taahhüt yer almamıştır. Avrupa Yerel Yönetimler Özerklik Şartındaki çekincelerin ne zaman kaldırılacağı ve Sınır Aşan Avrupa Sözleşmesine taraf olup olunmayacağından bahsedilmemiştir.

İstihdam bölümünde iş güvencesinden, taşeron uygulamalardan, esnek istihdamdan ve bunu yaratacağı olumsuzluklardan hiç bahsedilmemiştir. İşsizliğin kriz öncesi döneme dönmelerinden övgü ile bahsedilmiştir. Oysa AKP hükümetleri döneminde işsizlik iki katına çıkmıştır. İşsizliğin ortadan kaldırılması ile ilgili somut hiç bir taahhüt yer almamıştır. Çalışma hakkının sağlanması ile ilgili programda somut taahhütler yoktur.

Çalışma hayatı bölümünde, AB standartları ve İLO normlarına uygun bir çalışma hayatının geliştirilmesi için çalışıldığı belirtilmiş ve böylece bu konu geçirilmiştir. Çalışma hayatında örgütlenme özgürlüğünün sağlanacağı, toplu sözleşmeli ve grevli sendikali çalışma yaşamından bahsedilmemiştir.

Eğitim bölümünde anadilinde eğitim ve öğretimden, parasız zorunlu ilköğretimden bahsedilmemiştir.

Sosyal politikalar bölümünde toplumsal cinsiyet

eşitliği yerine, ailenin ve dezavantajlı grupların koruması ekseninde bir politik yaklaşım olduğu görülmüştür.

61. Hükümet programı bu haliyle acelece yazılmış olup "Ustalık Dönemine" yakışmamıştır. Anlaşılan 61. Hükümet tüm umutlarımızı yeni anayasa ya bırakmıştır.

İnsan hakları başlığı bulunmayan 61. hükümet programı gerçekçi değildir. Bu programda insan hakları kurumsallaşması ile ilgili olarak Paris Prensiplerine uygun Türkiye İnsan Hakları Kurumu, evrensel değerlere bağlı olarak ayrımcılıkla mücadele etmek için Ayrımcılıkla Mücadele ve Eşitlik Kurulu, Kamu Denetçiliği, İşkenceye Karşı Sözleşmenin Seçmeli Protokolü uyarınca oluşturulması gereken Ulusal Önleme Mekanizması ve insan hakları savunucularının korunması konuları programda yer almamıştır.

Türkiye'nin insan hakları ve demokrasi sorunlarını çözecek ciddi bir hükümet programına ihtiyaç vardır. 61. Hükümet bu eleştirilerimizi dikkate almalı ve insan hakları sorunlarını giderecek şekilde programda acilen revizyon yapmalıdır.

İNSAN HAKLARI DERNEĞİ (11.07.2011)

Kışlada oda hapsi insan haklarına aykırı

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, Türkiye açısından, askeri disiplin sistemini yakından etkileyecek, binlerce askerin tazminat kazanabilmesini sağlayacak tarihi bir karara imza attı. Askerler arasında "disko" olarak tabir edilen, bir emre uymayan ya da disiplinsiz davranış sergileyen askerlerin, komutan talimatıyla kışla içerisinde cezaevi olarak düzenlenmiş bir odada tutulmasına yönelik uygulama, AİHM tarafından mahkum edildi.

AİHM, özgürlükten yoksun bırakma kararlarının ancak yetkili bir yargı organı tarafından verilebileceğini, bu karara yönelik itirazın da yine ancak bir yargı organınca görüşülmesi gerektiğini belirterek, askeri makamlar tarafından verilen özgürlükten yoksun bırakmaya yönelik kararların insan hakkı ihlali olduğunu karar altına aldı. Türkiye'yi askere 9 bin euro tazminat ödemeye mahkum eden AİHM, geçmiş yıllarda da bir benzerine imza attığı kararını tekrarlayarak benzer olaylarda sistematik olarak ceza vereceğini ortaya koydu.

Karara konu olay, 2007'de, Diyarbakır'da yaşandı. Diyarbakır'da askerlik yapan E.P. garnizonu izinsiz terk etmesi nedeniyle birlikteki yüzbaşı tarafından Askeri Ceza Kanunu'nun disiplin cezalarını düzenleyen 171. maddesi uyarınca, 7 gün hapse mahkum edildi. Karara itiraz eden E.P.'nin başvurusu, yüzbaşının birlikteki üssü konumundaki albay tarafından da reddedildi. E.P., bu nedenle 7 gün

süresince, kışla içerisindeki nezarethanede alıkonuldu. E.P., bunun üzerine AİHM'ye başvurdu. AİHM, E.P.'ye, Türkiye'nin 9 bin Euro tazminat ödemesi gerektiğine hükmetti. Karara göre, Türkiye, yasalarında değişiklik yapmazsa, askerlik hizmeti sırasında, komutan kararıyla kısa süreli hapse mahkum edilen tüm askerler, cezanın haklı ya da haksız olduğuna bakılmaksızın, AİHM'ye başvurarak tazminat alabilecek. AİHM, geçmiş yıllarda da benzer bir olayda Türkiye'yi tazminata mahkum etmişti. AİHM'nin davanın esasına girmeksizin verdiği tazminat kararları, askerlere sıklıkla uygulanan bu cezalar nedeniyle yapılan her başvurunun tazminatla sonuçlanabileceğini gösteriyor. Anayasa Mahkemesi de geçtiğimiz yıllarda, aynı kanunun sivil memurlara da disiplin hapsi verilebilmesine olanak sağlayan düzenlemesinin iptali istemini görüşmüş, ancak reddetmişti. (Milliyet, 9 Ağustos 2011, Gökçer Tahincioğlu)

Başaran, 13.08.2011)

"Kahrolsun faşizm, Tek yol devrim"e tutuklama

Fırat Barik ve iki arkadaşı Mamak'ta 5 Ağustos gecesi bir duvara "Kahrolsun faşizm" ve "Tek yol devrim" yazarken, başka bir duvara da liseli öğrencilerin kurduğu "Genç Umut" grubunun adını yazdılar. Gözaltına alınan gençlerden ikisi, 18 yaşından küçük oldukları için tutuksuz yargılanmak üzere serbest bırakılırken 19 yaşındaki Fırat Barik 'yasadışı örgüt propagandası' yaptığı iddiasıyla Özel Yetkili Savcılığa gönderildi. Savcılıktaki sorgusunda Barik, Genç Umut'u parasız eğitim için mücadele veren bir grup olarak bildiğini söyledi. Barik, çıkarıldığı Özel Yetkili 12. Ağır Ceza Mahkemesi tarafından tutuklanarak cezaevine gönderildi.

Kıyafete 20 ay hapis

Diyarbakır 4. Ağır Ceza Mahkemesi, Bêşebab (Beytüşşebap) İlçe Belediye Başkanı Yusuf Temel'in 'leşkeri' giymesini 'örgüt propagandası' olarak değerlendirdi. Yusuf Temel 15 Ağustos 2010'da Sêrt (Siirt) Erüh Belediyesi'nin düzenlediği Kültür ve Doğa Festivali'ne 'leşkeri' ile katılmıştı. 1 yıl 8 ay hapse mahkûm edildi. Mahkeme 'leşkeri'yi gerilla kıyafeti olarak de?erlendirdi.

Kürtçe savunma yapılamıyor

Diyarbakır 4. Ağır Ceza Mahkemesi'nde, yargılanan Süphan Delen'in Kürtçe savunma talebi Türkçe bildirildiği için reddedilmişti. Bunun üzerine sanık avukatları savunmanın kısıtlandığı gerekçesiyle Yargıtay'da itiraz etti. Konuyla ilgili incelemesini tamamlayan Yargıtay 9. Ceza Dairesi itirazı kabul etmedi. Yargıtay, kararında "tercümanın yardımından yararlanma hakkının sanığın mahkemenin kullandığı dili anlamadığı veya konuşmadığı durumlarda gerekli olacağı"nı ifade etti. Mahkeme, kararında Süphan Delen'in Türkiye'de doğduğunu, Türkçe dilinde eğitim gördüğünü, soruşturma aşamasında savcılık ve Sulh Ceza Mahkemesi'nde verdiği ifadeler sırasında Türkçe bildiğinin anlaşılmış olduğunu belirtti.

Türkiye Cumhuriyeti'nin kurucu anlaşması olan Lozan'ın 39/5 maddesinde şöyle deniyor: "Devletin resmi dili bulunmasına rağmen, Türkçeden başka bir dil konuşan Türk uyruklarına, mahkemelerde kendi dillerini sözlü olarak kullanabilmeleri bakımından uygun düşen kolaylıklar sağlanacaktır."

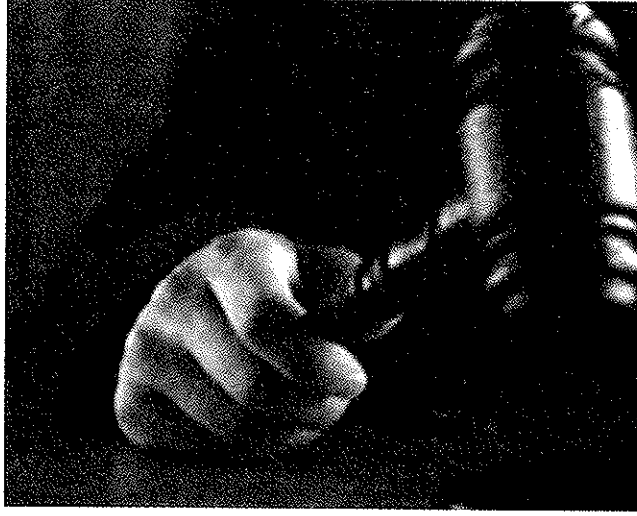
Diyarbakır Sur Belediye Başkanı Abdullah Demirbaş, 10 Haziran 2011'de BDP destekli bağımsız adayları desteklemek amacıyla Manisa'da düzenlenen mitingde bir konuşma yapmıştı. Belediye Başkanı Abdullah Demirbaş, 'emre uymayan davranışlar' nedeniyle 5326 sayılı Kabahatler Kanununun 32/1 maddesi gereği 160 TL idari para cezasına çarptırılmıştı.

İnternet sansürü

İnternet sansürü olarak anılan uygulamanın başlama tarihi 22 Ağustos'tan, 22 Kasım 2011 tarihine ertelendi. Sansür konusunda Alternatif Bilişim Derneği kamuoyuna bir açıklama yayınladı. Uzman bilgisiyle yazılmış bu metin şöyle:

Son yaptığı açıklamalarla başta Başbakan Yardımcısı Bülent Arınç olmak üzere, iktidar çevreleri, Bilgi Teknolojileri Kurumu'nun (BTK) yürürlüğe sokmayı planladığı merkezi İnternet Filtresi (sansür) uygulamasını savunmakta ve bu amaçla kamuoyunu yanlış bilgilendirmektedir.

İnternet'e merkezi filtre uygulanmasına karşı çıkılma noktası, özgür İnternet erişiminin bir insan hakkı olması temelinde yatmaktadır. (Bkz. Birleş-

miş Milletler Düşünce ve İfade Özgürlüğünün Korunması ve İlerletilmesi Raporu, 4 Haziran 2011). Sıklıkla "isteğe bağlı" olduğu vurgulanan filtre uygulamasıyla ilgili kurul

kararı metnine göre kullanılacak profil isteğe bağlı olmakla birlikte, bir profilde yer almak isteğe bağlı değildir. Dahası, herhangi bir profil seçmeyen kullanıcıların otomatik olarak "standart görüntü" olarak isimlendirilen ve şu anki bağlantı türü olduğu iddia edilen profile yer alacağı belirtilmektedir. Oysa kurul kararı metni, "standart profil" in şu anjinden farklı olacağını belirtmektedir.

Temel fark nerede?

Mevcut durum ile "standart profil" arasındaki temel fark, pek çok İnternet kullanıcılarını başta YouTube yasaklarıyla öğrendiği gibi, mevcut durumda erişime kapatılan bir websitesine çeşitli yöntemlerle ulaşılabilmesidir. Oysa "standart profil"de bu imkan kullanıcının elinden alınmakta ve erişime kapatılan herhangi bir siteye erişime olanağı ortadan kaldırılmaktadır. Halihazırda (filtre uygulaması başlamamışken) bile 14 binden fazla sayıda sitenin erişime kapalı tutulduğu göz önüne alındığında, merkezi sistem üzerinden erişim engellemelerinin devreye girmesi ve bu engellerin aşılamayacak engeller olarak ortaya konmasıyla birlikte, sansür mekanizması çok daha ağır ve hatta keyfi bir uygulama haline dönüşebilecektir.

Çocukların İnternet'in zararlı yönlerinden korunması:

Şüphesiz İnternet, ne bir canavardır ne de bir harikalar dünyası. İnternet, bunların her ikisini de içinde barındıran bir iletişim ağıdır. Çocukları olumsuz yönde etkileyebilecek içeriklerle mücadele için dünyada çeşitli uygulamalar geliştirilmiştir. Bunlardan biri filtre yazılımlarıdır. Filtre yazılımları, çocuğun ebeveynleri tarafından seçilerek ihtiyaçları doğrultusunda kullanılabilir.

Bu işlemin, devlet eliyle ve merkezi bir biçimde yapılması, uluslararası standartlara aykırıdır. Diğer taraftan daha önceki açıklamalarımızda da belirttiğimiz gibi, Türkiye'de de kolaylıkla bulunup kurulabilecek TİB onaylı filtre yazılımları mevcuttur. Üstelik bu yazılımların bir kısmı ücretli olsa da bir kısmı ücretsizdir. Ayrıca pazardaki pek çok İnternet Servis Sağlayıcı, zaten benzer hizmetleri isteyen abonelerine sunmaktadır.

Türkiye'nin de aralarında bulunduğu 25 Avrupa ülkesinde gerçekleştirilen "EU Kids Online" proje-

sinin bulgularına göre, Türkiye, çocukların maruz kaldıkları riskler bakımından Avrupa'daki en düşük seviyede bulunmaktadır.

Daha önceki açıklamalarımızda da belirttiğimiz gibi BTK'nın ve diğer ilgili altyapı düzenleyicisi kurum Telekomünikasyon İletişim Başkanlığı'nın (TİB) kavrayamadığı toplumsal olgu şudur: Ne şiddet, ne saldırgan içerik, ne pornografi, ne cinsel istismar, ne de akran zorbalığı çevrimiçi dünyadan kök almaktadır. Şiddet, saldırganlık ve akran zorbalığı gündelik yaşantımız içinde ortaya çıkmaktadır. Diğer bir deyişle, tüm riskler aslında bu çevrimdışı dünyadadır. Bu riskli içeriklere erişimin İnternet ortamında engellenmesi o riskleri bu dünyadan yok etmeyi sağlamaz.

Çocukları, İnternet'teki risklerden korumanın temel yolu, çocuğun risklerin farkında olarak İnternet'i doğru biçimde kullanmasını sağlamak, bu doğrultuda çocukları bilgilendirmekten geçmektedir. Nasıl ki çocuklara gerçek yaşamda "tanımadığın insanlarla konuşma, onlara inanma" şeklinde sokakta kendilerini korumayı öğretiliyorsa, İnternet için de aynısı yapılmalıdır.

Şiddet içerikleri

Şiddet olaylarının tarihi, insanlık tarihi kadar eskidir. Sayın Arınç'ın örnek gösterdiği gibi Norveç'te gerçekleşen saldırılarla İnternet arasında bağ kurabilmek neredeyse imkansızdır. Yalnızca 20 yaşında olan İnternet'in ortaya çıkmasından önce de dünyada pek çok kanlı eylem gerçekleşmiştir.

Aslında Sayın Arınç, tam da anlatmak istediğimiz şeyi örneklemiştir. "Güvenli internet" adıyla anılan filtre uygulaması, hani çocukları korumaya yönelikti? Hani "standart profil"de hiçbir şey değişmeyecekti. Ve hani isteğe bağlıydı? Bu örnek açık bir biçimde ortaya koymaktadır ki, Anders Behring Breivik gibi kişilerin bomba yapmayı öğrenmesini engellemek adına, devlet standart profili de filtreleyecektir. Bomba yapımıyla ilgili bilgiler için bu durum meşru görülebilir.

Peki, sınır nerede çizilecektir? BTK, oluşturduğu profillerde hangi içeriklerin filtreleneceği ile il-

gili nesnel hiçbir unsur ortaya koymamaktadır.

Anders Behring Breivik'in işlediği suç nefret suçudur ve İnternet'teki manifestosu veya YouTube videosu ise nefret söylemidir. Bilindiği üzere, nefret söylemi, her türlü hoşgörüsüzlükten kaynaklanan ve önyargılardan beslenen nefreti yayan, teşvik eden, savunan ya da haklı çıkaran ifade biçimleri için kullanılmaktadır. Nefret söyleminden nefret suçuna evrilen zihin örüntülerinin dönüştürülmesi toplumda farklı olanı tanıma ve anlama çabası ancak bu dünyada çözülebilir. Filtre uygulamaları ile nefret söylemine takıl kalan bireylerin zihin örüntülerinde değişiklik yaratmaz.

Pornografik içerik:

Pornografik içerikler zararlı mıdır, zararlıysa kimler bu zararlı içerikten korunmalıdır soruları

BTK'yı da Sayın Arınç'ı da aşan konulardır. Amaç, çocukların pornografik içeriklerden korunmasıysa, daha önce de belirtilen pek çok filtre yazılımı ve İSS'ler tarafından sunulan hizmet bunu sağlamaktadır.

Diğer taraftan, İnternet'teki pornografik içeriklerin tüketicisi zaten çocuklar da değildir. Ancak, mevcut durumda "müstehtecen içerik"lerin de erişim engeline tabi oldukları göz önünde bulundurulduğunda ve yukarıda ortaya konulduğu gibi "standart profil"de de engellerin aşılamayacağı hatırlandığında, devlet tüm kullanıcıları pornografiden

korumak adına "ahlak bekleliğine" soyunmakta, "ahlaki paniği" kullanmakta/beslemektedir.

İşin en abes yönü

Gerçekleştirmesi planlanan filtre uygulamasının belki de en abes yönü, gerek BTK, gerek TİB, gerekse hükümet yetkilileri tarafından ortaya konan tüm örneklerin sosyal ve pedagojik örnekler olmasıdır. Diğer bir deyişle yapılmak istenen düzenleme sosyal bir düzenlemedir. Hatta açıkça demeli ki yeni bir toplum ("nesil") yaratımı tasarrufudur! Şu halde, devlet eliyle dayatılan zorunlu filtre/profil uygulaması sansürdür.

**YAZI YAZ. SORU SOR. BİLGİ AL.
İNSANLARLA TANIŞ. ARKADAŞ EDİN.
GÜL. EĞLEN. AĞLA. MÜZİK DİNLE.
ARAŞTIR. FİKİR SOR. FİKİR VER.
SEYRET. GÖR. KULAK AÇ. KULAK VER.
HAYAL KUR. İLHAM AL. İLHAM VER.
DÜŞÜN. ÖĞREN. MERAK ET.
OKU. ARA. BUL. SOR.
CEVAP VER. KONUŞ. YAZ.
İÇİNİ DÖK. İÇİNİ AÇ.
SAT. AL. İŞ YAP. İŞ BUL.
ARKADAŞINA GÖNDER. BEĞEN. BEĞENME.
YORUN YAP. SOSYALLEŞ.
DÜNYAYA AÇIL. GÖR. DUY. GÖZLERİNİ AÇ.**

Askeri Şura'da ne oldu?

29 Temmuz'da başlayan Yüksek Askeri Şura süreci kendisini siyasi iktidarın ortağı gibi gören TSK'nın bu konumunun zayıflamasında rol oynadı.

Şura öncesi Genel Kurmay Başkanı ile Başbakan ve Cumhurbaşkanı arasındaki görüşmelerde anlaşma sağlanmayınca, Gen. Kur. Bşk ve ikisi zaten emekliliği gelmiş üç kuvvet komutanı emekliliklerini isteme tarzında istifa ettiler, etmeyen Jandarma Genel Komutanı yeni Gen. Kur. Bşk. oldu. Necdet Özel iki yıl sonra emekliye ayrılacak Işık Koşaner'in yerine Gen. Kur. Başkanlığına atanacak ve o görevde 2 yıl kalacaktı. O makama iki yıl önce geldi, Genel Kurmay'a iki yıl daha fazla Başkanlık yapacak. Emekli olan KKK Erdal Ceylanoglu ise 28 Şubat 1997 öncesinde Sincan'da tankları yürüten generaldi.

İstifa eden dört komutanın isteklerinin başında halen tutuklu bulunan 14 generalle amiralin emekliye sevkedilmemeleri vardı, Şura sonucunda tutukluların muvazzaflık süreleri 1 yıl uzatıldı, yani TSK üst kademesiyle hükümet arasında uzlaşma sağlandı. TSK'nın gayri resmi sözcülüğünü yapan bazı basın mensupları veya emekli generaller bu durumdan memnuniyetlerini beyan ettiler.

Koşaner'in diğer isteği boşalacak Hava Kuv. Komutanlığına Mehmet Erten'in getirilmesiydi, hükümet ise ismi Ergenekon soruşturmasında geçen Erten'i tercih etmiyor, atamama gerekçesi olarak "Erten'in 23 yıldır kıta hizmeti yapmadığını" söylüyordu; sonuçta Erten Kuvvet Komutanlığına getirildi.

Buna karşılık yeni KKKomutanlığı için kıdem sırasına göre dört orgeneral bulunuyordu: Eğitim ve Doktrin Komutanı (EDOK) Saldıray Berk, Gen. Kur. 2. Bşk. Arslan Güner, 1. Ordu Komutanı Hayri Kıvrıkoğlu ve Kara Kuvvetleri Kurmay Başkanı Bekir Kalyoncu.

Saldıray Berk Erzincan davası sanığı olduğundan hükümetçe istenmiyordu., nitekim emekliye sevk edildi. Arslan Güner ise dört yıl önce C. Baş-

kanı Gül'ün ilk yurt dışı gezisinde Hayrünisa Gül'ün elini sıkmamak için tören protokolünü terk etmek gibi cezalandırılmamış bir disiplinsizlik yapmıştı.(Gerçi, şimdi KKK makamına atanan Hayri Kıvrıkoğlu da, Kıbrıs'ta komutanken Abdullah Gül'ü karşılamaya gitmemişti. Ama Erdoğan-Gül ikilisi pek gönüllü olmasalar da, onun Kuv. K.lığına atanmasına roza gösterdiler.) Arslan Güner 1 yıllığına Harp Akademileri Komutanlığına atandı, sonra yaş haddinden emekliye ayrılacak.

Kıdem bakımından 4. sıradaki Bekir Kalyoncu Jan. Gen. K. oldu. Hakkında savcılık tarafından İnternet Andıcı soruşturması için celp çıkartılan Şura üyesi ve Ege Or. K. Org. Nusret Taşdeler ise Eğitim ve Doktrin Komutanlığına getirildi.

Eski Gen. Kur. Bşk. orduya yayınladığı veda mesajında "Şu anda 173'ü muvazzaf, 77'si emekli olmak üzere 250 general-amiral, subay, astsubay ve uzman jandarma çavuş, hürriyetlerinden yoksun olarak tutuklu bulunmaktadır.(...) Haklarında henüz hiç bir kesin yargı kararı olmamasına rağmen tutuklu bulunan 14 general-amiral ile 58 albay, hürriyetlerinin tehdit edilmesinin yanı sıra mevcut yasalarımız gereğince bu yıl yapılacak Yüksek Askeri Şura'da değerlendirmeye girme hakkını kaybetmiş ve peşinen cezalandırılmıştır" demekteydi.

Şura toplantısı başladığında, İrticayla Mücadele Eylem Planı davası sanıklarından Kd. Dz. Kur.Alb. Dursun Çiçek 2 Ağustos tarihli duruşma-

da İnternet Andıcı'nın gerçek olduğunu ve kurulan sitelerin, yapılan yayınların tamamen emir kumanda hiyerarşisi içinde hazırlandığını söylüyordu.

Dursun Çiçek İrtica ile Mücadele Eylem Planı'nın altında imzası bulunan Genel Kurmayda görevli albaydı. Zamanın komutanı İlker Başbuğ önce o belgeyi "kâğıt parçası" olarak nitelemiş, "Bugün biz boş kâğıt parçasının birileri tarafından, TSK'yı yıpratmak ve karalama amacıyla hazırlandığını değerlendiriyoruz (...) bu ve buna benzer olayları devlet, millet ve ordu içinde fitne ve fesat çıkartma eylemleri olarak görüyoruz" demişti.

Fakat "ıslak imzalı" orijinal metin adli makam-

Porte Leopold Zborowski, 1918
Detay

lara postalandıktan bir süre sonra 1 Mart 2010 tarihinde Genelkurmay Başkanlığı, "belgenin gerçek olduğunu doğrulayacak yeni delillerin elde edildiğini" duyuracaktı. Yapılan basın açıklamasında askerî savcılık tarafından Dursun Çiçek'in tutuklanmasının talep edildiği, fakat askerî mahkemenin talebi reddettiği belirtilmiş Jandarma Kriminal Dairesi ise imzanın Dursun Çiçek'in elinin ürünü olduğuna dair bir tespitte bulunmuştu. Halen Silivri'de tutuklu bulunan ve bu yıl yaş haddinden emekli olan Çiçek yeni açılan İnternet Anıçları davasının da sanığı.

Söyleyeceğimiz şu: Genel Kurmay ve Kuvvet Komutanları kendi bünyelerindeki yasa dışı faaliyet ortaya çıktıkça, bunları ya reddetmiş veya "kayıtlarımızda rastlanmamıştır" demiştir. İstanbul'u işgal dahil vahim provaların konuşulduğu Balyoz Harekâtı kanıtlarının ve kayıtlarının açıklanması karşısında 1. Or'daki o toplantıyı "Savaş Oyunları Semineri" diye nitelemişti. İlker Başbuğ Poyrazköy'de yeraltından çıkan LAW adlı kişisel roket atarın kullanılmış bir örneğini basın toplantısında "boru" diye göstermiş, ama kazılarda bulunan çok sayıda kullanılmamış LAW'ın boru olmadığı kanıtlanmıştı.

Işık Koşaner orgeneralinden erbaşa kadar emekli veya muvazzaf askerinin tutuklu olmasından yakınacağına, onların niçin suça bulaşmış olduklarını kendisinin ve daha önceki komutanların neden olayları örtbas ettiklerini düşünse daha iyi olacaktı.

"Türkiye'nin özel durumu"

Türkiye'de silahlı kuvvetler hükümetin yönettiği bir kurum değildir, siyasi iktidarı hükümetle paylaşan bir kurumdur. Sivil denetimden âzâdedir. Son örneğini 27 Nisan 2007 muhtırasında gördüğümüz gibi siyasete ultimatolarla yön verme alışkanlığındadır. Kurumun başındaki komutan zaman zaman -tehditkâr ifadeler de içeren-siyasi demeçler verir, neyin doğru, neyin yanlış olduğunu topluma ve siyasete işaret eder. Kendisine "kurucu irade" adını vermiştir. Çünkü Cumhuriyeti sivil karakterli Büyük Millet Meclisi'nin değil, kendisinin kurduğu kanaatindedir.

Durumun demokrasiyle bağdaşmadığı ortadadır. Fakat bu anormallik daima "Türkiye'nin özel durumu" olarak nitelenmiştir. O "özel durumun" ne olduğu kimse açıklayamamış ya da "bölge şart-

ları" genellemesi ardına sığınmıştır. Soğuk Savaş sırasındaki koşullar değiştikten sonra bile "özel durum" değişmemiştir. TSK genel oyla oluşmuş siyasi irade karşısında hizaya gelmeli, hazırol'a geçmelidir.

Son gelişmelerin onun siyasi otoritedeki payının azalması anlamına gelmesi tabii ki bir olumludur, fakat olay siyasi iktidardaki yetki paylaşımı çekişmesidir, yoksa ne TSK demoklattır, ne AKP demoklattır, TSK'nın iktidar ortaklığında gerilemesi demokratikleşmenin önünün açıldığı anlamına gelmez. Çünkü demokrasinin önündeki tek engel o değildir. AKP hükümeti ve geniş otoriteye sahip başkanı demokratikleşmeye manidir.

Başbakanın bir toplantısında "Paralı eğitim istiyoruz" diye pankart açan öğrencilerin 17 aydır tutuklu bulunduğu bir yönetim vardır Türkiye'de. Hidroelektrik Santrali yapılmasına karşı -başbakanın bulunduğu alandan başka bir yerde- gösteri yapanlar arasındaki silâhsız, sopasız, hiçbir şeysiz bir emekli öğretmen öldürülünce "O benim canıma kastetmişti" diyen bir başbakan vardır bu ülkede (NTV, 10 Haziran 2011.) Siyasi rakibinin Alevi olduğunu söyleyip miting kitlesine onu yuhallattıran birisidir Erdoğan.

Nur yapılanmasına dair yazılmış bir kitap basılmadan toplatıldığında, yazarı tutuklandığında, aynı başbakan Avrupa Konseyi Asamblesi'nde bu durumu soran milletvekiline cevaben "Bombayı kullanmak suçtur ama bombanın hazırlan-

masındaki malzemeleri kullanmak da suçtur. Diyelim ki bir yerde bombanın kullanılmasında ne varsa, fitilinden ta diğer maddelerine varıncaya kadar ne varsa bunun ihbarı gelmişse, güvenlik güçleri gidip bunları toplamaz mı, almaz mı? Çünkü bu da bir suç teşkil etmektedir. Gider onları alır. Burada da eğer daha önce gelmiş belgeler ve bilgiler içerisinde bu tür hazırlıkların olduğu varsa, yargı da bununla ilgili kararını vermiştir" diyecektir. Erdoğan "tek devlet, tek millet, tek bayrak" tekerlemesine aklın ve kalben bağlı bir politikacıdır.

Tayyip Erdoğan'ın medyadaki sözcüleri ve ondan demokrasi misyonu bekleyen liberallerin göklere çıkardıkları son Şura toplantısında güçlenen Tayyip Erdoğan olmuştur. Ondan demokrasi bekleyenler için bu başarı demokrasiye aittir. Asla demokrat olmayan bu politikacı demokrasi için değil, kendi otoritesi için çalışmaktadır.

Jeanne Hebuterne'in portresi 1920

AKP + TSK

Bu dönem Yüksek Askeri Şura süreci kendisini siyasi iktidarın ortağı gibi gören TSK'nın bu konumunun zayıflamasında rol oynadı.

Şura öncesi Genel Kurmay Başkanı ile Başbakan ve Cumhurbaşkanı arasındaki görüşmelerde anlaşma sağlanmayınca, Gen. Kur. Bşk ve ikisi zaten emekliliği gelmiş üç kuvvet komutanı emekliliklerini isteme tarzında istifa ettiler, etmeyen Jandarma Genel Komutanı yeni Gen. Kur. Bşk. oldu. Necdet Özel iki yıl sonra emekliye ayrılacak Işık Koşaner'in yerine Gen. Kur. Başkanlığına atanacak ve o görevde 2 yıl kalacaktı. O makama iki yıl önce geldi, Genel Kurmay'a iki yıl daha fazla Başkanlık yapacak. Emekli olan KKK Erdal Ceylanoğlu ise 28 Şubat 1997 öncesinde Sincan'da tankları yürüten generaldi.

İstifa eden dört komutanın isteklerinin başında halen tutuklu bulunan 14 generalle amiralin emekliye sevkedilmemeleri vardı, Şura sonucunda tutukluların muvazzaflık süreleri 1 yıl uzatıldı, yani TSK üst kademesiyle hükümet arasında uzlaşma sağlandı. TSK'nın gayrı resmi sözcülüğünü yapan bazı basın mensupları veya emekli generaller bu durumdan memnuniyetlerini beyan ettiler.

Koşaner'in diğer isteği boşalacak Hava Kuv. Komutanlığına Mehmet Erten'in getirilmesiydi, hükümet ise ismi Ergenekon soruşturmasında geçen Erten'i tercih etmiyor, atamama gerekçesi olarak "Erten'in 23 yıldır kıta hizmeti yapmadığını" söylüyordu; sonuçta Erten Kuvvet Komutanlığına getirildi.

Buna karşılık yeni KKKomutanlığı için kıdem sırasına göre dört orgeneral bulunuyordu: Eğitim ve Doktrin Komutanı (EDOK) Saldıray Berk, Gen. Kur. 2. Bşk. Arslan Güner, 1. Ordu Komutanı Hayri Kıvrıkoğlu ve Kara Kuvvetleri Kurmay Başkanı Bekir Kalyoncu.

Saldıray Berk Erzincan davası sanığı olduğundan hükümetçe istenmiyordu., nitekim emekliye sevk edildi. Arslan Güner ise dört yıl önce C. Başkanı Gül'ün ilk yurt dışı gezisinde Hayrünnisa Gül'ün elini sıkmamak için tören protokolünü terk etmek gibi cezalandırılmamış bir disiplinsizlik yapmıştı.(Gerçi, şimdi KKK makamına atanan Hayri Kıvrıkoğlu da, Kıbrıs'ta komutanken Abdullah Gül'ü karşılamaya gitmemişti. Ama Erdoğan-Gül ikilisi pek gönüllü olmasalar da onun Kuv. K.lığına atanmasına roza gösterdiler.) Arslan Güner 1 yıllığına Harp Akademileri Komutanlığına atandı, sonra yaş haddinden emekliye ayrılacak.

Kıdem bakımından 4. sıradaki Bekir Kalyoncu Jan. Gen. K. oldu. Hakkında savcılık tarafından İnternet Andıcı soruşturması için celp çıkartılan Şura üyesi ve Ege Or. K. Org. Nusret Taşdeler ise Eğitim ve Doktrin Komutanlığına getirildi.

Eski Gen. Kur. Bşk. orduya yayınladığı veda me-

sajında " Şu anda 173'ü muvazzaf, 77'si emekli olmak üzere 250 general-amiral, subay, astsubay ve uzman jandarma çavuş, hürriyetlerinden yoksun olarak tutuklu bulunmaktadır.(...) Haklarında henüz hiç bir kesin yargı kararı olmamasına rağmen tutuklu bulunan 14 general-amiral ile 58 albay, hürriyetlerinin tehdit edilmesinin yanı sıra mevcut yasalarımız gereğince bu yıl yapılacak Yüksek Askeri Şura'da değerlendirmeye girme hakkını kaybetmiş ve peşinen cezalandırılmıştır" demektedir.

Şura toplantısı başladığında, İrticayla Mücadele Eylem Planı davası sanıklarından Kd. Dz. Kur.Alb. Dursun Çiçek 2 Ağustos tarihli duruşmada İnternet Andıcı'nın gerçek olduğunu ve kurulan sitelerin, yapılan yayınların tamamen emir kumanda hiyerarşisi içinde hazırlandığını söylüyordu.

Dursun Çiçek İrtica ile Mücadele Eylem Planı'nın altında imzası bulunan Genel Kurmayda görevli albaydı. Zamanın komutanı İlker Başbuğ önce o belgeyi "kâğıt parçası" olarak nitelemiş, "Bugün biz boş kâğıt parçasının birileri tarafından, TSK'yı yıpratmak ve karalama amacıyla hazırlandığını değerlendiriyoruz (...) bu ve buna benzer olayları devlet, millet ve ordu içinde fitne ve fesat çıkartma eylemleri olarak görüyoruz" demişti.

Fakat "ıslak imzalı" orijinal metin adli makamlara postalandıktan bir süre sonra 1 Mart 2010 tarihinde Genelkurmay Başkanlığı, "belgenin gerçek olduğunu doğrulayacak yeni delillerin elde edildiğini" duyuracaktı. Yapılan basın açıklamasında askerî savcılık tarafından Dursun Çiçek'in tutuklanmasının talep edildiği, fakat askerî mahkemenin talebi reddettiği belirtilmiş Jandarma Kriminal Dairesi ise imzanın Dursun Çiçek'in elinin ürünü olduğuna dair bir tespitte bulunmuştu. Halen Silivri'de tutuklu bulunan ve bu yıl yaş haddinden emekli olan Çiçek yeni açılan İnternet Andıcıları davasının da sanığı.

Söyleyeceğimiz şu: Genel Kurmay ve Kuvvet

Komutanları kendi bünyelerindeki yasa dışı faaliyet ortaya çıktıkça, bunları ya reddetmiş veya "kayıtlarımızda rastlanmamıştır" demiştir. İstanbul'u işgal dahil vahim provaların konuşulduğu Balyoz Harekâtı kanıtlarının ve kayıtlarının açıklanması karşısında 1. Or'daki o toplantıyı "Savaş Oyunları Semineri" diye nitelemişti. İlker Başbuğ Poyrazköy'de yeraltından çıkan LAW adlı personel roket atarın kullanılmış bir örneğini basın toplantısında "boru" diye göstermiş, ama kazılarda bulunan çok sayıda kullanılmamış LAW'ın boru olmadığı kanıtlanmıştı.

Işık Koşaner orgeneralden erbaşa kadar emekli veya muvazzaf askerin tutuklu olmasından yakına-çağına, onların niçin suça bulaşmış olduklarını kendisinin ve daha önceki komutanların neden olayları örtbas ettiklerini düşünse daha iyi olacaktı.

"Türkiye'nin özel durumu"

Türkiye'de silahlı kuvvetler hükümetin yönettiği bir kurum değildir, siyasi iktidarı hükümetle paylaşan bir kurumdur. Sivil denetimden âzâdedir. Son örneğini 27 Nisan 2007 muhtırasında gördüğümüz gibi siyasete ultimatolarla yön verme alışkanlığında. Kurumun başındaki komutan zaman zaman -tehditkâr ifadeler de içeren-siyasi demeçler verir, neyin doğru, neyin yanlış olduğunu topluma ve siyasete işaret eder. Kendisine "kurucu irade" adını vermiştir, Çünkü Cumhuriyeti sivil karakterli Büyük Millet Meclisi'nin değil, kendisinin kurduğu kanaatindedir.

Durumun demokrasiyle bağdaşmadığı ortadadır. Fakat bu anormallik daima "Türkiye'nin özel durumu" olarak nitelenmiştir. O "özel durumun" ne olduğu kimse açıklayamamış ya da "bölge şartları" genellemesi ardına sığınmıştır. Soğuk Savaş sırasındaki koşullar değiştikten sonra bile "özel durum" değişmemiştir.

Son gelişmelerin onun siyasi otoritedeki payının azalması anlamına gelmesi tabii ki bir olumluluktur, fakat olay siyasi iktidardaki yetki paylaşımı çekişmesidir, yoksa ne TSK demokratıdır, ne AKP demokratıdır, TSK'nın iktidar ortaklığında gerilemesi demokratikleşmenin önünün açıldığı anlamına gelmez. Çünkü demokrasinin önündeki tek engel o değildir. AKP hükümeti ve geniş otoriteye sahip başkan demokratikleşmeye manidir.

Başbakanın bir toplantısında "Paralı eğitim istiyoruz" diye pankart asan öğrencilerin 17 aydır tutuklu bulunduğu bir yönetim vardır Türkiye'de. Hidroelektrik Santrali yapılmasına karşı -başbakanın bulunduğu alandan başka bir yerde-- gösteri yapanlar arasındaki silahsız, sopasız, hiçbir şeysiz bir emekli öğretmen öldürülünce "O benim canıma kastetmişti" diyen bir başbakan vardır bu ülkede (NTV, 10 Haziran 2011.) Siyasi rakibinin Alevi olduğunu söyleyip miting kitesine onu yuhallattıran birisidir Erdoğan. Nur yapılmasına dair yazılmış bir kitap basılmadan toplatıldığında, yazarı tutuklandığında, aynı başbakan Avrupa Konseyi Asamblesi'nde bu durumu soran milletvekiline cevaben "Bombayı kul-

lanmak suçtur ama bombanın hazırlanmasındaki malzemeleri kullanmak da suçtur. Diyelim ki bir yerde bombanın kullanılmasında ne varsa, fitilinden ta diğer maddelerine varıncaya kadar ne varsa bunun ihbarı gelmişse, güvenlik güçleri gidip bunları toplamaz mı, almaz mı? Çünkü bu da bir suç teşkil etmektedir. Gider onları alır. Burada da eğer daha önce gelmiş belgeler ve bilgiler içerisinde bu tür hazırlıkların olduğu varsa, yargı da bununla ilgili kararını vermiştir" diyecektir. Erdoğan "tek devlet, tek millet, tek bayrak" tekerlemesine aklın ve kalben bağlı bir politikacıdır.

Tayyip Erdoğan'ın medyadaki sözcüleri ve ondan demokrasi misyonu bekleyen liberallerin göklere çıkardıkları son Şura toplantısında güçlenen Tayyip Erdoğan olmuştur. Ondan demokrasi bekleyenler için bu başarı demokrasiye aittir. Asla demokrat olmayan bu politikacı demokrasi için değil, kendi otoritesi için çalışmaktadır.

AKP-Ordu el ele savaş cephesinde

Hükümet ile TSK arasındaki erk paylaşımında ülkenin en önemli meselesi olan Kürt sorunu açısından farklılık yoktur. Şura toplantısının hemen ardından, aynı gün Başbakan, İçişleri Bakanı, Gen. Kur. Bşk. ve Jandarma Gen. K. toplanmışlar, toplantıya "terör zirvesi" adı verilmiştir. Esasen Erdoğan için Kürt sorunu diye bir sorun yoktur. Önümüzdeki dönemde Başbakan ve emrindeki kuvvetlerin ne kadar hiddetleneceği ve şiddetleneceği görülecektir. 1990'lı yıllarda kan ve ölüm saçan özel kuvvetler kuvvetlendirilecek, başka özel baskı ve şiddet uygulamalarına ve araçlarına başvurulacaktır. Yeni Gen. Kur. Bşk. bölgede uzun yıllar görev yapmıştır, Jitem'i de bilmektedir, özel timleri de. Hatta kendisinin lakabının Kimyasal Necdet olduğu söylenmektedir.

Tayyip Erdoğan 12 Eylül rejiminin işine gelen yanlarını kullanmıştır, kullanmaktadır. Genel oya "milli irade" der, ama seçilmiş tutuklu milletvekillerinin tahliye edilmesini önleyen Kenan Evren ica-dı14. Maddenin ardına sığınır. Kendisinin 2002'de seçilmesini engelleyen gerekçeyle, Hatip Dicle'nin milletvekilliğini iptal eden gerekçe aynı olduğu halde, Dicle'nin milletvekilliğini kabul etmez. Erdoğan için milli irade kendisine çoğunluk sağladığı müddetçe milli iradedir. Ne 12 Eylül'ün seçim barajları ve yasakları onu ilgilendirir, ne de seçilenlerin hak-kını tanımak.

Yargıtay ve Danıştay'daki değişmelerle yargıda da yürütme erkinin üstünlüğünü sağlamış olan Erdoğan'ın otoritesi sınırsızlaşmıştır. Fakat kimi Kemalistler gibi TSK'yı bu otoriteyi kısıtlayacak etmen olarak görmenin demokrasiyle uzaktan yakından ilgisi yoktur. Eğer Kürdistan dışında toplumsal muhalefet yeterli değilse, "sivil toplum kuruluşları" denilen yurttaş örgütlenmeleri etkili olamıyorlarsa yapılacak şey bu eksikliği telafi etmektir. Aktif, dinamik yurttaş örgütlenmesi ve halk hareketi yaratmaktır.

Psikolojik harpte AKP değirmeni

Kızılçık'ın 2011 Mayıs sayısında (42) şöyle denilmiş: "Anayasanın değiştirilmesi bile teklif edilemez ilk 3 maddesi aynı kaldığı müddetçe o anayasa demokratik olmayacaktır. Kürtlere topluluk hakları tanımayan, Kürt toplumunun hak eşitliği kabul etmeyen Türk toplumu demokrat olamaz.

Tam da bu nokta Türkiye'nin yakın geleceğinde bizleri kötü günler beklediğini göstermektedir. Kürt halkının ilanıhaye oyalanacağını sanmak büyük yanılgı olacaktır. Siyasal hak eşitliği talepleri, kendi kendisini yönetmek için çok uluslu, çok etnili 113 ülkede uygulanan evrensel ilkelere riayet edilmesi ve çoğulcu devlet yapısına ulaşılması mücadelesi yükselecektir, Türkçülük artacak ve azacaktır.

Yakın coğrafyamızda olup bitenlerden asla ders almamak gibi vahim ve derin bir gaflet içinde olan devlet toplumu bir felakete sürüklediğinin farkında bile değildir. Çünkü Türk toplumu tuttuğu şoven yolun felaket olduğunun farkında değildir. Önümüzdeki dönem Kürtlerin özgürlük hareketinin yükseleceği besbellidir, fakat Türk kesiminin AKP'lisiyle, CHP'lisiyle, MHP'lisiyle özgürlük programlarına karşı gericiliğe, özgürlüksüzlüğe sarılacağı bir dönem olacaktır. Tayyip Erdoğan "2023 vizyonu"yla oyalana ve oyalaya dursun, önündeki çukuru görememektedir." (Sayı 42, sf.5)

12 Haziran sonrasında olacakları görmek için çok zeki olmak gerekmiyordu. Peki, ama Silvan sonrası niçin kıyamet koparıldı. Çünkü yapılacaklar için önce psikolojik harp gerekiyordu. İtiraf etmek gerekiyor ki, bu harbi şu an kazanmış durumda. Ne var ki, psikolojik muharebeyi kazanmak mücadeleyi kazanmak anlamına gelmiyor. Çünkü o muharebeyi yapanlar Türk kesimine sesleniyorlar, şoven hisleri kışkırtıyorlar, "şehitler" diye duygu sömürüsü yapıyorlar.

Efendim, Silvan olayı Kandil ile Ergenekon'un işbirliği deniliyordu, Çukurca'dan sonra komplo teorisi Kandil-Şam işbirliğine dönüştü. Bu ve benzeri uydurmaları ortaya atanlar Kürt siyasi hareketi ne istiyor, bugüne değin görüşmeler oyalama değil idiyse niçin bir arpa boyu kadar bile yol alınmadı gibi soruları sormuyorlar, neden talepler (hak eşitliği ve kendi kendisini yönetme hedefini düşünmüyorlar.

Tam barış kapısı açılmışmış da, Kandil buna taş koymuş? Böyle diyenler, a) Başbakan'ın "Kürt sorunu yoktur" sözlerini neye yoruyorlar? b) Başbakanın Anayasanın ilk üç maddesinin kelimesine bile dokundurmayız demeleriyle mi barış ve uzlaşma sağlanacağını ileri sürüyorlar?

Kandil saldırmış da, barış ondan bozulmuş! Şu halde Mayıs ortasında Qılaban'da (Yüksekova) kırsalında, çoğu sınırın öte yanında 12 HPG'linin öldürülmesi neydi? Bu katliam sizin barış süreci dediğinize uygun muydu?

Devam edelim: AKP hükümeti Kürtlerle barış yap-

mak istiyor idiyse, seçilmiş milletvekillerinin Meclis'e girmesine neden engel oldu? EO iş yargımın işiy-miş? Şeklen bir yargı kurulu olan YSK 2002'de Erdoğan'ı seçime sokmamıştı. Ama politika devreye girmiş, Erdoğan ile Baykal anlaşarak anayasayı değiştirmişler, bağımsız' yargı organı YSK sudan bir gerekçeyle Siirt seçimini iptal etmiş ve Erdoğan seçilip gelmiş, başbakan olmuştu.

Milli irade milli irade diyen Erdoğan'ın da yapacağı derhal CHP ve MHP ile anlaşıp tutuklu vekillerin Meclise gelmelerini önleyen anayasa maddesini değiştirmekti

Yani seçimlerden önce Qılaban barışa bir silahlı saldırı idiyse, seçimden sonra o milletvekillerini Meclise sokmamak da politik bir saldırıydı.

Fakat medyanın neredeyse tamamını eline geçirmiş ya da pasifize etmiş olan AKP kamuoyunda bile bile bir savaş açtı ve kazandı. Tükürdüğünü yalamak diyordu, CHP onun dediğini yaptı. 1 Ekim'de de BDP'nin aynısını yapması için yoğun baskı yapılıyor. Kürt halkı tarafından değil, Türk aydınları tarafından. BDP'ye "Erdoğan'a teslim ol" deniliyor: Neden? Barışın yolu Meclis'ten mi geçiyor? Yani Anayasa'da AKP+CHP+MHP Kürt hareketinin siyasi taleplerini kabul mü edecek? Böyle umanlar yanılıyorlar. Bu Meclis'ten demokrasi değil, savaş tezkeresi çıkar. AKP+CHP+MHP+TSK el ele vermişler ve milli cep-hede birleşmişlerdir.

Barış diye yazıp çizen birçoklarına ise BDP'ye baskı yapmak düşmüştür. Ama öyle gözüktüyor ki, BDP baskılara dayanamayacak ve yemin edecek. İşte bu da Erdoğan'ın Türk kesimindeki bir psikolojik harp başarısıdır. Başlangıçta seçilmiş milletvekillerini tutuklu kalmasına itiraz edenler, şimdi Erdoğan'a boyun eğmişler ve ona "hemen anayasanın ilgili 2 maddesini değiştir, sorunu çöz" diye baskı yapacaklarına, BDP'ye "Artık uzatma, sen de CHP'liler gibi git yemin et" deyip durmaktadırlar.

Qılaban'da kıyamet koparmayanlar, Silvan'da, Çukurca'da koparmaktadırlar.

Bütün bunların tek bir izahı vardır: Tayyip Erdoğan'a misyon yüklemek ve onun dediklerini yaparak sorunun çözüleceğine inanmak. Veya bön bön öyle temenni etmek.

Çeşitli durumlarda uzlaşmak orta yolda buluşmak olabilir. Bu sorunda orta yol Kürtlerin kendi kendilerini yönetmelerinin hukuki siyasi statüsüdür. Self determination uzlaşmamanın Kürdistan ucu, durumun böyle devam etmesi, gönüllülüğe ve hak eşitliğine saygı gösterilmemesi uzlaşmalığın Türkiye ucu ise, uzlaşılacak orta yol özerkliktir. Kürtlere "bundan vazgeç" demek, Türkçülüğe boyun eğ, böyle idare et" demektir. Kimse onlardan bunu istemesin. Zira öylesi bir öngörü dayatmadır, çözümsüzlüğün devam etmesi, barışın gelmemesi demektir.

Hidrolik santraller ve enerjide sömürü

■ Mehmet Yusifoğlu

A KP hükümeti 2010 yılında çıkan Yenilenebilir Enerji Kanunu (YEK) ile HES'lere çok büyük bir teşvik verdi. 10 yıllık alım garantisi ve kilowatt-saat başına 0.073 dolar ya da 7.3 cent. Türk Lirası olarak ise bugün için 11.6 kuruş. Bu teşvik sermayedarların gözlerini döndürmüş durumda ve bu durum sonuç olarak vergi ve elektrik ücretleri üzerinden birilerini zengin etmek demek. Halkın bu temel ve alternatifi olmayan ürünü kullanma zorunluluğu sömürüye dönüştürüldü, şirketlere yeni ve garantili kâr alanı açıldı. Bu durum HES karşıtı mücadelenin suyun metalaşması ile birlikte dile getirilmesi gereken boyutlarından biri.

Sermaye yanlısı hükümetler en ufak bir meşru alan bulduklarında –örneğin "Yenilenebilir Enerji" kavramı öyle bir alan– hemen sermayeyi desteklemenin yollarını buluyorlar. Çevre ve Orman Bakanlığı, Devlet Meteoroloji İşlerinin hava durumunu yayımlayan sitesinde bile HES'leri yenilenebilir kaynak olarak övmek zorunda hissetmiş kendini. Yenilenebilir enerji kavramının meşruluğuna sığınıp verilen teşvikler ve bu canhıraş savunu elektrik sektöründeki özelleştirme ve ticarileşmenin çok hızlanması ve biz kullanıcıların da piyasa aktörlerine teslim edilmesi için.

Şirketler için elektriğe yüzde 72 zam

Elektrik sektöründe dağıtım bölgelerinin ve çok sayıda üretim santrallerinin özelleştirilmesi tamamlandı. Böylece elektrik faturalarımıza elektriğin maliyeti yanında patronların ve özel şirketlerin kârları da eklenmekte. Hatta burada devletin özel sermayedarları desteklemesi öyle açık ki, yukarıda ifade ettiğimiz elektrik dağıtım hatlarının özelleştirilmesi öncesi sektörü şirketlere cazip hale getirmek için Aralık 2007- Ocak 2010 arasında elektriğe yüzde 72 zam yapıldı. Hemen ardından dağıtım ve üretim özelleştirmeleri yapılarak yasaya göre yeni kurulan dağıtım, üretim, toptan satış ve perakende satış şirketlerine önemli bir kâr alanı açıldı. Böylece elektrik tüketicileri ışığı yaktıkları anda en az 4 şirketin kâr etmesi sağlanmış oldu.

Gümüşdamla HES ve Acele Kamulaştırma

Mayıs ayında Antalya-Akseki'ye bağlı bugünkü adıyla Gümüşdamla, köylülerin kullandığı asıl adıyla Zilan köyündeki HES protestosuna katılmak

üzere gittiğimizde bu güzel köyün yakınındaki inşaatın doğayı nasıl mahvettiğini gördük. Köylüler yıllardır geçimlik tarım üretimi için kullandıkları, etrafına hayat katan, çocuklardan yaşlısına kadar, ekmek yapılan değirmenine kadar köyün hayatının, ortak geleceğinin, anılarının ayrılmaz parçası olan bu suyun kullanımının tehlikeye girmesi karşısında çok tepkiliydi. İnşaatın yarattığı doğa katliamı, kesilen ağaçlar, toprak yığına dönmüş yamaçlar, dere yatağına taşan hafriyatlar, yıkılan istinat duvarları içimizi acıttı. Köylülerin satmak istemedikleri yerlerin bazılarında "acele kamulaştırma" yolu ile el konulması, yani savaş ve savunma gibi çok istisnai nedenlerle yapılabilecek bu yöntemin bakanlıkça uygulanması da dikkat çekilmesi gereken bir nokta.

Yılda 3 milyon dolar, yani 4,8 milyon TL

Kabaca bir hesap yaparsak, Zilan'daki 7 MW (mega-watt) gücündeki HES'in yatırım maliyetinin en çok 11-12 milyon dolar olduğunu, bu tip projelerdeki genel maliyeti (yani 1250-1500 \$/kw) düşünürsek öngörebiliriz. Proje ilk önce 10 MW iken sonra 7 MW'a düşürülmüş; yani çalışma verimliliği yüksek olacağı öngörülebilir. Yüzde 80 kapasite ile çalıştığında bile saatte $0.073 \times 7000 \times 0.8 = 408$ dolarlık, yani yılda 3,5 milyon dolarlık bir elektrik üretilmektedir.⁽¹⁾ Biliyoruz ki yapılan yatırım miktarı çıkartıldıktan sonra HES'in ürettiği elektriğin kw-saat başına maliyeti 1-2 kuruşu kesinlikle geçmeyecektir. Böylece yatırım kötü kuraklık şartlarında bile 4 yılda kendini amorti edecek, ardından çok büyük oranda, yani her yıl yaklaşık 3 milyon dolardan fazla garanti kâr elde edecektir. Hükümet HES'lerde üretilen elektriğe alım garantisi vererek köylülerin ve bizlerin vergileri ile bu doğa katliamını teşvik etmiş oluyor. Yatırım maliyeti 4 yılda karşılandıktan sonra saatte en az 400 dolar yani 650 TL'lik kâr devletin verdiği 10 yıllık alım garantisi ile lisans sahibi Erenler Enerji şirketine kalacaktır. Tabi bu yatırımın uygun koşullarda kredi ile yapılmış olması da muhtemel, zira Dünya Bankası 1,7 milyar dolarlık bir krediyi –ki kredinin bir kısmının adı "temiz teknoloji fonu"– hükümete vermiş durumda ve bu kredi TSKB (Türkiye Sınai Kalkınma Bankası) aracılığı ile kullanılıyor.

Enerji ve ekoloji politikaları küresel ve yerel

ölçekte üretimden tüketime geniş bir tartışma konusu; bazı ilginç noktalar şunlar olabilir:

Dönüşümün Yönü ve Yüğü- Dünyada mevcut ekonomi hacmi aynı büyüklükte kalsa bile artık ekolojik limitlerin aşıldığına dair güçlü veriler ve önemli tartışmalar var. Madde ve enerji kullanımı yanında başta karbondioksit olmak üzere kirliliğin, dünyanın yenilenme kapasitesini artık aştığını söylemek yanlış olmaz. Bir dönüşüm gerekli. Ekonomide artık kaçınılmaz olan bu dönüşümü bahane ederek, maliyeti çalışan çoğunluğa yüklemek ve yeni kâr alanları açmak enerji dönüşümü ve sürdürülebilirlik adına gerçekleştirilmek istenen amaçlardan biri. "Yenilenebilirlik" ve "Enerji verimliliği" kavramlarının meşruiyeti üzerinden bir yeniden yapılanma var ve maliyeti emeğiyle geçinenler için çok ağır olacak. HES'leri bu çerçeveden tartışabiliriz

İnşaat Sektörü-Paralel bir şekilde, Türkiye'ye özgü pek çok süreç de incelenebilir, çeşitli sermayelerin birikim ihtiyacı açısından bakılabilir. Bir tanesine değinmeden geçemeyeceğim. İnşaat sektörü, birikim ihtiyacı ve sermaye birikimindeki rolü yanında, Türkiye'ye yayılmış ve bir ölçüde AKP'nin dayandığı sermaye kesimlerini yansıtmaması açısından incelenmeli. Bu alanda, inşası bitmekte olan bölünmüş yollar, TOKİ inşaatları ve ilk elden satılıp elden çıkarılan kentsel değerli alanlar açısından bir doygunluk oluştu. Bu alandaki birikim ihtiyacının devamı hükümeti Kanal İstanbul gibi projelere ve HES'ler gibi inşaat şirketlerinin bir yandan kâr edip bir yandan kendilerini

yeni ve garantili alanlara sıçratmasına yol açacak projelere yöneliyor. Dikkat edelim AKP'nin 12 Haziran'da yapılan seçim öncesi açıkladığı projelerin hemen hepsi, sermayenin ihtiyaçları doğrultusunda şekillenen inşaat projeleriydi.

Ekolojik Borç-Enerji yoğun üretim ve tüketim yapısı ve onun yarattığı enerji gereksiniminin sorulanması da değinilebilecek önemli noktalardan. Çimento, demir-çelik gibi materyal yoğun ve enerji yoğun üretimde, gelişmiş ülkeler ile eşitsiz bir değişim çerçevesinde eklenme açısından bu "ekolojik borç" ve "ekolojik eşitsiz değişim" konusunu ele almak mümkün. Türkiye'nin enerji yoğun bir üre-

tim gerektiren çimento ihracatında Avrupa birincisi ve dünya üçüncüsü olması dikkat çekici. Gelişmiş ülkeler madde ve enerji yoğun ürünleri ithal ederek karşılarken, Türkiye sermayesi üretimden doğan kirlilik ve sıkıntıları kendi emekçi ve yoksullarına yüklemekte daha "cesur". Yerel ölçekte de, hatta kentsel ölçekte de ekolojik maliyetlerin ihraç edilmesi sıkça gözlemlenen uygulamalardan.

1 MW Kurulu Güç Başına 500 bin dolar kâr

Kısaca söylersek, HES mücadelelerinde dikkat edebileceğimiz konulardan biri de şu: Şirketler en çok 3-4 yılda yatırım maliyetini çıkartıyor. Sonrasında garanti olarak 1 MW kurulu güç başına yılda 450-500 bin dolar kâr elde edecekler. Örneğin 10 MW kurulu güç için bu 4,5-5 milyon dolarlık bir yıllık net kar demek. Bu para, elektrik tüketicileri ve vergi mükelleflerinden şirketlere aktarılacak. Her alanda çocuk yaşlı demeden kullandığımız en temel ve vazgeçilmez ihtiyaç için ödediğimiz paralar Erenler Enerji gibi birtakım parababalarını zengin etmeye yarayacak. HES'lere karşı Karadeniz'den Munzur'a, Hopa'dan Antalya-Akseki Gümüşdamla köyüne kadar özverili insanlara verilmekte olan mücadele suya, hayata, emeğimize, ortak geçmişimize, değerlerimize ve gelecek nesillerimize sahip çıkmak anlamına geliyor.

(1) Hesaplama kullanılan yöntem ve oranlar için: TMMOB 3. Enerji Verimliliği Kongresi Bildiriler Kitabı, TMMOB, Kocaeli Üniversitesi Nisan 2011. Su debisi üzerinden yapılacak hesaplar ile de bu sonuca ulaşmak mümkün.

Türkçeleştirme: 1913-1965

Araştırmacı yazar Sevan Nişanyan'ın Türkiye Ekonomik ve Sosyal Etütler Vakfı (TESEV) adına hazırladığı "Hayali Coğrafyalar -- Cumhuriyet Döneminde Türkiye'de Değiştirilen Yeradları" başlıklı çalışmada geçtiğimiz Temmuz ayında yayınlandı. Kitap halinde yayınlanan ve www.tesev.org.tr sitesinde tam metin olarak verilen etüt tarihsel değer taşımaktadır. Yayınlanan raporun sonucunda (aşağıda anacağımız gibi) isimleri değiştirilen yerleşim yerleri illere göre alfabetik sırayla verilmiş, ayrıca çeşitli grafik haritalar ve bazı tablolarla zenginleştirilmiştir.

Çok etnili, çok dilli, çok kültürlü Osmanlı İmparatorluğu'nu Türk merkezli hale getirmek için II: Abdülhamit'le başlayan ve İttihat ve Terakki Fırkası döneminde tehcirlerle kadar varan etnik ve kültürel arındırma İmparatorluk sona erdikten sonra Türk ulusunu ve onun millî devletini inşa etme süreci halinde devam etmiş, Ermenileri, mübadeleyle Rumların gönderilmesi takip etmiş, Türkleştirme çok dilli toplumun tek dillileştirilmesi amacıyla somutlanmıştır. Yer isimlerinin değiştirilmesi bir devlet politikasıdır ve sanıldığı gibi aksine tek parti döneminden çok onu izleyen Demokrat Parti hükümetlerinde ve sonrasında on altı binden fazla ad Türkçeleştirilmiştir.

Türk Tarih Kurumu eski başkanı (ve şimdiki MHP Milletvekili) Yusuf Halaçoğlu -Cihan Haber Ajansı'na verdiği demeçte- yer adlarının değiştirilmesini tam da yukarıdaki sözlerimizi doğrular şekilde savunmuştur.

Halaçoğlu şöyle demektedir: "Türkiye Cumhuriyeti döneminde de binlerce yer isminin değiştirildiğini kaydeden Halaçoğlu, "Bir imparatorluktan, üniter bir yapıya geçilmiş. O tarihlerde Anadolu'da yaşayan Rumlar, Ermeniler vardı. Bunlar Birinci Dünya Savaşı ve Milli Mücadele sonrasında artık orada yaşamıyorlar. Oraları eski isimleri ile anmanız söz konusu değil." Halaçoğlu açıkça etnik temizlik sonrasında artık Rum ve Ermenilerin kalmadığı yerlerin adlarının da değiştirilmesinin normal olduğunu söylüyor.

Etnik arındırma yer adı değiştirmenin mazereti oluyor. Hemen ekleyelim ki, Kürtlerin yaşadıkları topraklar üzerindeki Kürtçe isimlerin değiştirilmesine ne demeli?

Ve bir ek daha yapalım. Sadece yerleşim birimlerinin adları değil, arazideki mevki adları da değiştirilmiştir. Çeşitli mesleklerden arazi çalışması yapanlar bilirler: 1/25.000 ölçekli haritalar son derece gelişkin haritalardır, haritada bir topağacı bile yeşil bir nokta halinde görebilirsiniz, tahmin edilemeyecek kadar mevki adı vardır, sadece küçük tepeler, "bel" denilen boğazlar veya kayabaşı, yalıyar denilen yerler değil, arazinin her hangi bir kesiminde bir zamanlar var olan bir ağıl bile adlandırılmıştır. Tabii ki adlar yüzyılların ürünüdür ve isim sahipleri yöre halkıdır, haritayı yapan ekipler köylülere sorarak isimleri yazmışlardır. Bu haritalar gizlidir, Genel Kurmay'ın inhisarındadır, kamu kuruluşlarındaki meslek erbabı dışındaki kişiler onları ancak izinle kullanabilirler. Güldürücü bir örneği aktarmak istiyoruz. Harita komutanlığı emrinde çalışan bir asker anlatıyor: 1/25.000'lik haritalar 1980'li yıllarda yeniden düzenlenirken Siirt'e bağlı bir köy yakınında haritacılar köylülere iki küçük tepenin adını sormuşlar, onlar da muziplik olsun diye Osman ve Abdullah demiş-

ler, haritaya o adlar yazılmış. Şimdi bizim erin bölük komutanı tepelerin adlarının elma ve armut olarak değiştirilmesini istiyormuş (DonanımHaber, 21.08.2009). Yer adı değiştirmek bir bölük komutanına kadar düşmüşse, ciddiye almanın ölçüsünü varın siz hesap edin.

Raporun Index Anatolicus başlıklı bölümünde il, ilçe, mahalle, köy ve mezra gibi yerleşim yerlerinin eski ve yeni isimleri, kökenleri ve hangi tarihlerde değiştirildiğine ilişkin bilgiler Türkiye haritası üzerine işlenmiştir. Bu veritabanındaki bilgilere dayanarak, araştırmanın ikinci ayağında Nişanyan'ın raporunda Cumhuriyet tarihi boyunca, farklı dönemlerde Türkiye hükümetlerinin yer isimlerini değiştirirken izledikleri politikalar ve o kararların dayandıkları ideolojik arka plan; politikalar arasındaki farklılıklar ve benzerlikler; ve hükümetlerin adları politikaları ile azınlıklar, Kürt sorunu ve diğer kültürel konulardaki politikaları arasındaki ilişki ortaya konulmaktadır. Raporda ayrıca, bölgelere göre farklılık gösteren isim değiştirme politikalarının halihazırdaki Türkiye siyasi coğrafyası ile ilişkisi yer almıştır.

Kısacası, ilgilenenler, TESEV'in bastırdığı bu önemli kitabı hem nesnel bir araştırma, hem de devlet arşivlerinden derlenmiş bir belge olarak temin ederlerse, kitaplıklarına her zaman yararlanacakları bir kitap kazandırmış olacaklardır. ["Hayali Coğrafyalar: Cumhuriyet Döneminde Türkiye'de Değiştirilen Yeradları" TESEV Yayınları, İstanbul 2011, ISBN: 978-605-5832-76-6 Tel: +90 212 292 89 03 PBX Fax: +90 212 292 90 46 info@tese.org.tr]

Çalışmanın önemine dayanarak raporda yer alan hususları (haritalar ve tabloları almayarak) kısmen mealen, kısmen kısaltarak okurlarımıza sunuyoruz. [alıntılar içindeki köşeli parantezler bizim açıklama ve yorumlarımızdır.]

TESEV yöneticilerine böyle bir çalışmayı yaptırdıkları için TESEV yöneticilerine, onca emek harcayan Nişanyan'a ve buradaki alıntılar için izin veren TESEV Demokratikleşme Programı Asistanı Esra Bakkalbaşoğlu'na teşekkür ederiz.

1913-1965 arası ad değiştirmeler:

Yer adlarının Türkçeleştirilmesi 1913'te Balkan Harbi'nden sonra hükümeti Babıâli Baskınıyla ele geçiren ve Harbiye Nazırı olan Emver Paşa'nın emriyle başlamış. Cumhuriyet'in başlangıcında Türk Ocakları ve Halkevleri'nden talep ve baskılar gelmişse de fazla bir yer değişikliğine gidilmemiş. Milli Şef İsmet İnönü devrinde hiç Türkçeleştirme yapılmamış.

Aslı uygulamaya 1950'lerin ikinci yarısında girilmiş

Bu tarihten itibaren Türkçeleştirme bir "devlet politikası" olarak benimsenmiş. 1957'de "Türkçe olmayan" yeradlarını belirlemek ve yeni adlar önermek amacıyla, Dahiliye Vekâleti bünyesinde, silahlı kuvvetlerin, üniversitelerin ve diğer Atatürkçü devlet kurumlarının katıldığı Yabancı Adları Değiştirme Komisyonu kurulmuş. Vilayet İdaresi Kanunu'nda 1959'da yapılan bir değişiklikle Dahiliye Vekâletine köy adı değiştirme yetkisi verilmiş ve vilayetler il-ler bazında yeni yeradı listeleri yayımlanmaya başlanmış.

Çalışmalar 27 Mayıs 1960 askeri müdahalesi hemen ertesinde semeresini verir.

Darbeyi izleyen dört ay içinde 10.000'e yakın yeni köy adı resmi oalar konulur. 1965'ten önce Türkiye'deki tüm yeradlarının yaklaşık üçte biri değiştirilir. Bazıları binlerce yıllık tarihe sahip olan 12.000 dolayında köy ve 4.000 dolayında bağlı yerleşim ile binlerce akarsu, dağ ve coğrafi şekil, yeni ve Türkçe adlar edinir. Eski adları unutturmak için son derece katı politikalar izlenir. Bu adları (parantez içinde dahi olsa) gösteren haritaların basılması, yurda sokulması ve dağıtılması yasaklanır. Bu amaçla Genelkurmay Başkanlığı bünyesinde harita sansür kurulu işlevi gören Harita Genel Komutanlığı oluşturulur. Türkiye'de her türlü harita basımı ve satışı bu heyetin iznine bağlanır.

Yerel olarak eski adları tanıtan yayınlar

Bazen basit bir krokiyi "harita" saymak suretiyle toplanır. Kasaba ve köylerde, o yerin eski adını kullanan işletmelerin kurulması engellenir. Eski adın iadesi için bazı köy ve kasabaların yaptığı başvurular, bazen geniş halk desteğine ve güçlü siyasi dayanaklara rağmen, İçişleri Bakanlığı tarafından reddedilir. Eski ve yeni yeradlarını topluca gösteren tek resmi yayın, tesadüf sayılamayacak kadar çok basım ve yazım hatasıyla dolu olarak hazırlanır, ama ticari dağıtımına konulmaz ve kamuya açık hiçbir kütüphaneye sokulmaz.

Yeradlarının yasaklanmasıyla eşzamanlı olarak Türkiye coğrafyasında Türk ve Müslüman olmayan diğer izlerin silinmesi için yeni bir seferberlik başlatılır. Terk edilmiş olan çok sayıda Rum ve Ermeni kilisesi ile mezarlığı, mahiyeti henüz tam olarak aydınlatılmamış olan birtakım askeri veya sivil heyetlerce sistemli olarak tahrip edilir.

İmroz ve Bozcaada'da Lozan Antlaşması'nın öngördüğü özel statü kaldırılarak Rum nüfus boşaltılır. İstanbul Rumlarının büyük bölümü 1964'te sınır dışı edilir. Taşrada kalmış olan Ermeni nüfusu, 1955-1956'dan sonra artan baskılarla İstanbul'a veya yurt dışına göçe zorlanır. İleri gelen Kürt ailelerini Batı'ya sürmek suretiyle Kürt sosyal dokusunu parçalamaya yönelik politikalar aynı dönemde yoğunlaşır.

12 Eylül dönemi

1965'e doğru aktif evresini tamamlayarak duraksama dönemine giren yeradı değiştirme süreci, 12 Eylül 1980 darbesini izleyen yıllarda geri geldi. 1980'e dek resmi işlemlerde tek tük de olsa kullanılan eski adlar, 1980'den sonra askeri yönetimin kararlı müdahaleleri sonucu tedavülünden kaldırıldı. Bazı nüfus müdürlükleri doğum belgelerinde eski köy adlarını kullanmaya 1980'e dek devam etmişken, bu tarihten sonra bu uygulamaya son verildi. Doğu ve Güneydoğu'da pratik kullanım alanı bulunmadığı için kısmen unutulmaya yüz tutan resmi mezra ve mahallesi adları, 1980'den sonra askeri ve mülki otoritenin emriyle yeniden canlandırıldı.

12 Eylül rejiminin yeni yeradlarının kullanımına dair zorlayıcı tutumu nedeniyle bugün Türkiye'de pek çok kişi, köy ve mezra adlarının 1980'den sonra değiştirildiği yönünde yanlış bir izlenime sahiptir. Oysa 1980-1983 döneminde (daha önce tüzel kişiliğe sahip değilken köy statüsüne kavuştuğu için Türkçe ad verilen birkaç düzine yer dışında), "Türkçeleştirme" tanımına uyan ad değişikliği yok gibidir. Kişisel tanıklığa ve anekdotlara dayanarak 1980 sonrasına tarihlendirilen ad değişikliklerinin hemen hepsi, resmi belgelere göre 1960 dolayında gerçekleştirilmiştir.

2000 sonrası

Yeradlarının "ulusal" politika doğrultusunda değiştirilmesine karşı çıkan sesler 1980 ve 1990'larda cılız olarak duyulurken, 2000'li yıllarda kamuoyunu önemli oranda etkisi altına aldı.

Yeradları konusundaki resmi politikanın değişebileceğine dair ilk önemli işaretler 2009'da görüldü. Cumhurbaşkanı Abdullah Gül, 8 Ağustos 2009'da Bitlis'in resmi adı Güroymak olan ilçesinde halka hitap ederken, kasabanın eski veya "Kürtçe" adı olan Norşin adını telaffuz etti. Hemen ardından 12 Ağustos 2009'da Başbakan Recep Tayyip Erdoğan, kendi doğum yeri olan Rize'nin Güneysu kasabasının eski adına atıfla "Potamya"lıyız ezelden" ifadesini kullandı. Kamuoyunda yankı uyandıran bu jestler, yıllardan beri büyük hassasiyetle korunan bir tabunun en üst siyasi otorite tarafından terk edilmesi ihtimalini gündeme getirdi. Bunu izleyen aylarda eski adların iadesine yönelik talepler kamuoyunda sık sık duyuldu.

Bu talepleri iki ayrı başlık altında ele almak gerekir.

i. Etnik Nitelikteki Talepler: Türkçeleştirmeden en çok etkilenen iki bölgeden biri olan Güneydoğu'da, eski adların iadesi Kürt siyasi hareketinin başlıca taleplerinden biri olarak ön plana çıktı. Yeradlarının değiştirilmesi, Kürt kültürünü ve ulusal kimliğini sindirmeye yönelik resmi politikaların bir parçası olarak değerlendirildi. Eski adların iadesi, anadilde eğitim ve yayın haklarıyla birlikte, kültürel haklar mücadelesinin asli bir unsuru sayıldı. Günlük yaşamda eski adları kullanmak, bir siyasi duruş ve onur meselesi olarak görüldü.

Bu talepte enteresan olan nokta, bir bölümü Ermenice, Süryanice veya başka kökenli olan eski yeradlarının "Kürtçe" kabul edilmesi ve Kürt kültürel kimliğinin bir unsuru olarak benimsenmesiydi. Benzer talepler –bir siyasi oluşuma bağlı olmaksızın– Lazca konuşulan bölgede de güç kazandı. Çerkes çevrelerinde, Çerkes yerleşimlerinin yerel Çerkesçe adlarını canlandırma, hatta bu yapılamıyorsa Çerkesçe ad yaratma gayreti ortaya çıktı. Gürcü ve Arap dil alanlarında henüz kristalize olmuş bir eğilim olmasa da aynı yönde müferrit sesler duyuldu. 1990'ların sonunda Artvin ilinde birçok köye, eski ve yeni adları bir arada gösteren karayolu levhaları kondu. Midyat ve Nusaybin'de 2004'ten itibaren yeniden iskân edilen Süryani köylerinde iki dilli tabelalara göz yumuldu.

ii. Muhafazakâr Nitelikteki

Talepler: Etnik farklılığa dayanan bu taleplerin yanın da, Türkiye'nin etnik farklılık iddiası olmayan bölgelerinden gelen benzer sesler helki yeterince dikkat çekmedi. Kadim yeradlarının yasaklanmasını yanlış bulan, toplumun geçmişine manevi bağının koparılmasına karşı çıkan, yerel kültürü ve kimliği savunan, eski adların iadesi için mücadele eden çevreler ilk günden beri vardı. Bunların etkinliği 2000'li yıllarda arttı. Eski adların iadesi meselesi ilk kez 1980'lerin sonunda Özal hükümetinin yeni ilçeler kurma hamlesiyle gündeme geldi. İlçe statüsü kazanan bazı yerler, örneğin Artvin Murgul, Antalya İbradı, Hatay Erzincan, fırsattan istifade TBMM kararıyla eski adlarını geri aldılar.

1990'ların belediyeleşme furiasında belediye olan birçok yerleşim, belediye meclisi kararıyla eski adını geri alma uğraşına girdi. 1987'den bu yana 100 civarında köy ve kasabanın eski adı, uzun bürokratik mücadeleler sonucunda iade edildi. Bazı belediyeler ise bu kadar "ileri gitmeden", eski köy adını cadde ve meydanlara vermek suretiyle yaşatma yolunu seçti.

Bölüm 7'deki tablodan görüldüğü üzere eski adı iade

edilen yerler, Güneydoğu hariç, Türkiye'nin her bölgesine homojen olarak yayılmıştır.

Son yıllardaki örnekler arasında Çanakkale, Evreşe, Manisa Adala, Muğla Bafa ve Bitez, Denizli Nikfer, Antalya Adrasan ve Erncz, Adana Misis, Hatay Payas, Aksaray Nürgüz, Niğde Ferteke, Kayseri Germir ve Gesi, Konya Göynem, Malatya Girmana ve Orduzu, Maraş Hartlap ve Helete, Zonguldak Filyos, Ordu Fizme, Trabzon Kisarna, Bayburt Balahor ve Pülür, Ardahan Dedeşen göze çarpar.

Etnik bir iddiaya dayandırmaksızın eski adların iadesini isteyenlerin çoğu, gözlemleyebildiğimiz kadarıyla, yerel geleneğe ve yerel tarihe meraklı, "muhafazakâr" yapıda kişilerdir. 17 olan seslerin güçlenmesine zemin hazırlayacaktır.

Sonuç: Yeradları tartışmasının önümüzdeki dönemde daha da güçlenerek süreceğine kesin gözüyle bakabiliriz. Bunda esas itici güç, Kürt siyasi hareketidir. Kürt kamuoyunun neredeyse ittifakla benimsediği bir duyarlılığa siyasi iktidarın uzun süre ilgisiz kalacağını veya direnmek isteyeceğini düşünmek yanlış olur.

Kürt taleplerinin ateşlediği tartışma, doğal olarak diğer bölgelerde de aynı yöndeki istekleri motive edecek, henüz cılız ve kararsız olan seslerin güçlenmesine zemin hazırlayacaktır. Raporun amacı, bu yeradları tartışmasında yararlı olabilecek birtakım veriler sunmak, bazı kavramları netleştirmektir. Raporun sonunda iadenin olabilirliği, tarzı ve ölçüsü konusunda birkaç şahsi görüş ileri sürülecektir.

Coğrafyaya İşlenen Hafıza

Raporun ikinci bölümünü oluşturan "Coğrafyaya işlenen hafıza" başlığı altında Bir yer adları ilminin var olduğu (İng. toponymy, Fr. toponymie, Alm. Toponomastik denildiği), tarihin, arkeolojinin ve dilbiliminin bir yan disiplinini olarak 19. yüzyıl ortalarından beri akademik ilgi gördüğü söyleniyor:

A. Yer adları anlamdan bağımsızdır: Prensip olarak tüm yeradlarının başlangıçta bir anlamı olduğu varsayılabilir. Fakat yeradları, orijinal anlamı unutulsa veya bozulsa da işlev kaybına uğramaz, kullanılmaya devam eder. İstanbul, Ankara ve İzmir Türkçede anlamsızdır. Buna karşılık bu adların, anlamı şeffaf olan Bingöl, Tunceli veya Eskişehir adlarından daha az işlevsel olduğu söylenemez. Fakat tersi ileri sürülebilir. Güncel dilde anlamı olan yeradları, çiftanlamlılığa izin verdiği ve bağlama aykırı çağrışımlara sahip olabildiği için pratikte rahatsız edicidir. Yörük köyünde yaşayan biri yörük olmayabilir; Dağbaşı köyünün ulaşımı kolay ve uygar bir yer olduğunu kuşku muhataplara karşı savunmak gerekebilir. Urla tamircilerini Google'da bulmak kolaydır ama Çeşme'de zorluk çekilebilir.

Türkçe dili bu duruma karşı yeradlarını sistemli olarak anlamsızlaştıran bir stratejiye sahiptir. Normal sözcük vurgusu Türkçe adlarda son hecededir. Oysa çoğu yeradında vurgu sondan önceki heceye aktarılır. Son hecede vurgulu taksim ve şişli anlamlı sözcüklerdir; sondan önceki hecede vurgulu Taksim ve şişli, anlamdan arınmış yeradlarını ifade eder. (...)

Anlamdan bağımsız yaşama özelliği sayesinde ki yeradları, orijinal adlandırma gerekçesi ortadan kalktıktan sonra dahi, nüfus yapısındaki, dildeki, siyasi ve hukuki durumdaki, fiziki çevredeki büyük değişikliklere rağmen kullanımda kalabilir. Taksim'de su dağıtım şebekesini, Levent'te başıbozuk Anadolu askerinin kişiliğini, Karaköy'de Karay Yahudi cemaatini hatırlayan kalmamıştır. Gene de

bu adlar yaşamaya devam eder. Tiberius Caesar döneminin unvan politikaları veya Bizans yeradlarının Arapçaya aktarılma koşulları çoktan unutulduğu halde, Kayseri adı varlığını sürdürür.[Kayser=Latince Cesares'ten gelen İmparatorun Kenti demek.]

B.Yeradları Uzun Ömürlüdür: Anlamından soyutlanan yeradları bazen şaşırtıcı ölçüde kalıcı olabilir. Bir yeradı, anlamı, hatta dili unutulduktan binlerce yıl sonra -kurallı fonetik değişimlere uğramış olarak- yaşamaya devam eder. En çok incelenmiş kıta olan Avrupa'da yeradlarının büyük bir bölümünün geçmişi MÖ 1. binyıla dek izlenebilir. Fransa yeradları, Milattan kısa süre sonra sönmüş olan Gal dili hakkındaki en önemli bilgi kaynağıdır.⁷ Alman yeradları, Kavimler Göçü döneminin Germen aşiret dağılımları konusunda detaylı bilgi verdiği gibi, MÖ 1. binyıla ait Kelt yerleşimlerine, hatta ondan önceki Neolitik Çağ'ın proto-Avrupa kültürüne dair ipuçları taşır.⁸

Britanya yeradları, 5. yüzyıldaki Anglosakson ve 8. yüzyıldaki Viking yerleşimleri sürecini şaşırtıcı bir sadakatle yansıtır.⁹

Yunan yeradlarının önemli bir bölümünün Eski Bronz Çağı'na ait bir Anadolu kültürüyle eş dilde olduğu, Paul Kretschmer'den bu yana bilinmektedir.¹⁰

Anadolu yeradları da en az Avrupa'dakiler kadar eskidir. Mesela:

- Tiglat (Dicle)[Efsanevi Ermeni Kralı Tigran'dan geliyor, Diyarbakır'ın da Ermenicesi Dikranagert 'tır], Purattu (Fırat), Xaran (Harran), Meliddu (Malatya), Marqasu (Maraş), Matiata (Midyat), Nisibina (Nusaybin), Ziqirtu (Siirt), Serug (Suruç adları MÖ 2. binyıl başına ait Asur kaynaklarında anılır.

- İmparatorluk dönemi Hitit kaynaklarında Adaniya (Adana), İngila (Eğil), Gamaxa (Kemah), Sexariya (Sakarya), Tarşa (Tarsus) mevcuttur. Urartu yazıtlarında Arzastu (Erciş), Palu, Zuaini (Sarıkamış Zivin köyü), Utu (Erzurum Büyüktuy köyü) zikredilir.

- MÖ 9. yüzyılda derlenen Homeros destanlarında İmbros (İmroz, şimdi Gökçeada), Ainós (Enez), Smyrnê (İzmir), Klazomenai (Kilizman, şimdi Güzelbahçe), Sinôpê (Sinop), Kytoros (Cide ilçesine adını veren Cideros), Perkote (> Perkiosios > Bergos, şimdi Umurbey) vardır.

- Yunanca +ssós ekli olup Türkçede (Yunanca adın akkuzatif biçiminden) +son, +sun veya +sın şeklini alan adların hemen hepsi, Yunan-öncesi bir Anadolu diline, belki Luwiceye veya onunla akraba bir Hint-Avrupa diline aittir. Ablasun, Adırmusun, Adrasan, Ağlasun, Alasin, Avason, Balkason, Bolasan, Boyasin, Canasin, Dadasun, fasulyasıyla ünlü Dermason (Telmessós), Elmasun, Eylesun, Gelbulaşın, Giresun, Göksun, Hormusun, Kesresun, Keşan, Kiresun, Mamasun, Mudasan, Muğlasun, Muncusun, Parlasan (Parnassós), Samsun (Amissós), Sineson, Tavlusun, Tersun, Tırmısın (Termessós), Yaylasun (İalyssós) bunlardandır.

- Yunanca +andá/+wandá ile biten ve Türkçede +anda, +ende, +andı veya +antı şeklini alan adlar -Atlantı, Balganda,

- Çalmanda, Dalanda (Darende), Gevende, Gezende, Kalanda (Gelenbe), Karandı, Karsantı, Larende, Pasanda (Basantı),

- Padyanda (Pozantı), Sinandı, Yalanda, Zamantı gibi-Yunan öncesinden devralınmıştır. En az 3000 yıldan beri kullandığımız oldukları varsayılabilir. Büyük İskender Anadolu'yu fethettiğinde bu isimler çoktan yerleşti.

- Anadolu kentlerinin birçoğu Helenistik çağ kralları-

nın veya onların yerini alan Roma imparatorlarının adını taşır. Antioxia > Antakya, Seleukeia > Silifke, Attaleia > Antalya, Amastria > Amasra, Mithropolis > Midrebolu, Samosata > Samsat, Nikomedia > İznikmid > İzmit, Polemonion > Bolaman, Arxelaia > Erket, belki Prousa > Bursa bunlardan ilkinde, Hadrianopolis > Edirne, Sebasteia > Sivas, Kaisaria > Kayseri, Neokaisaria > Niksar, Germanikopolis > Ermenek, Klaudiopolis > Bolu ikincisine örnektir.

• Türkçe'ye almarak bugüne gelen veya 20. yüzyılda silinen Ermenice yeradlarının önemli bir bölümü Ermeni dilinde anlam ifade etmez. Bunların bazılarının Urartuca, Hurrice veya henüz bilinmeyen başka yerel dillerden miras kaldığı muhakkaktır. Mesela: Xlad > Ahlat, Sper > İspir, Gamax > Kemah, Olti > Oltu, Namravan > Narman, Gars > Kars, Arceş > Erciş, Dercan > Tercan.

C. Yeradları Kültür Mirasıdır: Bu denli kalıcı olabilen yeradları, insanlık tarihine dair önemli bir bilgi kaynağıdır. Tıpkı arkeolojik kalıntılar, tarihi yapılar, yazıtlar, sikkeler ve mezar taşları gibi, toplumun –ve insanlığın– geçmişine ışık tutarlar. Örneğin:

• Anadolu yeradları, Yunan-öncesi Anadolu dilleri hakkında eldeki en kapsamlı kaynaklardan biridir. Son yıllarda Anadolu dilleri hakkındaki akademik tartışmanın önemli bir bölümü toponimler üzerinden yürütülmektedir.

• Anadolu'nun Türkler (ve Kürtler) tarafından iskânı sürecinde klasik tarih kaynaklarının karanlıkta bıraktığı pek çok husus, yeradları analizi sayesinde aydınlatılabilir.

• Roma dönemi ulaşım ağı hakkında önemli bir bilgi kaynağı olan "Peutinger Tablosu" ve "Tabula Antoniniana" gibi menzill tabloları, ancak yeradlarının titizlikle incelenmesi sayesinde anlamlı hale getirilebilmiştir.

• Türk tarihçiliğinde, tarihi belgelerdeki verileri mikro-coğrafyadaki yeradlarıyla karşılaştırarak verimli sonuçlar elde eden bir isim, Kuzeydoğu sınır illerini inceleyen Fahrettin Kirzioğlu'dur.¹¹ Yerel bir tarihçi olan Ramazan Toparlı, yerel gelenekte yaşayan yeradlarını inceleyerek 12. yüzyıldaki Miryokefalon Savaşı'nın sınırlarını – sürprizli bir şekilde– çözmeyi başarmıştır.¹² Birçok yeradı, tarihçi ve arkeolog için değerli ipuçları gizler:

• Yerel kullanımda hâlâ Sünür adı verilen Bayburt Çayırı yolu kasabası, Strabon'un Roma ülkesi ile Armenia arasındaki sınır kapısı olduğunu belirttiği Synoria'yla aynı yer midir? O halde imparatorluk sınırı MS 1. yüzyılda bugünkü Gümüşhane- Bayburt il sınırı mıydı? 20. yüzyıl başında bölgedeki Rum/Ermeni yerleşimleri sınırının bununla tam olarak çakışması tesadüf müdür?

• Çanakkale'deki Alexandria Troas ören yeri, halk arasında Eski İstanbul adıyla tanınır. Bunun yakınındaki Kestanbol kaplıcası, Yunanca Palaia Konstantinópolis ("eski Konstantinopolis") adından evrilmiş olmalıdır. Bu isim oradaki harabelerin İstanbul'a benzerliğinden dolayı verilmiş olabilir mi? Yoksa İstanbul başkent olmadan önce Konstantin kenti burası mıydı?

• Kumburgaz adı 17. yüzyıl kaynaklarında Konom veya Kunum burgazı olup, muhtemelen Bizans'ın hazine nazırı olan Oikonomos'tan "defterdar kulesi" gibi bir anlamı düşündürür. Bu kulenin bugün izi var mıdır?

• Ermenice adı Manawazgerd ("Manawaz kalesi") olan Malazgirt hisarına adını veren kişi, Urartu kralı soyunun kurucusu olarak yazıtlarda anılan Menuwas'la aynı kişi midir?

• Şimdiki adı Gazi mahallesi olan Rize Pazar'ın Hoşnişin köyünde yaşayıp (Lazca ve Türkçe dışında) ayrı bir dil

konusan halkın varlığı Evliya Çelebi'den beri kaydedilmiştir. Acaba bu halklar, Kürt veya Türkmen asıllı Rişvan aşiretinin Hoşnişin koluyla bağlantılı olabilirler mi?

• Erzurum'un İspir vadisine adını veren antik Speiroi kavmi ile, Ermeni kaynaklarında Van Başkale'deki İspiriz Dağı'yla bağlantılı olarak anılan halk aynı mıdır? Antik Yunan kaynaklarına göre tıpkı Gürcüce'deki gibi sa+ önekiyle yeradı yapan bu kavim, Gürcülerle bağlantılı mıydı?

C. Yeradlarının gelişigüzel değiştirilmesi, kültür mirasının tahribiyle eşdeğerdir:

• Gûristan ("gâvur mezarlığı") > Göristan > Görenli > Sugören. Gûristan genellikle ören yerlerine, özellikle nekropolere verilen addır. Yapılan iş, arkeolojik sit alanına apartman yapmaktan farksızdır. [Ayrıca, gor kelimesi Kürtçe'de mezar demektir.]

• Rumçanlısı ("Rum kilisesi") > Gâvurçamlısı > Güzelçamlı. Kilisenin izi tahrip edilmiştir.

• Baladiyanos (Rumca Palatiános "saraylı") > Biladiyunus > Yunuseli. Bizans tarihinden bir sayfa silinmiştir.

• Çingârlar ("çingeneler") > Çenger > Çimdar > Kavaközü. Etnik geçmiş silinmiştir.

• Kanlıkişla ("Kanlı aşireti kışlağı") > Şanlıkişla. Üstelik Türk etnik geçmişi silinmiştir.

• Karalar ("Araplar" veya "Fellahlar" anlamında) > Öztürk. Bu kez kasıtlı sahtecilik vardır. Kaçak inşaata Türk bayrağı çekme geleneği akla gelmektedir.

• Hacıağaç ("dilek için ziyaret edilen kutsal ağaç") > Aci ağaç. Kültür mirası silinmiştir.

• Karadağlı ("kara eşkiya") > Karadağı. Yerel tarih silinmiştir. (...)

E. Yeradları Yerel Kimliğin Bir Unsurudur: Yeradları sadece belge değeri taşımaz, aynı zamanda yerel (ve bölgesel, ulusal) kültürün tanımlayıcı bir ögesi olarak önem taşır. Bazı yeradları ulusal kültüre mal olmuştur. İstanbul, Ankara, İzmir, Bursa, Erzurum, "Türk" veya "Türkiyeli" kültürel kimliğinin yapı taşlarıdır. Bunlar çıkarıldığında Türk ve Türkiyeli kavramlarının içi boşalır. Aynı şekilde Krinta, Çufaruksa, Hundez ve Kono çıkarıldığında "Ofu" kültürel kimliğinden geriye çok şey kalmaz. Ketizmen'i, Kastal'ı, Palavar'ı olmayan Elbistan, anlamsız bir isim olur. Bu isimler, "Türkiyeli" ya da "Ofu" veya "Elbistanlı" kimliğini oluşturan kolektif hafızanın öğeleridir. Zengin çağrışımları vardır. Daha önemlisi bu çağrışımlar, "yabancı"ların aynı konuya dair çağrışımlarından farklı çağrışımlardır. Ketizmen, Elbistanlı olmayan birine anlam ifade etmez; etse de muhtemelen "yanlış" anlam ifade eder. Dolayısıyla Ketizmen adına yüklenen veya yüklenmeyen anlam, bir "Elbistanlı'yı Elbistanlı olmayandan ayırır. Yerel kültürün malı olan hikâyelerde, masallarda, şarkılarda, türkülerde, deyimlerde, atasözlerinde, görsel imgelelerde bu adlar yer alır. Kişiler, topluluk içindeki ilişkilerinde kendilerini bu adlardan oluşan bir zihinsel coğrafya içine yerleştirerek tanımlarlar ("şu kişi İzmirli'dir – Kono'ludur–, şöyle şöyle olur, filanı bilir, falanı anlamaz"). Bu isimlerle örülmüş bir zihin dünyası sayesinde kendilerini başkalarından – mesela bir Brezilyalı'dan veya Yozgatlı'dan– farklı ve bazı bakımlardan daha değerli hissederek. Bu sayede kişilik kazanırlar. Üniform bir insanlık denizi içinde yok olmaktan kendilerini korurlar.

Modern bireyci düşüncenin varsaydığı aksine, kişiler toplumda sadece –veya öncelikle– bireysel özellikleri ve kazanımlarıyla ayrılmazlar. Öncelikle çeşitli kademelerdeki kolektif kimlikleriyle tanımlanırlar ve başkalarından ayrışırlar. Mensup oldukları gruplara dayanarak kişisel değer ve saygınlık talep ederler.

Kolektif kimliklerin en önemlilerinden biri olan yerel kimliği tahrip etmek, bu anlamda, kişileri toplum içinde yalnız ve çıplak bırakmakla eşdeğerdir.

Şüphesiz silinenler yerine ortaya çıkan yeni yeradları da bir süre sonra zihinsel coğrafya içinde yerlerini alır. Gesi silindikten bir süre sonra Bağyurdu anlam kazanabilir; kültürel kimliğin ögesi haline gelir, çağrışımlar biriktirir. Temel toplumsal ihtiyaçların ilelebet karşılıksız kalması düşünülemez.

Gelgelelim, ortada tafafisi mümkün olmayan bir ka-
yıp vardır: Yüzlerce yıllık bir kültürel birikim, zengin bir çağrışımlar yumağı kaybedilmiştir; kuşaklar boyu yontulup şekillenmiş bir kültürel varlığın yerine, sıfırdan yeni-
sinin inşa edilmesine girişilmiştir.

Türkiye’de yeradlarının değiştirilmesi, bu anlamda, es-
ki evleri yıkıp yerine apartmanlar yapan çağın ve zihniye-
tin eseridir. Bu ikisinin kültürel sonuçları da aşağı yukarı
aynıdır.

Yapay Coğrafyaların Yaratılması

Çalışmanın bu üçüncü bölümünde yer isimlerinin de-
ğiştirilmesinin yakın tarihteki bazı uluslar arası örnekleri-
ne değinilmiş. Yeradları muhafazakârdır. Büyük sosyal de-
ğişimlerde ve istila hareketlerinde dahi, çoğu korunur. Normal koşullarda yeni yeradları, ancak a) yeni iskân edi-
len yerlerde veya b) var olan yerleşimlerin hukuki statü-
sündeki radikal değişiklikler sonucunda ortaya çıkar.¹⁴ Yeradlarının siyasi nedenlerle ve topluca değiştirilmesi,
modern çağın tipik bir fenomenidir. 19. yüzyıl ortalarında
yeni Yunan milliyetçiliğinin bir tezahürü olarak ortaya çıkmış,
Avusturya İmparatorluğu’nun ve Balkanların bölün-
me sürecinde önem kazanmış, Sovyet Devrimi ertesinde
farklı bir siyasi boyuta ulaşmıştır.

Değiştirmenin amacı, a) toplumun geçmişle bağının
koparılması, b) egemen olan bir dil veya kültürün etkisinin
kırılması, c) devletin siyasi tahayyülüne daha uygun bir
toplumsal kimlik bilincinin inşa edilmesi olabilir. Toplum-
sal kimliğin tanımlayıcı öğelerinden biri olan yeradlarının
topluca değiştirilmesi, “biz kimiz” sorusuna yeni bir cevap
verilmesi demektir. Bunun devlet tarafından yapılması,
yaygın deyimıyla bir “toplum mühendisliği” faaliyetidir.

Bu konudaki Türkiye deneyimi, gerek nicelik, gerek ni-
telik bakımından dünyadaki emsallerden ayrılır.

A. Alt Dilin Yüceltilmesi : Dünyada en yaygın olan
uygulama, egemen bir dildeki yeradları yerine yerel dilde-
ki adların benimsenmesidir. Yeradı politikalarına ilişkin
uluslararası literatürün ana konusunu bu oluşturur. Oysa
Türkiye’de yapılan şey bundan farklıdır.

i. Dil değiştirmenin tipik örneği, İkinci Dünya Sava-
şı sonrasında Doğu Avrupa’da Almanca yeradları yerine
yerel dildeki eşdeğerlerinin konmasıdır. Danzig yerine
Gdansk, Kalsbad yerine Karlovy Vary, Raab yerine Gyr,
Pressburg yerine Bratislava gibi. Benimsenen adlar, yerel
dilde (Lehçe, Çekçe, Macarca) zaten var olan, ya da biraz
zorlama pahasına “hatırlanan” adlardır. Eskiden beri ege-
men olan ve yüksek statüye sahip olduğu kabul edilen bir
ulusal dil (Almanca) yerine, daha düşük statüde sayılan bir
BAŞKA dilin egemenliği ilan edilmiştir.

ii. Uluslararası sahada kabul gören eksonimler¹⁵
yerine yerel endonimlerin dayatılması, aynı ilkenin bir
başka uygulaması olup emperyalizm-sonrası çağın tipik
tezahürleri arasındadır. Hindistan’ın bağımsızlığından
sonra Britanya İmparatorluğu döneminden kalan çok sayı-
da yeradı yerel dildeki isimlerle değiştirilmiştir (örneğin:

Bombay, Madras ve Calcutta yerine Mumbai, Chennai ve
Kolkata). Burma’nın 1988’de Myanmar olarak düzeltil-
mesi, genç Türkiye Cumhuriyeti’nin Constantinople yeri-
ne İstanbul’da direktmesi örnek verilebilir.

iii. Avrupa Birliği’nde baskın eğilim, yerel dil veya
lehçedeki endonimlerin ulusal dildeki eksonimlere tercih
edilmesi ya da iki biçimin yan yana kullanılması yönünde-
dir. Katalanca, Baskça, Bretonca, Galce ve İskoç Gaelce-
sindeki yeradları, ilgili ülkelerde ulusal dilin yanı sıra res-
mi kullanıma da sokulmuştur. Slovakya’nın, Macar azınlı-
ğın kullandığı Macarca adları tanımaya direnmesi eleştiri
konusudur.

Katalonya’da Franco döneminde kamu alanında yasa-
lanmış olan Katalan dili, 1979’dan bu yana bölgesel yöne-
timde tek resmi dildir. Bölgesel yönetimin resmi işlemler-
inde Katalanca yeradları, ulusal yönetimde ise çoğu zaman
İspanyolca (Castellan) adlar kullanılmaktadır. Bölge-
deki karayolu levhalarında, iki dilin kullanıldığı otoyollar
dışında, Katalanca egemendir. Galler yerel parlamentosu-
nun 2007 tarihli Gal Dili Planı’na (Welsh Language Schem-
e/ Llywodraeth Cynulliad Cymru) göre, karayollarında
tüm yerleşim birimi adlarının iki dilli olarak gösterilmesi
zorunludur. Hangi dilin önce gösterileceğine yerel yöne-
tim karar verecektir.

İrlanda’nın bağımsızlığından sonra bu ülkede kullanı-
lan İngilizce yeradlarının birçoğunun yerine (örneğin
Kingston yerine Dún Laoghaire) veya onların yanı sıra
(örneğin Dublin ile birlikte Baile Átha Cliath) Gaelce ad-
ları resmi kullanıma sokulmuştur.

iv. Kanada’da fiziksel coğrafya adlarının Fransızca
ve İngilizce versiyonlarının yan yana kullanılması yasa
gereğidir; buna karşılık yerleşim birimleri yerel nüfusun
tercih ettiği dilde tek resmi ada sahiptir. 1987’de Frobisher
Bay kasabasının adının İqaluit olarak değiştirilmesinden
bu yana, kuzey bölgesindeki İnuit yerleşimlerinin hemen
hepsi İnuit dilinde resmi adlara kavuşmuştur.

v. Yeni Zelanda’da 1946’da yasayla kurulan Yeni Ze-
landa Coğrafya Kurulu (New Zealand Geographic Board),
yeradlarının İngilizce ve yerel Maori dilindeki biçimlerini
yan yana kullanma politikasını (dual naming policy) be-
nimlemiştir. Ada ülkesindeki dağ, akarsu, körfez vb. fizik-
sel coğrafya birimlerinin hemen hepsi ve yerleşim adları-
nın bir bölümü, resmi kullanımda çift isimle anılmaktadır.
Görüldüğü gibi bu örneklerin her birinde, düşük statüde
olan yerel dilin, üstün sayılan ulusal veya uluslararası dile
karşı pekiştirilmesi veya ön plana çıkarılması söz konusu-
dur.

Ülkemizde Kürtçe yeradlarını canlandırma talebi de bu
çerçeveye uyar. Egemen kültürün empoze ettiği adlar ye-
rine, yerel halkın fiilen kullandığı ve “Kürtçe” kabul ettiği
adlara dönüş önerilmektedir. Oysa Türkiye’nin “Türkçe-
leştirme” adı altında giriştiği iş temelde bundan farklıdır.
Başka bir dile veya kültüre ait adlar kaldırılıp, onların ye-
rine Türklerin veya Türkçe konuşanların tercih ettiği birta-
kım adlar getirilmemiştir. 15.000’i aşkın örneğin hemen
hepsinde, ne yerel ne de resmi bir geçmişi olan, tamamen
bürokratik yaratıcılığın eseri olan yeni adlar üretilmiştir.
Etnik azınlıkların yanı sıra Türklerin ve Türkçe konuşan
resmi makamların da kullandığı binlerce yeradı, devlet ta-
rafından üretilen yeni adlarla ikame edilmiştir.

Genel politika gereği, bu adların ses ve anlam bakımın-
dan eski adla alakası olmamasına özen gösterilmiştir. İstis-
nalar çok enderdir. Konstantinopl/ İstanbul örneği gibi, za-
ten öteden beri Türkler arasında kullanılan yerel adın res-
mi kimliğe kavuşturulduğu örnekler çok az sayıdadır. Bu-

nun gibi, belki 20-30 örnekte Kürtçe adın tam çevirisinin Türkçede kullanıldığına tanık oluruz; bunların bir bölümünün, resmi ad değiştirme işleminden önce ve ondan bağımsız olarak Kürt ve Türk dillerinde ayrı ayrı kullanılan adlar olduğunu varsayabiliriz. Ancak bunlar bir yana bırakılırsa, örneklerin ezici çoğunluğunda amaç, başka bir dil topluluğunca tercih edilen adlar yerine Türklerin kullandığı adları öne çıkarmak değildir.

B. Eski Çağlara Dönüş: Yunanistan örneğinde durum yine farklıdır. Bu ülkenin bağımsızlığı kavuşmasından bir süre sonra Türkçe, İtalyanca, Slavca, Vlahça ve post-klasik Yunanca kökenli olan yeradları "Yunan" ulusal kimliğine aykırı sayılarak, antik Yunanca yeradları canlandırılmıştır. İki bin yıl sürmüş bir işgal ve "bozulma" döneminin ardından, "hakiki" adlara geri döndüldüğü savunulmuştur. Örneğin Girit'in en büyük kentinin adı 7. yüzyıldan itibaren Arapça Xandak ("hendek"), geç Bizans Rumcasında Khandaks ve Osmanlı Türkçesinde Kandiye iken, 1913'te akademik bir kurulun kararıyla Antik Çağ'dan beri unutulmuş olan Hēraklion adı canlandırılmıştır. Delphoi antik kentinin adı Ortaçağ'dan beri -değişen işlevi doğrultusunda- Marmarion ("mermerlik") olmuşken, eski isim yeniden ihya edilmiştir.

Yapılan işi, Atina kentinin İtalyan ve Osmanlı eseri olan zengin tarihi dokusunu bozup kent merkezinde kırık dökük taşlardan oluşan dev bir arkeolojik alan yaratan zihniyetle kıyaslayabiliriz. Ama en azından teorik olarak, yapılanın tahribat değil koruma olduğu ileri sürülebilir.

Aynı şekilde Ermenistan Cumhuriyeti'nde 1924 ve 1991'den sonra Türkçe yeradlarının silinerek Ermenice tarihî adların geri getirilmesindeki amacın "hakiki" adlara dönüş olduğu savunulmakta ve Türkiye'deki uygulamayla kıyaslama girişimleri şiddetle reddedilmektedir.¹⁷

Geri dönüşün limiti nedir? Elli yıldan sonra Türkiye'de eski yeradlarına dönmek bizce halâ makul görünüyor. Filistinli Araplar altmış yıl sonra hâlâ İsrail'deki yerlerin eski Arapça adlarını kullanmakta ısrarcıdır. Prag'da komünist yönetimin devrilmesinden sonra bir günde 1948'in sokak ve semt adlarına geri dönmüştür, buna karşılık 1918'in (Almanca) adlarına dönmek akla gelmemiştir. 2000 yıl önceki Yunanca adlara dönüş bunlarla aynı mıdır? Değilse, zaman aşımı süresi nedir? Bunların kolay sorular olmadığı teslim edilmelidir.

C. Siyasi Simge -İsimler: Kent ve kasabalara devletin ideolojik önceliklerini yansıtan adlar verilmesi, en eski devletlerden beri sık rastlanan bir olgudur. Helenistik çağ kralları ve Roma imparatorları, yüzlerce kenti hükümdar adlarıyla onurlandırmışlardır. Meksika kentlerinin birçoğu Meksika bağımsızlık savaşının kahramanlarının adını taşır. Sovyetler Birliği'nde çarlık dönemini anımsatan veya dini değerlere referans yapan pek çok yeradı, rejim önderlerini veya proleter, ekim, devrim, kızıl, parti, komsomol, doğu, vatan, orak-çekiç, makina, fabrika gibi siyasi simgeleri içeren adlarla değiştirilmiştir.

Türkiye'de siyasi adlandırma akımı, görebildiğimiz kadarıyla, 1860'larda mantar gibi çoğalan Aziziye'lerle başlar. Abdülhamit yıllarında tespit edebildiğimiz 100 dolayında Hamidiye, Hamidabad, İhsanihamid, Eserihamid, Kemerihamid, Ümranihamid, Lütfihamid, Bünyanihamid, Mamuretülhamid vs. vardır. Yine bu dönemde padişahın kız ve erkek çocuklarının adı Selimiye, Burhaniye, Nazimiye, Abidiye, Nuriye gibi yerleşimlere verilmiştir. İttihat ve Terakki döneminde bir tek Talatiye (buna karşılık yeterli sayıda Reşadiye ve veliaht Yusuf İzzeddin Efendi onuruna bir adet Yusufeli) görülür. 1916'da Giresun kazası

için İttihat, Rize sancağı için Terakki, Arhavi için Teşkilat, Hopa için Cihadiye, Şiran kazası için Türkili, Sürmene kazası için Türkyuvası adları önerilmişse de, uygulamaya geçilmemiştir. 1922-1926 arasında türeyen 30 civarında Mustafakemalpaşa (Kirmastı), Kemalpaşa (Nif, Makriyalı, Vavri), Mustafapaşa (Sineson), Gazipaşa (Selinti), Kemaliye (Eğin, Mendeorya, Tirse) ve benzerleri, aynı geleneğin Cumhuriyet döneminde devam ettiğini gösterir. 1925'te tarikatlerin yasaklanması ardından "şeyh" veya "tekke" sözcüğünü içeren 20'ye yakın yeradının ışıklar olarak düzeltilmesi benzer bir anlayışın ürünüdür.

Ancak işin tabiatı gereği bu tür adlandırmalar, toplam yeradları mevcudunun çok küçük bir oranını temsil eder. 1960 yılının Sovyetler haritasına kaba bir bakış, yeradlarının ancak %1 kadarının siyasi nitelik taşıdığını gösterir. Türkiye'de de Cumhuriyet döneminde açık bir siyasi ve ideolojik düşünceyle verilen adların sayısı, değiştirilenlerin binde üçünü bulmaz.

Cumhuriyet'in ilk beş yılında rejim liderinin adını alan birkaç yer ile, 1980'den bu yana patlama gösteren Ataköy, Atakent, Ataşehir, Atayurt vs.'ler bunda en büyük payı tutarlar.

İlginçtir ki topyekûn değiştirmenin gerçekleştiği 1928-1980 aralığında verilen adların neredeyse tamamı, Pınarbaşı, Armutlu, Karabelen, Esentepe vs. gibi siyasi açıdan "nötr" isimlerdir.

Sonuç olarak, Türkiye'nin Cumhuriyet döneminde uyguladığı ad değiştirme politikası, dünyada emsalleri bulunan a) yerel dili yüceltme, b) geçmişe dönme ve c) siyasi sadakat bildirme modellerinden hiçbirine tam anlamıyla uymamaktadır. Yapılan şey, hem niteliği hem de niceliği bakımından, nevi şahsına münhasırdır.

Yanlış Gerekçeler

Dördüncü bölümde yer isimlerinin değiştirilmiş olmasına gösterilen gerekçeler ele alınmış.

A. Türkçe Değil : Birinci iddia şudur: "Yeradları Türkçe olmadığı için değiştirildi. Türkiye Türklerindir, dolayısıyla yeradlarının da Türkçe olması doğaldır." Bu iddia apaçık bir şekilde yanlıştır. Değiştirilen yeradlarının tümü Osmanlı ve TC resmi belgelerinde düzenli olarak kullanılan adlardır. Bu belgeler Türkçedir, başka bir dilde değildir. Başka dildeki yer adlarını TC yönetiminin değiştirmesi mantıken ve hukuken imkânsızdır. TC yönetimi ancak Türkçedeki resmi yer adlarını değiştirebilir.

Türkçe resmi kayıtlarda yer almayıp başka dillerde olan bazı yeradları, bu projeye ait web sitesinde yerî geldikçe gösterilmiştir. Ancak bunlar hiçbir şekilde "değiştirilen yeradları" kategorisinde mütalaa edilemez. İstanbul'un Ermenice adı Bolis'tir. Bu ad hiçbir tarihte değişmemiştir. Kentin Ermenice adı hâlâ budur. Keza Yunanca Konstantinópolis adı da değişmemiştir. Değiştirilmesine teşebbüs dahi edilmemiştir. Nazimiye'nin Zazaca adı Kislê'dir. Türkçe resmi belgelerde hiçbir tarihte kullanıldığına tanık olmadığımız bu adın "değiştirilmiş" olduğunu ileri süremeyiz.

Türkiye devletinin Zazaca adları değiştirme yetkisi yoktur; bu yönde bir girişimi de görülmemiştir. Bir yeradının kökeninin Yunanca, Kürtçe, Luwice veya Aramice olması, o yeradının Türkçe olmadığı anlamına gelmez. İstanbul, Ankara ve İzmir Türkçeye Yunancadan alınmış adlardır. Ancak bu adlar Türk dilinin unsuru haline gelmiş, Türkçeye özgü fonetik dönüşümlere uğramıştır; "Türkçe" olarak algılanır, Türkçe cümlelerde kullanıldıklarında ya-

dırganmazlar. Türkçe şiirlerde, romanlarda, türkülerde, deyimlerde, tarihi belgelerde, sözleşmelerde, reklam metinlerinde, kataloglarda sorunsuzca yer alırlar. Aşırı birtakım ideolojik söylemler dışında kimse bu adların "Türkçe olmadığını" iddia edemez. Buna karşılık Konstantinópolis, Ángira ve Smírna—üçü de etimolojik açıdan Türkçesiyle eşkökenli olduğu halde—Türkçe değil Yunancadır. O şekilde algılanır, "yabancı" sayılır ve gerektiğinde duygusal tepkilere konu olabilirler.

"Evreşe yolları dar", "Gesi bağlarında dolanıyorum", "Erkilet güzeli bağlar bozuyor", "Niksar'ın fidanları", "Burası Muş'tur yolu yokuştur" türkülerinde geçen yeradlarından ilk dördü Rumcadan, sonuncusu Ermeniceden devşirmedir. Türkçenin en popüler halk ezgilerinden birkaçına konu olmuş bu adları Türkçe saymamak akla ziyandır. Buna rağmen ikisi—Evreşe ve Gesi—"Türkçe olmadıkları" gerekçesiyle 1960'ta Kadıköy ve Bağyurdu olarak değiştirilmiş, ancak yakın yıllarda, belki bu türkülerin de delaletiyle, iade edilmiştir. Dolayısıyla Türkiye Cumhuriyeti yabancı adları değil, yabancı kökeni olan bazı TÜRKÇE adları değiştirmiştir.

Yapılan işe "Türkçeleştirme" adını vermek yanlışır. "Tektipleştirme", "devletleştirme" veya "Türkçeleştirme" daha açıklayıcı terimlerdir.

B. Ermeniler, Rumlar Hak İddia Ederler: "O köylerin değişen isimleri silersen eyi olur çünkü ermenilerin iddaaları var." Bu tipik cümle, bir ilimizin eski yeradlarını tartışan bir internet grubuna gönderilen yorumlardan rastgele seçilmiştir. Ülkemizde yaygın olan bir anlayışı temsil eder. Aklı başında görünen insanlar tarafından dahi savunulan bu görüşün eleştirisi süzgecinden geçmesi, iki nedenle mümkün görünmemektedir. Birincisi, Ermenice (veya Kürtçe, Rumca, Gürcüce) yeradlarına dayanarak birtakım "iddialar" ileri sürülecek olsa bile, Türkiye Cumhuriyeti'nin idari bir tasarrufuyla bu iddiaların ortadan kalkacağını düşünmek abestir. Sonuçta eski isimlerin hepsi yazılı kaynaklarda mevcuttur. İddia güdecek durumda olanlar bu adları bilir veya kısa bir araştırma sonunda öğrenebilirler. Birtakım bilgilerin Türkiye içinde telaffuzunun yasaklanması, o bilgilerin ortadan kalkmasına yol açmaz, delil değerini de zayıflatmaz. Tam tersine yasak, beraberinde kuşku getirir. Birtakım bilgileri "iddialara" yol açacağı gerekçesiyle bastırmak, bastıran tarafın o iddiaları zımnen inandırıcı bulduğuna delalet eder. Delilleri saklamaya teşebbüs eden kişi, suçlu olduğuna inanan—ya da en azından suçlu bulunma korkusu taşıyan—kişidir.

Ermenice kaynaklı bir adın Türkçede kullanılıyor olması, o yer üzerinde Türkiye'nin iddiasını zayıflatmaz, aksine güçlendirir. O yerin artık Türkçeye DE mal edildiğini gösterir. "O ad Ermenice kökenli de olsa artık Türkçedir, o yerde benim DE hakkım var" mesajını verir. Sahte bir adla geçmişte perdeleme çabası ise, gerçeğin aslında "yabancı" ve rahatsız edici olduğunu kabullenmektir.

İkincisi, "Ermeni iddiaları" fikrini bir an için ciddiye alsak da, o iddialar yeradlarına dayandırılmaz. Çünkü Birinci Dünya Savaşı'ndan önce Türkiye'de Ermeni nüfus çoğunluğuna sahip olan yerlerin yarısından çoğunun o tarihte kullanılan—ve Ermeniler tarafından benimsenen—adı Türkçedir. 20. yüzyıl başında Ermenice kökenli adı olan yerlerin büyük çoğunluğu ise o tarihte Türk veya İslam yerleşimidir. Dolayısıyla—17. yüzyıla veya daha öncesine gidilmediği sürece—Ermenice adlara dayanarak herhangi bir hak iddia etmek, iddia edeni zor durumda bırakmaktan başka sonuç vermez.

Aynı durum Rumca yeradlarında da geçerlidir. Trabzon

ve Rize bölgesindeki Rumca isimli yerlerin tamamına yakını en az 17. yüzyıldan beri İslam nüfus çoğunluğuna sahip olmuştur. Buna karşılık 20. yüzyıl başında Trakya, Ege ve Batı-Orta Karadeniz bölgelerindeki Rum köylerinin %80 kadarının adı Türkçedir. Bugünkü Kürt yerleşimlerinin yaklaşık üçte biri 20. yüzyıla Türkçe adlarla girmiştir. Rus yönetimindeki Kars oblast'ına ait 1886 tarihli resmi verilerden aldığımız aşağıdaki liste, bu olguyu çarpıcı bir şekilde göz önüne serer 18 (E harfi Ermenice, G Gürcüce kökeni kesin olan adları göstermektedir).

Ermeni köyleri: Ayakgedikler, Başgedikler, Bayraktar, Bulanık, Çırgan, Hamzager, Haçiftlik, Karaxaç, Karakale, Mezra, Oğuzlu, Ortagedik, Tazekent, Büyükpirveli, Ermeni Aküzüm, Kızılçakçak, Kürekdere, Akçakale, Celal, Gülhayran, Çengilli, Karabağ, Ermeni Pifık, Armutlu, Başköy, Çürük, Baykara, Beğliahmet, Dölbentli, Eskigazi, Ortakale, Söğütlü Purut.

Rum veya Hayhorom (Rum kilisesine mensup Ermeni) köyleri: Azat, Hacıveli, İslamsor, Mağaracık, Mak-sutçuk, Vezin, Çilehane, Oluklu, Ortaköy, Handere, Karakurt, Karaorgan, Köroğlu, Mescitli, Sırbaşan, Yeniköy, Bezirgâneçit, Çıplaklı, Kamışlı, Karakilise, Tuynun, Yenice.

Türk ve Alevi Türkmen köyleri: Ergine (E), Möküç (E), Cedere, Perkit, Vanaza (E), Purut (E), Sırazkom (E), Trapenek (E), Sipanazat (E), Sipikor (E Surp Krikor), Bendivan (E),

Zikaristav (G), Tatulet (G), Vartmana, Abur (E), Okam, Zurzuna.

Karapapak köyleri: Kinegi (E), Dalaver (E), İgnazor (E), Kamo, Sosgert (E), Suxara, Urta, Meredis, Zinzal, Pokraşen (E).

Müslüman Kürt köyleri: Arçoariç (E), Abuşaban, Artadut Söğütlü, Kavaklı, Türkmeşen, Çınamiç (E), Kasor (E), Panavas (E), Pifık (E), Zarapxane, Aykos (E), Çamık, Pertik (E), Altunbulak, Kızılkilise, Okçu, Lehimli, Nebioğlu. Yezidi Kürt köyleri: Pıknar (E), Kösesöğütlü, Sıçanköy, Şaturoğlu, Şirin, Harabesuz.

Eğer amaç Kars ilinde Ermenilerin geçmiş tarihe dayalı birtakım haklar ileri sürmesini önlemekse, mantiken Bayraktar, Oğuzlu, Akçakale ve Mescitli gibi adların da gizlenmesi gerekecektir, çünkü bunlar da Ermeni köyüdür. Bunun anlamsız olduğunu belirtmeye gerek yok.

Ameliyatın İlk Evresi,

İttihat ve Terakki

Bu bölümde isim değiştirmelerin tarihçesi verilmiş.

A. Enver Paşa Tamimi : Başkumandan Vekili Enver Paşa'nın 23 Kânunuevvel 1331 [6 Ocak 1916] tarihli tamimi, Cumhuriyet döneminde izlenecek olan yeradları politikasının temel gerekçelerini veciz bir şekilde ortaya koyar:

1- Memalik-i Osmaniyyede Ermenice, Rumca ve Bulgarca, hasılı İslam olmayan milletler lisaniyla yadedilen vilayet, sancak, kasaba, köy, dağ, nehir, ilah, bilcümle isimlerin Türkçeye tahvili mukarrerdir. Şu müsaid zamandan süratle istifade edilerek bu maksadın fiile konması hususunda himmetinizi rica ederim.

2- Mıntakanız dahilindeki ahzıasker rüesası ve memurin-i mülkiye ile birleşerek bu tahvilatı mü'ir cedvelleri tertip etsinler ve evvelemirde vilayet, sancak, kaza merkezlerinden başlayıp biten cedvelleri peyderpey karargâh-ı umumiye göndersinler. Toplanan cedvellerde tedkikat icra ve yekdiğerine çok benzeyen isimler bilnuhabere tebdil olunduktan sonra bunlar Dahiliye ve Posta nezaretlerine

tamim ve tatbik edilmesi için gönderilecektir.

3- Yeni konacak isimlerin daima çalışmakta ibret ve miyar olacak tarihi mefahir-i askeriymizi şamil olması mütezemdir. Gerek şimdi ve gerek evvelce vakayı-i hayriyeye maruz kalmış olan mevkiiler oraya mahsus şanlı hadisatı hatırlatması ve bu vaki değilse en namuslu ve memleketine nafi hizmetlerde bulunup da vefat etmiş zatların isimleri zikredilmeli veyahut mevkiin daima mebzul ve maruf olan mahsulat, sanayi ve ticaretine, daima sabit kalacak ve sanat ve şekl-i coğrafisine yakışan isimler bulunmalı, velhasıl mekteb hocaları talebelerine coğrafya öğrettikleri sırada vatanımızın her parçasını zikrederken onlara aynı zamanda her mevkiin şanlı tarihine, iklim, mahsul, sanat ve ticaretine ait faydeli mevzular bulabilmelidir.

Bir de öteden beri yabancı da olsa nasılsa lisanen ülfet edilmiş isimlerin birdenbire başka lafzen hiç müşabeheti olmayan isimlere tahvili hem bazı yanlışlıkları ve hem de ala halihi ahali ağzında eski isimlerin dolaşmasını mucib olacağından ahalinin kabiliyet-i fitriyesi nazar-ı mülhazaya alınmalı ve ona göre isim bulmaya itina edilmelidir. Mesela, bu zikredilen esas dahilinde isim bulmak kabil olmaz ise "Ereğli"ye Ergili veyahud "Erikli", Gelibolu'ya "Velibolu" demekle herhalde ülfet-i sabika ihlal edilmiş olur.¹⁹

Burada ilgi çekici olan birkaç noktaya değinilmelidir.

i. Adı değiştirilecek olan yerler "Ermenice, Rumca ve Bulgarca, hasılı İslam olmayan milletler lisanıyla yadedilen" yerlerdir. Cumhuriyet döneminde bu politika sürdürülecek, ancak "İslam olmayan milletlerin" dillerine bu kez Kürtçe ve Arapça gibi İslam olan fakat Türk olmayan toplumlarının dilleri de eklenecektir.

ii. Enver Paşa Birinci Dünya Savaşı'nın en karanlık dönemlerinden birini "şu müsaîd zamanımız" olarak değerlendirmektedir. Uluslararası haberleşmenin ve diplomatik etkileşimin minimum seviyeye indiği bu dönem, uzun vadeli bir ulusal projenin yürürlüğe konması için uygun zaman olarak görülmüştür. Bu ifade, İttihat ve Terakki hükümetinin aynı dönemde uyguladığı diğer ulus inşası projelerinde de, yenilgi ve yıkım korkusunun getirdiği bir panikten ziyade, aynı soğukkanlı ve oportünist bakış açısının etkili olabileceğini düşündürür.

iii. İsim listeleri askeri ve sivil karma kadrolar tarafından hazırlanacak, fakat Harbiye Nezareti karargâhı tarafından onaylanacak ve yine karargâh tarafından içişleri ve posta idaresine "tamim" edilecektir. Aynı yapı Cumhuriyet döneminde de ana hatlarıyla korunmuştur. Ad değiştirme süreci silahlı kuvvetlerin yönetiminde ağırlığının arttığı dönemlerde hızlanmış, askeri vesayetin zayıfladığı dönemlerde duraksamıştır.

iv. Ad değiştirme projesi aynı zamanda tarihin militarizasyonunu içerir. Adlandırmada öncelikle göz önüne alınacak temalar "mefahir-i askeriymiz" ve "şanlı hadisat" olacaktır. Ancak bunlar bulunmadığı zaman, "namuslu ve memleketine nafi hizmetlerde bulunmuş zatlar", "mevkiin daima mebzul ve maruf olan mahsulatı" vb. isim kaynağı olarak kullanılabilir.

v. Yeni seçilecek adların eskileriyle ses veya anlam bakımından benzeşmesi tavsiye edilmiştir. Oysa Cumhuriyet döneminde izlenecek olan siyaset bunun tersidir; bu dönemde yeni adların eskileriyle ses veya anlam bakımından benzeşmemesine özellikle gayret edilecektir. Bu anlamda Cumhuriyet'in yaklaşımı Enver Paşa'nınkinden daha radikaldir. Eski adların hiçbir iz bırakmayacak şekilde silinmesi hedeflenmiştir.

B. Rize Yeradlarının Değiştirilmesi :

Yeradlarını Türkçeleştirme politikası gerçekte yukarıda aktarılan genelgeden üç yıl önce, Balkan Harbi hezimetini hemen izleyen günlerde başlamıştır. Uygulamada zorluklarla karşılaşıldıktan sonra, 1916'da Enver Paşa genelgesiyle ikinci bir hamle yapıldığı anlaşılmaktadır. Elimizde 1900-1912 ve 1913-1927 dönemlerine ait eksiksiz köy listeleri bulunmadığı için, bu yıllar arasında değiştirilen yeradlarının tam bir envanterini çıkarmak henüz mümkün değildir. Ancak, değiştirme projesinin ciddi bir başarı kazanamamış olduğu ortadadır. Rize, Vakfıkebir, Erdek gibi birkaç münferit örnek dışında sistemli bir değişiklik belirtisi yoktur. İstanbul'da birkaç mahalle adı ile Trakya ve Batı Anadolu'da bariz şekilde Rumca veya Bulgarca olan yüz civarında yeradı değiştirilmiştir.

Dönemin en hacimli değiştirme operasyonunun uygulandığı yer Trabzon vilayetine bağlı Rize sancağıdır. Bu süreç üzerinde kısaca durmakta fayda var.

Sancak İdare Heyeti'nin köy ve mahalle adlarının değiştirilmesine ilişkin aldığı karar, Trabzon vilayetinin 2 Kânûn-i Evvel 1329 [15 Aralık 1913] tarihli telhisiyle Dahiliye Vekâleti'ne bildirilmiştir. Belgede 224 yeradı ele alınmıştır. Bunlardan Türkçe anlamı olan 17'si ibka edilmiş (korunmuş), diğer 207 yerin adı değiştirilmiştir. Değiştirme oranı %92,5'tur.

Değiştirilen adların Ermenice olan 10 kadarı hariç tümü Rumca veya Rumca vasıtasıyla aktarılmış eski dillerdedir. Türkçe olmadığı halde adı korunan tek yer, sancak merkezi olan Rize'dir. Belirtmek gerekir ki bu tarihte Rize'de (merkezdeki küçük bir azınlık dışında) Rum nüfus yoktur. Muhtemelen 16. yüzyıldan itibaren egemen dil Türkçe olmuş, en geç 17. yüzyıldan itibaren merkez kasaba dışında gayrimüslim Rum nüfus kalmamıştır. Dolayısıyla Türkçe konuşan Müslüman ahalinin Rumca yeradlarını yaklaşık 400 yıldan beri koruduğu görülür.

Korunan adlar resmi kaynaklarda kaydedilmiş olan köy ve mahalle adlarıyla sınırlı değildir. Bölge kültüründe hemen her mevki, yayla, tarla, çiftlik, ev, vadi, tepe, köprü, kaya vb.'nin adı vardır ve büyük çoğunluğu Türkçe olmayan bu adlar halen rutin bir şekilde kullanılmaktadır.

1913'te verilen yeni adların ezici çoğunluğu, o yerin doğal konumunu veya fiziksel özelliklerini az ya da çok yansıtan, "doğal" isimlerdir: Akpınar, Bayırköy, Çanakçeşme, Çataltepe, Değirmendere, Elmalı, Gölyayla, İncesirt, Karaağaç.

20'ye yakın yere meslek adı verilmiştir: Bahkçılar, Çakmakçılar, Fıçıcılar, Halatçılar, Ekmekçiler, Dülgerli, Sepetçiler, Sabuncular, Şairler, Aşıklar, Yağcılar.

Yine 20 kadar yer, orada bulunan hayratın veya hayrat sahibi bir gerçek kişinin adını almıştır: Tekkeköy, Adacami, Medrese, Tophane; İslampaşa, Kaptanpaşa, Caferpaşa, Bahaeddinpaşa, Çataklıhoca, Azaklıhoca, Çukurluhoca, Gülbahar.

4 köye, dönemin usulü gereği hanedan mensuplarının adı verilmiştir (Bunlardan, 1913'te verilen ya da en azından da o tarihte resmileşen Hamidiye dikkate şayandır): Reşadiye, Hamidiye, Selimiye, Muradiye.

Milli, hamasi veya tarihi nitelikte olan hiçbir yeradı yoktur. O tarihte verilen 207 yeni adın 190 kadarı halen kullanılmaktadır. 11 ad daha sonra tekrar değiştirilmiştir. Bunların birçoğunun, olumsuz çağrışımlarından ötürü reddedildiği anlaşıyor. (İşkencedere "mekanik pres deresi" anlamındayken farklı anlama çekilebilir. Tatlısu, bölgenin yaygın travması olan dönmelik ihtimaline işaret edebilir. Manastırköy keza "olumsuz" bir geçmişin izini taşır. Sepetçiler seyyar satıcılığı ve belki Çingeneliği düşündürür.

Yetimhoca yörede saygı duyulan bir tarihi kişi olduğu halde fazlaca alçakgönüllüdür. Bozukkale, Kabakköy, Sinekli ve Köseli, doğduğu yerden dolayı övünç duymak isteyen birini tatmin edecek adlar değildir.),

Bunlardan başka 3 yer de Cumhuriyet döneminde ilçe veya bucak merkezi statüsü kazandıkları için, genel temül gereği idari birimin adını almıştır: Fetekoz > 1913 Hamidiye > bugün Gündoğdu; Murçiva > 1913 Yenipazar > Çayeli; Aspet > 1913 Fethiye > İyidere.

Metinde verilen bir çizelgede, 1913'ten günümüze Rize bölgesinde değiştirilen bazı yer adlarını buraya örnek olarak almakta yarar var. Burada adların nasıl yaz-boz tahtası haline getirildiği görülmektedir. Ard arda sıralanan bu isimlerden birincisi oranın eski adı, ikincisi yeni adı, üçüncüsü ise şimdiki adıdır: Besalet (Tatlısu, Aksu); Romanoz-i Rum (Manastırköy, Akçaköy); Atyanoz (Bozukkale, Bozkale); Anzer-i süfla (Köseli, Çiçekli); Goncivanoz (Kabakköy, Denizgören); Saxur (Sinekli, Düzköy); Etmonne (İşkencedere, Gürdere); Cimil Süfla (Yetimhoca, Güven); Cimil Ortaköy (Paşaköy, Ortaköy); Xolitoz (Sepetçiler, Üzümlü); Kafkame (Çağırankaya, Zafer).

C. Trabzon Yeradlarının Değiştirilememesi

Ayhan Yüksel'in araştırmalarına göre, Gümüşhane sancağına bağlı yerlerin ad değişikliklerini ihtiva eden defter Trabzon Vilayeti Umumi Meclisi'nde görüşüldükten sonra 9 Şubat 1330'da (22 Şubat 1914), Vakfikebir kazasına ait defter ise 15 Şubat 1330'da (28 Şubat 1914) Dahiliye Nezareti'ne gönderilmiştir. Bakanlık bunlardan Vakfikebir kazasına ait değişikliği kabul etmiş, ancak Gümüşhane cetvelini "eski adların bazılarının okunamadığı, yeni adların eskileri hizasına yazılmamış olduğu" gerekçesiyle yeniden düzenlenmek üzere iade etmiştir.

Enver Paşa'nın tamimi üzerine tekrar harekete geçen Trabzon Vilayet Encümeni, nihayet 1 Haziran 1332'de [14 Haziran 1916] vilayetin tümüne ait nihai değişiklik listesini onaylamış ve 20 Haziran 1332'de Dahiliye Nezareti'ne göndermiştir. Yirmi üç sayfadan oluşan bu liste, bugünkü Samsun, Ordu, Giresun, Trabzon, Gümüşhane ve Rize illeriyle Artvin'in Hopa ve Arhavi ilçelerini kapsamaktadır.

Listenin Trabzon merkez sancağına ait bölümü tam, geri kalan kısmı ise özet olarak yayımlanmıştır.

İnceleyebildiğimiz 450 dolayında yeni yeradında şu özellikler dikkati çeker:

- Trabzon merkez sancağında değiştirilen ad oranı, Rize'deki gibi %90'ın üzerindedir.

- Doğa temalı yeradları çoğunluktadır; ancak Rize'nin aksine bunların adeta bir hazır adlar kataloğundan seçildiği hissedilir: Armutlu, Ayvacık, Cevizli, Düzce, Elmadağı, Fındıkyeri, İğdeli, Kestanelik, Köprülü, Kuyucak, Söğütü, Yamaçlı.

Daha önce görülmeyen siyasi ve hamasi temalı yer adları %5'e yakın bir oran tutar: İttihad, Terakki, Teşkilat, Cihadiye, Türkili, Türkyuvası, Alptekin, Barbaros, Ertuğrul, Piyalepaşa, Kolçakmustafağa, Plevne, Derne, Türkmenli.

Liste, hayata geçmeden rafa kaldırılmıştır. Bunun asıl nedeni, belki Trabzon vilayetinin büyük bir bölümünün Şubat 1916'dan itibaren Rus işgaline girmiş olmasıdır. Bunun yanı sıra, Dahiliye Nezareti 2 Haziran 1332'de aldığı bir kararla "askeri kıtalar arasında yapılan yazışmalarda zıddiyet ve karışıklığa sebebiyet vereceği" için seferberlik sonuna kadar adların değiştirilmemesini, yapılan değişikliklerin de seferberlik sonuna kadar ertelenmesini talep etmiştir.

Bundan, dönemin ricalinden bazılarının, hatta belki Dahiliye Nazırı Talat Paşa'nın, ad değiştirmeye muhalif olduğu sonucu çıkarılabilir.

Sonuçta sadece yukarıda incelediğimiz Rize sancağı ile, 1914'te onaylanmış olan Vakfikebir kazasının (bugünkü Vakfikebir ve Çarşıbaşı ilçeleri) yeradı değişiklikleri kalıcı olmuştur. Bu iki yer dışında Trabzon'da eski yeradları Cumhuriyet'in ilanından sonra kullanımda kalmış ve ancak 1960 yılı dolayında yeniden değiştirilmiştir.

Vakfikebir ve Çarşıbaşı ilçeleri hariç tutulmak üzere Trabzon ilinde Cumhuriyet'ten önce var olan 575 civarında köy ve mahalleden %92 kadarının adı 1960 yılında değiştirilecektir. Tablo 1: 1913 yılından günümüze Rize bölgesinde değiştirilen yeradları

Büyük Değişimin Hasar Tespiti

TESEV web sitesinde yer alan "20. yüzyıl Türkiye'sinde değiştirilen yeradları" başlıklı tabloda, 20. yüzyıl başından bugüne dek Türkiye'de adı değiştirilen yerleşim birimlerinin listesi bulunmaktadır. Tabloda yerleşim yerinin 20. yüzyılda resmi kullanımda görülen adı veya adları, bugünkü adı, statüsü (köy, mahalle, belde vb.) ile bugünkü mülki bağlılığı gösterilmiştir.

www.nisanyanmap.com adresindeki veritabanında çok daha ayrıntılı bilgi mevcuttur.

Ayrıca, akarsu, göl, dağ, ova gibi fiziki coğrafya birimlerinin adları bu aşamada araştırmamız kapsamında olmadığı için bunlara yer verilmemiştir.

A. Eksikler

Liste bazı bakımlardan yetersizdir. Şöyle ki:

1. Bazı vilayetler dışında 1928 öncesine ait eksiksiz yeradı listeleri bulunmadığı için, 1928'den önce yapılmış yeradı değişikliklerine ilişkin veriler tatmin edici değildir. Sayıları yüzleri bulan eksikler olabilir. Buna karşılık 1928 sonrası veriler hemen hemen eksiksizdir.

2. 2010 itibarıyla var olan tüm köy ve kasabalara yer verilmiştir. Önceden bağlı birim mahalle veya mezra iken sonradan köy olan veya önceden köy iken sonradan bağlı birim haline getirilen yerlerin çoğu da listededir. Bunun dışındaki bağlı birimler birkaç ilçede eksiksiz yakın bir şekilde gösterilmiş, diğer yerlerde hiç verilmemiştir.

B. Sayılmayanlar : Aşağıdaki nitelikleri taşıyan ad değişiklikleri veritabanında belgelenmiş olduğu halde listede yoktur: Güncel yazım standartlarına uydurmaya yönelik basit yazım değişiklikleri: Ağvıran > Akören, Akçakise > Akçakese, Bayezid > Bayazıt, Beşavul > Beşağıl, Bulgurpınarı > Bulgurpınar, Karacahüyük > Karacahöyük, Köyceğiz > Köyceğiz, Musadanişmend > Musadanişman, Şıhlar > Şeyhler.

Bu kategorinin en önemli temsilcisi, "vıran" sözcüğünü içeren 600 dolayında yeradının 1960'tan sonra Öztürkçe olduğu varsayılan (fakat gerçekte "vıran" sözcüğünün yerel bir varyantı olan) "ören" ile değiştirilmesidir: Akvıran > Akören, Cıbinvıran > Cıbinören, İlcıkvıran > İlcikören, Melıkvıran > Melikören, Toıkavıran > Toygören, Virancık > Örencik, Viranköy > Ören.²⁵

- Telaffuz kaymalarından ve yazım hatalarından veya bunların düzeltilmesinden doğan düzeltmeler: Borucak > Borcak, Çengelkeyi > Çengelkaya, Hacıobası > Hacıaliobası, Halaç > Hallaç, Kalburcu > Kaleburcu, Karahallı > Karahalilli, Küncez > Künceğiz, Yalanguz > Yalankoz, Yeğınler > Yeğınler, Yeltan > Yelten, Yıdallar > Yığitaliler.²⁶

- Kullanımdaki varyantları yansıtan takı değişiklikleri:

Beybaşı > Beybaşı, Çiftlikat > Çiftlikler, Delikliş > Delikliş, Deveviran > Develi, Hacı > Hacılar, Kale > Kalecik, Karaosmaniye > Karaosmanoğlu, Kızılkeçili > Kızılkeçili, Payalı > Payallar, Salih > Salihli.

Eskiden Farsça/Kürtçe +an çoğul takısıyla yapılan aşiret ve aile kökenli köy adlarının 1928'den sonra bazen +li, +ler, +uşağı şeklinde yazılması da yine bu kategoridedir: Bekiran > Bekiruşağı, Hacıyan > Hacılar, İmikan > İmikuşağı, Mirzabegan > Mirzabey, Şadiyan > Şadılar, Taşikan > Taşolar.

• Tanımlayıcı sıfatların eklenmesi, değiştirilmesi veya çıkarılması: Akçapınarı Kadim > Akçapınar, Akpınar Muhacir > Akpınar, Büyükkızılca > Kızılca, Nefsi İğdir > Eski İğdir, Urfa > Şanlıurfa. İdari aidiyet belirten tamlayıcılar: Besni Develi > Develi, Denek Keskini > Keskin, Tekke Bozarmut > Bozarmut.

• Cins ve statü belirten tamlayıcılar: Celiloğlu Damları > Celiloğlu, Hacıbekir Hanı > Hacıbekir, Hacısalı Aşireti > Hacısalı, İlyasbaba Tekkesi > İlyasbaba, Karamehmetoğlu Çiftliği > Karamehmet, Kızlar Komu > Kızlar, Subaşı Ağılı > Subaşı, Süngüt Suyu > Süngüt, Yazı Palanga > Yazı, Yukarımezra > Yukarıköy.

• Osmanlıca resmi kullanımdaki sıfat ve tamlamaların Türkçeleştirilmesi (bu isimlerin öteden beri halk arasında Türkçe biçimleriyle kullanıldığı, ancak resmi kayıtlarda Osmanlı "yüksek" üslubunun tercih edildiği varsayılmalıdır): Atıksığır > Eskisığır, Balâkeçili > Yukarıkeçili, Fındıklı zir > Aşağıfındıklı, Gencohaneleri > Gencoevleri, Han-i Kebir > Büyükhan, Hortokop vasat > Orta Hortokop, Küpkıran ulya > Yukarıküpkıran, Ömerli süfla > Aşağıömerli, Sittikale fevkani > Yukarısittikale.

• Halen halk arasında kullanılan Kurmanci, Zazaki veya Çerkezce adları olduğu halde eski resmi kayıtlarda bunlara rastlanmayan, dolayısıyla resmi bir ad değiştirme işlemine maruz kaldığı anlaşılamayan yerler: Kırksrak (Kr: Xiniyan), Yukarıküpuz (Kr: Seydoya), Elmalık (Ç: Petsiye hable), Çevlik (Z: Çolık).

• Bir tarihte resmen önerilmiş fakat kullanıma hiç girmemiş adlar. Meşru idari ihtiyaçlardan doğan ve siyasi bir projeye bağlı görünmeyen bu tür değişimlerin, bu raporun esas konusunu oluşturan ad değiştirme seferberliğiyle ilgili olmadığı ve dolayısıyla toplu istatistiklerde göz önüne alınmaması gerektiği kanısındayım.

Nicel Sonuçlar

"20. yüzyıl Türkiye'sinde değiştirilen yeradları" tablosunda 15.585 değişim belgelenmiştir. Mükerrer değişiklikleri gösteren 538 kayıt çıkarıldıktan sonra toplam 15.047 yerleşim biriminin ad değişiminden etkilendiği görülür. Bu rakam veritabanımızda bulunan 41.036 yerleşim biriminin %36,5'ini, yani üçte birden fazlasını temsil etmektedir. Mükerrer olanlar dışındaki değişikliklerin illere dağılımı aşağıdaki gibidir. Değişiklik oranı %60'tan yüksek olan iller renkle vurgulanmıştır.

d. Dil ve Köken: Değiştirilen 15.047 yeradından başka, muhtemelen Türkçe kökenli olmadığı halde çeşitli nedenlerle değiştirilmeyen 1000 dolayında yeradı vardır. Tablo 3'teki rakamlar bu ikisinin yaklaşık toplamı olan 16.000 yeradı üzerinden hesaplanmıştır.

Rakamların anlamlı olabilmesi için köken, kaynak ve tahmini kaynak kavramları üzerinde kısaca durmak gerekir.

Veritabanında bulunan 1491 yeradı için az çok güvenilir nitelikte Ermenice etimoloji önerilmektedir. Bunlardan başka, Ermenice anlamı meçhul olan 450 dolayında yera-

dının da Türkçeye Ermeniceden aktarılmış olduğunu tarihî kaynaklara dayanarak gösterebiliyoruz.

Üçüncü grupta ise yapı bakımından Ermeniceyi andıran, ancak bu aşamada anlamı belirlenemeyen, kaynaklarda Ermenice örneği de bulunmayan çok sayıda yeradı mevcuttur. Aynı durum Türkçe, Kürtçe, Yunanca, Gürcüce, Arapça vs. kökenli yeradları için de geçerlidir.

Doğal olarak kökeni çözülebilen yeradlarının çözülemeyenlere oranı, a) rapor müellifinin ve yardımcılarının söz konusu dillere hâkimiyetiyle ve b) ulaşabildiğimiz sözlü ve yazılı kaynakların çokluğuyla orantılıdır. Bir başka ifadeyle, Türkçe kökenli olduğu halde çözemediğimiz adların oranı son derece düşük, Kürtçe çözemediklerimiz daha fazla, Arapça ve Ermenice çözemediklerimiz oldukça çok, Rumca ve Süryanice çözemediklerimiz ciddi ölçüde daha çok olacaktır.

(...)

e. Türkçe Kökenli Olmadığı Halde

Değişmeyenler: 5442 sayılı kanunun 2-d maddesiyle, İçişleri Bakanlığı'na sadece köy adlarını değiştirme yetkisi verilmiştir.30 İl, ilçe ve belde adlarının değiştirilmesi farklı bir işleme tabidir.

Aynı kanunun 2-a maddesi uyarınca, il ve ilçe adları kanunla değiştirilir.31 1580 sayılı eski Belediye Kanunu'nun 9. maddesi uyarınca belediye adı değiştirmek Bakanlar Kurulu kararına bağlıydı.32 2005'te çıkarılan yeni Belediye Kanunu'nun 10. maddesiyle bu işlem belediye meclisinin teklifiyle İçişleri Bakanlığı'nın onayına bağlanmıştır.33

1960'tan sonra adı değiştirilen yerlerin ezici çoğunluğu, 5442/2-d uyarınca İçişleri Bakanlığı tarafından adı değiştirilen köylerdir. 300 civarında belediye adı da Bakanlar Kurulu kararıyla değiştirilmiştir. Buna karşılık 1960'tan sonra yasa yoluyla adı değiştirilen il ve ilçeler enderdir. 1960'ta var olan 67 il ve 620 civarında ilçeden 5-6'sı dışında hiçbirinin adı o günden sonra değiştirilmemiştir.

Mevzuatın tuhaflığı sayesinde Türkçe kökenli olmayan 300 dolayında yeradı kullanımda kalabilmiştir. 1960'ta var olan 67 ilden 27 ila 30'unun, 620 ilçeden ise 380 (%57) kadarının adı Türkçe kökenliydi. Geri kalan 37 dolayında il ile 240 dolayında ilçenin Türkçe dışı dillerden alınmış olan adları halen kullanımdadır.

Yabancı kökenli il adları: Adana, Amasya, Ankara, Antalya, Bartın, Bolu, Burdur, Bursa, Çankırı, Edirne, Giresun, Isparta, İstanbul, İzmir, Kastamonu, Kayseri, Konya, Kütahya, Manisa, Muğla, Niğde, Rize, Sakarya, Samsun, Sinop, Sivas, Tokat, Trabzon (Yunancadan); Ağrı, Ardahan, Bayburt, Erzincan, Kars, Muş, Van (Ermeniceden); Antep, Bitlis, Diyarbakır, Erzurum, Kilis, Malatya, Maraş, Mardin, Siirt, Urfa (Arapça ve Süryaniceden); Artvin (Gürcüceden); Hakkari, Şırnak, Uşak (diğer veya belirsiz).

Yabancı kökenli bazı ilçe adları: Pozantı, Besni, Kahla, Samsat, Bolvadin, Emirdağ, Diyadin, Eleşkirt, Patnos, Demre, Finike, Manavgat, Çıldır, Ardanuç, Hopa, Buldan, Bigadiç, Bandırma, Sason, Kığı, Ahlat, Hizan, Mutki, Mengen, Mudurnu, Ağlasun, İznik, Keles, Lapseki, İskilip, Ilgaz, Buldan, Tavas, Ergani, Lice, Enez, Keşan, Keşan, Palu, Kemah, Tercan, İspir, Oltu, Pasinler, Nizip, Tirebolu, Şiran, Torul, İskenderun, Eğridir, Gelendost, Anamur, Tarsus, Silivri, Şile, Bergama, Menderes, Tire, Urla, Göle, Kağızman, Posof, Azdavay, Cide, Sarız, Gebze, Kandıra, Ereğli, Simav, Gediz, Arapkir, Darende, Pötürge, Soma, Elbistan, Midyat, Datça, Bodrum, Marmaris, Varto, Avanos, Ürgüp, Fatsa, Ünye, Ardeşen, Geyve, Bafra, Per-

vari, Gerze, Divriği, Gürün, Çorlu, Malkara, Niksar, Zile, Of, Sürmene, Çemişgezek, Mazgirt, Pülümür, Halfeti, Suruç, Banaz, Erciş, Gevaş, Devrek.

Buna karşılık 1987 ve 1991 düzenlemeleriyle ilçe statüsü kazanan 260 dolayındaki ilçenin hemen hepsinin adı (daha önce köy veya kasaba statüsünde iken değiştirilmiş olduğu için) Türkçedir.

İl, ilçe ve belde adları dışında 1000'e yakın yeradı (Sindir, Eğnir, Salördek, Mürefte, Ayder, Kurfalı, Küşne, Sür-güç vb.) kökeni belirsiz veya yabancı dilde olduğu halde, Yer Adları Komisyonu tarafından bilinmeyen nedenlerle "Türkçe" sayılarak değiştirilmeden bırakılmıştır.

f. Türkçe Olduğu Halde

Değişenler: "Dil ve Köken" altbaşlığında görüldüğü üzere, değiştirilen adlar arasında 2000'i aşkın Türkçe kökenli ad da bulunmaktadır.

5442 sayılı kanun "Türkçe olmayan ve iltibasa meydan veren köy adları"nın değiştirilmesini öngörür. 34 İltibas "ziyade benzeyen şeylerin tefriki hususunda hasıl olan şübhe ve tereddüd" demektir (Kamus-ı Türkî). Gerçekte iltibas nedeniyle değiştirilen yeradı yok gibidir. Türkçe olduğu halde değiştirilen adlarda göze batan gerekçeler farklıdır.

i. Siyasi Nedenle Değiştirilenler

Özellikle 1930'larda değiştirilen adların çoğunda o dönemin siyasi ve ideolojik kaygıları belirgindir. Dini kavramları (şeyh, tekke, zaviye, sofı, softa), Azizîye, Hamidiye, Reşadiye, Osmanlı ve Meşrutiyet dönemini (Feyzi-hürriyet, Meşrutiyet, Talatiye) anıştıran adlar modernize edilmiştir.

ii. Etnik ve Dini Nedenle Değiştirilenler

1960'larda öne çıkan kaygı, etnik kökene ve ülkenin gayrimüslim geçmişine ilişkin her türlü izin silinmesidir. Bu dönemde silinen 1000 dolayında Türkçe yeradı arasında şu gruplar göze çarpar:

• Etnik köken gösterenler (250 dolayında yeradı): Kürt-köy, Küçükkürtler, Kürtmusa, Kürtlerkayı, Çerkezoglu-kürtleri, Arapoğlu, Arapali, Arapyatağı, Arapkuyusu, Araban, Araphacı, Arapçiftliği, Kocaaraplar, Rumçamlısı, Urumbeyli, Rumpaşa, Manastırurum, Rumoğlu; Ermenikö-yü, Ermenikaçağı, Ermeniaküzüm; Çerkezsultaniye, Çer-kezhöyük, Çerkezuşağı, Çerkezderbendi; Lazkomu, Laz-giller. Ayrıca Suri, Gürcü, Zaza, Abaza, Boşnak, Bulgar, Pomak, Arnavut, Çenger [Çingene anlamında], Kıpti, Roman, Habeş, Kara [Çingene veya zenci anlamında], Siyah, Tatar, Şarklı [Kürt anlamında] içeren adlar.

"Türk" içeren yeradları mantıken "Türk olmayan" bir yerle karşıtlığı ima ettiği için -ilk elde tahmin edilecek olanın aksine- bunların da 40 kadarı 1960 furyasında iptal edilmiştir. Türkbakacak (Çerkezbakacak zıddı), Türkmen Alisofu (Rum Alisofu zıddı), Türk Üçdam (Reaya Üçdam zıddı), Toptepe Türklere (Toptepe Kürtler zıddı), Türkkaner (Lolantane zıddı). Bu adların bir bölümü 1980'lerin de-ği-şen ideolojik ortamında -orijinal çağrışımı unutulduğu için- iade edilecektir.

Bunun tersi olan uygulamalar da yaygındır. Alanya'nın Kürtler köyünün adı 1960'larda Türkler olarak değiştirilmiştir. Elbistan'ın Gâvürören köyü Türkören, Maraş'ın Eloglu kasabası Türkoglu olarak düzeltilmiştir. Lülebur-gaz'ın Kefereçiftliği önce Türk Kefereçiftliği gibi hariku-lade bir geçiş kimliğine kavuşmuş, daha sonra Türkgeldi adıyla tescil edilmiştir.

• Türkçe olmayan özel adlardan türeyenler: Melkon ko-mu, Sarkışçıyırı, Setrak süfla, Şakolar, Feyzolar...

• Hristiyan geçmiş gösterenler: Kilise (toplam 118 adet: Akçakilise, Alakilise, Gökçekilise, Karakilise, Ki-

zilkilise, Kuzkilise, Bozkilise, Kilisealan, Üçkilise, Beş-kilise, Yedikilise, Kırkkilise, Kabakilise, Gebekilise...), papaz, manastır, venk, keşiş, keşhane, çanlı, haç, köristan, tekfur, hristiyan, nasara, tersa, gâvur, kefere, reaya...

Yine gayrimüslim geçmişe işaret eden Yenimüslüman, Dönmeler, Dönüklü, Dönekli gibi adlar.

• Kızıl sıfatını içeren 140'a yakın yeradı (belki Kızıl-başlığa işaret ettiği, belki de Soğuk Savaş ortamında siya-si çağrışimleri uygun görülmediği için) değiştirilmiştir: Kızılaliler, Alikızıl, Kızılan, Kızılçık, Kızıllar, Kızıluşağı, Kızilmescit...

• Türk boylarına ait olduğu halde olumsuz statü belir-ten Çepni, Tahtacı, Manav gibi adlar bazı örneklerde de-ğiştirilmiştir. Buna karşılık çeşitli Türk boylarının, hatta Anadolu'yla bağlantısı spekülâtif nitelikte olan bazı Türk kavimlerinin adları rahatlıkla yeni yeradlarında kullanıl-mıştır: Oğuz (15 kadar örnekte), Yörük (10 kadar örnek-te), Türkmen, Kıpçak, Peçenek, Bozok, Üçok, Yüre-ğil/Yüreğir, İğdır/İğdir, Bayat, Avşar/Afşar, Kızık, Bayın-dır, Eymir, Yazır...

Bu son gözlem önemlidir. Çünkü etnik yeradlarının ip-talinin tek yanlı işlediğini, amacın tüm etnik tanımlamala-rı kaldırıp etnikler-üstü bir ulusal kültür oluşturmak olma-dığını, belli tarihi kökleri olan bir etnik unsurun tercih edildiğini gösterir. Kurulmaya çalışılan şey etnik kökleri aşan bir ortak kimlik değildir. Var olan etnik kültürlerden birinin, aşiret ve sülale adlarına varıncaya kadar, bir tür sa-nal tarih gibi Anadolu coğrafyasına "yedirilmesidir".

Bu süreçte Anadolu tarihi çarpıtılırken, aynı zamanda Türk etnik yapılanmaları tarihinin de tahrip edildiği orta-dadır. Türk topluluklarının tarihine dair, gerçek karşılığı olmayan bir dizi iz yaratılmıştır. Mardin'in alakasız köşe-lerine Peçenekler, Kayılar serpiştirilmiş, Trabzon'un da-ğlarında Kıpçaklar türetilmiştir. Bir Türk aşiretinin izinin görüldüğü yerde o aşiretin gerçek bir tarihi varlığı olup ol-madığını anlamak zorlaşmıştır. Bu da, uzun vadede, Türk etnik unsurunun tarihine verilmiş ciddi bir hasardır.

iii. Olumsuz Anlam Taşıdığı İçin

Değiştirilenler

Olumsuz ve aşağılayıcı anlam taşıyan, incitici çağrı-şimleri olan, alay konusu olabilen yeradlarının düzeltilme-si, işin eğlenceli kısmıdır. Bu nitelikteki düzeltmeler 1950'lerden itibaren vardır. Ama asıl yoğunluk, Türkleş-tirme projesinin hedefe varmış görüldüğü 1968'lerden sonraki döneme aittir. Sayısal zirveye 1990'larda varılır. Bu tarihten sonra da sosyal kaygıya dayalı ad de-ğiştirme-ler devam eder. Örneklerin çoğunda değiştirme talebinin merkezi bürokrasiden değil yerel halktan geldiği varsayı-labilir. Dolayısıyla bu değişiklikler, bu raporun asıl konu-sunu oluşturan "üstten dayatılmış" ad değiştirme sürecinin dışında kalır. Bildiğimiz tek örnek dışında, 35 çoğu örnek-te yeni ad halk tarafından benimsenmiş ve eskisi hızla unutulmuştur.

Değiştirilen adlar arasında şunlar vardır: Abdaldamı, Acoğlu, Ağzıaçık, Ahır, Aşırın, Atkafası, Avrateli, Aygır-lar, Batak, Biçare, Bokluca, Boşdere, Böcekli, Budalauşa-ğı, Burunsuz, Camuzlu, Cehennemderesi, Cellat, Çakallı, Çamurmezrası, Çaparlıpatlak, Çıplaklar, Çirkince, Çirkin-çavuş, Çirkinoba, Çokçaabdal, Çomar, Çöpköy, Çukur, Çüksüzler, Çüküler, Çürük, Dalaksuyu, Delikulu, Deliler, Domalan, Domuzburgazı, Domuzköy, Eğriköy, Eloglu, Eşekilyas, Etyemez, Fareköy, Göçebe, Gökçekine, Haraç-çı, Harami, Haşhaş, Hırsızpınarı, Hıyar, İbşili, İğdiş, İn'amiye, İnköy, İtburnu, İtkiran, Kabak, Kaltakçı, Kara-bela, Karaboynuz, Karadon, Karaharabe, Karga, Kârhane-köprüsü, Karıcık, Karıpzarı, Katırlı, Katırcılar, Kavgacı-

oğlu, Kaypaklar, Kedyünü, Keltepe, Kerkenezkışlası, Kılıpınar, Kıltepe, Kırkyalan, Kızara, Kızöldüren, Komik, Kömüşlü, Köleler, Köpekli, Körmistolar, Köyüköy, Kuduzlar, Kulaksız, Kuyruklu, Mağara, Mamalı, Nalkulak, Oğlanyusuf, Öküzviran, Örtlek, Sakarinek, Sıçankale, Sıgırlık, Sinekli, Sinir, Siyahiler, Soğukoluk, 36 Sülüklü, Şapşal, Şeytanabat, Tekerek, Tepesidelik, Top, Uçurumba, Uyuzsuyu, Yalak, Yabanabad, Yağcılar, Yalancı, Yalınayak, Yalıdam, Yamuklar, Yatıksirt, Yılanlı, Zurnacı...

Bunların bir bölümü semantik kaymaya uğramış veya ses dönüşümü sonucu anlamını yitirmiş isimlerdir. Domalan Türkçe kullanımdan düşmüş olan "dom" (top, tümsek) sözcüğünden, "tümsek alan" anlamındadır. Deliler'in aslı olan "deliller" tarikat tabiridir; "önderler, yol göstericiler" demektir. Kaltak bir pabuç türüdür. Çirkince, Kırkınca adının Rum şivesiyle telaffuzundan türemiştir. Şeytanabat aslen Seyithanabat'tır. Kedyünü kedilerden elde edilen sıradışı bir mahsul değil Kataonia benzeri bir Yunanca adın Türkçeye uyarlanmış halidir. Çürük'lerin çoğu esasen Ermenice veya Kürtçe Çirik'den (derecik) gelir. Komik Kürtçe veya Ermenice "kom" (ağıl, hayvan damı) sözcüğünün küçültülmüşüdür. Bu adlar, Türkçe dışı kökenleri göz ardı edildiği için 1960'larda korunmuş, ancak daha sonra anlam kaymasının kurbanı olmuştur.

Bu adların düzeltilmesi Türkiye'de modern kitle psikolojisi hakkında aydınlatıcı bir araştırmaya konu olabilir. Aşağıdaki örneklerin her birinde toplumsal modaları, önyargıları, korkuları, sıradanlaşarak kendini sakınma güdüsünü, özette sistematik yalan üzerine kurulu bir kamusal söylemin tüm inceliklerini izlemek mümkündür. Aşağıda bazı örnekler yer alıyor. Yuvarlak parantez içindekiler yeni adlarıdır.

Çamurmezrası (Çömlecik), Çaparlıpatlak (Yeşilköy), Çepniyeri (Çiniyeri), Çirkinçavuş (Şirinçavuş), Çukurköy (Özvatın), Dönüklü [Maraş'ta Ermeni dönmeleri Köyü] (Fatih), Eloğlu (Türkoglu) Ermeniköyü (Erköyü), Gâvurköyü (Kadıköyü), Gökçinekin (İnek burada "yokuş" anlamında) (Yeşilköy), İtkıran (Yeşilpınar), Karahisar (Yeşilhisar), Karanlıkdere (Aydınlar), Karıpazarı (Ortaköy), Kefe-reçiftliği <Türkkefereçiftliği> (Türk geldi), Kızıldere (Güzeldere), Kızöldüren (Kızgöldüren), Oğlanyusuf (Aslanyusuf), Öküzören (İkizören) Örtlek (Cesurlar), Papazlı (Hocalı), Sıçankale (Çamlıkale), Şaraphane (Zemzemiye), Uyuzsuyu <Karapınar> (Özyörük).

NOT: "Yeşil" içeren 456 yeradının hemen hemen hepsi -1913 mahsulü olan İstanbul Yeşilköyü ile emin olamadığımız 20 kadar diğer örnek hariç- 1928 sonrasının ürünüdür; yaklaşık üçte biri 1968'den sonra tedavüle girmiştir. Son yıllarda verilen yeni adların yaklaşık %15'i "yeşil" içermektedir. Geleneksel Türk yeradlarında "yeşil" anlamına gelen sözcük "gökçe"dir.

Raporun Yedinci Bölümünü iade edilen adlara ilişkin tablolar oluşturuyor.

Sonuç: Etnik Kimlikler ve Kültür Mirası

Araştırmanın bu bölümünün sonunda Kültür mirasının korunması konusunda uluslararası sözleşmeler hatırlatılıyor.

A. Kürtçe Adlar Sorunu: Değiştirilmiş yeradlarının iadesi meselesi Türkiye gündemine son yıllarda Kürt kültürel hakları tartışması çerçevesinde taşınmıştır. "Kürt realitesini tanımak" diye ifade edilen süreç, sonuçta Kürt dilinin kamusal alanda tanınması ve kabul edilmesi meselesidir. Bu ise, en azından, a) Kürt dilinin bir yazılı iletişim

aracı olarak geliştirilmesini, b) Kürtçe eğitimin yaygınlaştırılmasını, c) resmi işlemlerde (Türkçenin yanı sıra veya tek başına) Kürtçenin kullanılabilmesini, ve d) Kürt coğrafyasına ilişkin Kürtçe ad repertuarının kamu söylemine dahil edilmesini içerir.

Türkçenin yanı sıra ikinci bir ulusal -veya bölgesel- kamu dilinin kabulü, Türkiye Cumhuriyeti tarihi açısından bir devrim niteliğindedir. Şüphesiz her devrim gibi bu da siyasi bir mücadelenin ve güç dengelerindeki bir değişimin sonucudur. Kanımızca, bugün varılan noktada bu gelişme kaçınılmazdır. Detayları nasıl olursa olsun sonuçta Kürt dili kamusal alanda yerini alacaktır; onunla birlikte "Kürtçe" kabul edilen yeradları da Türkiye coğrafyasının doğal bir unsuru olarak haritalarda, yazışmalarda, resmi belgelerde, trafik levhalarında ve haberlerde boy gösterecektir.

Burada ilgi çekici bulduğumuz, fakat üzerinde henüz yeterince durulmamış olan bir husus vardır. Kürtçe, ülkenin kamusal yaşamında ikinci dil olarak kabul görecektir. Bunun adeta zorunlu bir yansıması olarak Kürtçe sayılan yeradları -nın da ikinci ad olarak benimsenmesi beklenir. Türkçe ve Kürtçenin kamu dilleri olarak tanındığı bir ortamda, kaçınılmaz görünen bir refleksle, mevcut (bürokratik) yeradları bu yerlerin "Türkçe" adları olarak kabul görece ve onların yanı sıra Kürtçe sayılan adların kullanımı gündeme gelecektir.

Abdullah Gül'ün ziyaretiyle ünlenen kasabanın "Kürtçe" sayılan adı Norşên ise, "Türkçe" sayılan adı Norşin değil Güroymak'tır - Güroymak bir İçişleri Bakanlığı memurunun masa başında ürettiği ad olsa da. Keza o ilin "Kürtçe" kabul edilen adı Dersim ise, geniş kesimlerce "Türkçe" olarak değerlendirilen adı da Tunceli'dir.

Dolayısıyla kamuoyunun çok geniş bir kesimi için Türkçe ve Kürtçe adların -tıpkı İsviçre'de, Katalonya'da, Galler ülkesi ve İskoçya'da, Belçika'da, Lüksemburg'da, Alto Adige/ Südtirol bölgesinde, eski Çekoslovakya'da ve İsrail'de olduğu gibi- yan yana kullanılması en doğal çözüm olarak görülecektir. Oysa dikkat edilirse, bundan elli veya yetmiş yıl önceki durum bu değildi. Bugün Kürtçe sayılan yeradlarının ezici çoğunluğu 1960 reformu öncesinde Türkçe kayıtlarda kullanılan ve yüzlerce yıldan beri kullanılmış olan adlardı. O kasabanın Türkçe adı Norşên olmasa bile Norşin idi. O ilin adı da tartışılmaz bir şekilde Dersim idi. Elli veya yetmiş yıllık siyasi uygulama bölgede yeni bir realite yaratmıştır. Daha önce bölgede var olan Kürtçe (veya Ermenice, Arapça, Süryanice vb.) isimler ortak kamu söyleminin bir parçası olarak kabul görünce, Cumhuriyet dönemi uygulamalarının bir sonucu olarak bugün Türkçenin (ve Türklerin) isim hazinesi ile Kürtçeninki ayrılmıştır. İki ayrı ulusal vokabüler ortaya çıkmıştır. Dolayısıyla bugün bölgede Cumhuriyet döneminde verilmiş olan yeradlarının kaldırılarak eski adlara geri dönülmesi, kamuoyunda "Türkçenin" yenilgiye uğraması ve "Türkçe adların" bölge coğrafyasından silinmesi olarak algılanacak ve buna uygun duygusal tepkilerle karşılaşacaktır. Kürt coğrafyasında izlenmesi gereken yol şu şekilde olabilir:

a. Her şeyden önce bölgedeki coğrafi birimlerin Kürtçede cari olan adlarının tesbiti ve yazımının standartlaştırılması gereklidir.

b. Bu amaçla bölgede kullanılan belli başlı eski dilleri (Kurmanci, Zazaki, Ermenice, Arapça, Süryanice) bilen ve tarihi araştırma metotlarına vâkıf kişilerden oluşan bir uzmanlık heyeti kurulmalıdır.

c. Kürtçe adlar var olan resmi ("Türkçe") adların yanı

sıra genel dolaşıma sokulmalı; ikidilli haritalar yayımlanmalı; ikidilli trafik levhaları yapılmalı; okullarda Kürtçe adların öğretilmesi teşvik edilmelidir.

d. Farklı dil ve lehçelerin konuşulduğu yerlerde yerel adın Kurmanci biçiminin yanı sıra diğer dil ve lehçelerdeki (Zazaki, Arapça, Süryanice vb.) biçimleri de tespit edilmeli ve yayımlanmalıdır.⁷³

Taraf devletler 12. madde uyarınca kendi Ülkelerindeki Kısıtlı dolaşıma sahip olan mezra, mahalle, mevki, dere vb. birimlerde yerel adın muhtemelen çok kısa süre içinde tek ad olarak benimseneceğine kesin gözüyle bakılabilir. Tek yerel dilin egemen olduğu bölgelerde Türkçe köy adlarının da bir süre sonra kendiliğinden kullanımdan düşmesi beklenebilir. Buna karşılık belediye ve ilçe adları gibi daha geniş sirkülasyona sahip olan ve bir ölçüde kamuoyuna mal olmuş Türkçe adların, görünür gelecekte yerel adlarla bir arada yaşamaya devam edeceği kabul edilmelidir.

B. Kültürel Mirasın Korunması

Türkçeden başka anadillerin konuşulmadığı bölgelerde yeradlarının iadesi meselesi daha karmaşıktır. Bu yerlerin birçoğunda eski yeradları, toplumun en azından büyükçe bir bölümü tarafından unutulması tercih edilen "yabancı" bir kültüre aittir. Doksan beş yıldan veya daha uzun süreden beri Ermenilerin yaşamadığı bir köyde "Ermenice" olarak algılanan eski ada dönüş, haklı veya haksız tepkilere yol açacaktır. Bunun yanı sıra, yukarıda belirttiğimiz gibi birçok yerin Türkçe olan adı dahi nahoş çağrışımlara sahip olduğu veya unutulması istenen gerçeklere işaret ettiği için yerel halkın isteği veya rızasıyla değiştirilmiştir. Bunların iadesini önermek şiddetli tepkilere yol açabilir.

"Referandum yapalım, çoğunluk karar versin" yaklaşımı çözüm değildir. Çünkü yerel düzeyde görüş birliğinin bulunduğu çok nadir örnekler dışında, bu yaklaşım önemli azınlıkların dışlanmasına ve belki duygusal tepkiler göstermesine neden olacaktır.

Türkçenin anadil olduğu bölgelerde, Cumhuriyet'in yeradı değiştirme projesinin önemli oranda kalıcı olduğunu kabul etmek zorundayız.

Kaybedilmiş olan kültürel geçmişin bu bölgelerde bir ölçüde de olsa canlı tutulması, belki Türkiye'nin 2006 yılından beri taraf olduğu UNESCO Somut Olmayan Kültürel Mirası Koruma Sözleşmesi çerçevesinde mümkün olabilir. Hemen belirtelim ki Sözleşme'nin ismen sayarak koruma altına aldığı kültürel pratikler arasında geleneksel yeradları mevcut değildir. Ancak, yeradlarının temsil ettiği kültür mirası, sözleşmenin genel amacına ve tanımlarına tam olarak uyar.

2003'te kabul edilen Sözleşme'nin gerekçe bölümünde "küreselleşen dünyanın bir olgusu olarak ortaya çıkan kitlesel kültürün, insanlığın binlerce yıllık sözel kültürel belleğinde korunan büyük bir kültürel birikimi yok etmesi" olgusu esas alınmıştır.³⁸ Somut olmayan kültürel miras (intangible cultural heritage) "kültürel çeşitliliğin potansı ve sürdürülebilir kalkınmanın güvencesi"dir. Sözleşme "İnsanlığın somut olmayan kültürel mirasının korunması konusunda evrensel bir irade ve ortak kaygının" varlığını vurgular.

Sözleşme'nin 2.3 maddesi "koruma" (safeguarding) başlığı altında, somut olmayan kültürel mirasın "tespiti, belgelenmesi, araştırılması, muhafazası, olumsuz etkenlere karşı korunması, canlandırılması, formel ve enformel eğitim yoluyla aktarılması, değişik yönleriyle yeniden hayata geçirilmesi"ni hedef olarak tespit eder.³⁹

Taraf devletler 12. madde uyarınca kendi ülkelerindeki somut olmayan kültürel mirasın envanterlerini çıkarmakla mükelleftir. 14. maddeye göre devletler, "(a) somut olma-

yan kültürel mirasın tanınması, saygı kazanması ve canlandırılması amacıyla: i) genel kamuoyuna ve özellikle gençlere yönelik eğitici, farkındalığı artırıcı ve bilgilendirici programlar düzenlemek

[...],

iii) idari düzenlemeler ve bilimsel araştırmalar yoluyla mirası korumaya yönelik becerileri geliştirmek, iv) enformel bilgi aktarım yöntemlerini kullanmak; (b) kamuoyunu mirasa yönelik tehditler konusunda aydınlatmak" görevini üstlenir.⁴⁰

21. maddeye göre UNESCO'nun ilgili komitesi somut olmayan mirasın korunması amacıyla taraf devletlere "korumanın çeşitli yönleriyle ilgili araştırmalar yapmak, uzman ve uygulayıcı personel sağlamak, personel eğitimi vermek, standart belirlemek, altyapı oluşturmak ve işletmek, ekipman ve beceri sağlamak" gibi yardımları taahhüt etmektedir.

Eski yeradlarının korunması ve canlandırılması konusunda bu aşamada yapılabilecek olan ve belki de yapılması gereken, resmi bir iade sürecinden ziyade, bu tür araştırma, belgeleme ve bilinçlendirme programlarıdır.

Daha somut olarak:

a. Yerel adlarla birlikte yerel tarihin, akademik ve popüler çerçevelerde araştırılması, belgelenmesi ve yayımlanması teşvik edilebilir;

b. Popüler yayınlarda ve eğitim müfredatında eski adların yaşatılması sağlanabilir;

c. Karayolu levhalarında –ya da en azından turistik bilgilendirme tabelalarında– eski adlar anımsatılabilir;

d. Eski ve yeni adları birlikte gösteren haritaların yayımı kolaylaştırılabilir.

Cüzi bütçelerle ve siyasi açıdan risksiz kararlarla hayata geçirilebilecek olan bu uygulamaların, kendi geçmişleriyle ve kimliğiyle daha barışçı, daha çoğulcu, daha özgüven sahibi bir Türkiye hedefine –biraz da olsa– hizmet edeceği muhakkaktır.

Raporun sonunda notlar ve kaynakça yer alıyor.

Değerlendirme: Demokrasi her anlamda çoğulculuktur. Görüldüğü gibi Türkçe olmayan veya Türkçeye benzemeyen, ne kadar yer adı varsa, değiştirilmiş. İhtihatlarca başlatılan, sobra terk edilen, Cumhuriyetle yeniden gündeme gelen, fakat esas olarak 1956'da "Ad Değiştirme İhtisas Komisyonu" kurularak gündeme getirilen, 1959'da ise Meclis'ten kanunu çıkartılan Türkçeleştirme 27 Mayıs darbesiyle doruğa ulaşmış, 1965'e kadar İsmet İnönü koalisyonları döneminde büyük ölçüde gerçekleştirilmiş.

Yetmemiş, onu 12 Eylül askeri darbesi izlemiş. Ad değiştirmelerin sonunda o yörelerin sakinleri pek hoşlanmamışlarsa bile devlete boyun eğmişler.

Rapor aynı zamanda geçmişimizle yüzleşmemiz gereken tekleştirme, Türkleştirme ve tek dilleştirme politikalarının somut bir sergilenmesi. Değişiklerden en çok pay alan bölge Karadeniz. Sonra Güneydoğu geliyor. Muğla'dan Yozgat'a kadar yaşanmış. Yer adları değiştirilirken, haritalardan Türkiye'nin Türk olmayan geçmişine ait izler, kazınmaya çalışılmış. Resmi metinlerde sık sık sözü edilen "Tek millet, tek devlet" tekleştirmesinin 90 yıllık tarihi.

Oysa demokrasi sadece siyasal ve düşünsel çoğulculuk demek değildir, etnik aidiyet, kültür, dil, din çoğulculuğu toplumsal dokunun kendisidir ve onun üst yapıda ifadesi demokrasinin olmazsa olmaz koşuludur.

Eğer demokratikleşme olacaksa, ideolojik veya ırkçı nedenlerle tepeden inme değiştirilmiş yer adlarının iadesi gerekir.

Mihri Belli

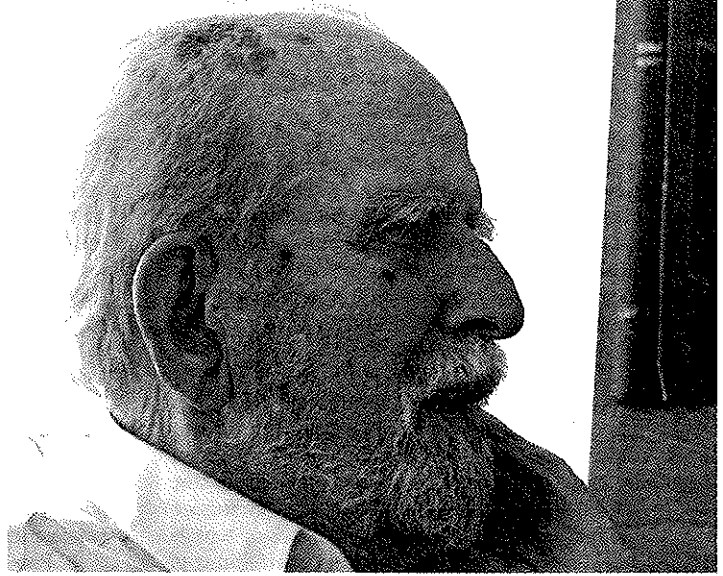
Türkiye komünist hareketinin hayattaki en yaşlı ismi Mihri Belli 18 Ağustos günü toprağa verildi. Dr. Şefik Hüsnü Deymer, Reşat Fuat Baraner ve Şevki Akşit'in kabirlerinin de bulunduğu Feriköy Mezarlığında kabri başındaki konuşmayı Belli'nin TKP'den yoldaşı, 1951-1956 arası Sansar-yan İşkencehanesinin "Yüzbaşı Kadir'i, Harbiye zindanından ve Sultanahmet Cezaevinden hapisane arkadaşı, 1919 doğumlu Abdülkadir Pirhasan (Demirkan) [Vedat Türkali] yaptı. Abdülkadir Pirhasan kısa konuşmasının sonunda Mihri Belli'nin fotoğrafını öperek altmış yıllık arkadaşına veda etti.

Mihri Belli 1915'te İstanbul Silivri'de doğmuştu, Urfa kökenli bir aileden geliyordu, dedesi paşa, babası ise Trakya'da Kuvayı Milliyeci Mahmud Hayrettin Bey'di.

Orta öğrenimini Robert Kolej'de yaptı. 1936'da yüksek tahsil için ABD'ye gitti, Mississippi Eyalet Üniversitesi İktisat Fakültesi'ne kaydoldu. Gençlik hareketlerine katıldı, ABD Komünist Partisi'ne üye oldu, ırkçılığın şiddetli olduğu, yoksulu çok bu Güney eyaletinde parti faaliyeti kapsamında kara derli ağır işçilerle bağlar kurdu.

Lisansüstü çalışması olarak Türkiye ile Yunanistan arasındaki mübadele ve mübadiller konusunu "Türkiye ve Yunanistan Nüfus Mübadelesi-Ekonomik Açından Bir Bakış" başlıklı tez olarak işledi. Tez 2004 yılında bu adla Belge yayımları tarafından basılmıştır. Lozan Mübadilleri Vakfı (LMV) Başkanı Sefer Güvenç'in belirttiğine göre, Vakıf böyle bir tezden haberdar olunca Mihri Belli'den ister, o da kendisinde bulunmadığını söyler. Fakat o tarihlerde (2004) ABD'de doktora çalışması yapan Aslı İğsız tezin bir kopyasını üniversite kütüphanesinden temin ederek LMV'ye gönderir. Sefer Güvenç ve Müfide Pekin tezin bir nüshasını Mihri Belli'yi götürürler. Böylece Belli aradan 64 yıl geçtikten sonra tezine tekrar kavuşmuş olur.

1940'ta Türkiye'ye döndü. Bu arada Türkiye Komünist Partisi İstanbul Vilayet Komitesi sekreteri ve çocukluk arkadaşı David Nea aracılığıyla partiye kaydoldu, 1942'de kooptasyon yoluyla Merkez Komitesi'ne alındı. 1944'te İstanbul Üni. İktisat Fakültesi'nde Prof. Fritz Neumark'ın yanına asistan olarak girdi. Partinin yasal gençlik örgütü olarak kurduğu İlerici Gençler Birliği kurucuları arasında yer alırsa da, dernek kapatıldı, yöneticileri tutuklandı, Mihri Belli de 18 ay hapse mahkûm edildi, böylece akademik kariyeri başlarken bitmiş oldu.

Kapitan Kemal

O sıralarda ağır hapis cezasını tamamlayan siyasilere Anadolu'nun belli bir vilayetine sürgüne gönderilir ve her gün polise imza verirlerdi. Mihri Belli cezaevinden çıktıktan sonra, sürgün cezası esnasında -Savaş sonrası) başlamış olan-- Yunanistan İç Savaşı'na katılmaya gitti. 1946-49 arasında Demokratik Ordu'da yer aldı, gerilla tabur komutanlığına ve yüzbaşı rütbesine kadar yükseldi. İki kez yaralandı, Bulgaristan ve Sovyetler Birliği'nde tedavi gördü.

Elli yıl sonra 1997'de Yunanistan'daki İsveç Yazarlar Evi'ne gittiğinde savaştan tanıdığı bir komünistle karşılaşmasını şöyle anlatıyor:

"Gümölcine'deki Komünist Parti'ye telefon ettim. Parti sorumlusu, ne istediğimi sordu. Ben, Demokratik Ordu Tabur Kumandanı Kapitan Kemal, dedim. Çılgınlık attı. 'Yahu ben de sabotör birliğinden Modyanos, hatırlamadın mı beni?' dedi. Sabotör birliği bana bağlıydı. Kararlaştırdığımız gün Gümölcine'ye gittik. 'A be Kemal, sen ne olmuşsun? Dağ gibi adamdın, ufacak olmuşsun?' Hep birlikte arabaya binip dağlara çıktık, Elas Marşı'nı söylemeye başladım. Sözlerini unutmuşlar. La la diye müziğe katıldılar" (Hürriyet, 22 Ocak 2000).

Gerilla anılarını anlattığı kitabı Belge 1998'de "Yunan İç Savaşından Gerilla Anıları (Rigas'ın Dedigi)" başlığıyla yayınladı. Kitap hakkında Manelotas Nikolaidis şöyle diyor:

"Olayların içinden gelen, trajediyi bizzat yaşamış olan bir kimsenin tanıklığı, kitabın... Güçlü ve samimi bir üslubun var... Ne denli trajik olursa olsun, özellikle hayatlarını feda edenler için, sağlıklarını yitirenler için, ne denli acılarla dolu olursa olsun, bunca özverinin boşuna olmadığı yolundaki görüşü-

nü paylaşıyorum. Eserindeki ruh, mücadelenin tarihi anlamı, yenilgiye uğrayan devrimin her şeye karşın halkların kaderi ve geleceği için taşıdığı anlam konusunda söylediklerine ben de katılıyorum... Yüreğini geniş tut yoldaş!..."

Anıları 2009'da Yunanistanlı yönetmen Photos Lambrinos "Kapetan Kemal, o syntrofos" (Yüzbaşı Kemal, bir yoldaş) adıyla, 72 dakikalık bir belgesel olarak filmleştirdi, sözleri Yunanca ve Türkçe hazırlanan belgeselin künyesinde tek oyuncu olarak Mihri Belli'nin adı var.

1951 Tevkifatı

1950'de Türkiye'ye döndü, fakat komünistlerin dostu Mocanlar'ın yalısına gece girerken yakalandı, pasaportsuz yurt dışına çıkmaktan ve tabanca taşımaktan kısa bir süre için tutuklandı, çıkınca --o sırada yeniden örgütlenmekte olan-- TKP'de görev aldı, üst düzey birkaç yöneticiden birisi oldu, dolayısıyla 1951tevkifatının önde gelen sanıkları arasındaydı. 7 yıl hapis ve 28 ay sürgün cezası aldı.

1956'da kısmi af çıkıncaya kadar cezaevinde kaldı, partiden tanıştığı, Fransa'da Tıp okuyan ve 1951'de Galata'da Marsilya gemisine binmek üzereyken tutuklanan Sevim Tarı'yla cezaevinde evlendi, bugün birisi Paris'te kardiolog, diğeri İstanbul'da tekstil işiyle uğraşan iki oğulları oldu.

1960'ların başında Doğan Avcıoğlu'nun yayınladığı haftalık Yön Dergisinde E. Tüfekçi imsiye yazmaya başladı.

Aydınlık SD Türk Solu

Daha sonra Vahap Erdoğan ile aylık Aydınlık Sosyalist Dergi'yi yayınlamaya başladı. Derginin yazı kadrosunun önde gelenleri 1970 Ocak ayına kadar Doğu Perinçek, Şahin Alpay, Erdoğan Güçbilmez, Cengiz Çandar, sonradan Halil Berktaş gibi isimlerdi.

1967'de TKP'den yoldaş Şevki Akşit'in sahipliğinde haftalık Türk Solu'nu yayına koydu. Her iki dergi de MDD (Milli Demokratik Devrim) hareketi denilen akımın iki sözcüsüydü. Mihri Belli bu dönemde yazılarından ötürü iki kez tutuklandı, böylece Ulucanlar'daki Ankara Merkez Kapalı Cezaevi'ni de tanımış oldu.

1971 Ocak'ında Perinçek ekibi dergiden uzaklaştırıldı ve Proleter Devrimci Aydınlık'ı (PDA) çıkarmaya başladı. 1970 sonunda da Mahir Çayan ve arkadaşları dergiden ayrılmak zorunda kaldılar. Ayrılığı Mahir Çayan'ın yazdığı ve Eruğrul Kürkçü, Yusuf Küpeli, Munir Aktolga'nın da imzaladığı "Aydınlık Sosyalist Dergi'ye Açık Mektup" 1971'in Ocak ayında broşür olarak yayımlandı. Bu olaydan sonra Türkiye solunda Mihri Belli hareketi bütün etkisini yitirmiş oldu. Mahir Çayan yaptığı konuşmalarda Perinçek ekibini kastederek onlara karşı kendilerinin mücadele ettiğini, Belli'nin tavrını geç belirlediğini söylüyor "Mihri arkadaş saflarımıza sonradan katılmış birisidir" diyordu.

12 Mart darbesi

Soldaki bu bölünme ve ayrışmalar sürerken 12 Mart 1971 darbesi geldi. Mihri Belli yurt dışına çıkmak zorunda kaldı, Türk hapishanelerinde çile doldurmuş Belli bu kez de Şam hapishanesiyle tanışmak zorunda kalacaktı. Sonra Türkiye'ye girip Batı Avrupa'ya geçti, Ekim 1973 genel seçimlerinden önce ülkeye döndü.

1974'te çıkan aftan sonra Şubat 1975'te Türkiye Emekçi Partisini (TEP) kurdu, Genel Başkan oldu. Bazı bürokratik eksikliklerden dolayı Üsküdar Paşakapı'sındaki İstanbul Devlet Güvenlik Mahkemesi Belli'yi tutukladı. Bu defaki durağı Toptaşı Cezaevi oldu.

Bir söyleşisinde hayatı boyunca toplam on yıl kadar hapis yattığını söylerken Tophane, Orhaniye, Adana, Paşakapısı, Toptaşı, Sultanahmet ve Harbiye Askeri Cezaevi'ni saymış Ankara Ulucanlar'ı da biz ekleyelim.

Parti programı Kürt halkına haklar tanıdığı için Mayıs 1980'de Anayasa Mahkemesi tarafından kapatıldı. Temmuz 1971'de Türkiye İşçi Partisi'nin aynen gerekçeyle kapatılmasından 9 sene sonra bir sosyalist parti daha kapatılıyordu. Siyasi Partiler Yasası böyle bir tanımayı reddeder.

1979'da bir ülkücü faşist İstanbul'da Mihri Belli'ye beş kurşun sıktı, fakat Belli yaraları yendi, sağlığına kavuştu.

12 Eylül

Mihri Belli 12 Eylül 1980 darbesinden sonra yurt dışına çıktı, önce Orta Doğu'da bulundu, "Faşizme Karşı Birleşik Direniş Cephesi" nin kuruluşuna katıldı İsveç'e yerleşti. 1992'de Türkiye'ye döndü, Özgürlük ve Demokrasi Partisi kurucuları ve Parti Meclisi üyeleri arasında yer aldı.

1997'de yurt dışında Abdullah Öcalan ile buluştu, "Kürt sorunun fedarasyona gidilmeden de üniter devlet çatısı altında eşitlik temeli üzerinde gönüllü birliğin kurulabileceği konusunda görüş birliğine vardıkları" uzun bir görüşme yaptılar.

Görüşme sonradan kitap olarak yayımlandı.

2002'deki ayrışmada o da ÖDP'den ayrıldı, Sosyalist Demokrasi Partisi (SDP) kurucuları arasına katıldı. 3 Kasım 2002 seçimlerinde Sol'un ortak adayı olarak HADEP İstanbul Milletvekili adayı oldu. 2005'te 50 yıl önce hapiste yaptığı portreler, "Hapisaneden çizgiler" adı altında sergilendi.

2007'de SDP'den ayrılarak, Sosyalist Parti'nin kuruluşunda yer aldı.

Diğer kitapları:

- Türkiye: Yapı, Ulusal Sorun (1997),
- İnsanlar Tanıdım, Mihri Belli'nin Anıları (1999, 2003)
- Gurbetten Notlar ,
- Asıl Mesele O Kiraz Ağaçları (2002),
- Türk Solu-Dün, Bugün

Dr. Hikmet Kıvılcımlı ve görüşleri

Hüseyin Hasançebi

Dr. Hikmet Kıvılcımlı Türkiye komünist hareketinin, 1960'lı yıllara kadar sayısı 3'ü 5'i geçmeyen "düşünür"lerinden biridir. 40 yıl önce 11 Ekim 1971'de ölmüştür. Bu vesileyle görüşlerini ve siyasi mücadelesini kısaca değerlendirmeyi yararlı buluyoruz.

Genç solcu kuşaklar Hikmet Kıvılcımlı'yı tanımamışlar veya yanlış tanımışlardır. Çünkü yanlış tanıtıcıları çok olmuştur. Bir sebebi, bütün komünist partilerin tarihinde belli dönemlerde ve değişik sebeplerle ortaya çıkmış ve siyasi mücadeleye zarar vermiş hastalıklardan biri olan konformizme dayalı "düşünür düşmanlığı"nın Türkiye komünist hareketinde yoğun şekilde bulunmasıdır. Buna, en genelinde "kendi aklıyla düşünen"e düşmanlık da diyebiliriz.

Bunu şuradan da anlarız: Kıvılcımlı'nın görüşleri ya görmezlikten gelinmiş, ya da bilgisizce, kaba saba, düzeysiz eleştirilerin konusu olmuştur. Bunları yapanlar da "Marksist"ler değil, "şabloncu Marksistler"dir.

Önce biyografik özetine bakalım: 1902'de Makedonya'nın Priştine'sinde doğmuştur. On yaşında ilk, Balkan savaşından sonra ise tüm Avrupa Osmanlısı'nın merkeze göçüyle birlikte savrulup ikinci ve son kez Adanadolu'ya gelmiştir. Sol-sosyalist düşünceyle tanışması İstanbul Tıp Fakültesi'ndeki öğrenim yıllarında başlar. 1925 yılında TKP 2. Kongresi'nde gençlik örgütlenmesinden sorumlu MK üyeliğine seçilir. "Tahriri Sükun Yasası" ile tutuklanır ve 10 yıl kürek cezasına çarptırılır. Afla salıverilir. 1927'de yeniden tutuklanır, 3 ay ceza alır. 28'lerde, parti adına Kıvılcım dergisini yayımlar. 1929 komünist tevfiyatında, bu kez dört yılını yatacağı 4,5 yıl ceza alır. 1935 yılında da Marksizm Bibliyoteği ve Emekçiler Kütüphanesi'ni kuracak ve yoğun bir yazım ve yayım işine girişecek, yazdıkları ile belli bir gençlik kümesini Marksizm ile tanıştıracaktır. 1938'de, Donanma Davası'nda tekrar tutuklanır, 12 yılını yatacağı 15 yıl hapis cezası alır.

1950'de afla özgürlüğüne kavuşan Kıvılcımlı TKP'nin "toparlanma" çalışmalarından, bizzat Zeki Baştınar'dan davet aldığı halde uzak durur. 1954'de Vatan Partisi'ni kuracak, partinin "Vatandaş" gazetesini yayımlayacaktır. Vatan Partisi 1957 seçimlerine katılacak, ilgi görecektir, İstanbul'da bir çok mitingler düzenleyecek ve Menderes Hükümeti'nin talimatıyla kapatılacak, "Doktor" gene hapse düşecektir.

1965'de Tarihsel Maddecilik Yayınları'nı kuran Kıvılcımlı kurulduğu yıllarda TİP'e yakınlık duysa bile 1967'de Sosyalist Gazetesi'ni çıkarır ve TİP eleştirisine başlar. Kıvılcımlı 1960'lı yılların sonunda Türk Solu, Aydınlık dergilerinde yazacak, FKF, DEV-GENÇ, TİP örgütlerinde konferanslar verecek, 12 Mart 1971'de yurt dışına çıkarak Kıbrıs'a, oradan Lübnan'a ve daha sonra Suriye'ye gidecek, Sofya, Doğu Berlin, Paris üzerinden Yugoslavya'ya varacak, 11 Ekim 1971'de Belgrad'da yaşamı sona erecektir.

Dr. Hikmet Kıvılcımlı'nın Türkiye komünist hareketi içindeki özgünlüğü tartışmasıdır. Kendini "sürü"den saydırmamıştır. Bu aynı zamanda, sol içindeki "doktor düşmanlığı"nın düzeyine işaret eder. Teorik düşüncesi ve politik tutumu elbette Marksist açıdan eleştirilmeye muhtaçtır ama bunun için hiç değilse en az

doktorun kendisi kadar Marksizmden haberdar olmak gerekir. bazılarına bakalım.

Hikmet Kıvılcımlı için Kemalizme ılık, askeri darbelerle sıcak baktığı söylenmiştir. Söylentiden ibarettir. Kemalist diktatörlüğün, kastı ve dili itibarıyla en amansız düşmanıdır. TKP Merkez Komitesi adına 1928 Yılında Kıvılcım gazetesinde yazdıkları okunmalıdır:

"Ey! Kirli turnaklı, biş sakallı şeyhinin heybeti karşısında, boynu zincirli. Kürt paryasının ulduğu Mardin kalelerinden, bir günde demirleri eriten paslı rutubet batakhanelerinde bir lokma ekmek için on-dört buçuk saat soyulduğu halde -turnakları manikürlü, sakalı traşlı- beyefendisine ırzını bağışladıkça köpekler gibi sokak ortasına atılan genç işçi kadınların inim inim inlediği İstanbul surlarına kadar uzanan Türkiye.

Ey! Dünya kuruluhanı berî milyonlarca insanın, masum çalışan, hep bir sürü sütü bozuk efendiler tarafından satırdan geçirildiği kara toprak.

Ey! Keyhüsrev'inden firavununa, İskender'inden kayzerine, halifesinden aşiret reisine, padişahından Cumhuriyet diktatörlerine kadar tarihî hailelerin

şı marttığı, her çılgın mütereddidin derisinden çadır yaptığı, kemiklerinden kâşâne kurduğu, "Küçük Asya" halkı ve küçük, fakat derdi büyük Asya: Türkiye, Türkiye! ...

Bu çapulculuk "Halkçılık-Demokrasi" namı altın da kurulmuş bir hâkim sınıf tuzağından başka nedir?" [Türkiye'de Sol Akımlar II (1925-1936) (BDS

Yay., 1992), s. 151.]

Dikkat edilecek olursa Hikmet Kıvılcımlı, yaşıtı komünistlerin ve Türk aydınlarının ezici çoğunluğunun aksine, Kemalizmi yüceltmekte, sınıf temeli ni berrakça teşhis ettiği için "çapulculuk" saymakta, işçiler ve tüm ezilenlerden yana saf tutmaktadır. "Doktor"un 27 Mayıs ve 12 Mart askeri darbelerine karşı tutumuna gelince, genel olarak Türkiye solutionun "sol Kemalizm" ile olan o günkü eleştirel, hatta kıskırtıcı ilişkisinin bir versiyonudur sadece. Çünkü Türkiye'de 1960'lı yıllarda solcu aydınlar kapitalizmin yeterince gelişmediğini, ortaya modern bir işçi sınıfı çıkaramadığını, işçi sınıfı öncülük yapacak kapasite taşımadığını için ilerici, devrimci, sosyalist mücadeleye devrimci gençler, aydınlar ve subayların öncülük edeceğini savunurlardı. "Doktor" ise tam aksini düşünmekteydi.

Hikmet Kıvılcımlı kendisini Stalinci komünist kuşağından esas itibarıyla, Türk burjuva sınıfı hakkındaki görüşleriyle ayırmıştır. Kıvılcımlı'nın partisi (TKP) tarafından lanetlenmesinin sebebi, Türkiye'de 1850-1950 döneminde oluşan ve Kemalist hareketin de sınıf temeli olan kapitalizm için "milli sermaye birikimi" dememesi, "işbirlikçi finans kapital" demesidir. Komünist hareket açısından bunun anlamı, Türk burjuvazisi ile her türlü siyasi işbirliğinin reddedilmesidir. Stalinist yönetim ise TKP'den, "Türk milli burjuvazisi"nin siyasi temsilcisi olarak gördüğü CHP ile işbirliği yapmasını istemektedir.

Bu noktaya, tanık olduğum (ve başka tanıkları da olan) bir olayla açıklık kazandırmak isterim. Yıl 1988'dir. Türk ve Sovyet komünistlerinden geniş bir grup Reel sosyalizmin o günkü sorunlarını tartışmaktayız. "Türkiye'de Kapitalizmin Gelişmesi" kitabının yazarı Kostantin Zaradov da vardır. Kitabı Türkiye kapitalizminin finans kapital olarak doğup geliştiğini söyler. Kitabında yanlışlar olduğunu, "Menderes'in bakanlarından Samet Ağaoğlu'nun, Anadolu Ajansı'ndaki hisse senetlerinden yola çıkarak Türk finans kapitalinin bir üyesi olduğunu ve büyük servetler edindiğini yazdığını, oysa Samet beyin zengin bile sayılamayacağını, ajans hisselerinin ise iki paket sigara değerinde bile olmadığını" söylediğimde Zaradov yanımda oturan bir Türk komünistine bakarak "Ben Türkiye'ye gidip Dr. Hikmet Kıvılcımlı ile görüşmek için başvurduğum. Çıkış vizesi vermediler. Sizin babalarınız (Stalin'i ve TKP'yi kastediyor.) engelledi. Görüşseydim, bu gibi yanlışlarım olmayacaktı" diye bağırırmaya başlamıştı.

Görülüyor ki, Dr. Hikmet Kıvılcımlı, Türk "milli burjuva(!)" sınıfıyla ve onun siyasal örgütü CHP ile işbirliği ve ittifak içinde olunuz" diyen "resmi sosyalist" emirlere itaat etmemiş, finans kapitalin "milli" olmasının mümkün olmadığını ısrarla savunmuştur.

Dr. Hikmet Kıvılcımlı'nın karşı çıkılan ve eleştirilen görüşlerinden biri de Stalinist tarih gelişim şemasını da bozan, Asya Tipi Üretim Tarzı üzerine yazdıklarıdır. "Kendine özgü bir ATÜT'çü" olarak

anılmasının nedeni budur. Kıvılcımlı Batı'da "sınıflar mücadelesi" olan tarihsel gelişme dinamiğinin Doğu'da "Barbarlık-Medeniyet" çatışması olduğunu düşünmüştür. ATÜT tartışmasını detaylandırıp derinleştirmeden bu teze karşı yapılacak her eleştiri yüzeysel kalır. Kıvılcımlı'nın Doğu tarihinin "Barbarlık-Medeniyet" çatışması olarak şemalaştırdığı, bir dinamik üzerinden yükseldiğini söylemesi Marks'ın antik çağ kent devleti (yerleşik topluluklar) ile yerleşikleşmemiş çevre ilişkileri konusundaki görüşleri çelişmez. Murat Belge bu çelişkiyi varsaymış, Kıvılcımlı'yı eleştirmiştir ama burada bir hak-sızlık yatmaktadır. ATÜT konusunda hayli çalışma yapmış Marksist aydınlarımızdan olan Kenan Somer'in de onayladığı Kıvılcımlı'nın Doğu tarihi açıklaması, çıkardığı sonuçlar bakımından da önemsenmelidir, çünkü Kıvılcımlı bu tezini modern Türkiye'nin sınıf ilişkilerini açıklamakta kullanmamıştır. Aksine, Türkiye'de kapitalizmin yeterince gelişmediği çıkarsamasıyla işçi sınıfını ve siyasetini küçük görmenin bir aydın hastalığı haline geldiği 1960-1970 ortamında Türkiye'de işçi sınıfının oluştuğunu savunmuştur.

"Doktor"un Osmanlı kapitalizminin gelişimi konusundaki özgün fikirleri de uyarıcıdır. Yaptığı "Devlet sınıfları" ve "sınıf devleti" ayırımı sözün dışına bakılarak anlaşılamaz. Böyle olunca da Kemalist hareket "asker-sivil devrimci aydın hareketi" olarak anlaşılır. Sözün içine bakıldığında ise bu hareketin, burjuvalaşma dinamiğini yakalamış, Ermeni ve Rum ağırlıklı Osmanlı kapitalizmini ele geçirmeye azmetmiş sınıfsal bir hareket olduğu açıkça görülmür.

Kıvılcımlı'nın, 1960'lı yıllarda Mihri Belli'nin ileri sürdüğü ve geniş kabul gören Milli Demokratik Devrim (MDD) tezine yönelttiği eleştiri de o günkü devrimci sosyalist mücadele yönünden kayda değer düşünsel bir katkı olarak yorumlanmalıdır. Çünkü bu uyarı o zaman ve daha sonra, bir çoksolcu-sosyalisin, Türkiye işçi sınıfının önemli bir devrimci güç olduğunu düşünmesine, Leninizmin pür bir işçi sınıfı siyaseti demek olduğunu anlamasına yardımcı olmuştur.

Dr. Hikmet Kıvılcımlı'yı anarken, bugün itibardan hayli düşmüş ama vakti zamanında komünistliğin vazgeçilmezleri olan "devrimci karakter" ve "devrimci namus" gibi kavramlardan söz etmemek olmaz. Çünkü doktor bir hayat düsturu olarak benimsediği bu kavramları daima yükseltirken bir çok komünist bu güzel ve insani değerleri "reel politığe" buluşturup kirlenmekteydi.

Kendini maddi ve manevi anlamda işçi sınıfı davasına adanmış, sıradanlığı kesinlikle ve keskin biçimde reddetmiş, partisi TKP'nin dışında fakat komünizmin içinde bir ömür tüketmiş olan Hikmet Kıvılcımlı'nın seksen yıl önce yırtıp aşmaya çalıştığı bazı ideolojik sorunlar bugünkü sol içinde dahi devam etmektedir.

Futbolun adaleti böyle de yokmuş

Kaan Toker

Futbol futboldan başka her şeymiş. Polisin mükemmel zamanlamasıyla, genel seçimler yapılmış ve Türkiye Futbol Federasyonu'nun yeni yönetimi seçilmişken ama daha koltuklarını bile ısıtamadan, sekiz aydır süren takibin ardından başlatılan operasyon bize bunu gösterdi. Operasyon onlarca kulübe ve yüzlerce kişiye uzanınca bu operasyonun neden yapıldığına ilişkin çok sayıda yorum da yapılmaya başlandı.

Ne oluyordu? Futbolu temizleyen bir devrim mi yapıyordu, yoksa bu operasyon sadece Fenerbahçe ve Aziz Yıldırım'a karşı bir operasyon muydu, yoksa bir cemaatin son yıllarda daha da büyüyen futbol pastasını ve futbolun toplum üzerindeki etkisini ele geçirme operasyonu muydu, yoksa bir sermaye grubunun rakip bir sermaye grubunu futbol dışındaki sektörlerdeki rekabetinden ötürü zora sokma hamlesi miydi?

Polis operasyonları ve mahkeme eliyle ülkeye demokrasi getirme zihniyetine sahipseniz, bunun bir uzantısı olarak, aynı yoldan futbolu da "temiz" hale getirebileceğinizi düşünmenizde hiçbir çelişki yoktur.

İçinden asker ayıklanarak "sivilleştirilmiş" Devlet Güvenlik Mahkemelerinin yeni versiyonu Özel Yetkili Mahkemelerinin Özel Yetkili Savcılarının eliyle yürütülen benzeri tüm operasyonlar ve davalarda olduğu gibi, önce ortalığı telefon veya ortam dinleme, izleme vb. bilgilere dayalı, kanıt niteliği taşımaktan çok kanaat oluşturmaya dönük bir enformasyon dalgası kapladı.

Üzerinde gizlilik kararı olan bir soruşturmanın belgeleri medyaya sızdırılıp yapılan yayınlarla medya eliyle toplumda bir "suçludur" kanaatinin oluşturulması başarılıncaya TFF'nin savcılığın iddianamesini bekleme, yani karar almayı erteleme yönelik 15 Ağustos tarihli kararı kamuoyunda oluşturulan "suçlu" kanaatinin doğal sonucu "hemen cezalandırma ve kararın infazı" beklentisini tatmin edemedi.

Ama ortada şu sorun duruyor: TFF kanaat ile karar verirken mahkemeler ancak suçun kesin kanıtlanmasıyla hüküm verebiliyorsa, TFF'nin kanaati birkaç yıl sonra mahkemede kanıtlanamazsa ne

olacak? Tersinden de TFF mahkeme sonuçlanmadan karar veremez hale gelirse ne olacak? Çünkü Temmuz 2009 tarihli Futbol Disiplin Talimatı 55. Maddesi şikeye, teşvike ve bunlara teşebbüse tek bir cezayı öngörüyor: Küme düşürme. Ligde yeni sezonun karar verilemeden başlamasından ötürü adalet çoktan gecikmiş olacak. Ama sanıkların kendi savunmalarını yapabilmek için belgelerin tamamına ulaşmasının üzerindeki gizlilik kararı ise hala sürüyor, iddianame oluşana kadar da sürececek. Burada da eksikli bir yargı düzeni duruyor.

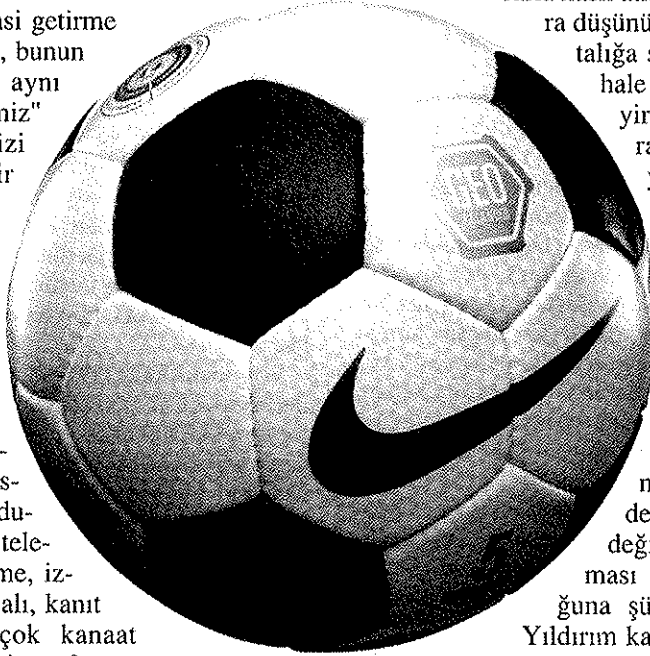
Tabii, tüm bu gelişmelerle birlikte, verilmesi gereken kararın olumsuz sonuçları üzerinde de düşünölmeye başlandı. Yayıncı kuruluşu, kulüpleri şike yaptığı iddia edilen takımlar küme düşürölürse yaşayacakları çok büyük gelir kaybı korkusu sardı. Bu yüzden Federasyon, yayıncı kuruluş,

kulüpler öñlerine konmuş ikilemi en az zarar

larla nasıl atlatabileceklerini kara kara düşünüyor. Bir yanda, artık ortalığa saçılmış kirliliğe müdahale etmemenin futbol seyircilerini hızla uzaklaştıracığı gerçeğı, diğeryanda müdahalenin yaratacağı altüst oluş ve büyük kayıplar.

Türk futbolunun her bakımdan motor gücü Fenerbahçe, bu nedenle de futbolun güçlü kişisi Aziz Yıldırım'dır. Türk futbolunun dokunulmazlarının başındadır. Bu yüzden futbolda güç yapısını değiştirmek isteyen in vurmağı gereken esas yer olduğuna şüphe yoktur ama Aziz Yıldırım kaynak veya neden değil, yalnızca sonuçtur. Şike, teşvik, bahis, hiçbir i Aziz Yıldırım'la başlamıştır ne de o gindince bitecektir.

Dün dokunulamaz olanlara alkış tutup övgüler düzenler (hatırlayın seneler önce, maçın sahada kazanılmadığını öğrendim, diyen Aziz Yıldırım'ın takıma ve anlaşıldığı kadarıyla başka yerlere müdahalesine daha bu sene "Azizsilin" diye övgü düzenleri) bugün aynı düzen ve aynı işleyişin içinde yeni güç yapısı oluşturma hamlesini iştahayla "yaşasın temiz futbol" diye teşvik ediyor, "Türk futbolunda milat, devrim," diye avuçlarını patlatırcasına alkış tutuyorlar. Dokunulamaz olanlara dokunuluyor, diye sevenlerin artık şu soruyu da sorunun cevap arama vakitleri geliyor: Peki, ya şimdi

dokunabilme gücüyle donanmış olanlara kim dokunabilecek? Kral öldü, yaşasın yeni kral! Ya krallığı kim yıkacak?

Tüm bu sürecin sonunda sistem aynı sistem, kafa aynı kafa olarak kalacak. Sadece bu güc mücadelesinin sonunda futbol endüstrisinin yeni patronları olup futbola aynı şekilde onlar hükmedecek. Belki, artık şike, teşvik, hakemi, federasyonu, rakip takımı etkileme işlerinde biraz daha dikkatli davranmaya başlarlar. Bunlar, artık bol bol konuşanların anlattığı kadarıyla, düne kadar bu oyunun yazılı olmayan kurallarıydı. Bundan sonra üstü örtülü acil durum müdahaleleri olacak. Zaten niyet de budur, ufuk da!

Büyük bir içtenlikle "Sporda Şiddet Yasası'nın [Sporda Şiddet ve Düzensizliğin Önlenmesine Dair Kanun] taraftarlara dönük olduğunu zannediyorduk," diyen kulüp yöneticilerinin işaret ettiği bir gerçek bu yasayla ilk defa kanunda tarif edilen şike ve teşvik primine ilişkin maddenin kendilerine, yani büyük kulüplere ve süper lig kulüplerine uygulanmayacağını düşündüklerine işaret ediyor.

Diğeri ise, taraftarın endüstriyel futbolda "marka bağlılığı yüksek bir müşteri" kılınması, bunun dışındaki çapaklardan arındırılması için gereken düzenlemelere işaret ediyor. İstedikleri taraftarın bir müşteri olarak bilet, kombine, dekode, forma, kulübün diğer ürünlerini alması, markaya bağlı iyi bir tüketici olmasıdır. Zaten endüstriyel futbol futbolcu ve teknik adamların sadece iyi birer çalışan, taraftarın bol tüketen bir müşteri olmasını, futbolun eğlence sektörünün karlı bir parçası olmasını ister. Sonuç, ürüne üretenlerin tümüyle yabancılaşmasından başka bir şey olamaz.

Halbuki spor ve oyun ise asla sadece eğlenceye

indirgenemez. Taraftar hiçbir zaman sadece takımın kendisini daha iyi eğlendirmesiyle yetinemez. Kendisini kulübün sahiplerinden biri, takımın ve oyunun bir parçası olarak görür ve bunu ifade eder. Futbolcu için top oynamak hiçbir zaman sadece bir iş olamaz. Onun hayatının ve kimliğinin belirleyici bir parçası haline gelir.

Bu yüzden şike operasyonunun başından beri en doğru yaklaşımı bir kişi dillendirebilmiştir: Aykut Kocaman. "Temizlik böyle değildir, temizlik böyle olmaz. Türk futbolu çökmeli ve tümüyle yeniden inşa edilmeli... Bütün yapısı itibarıyla futbolumuz yanlış bir zemindedir. Bütün futbolumuzun zeminine baktığımızda, hakikaten bataklık... Gerçek aktörlerin yani futbolcuların piyon olarak kullanıldığı bir yapıdayız."

Futbol ne güzel endüstrileşti, diye sevenlerin, neden şike oluyor, diye şikayete hakları olamaz. Bizde bu işlerin şark usulü yapılmasına bakıp aldanmak yanlış. FIFA'nın, UEFA'nın üzerindeki şaibe bulutlarını unutmayın. Kapitalizmin tek değeri vardır: Kar. Kapitalizmin hangi sektörde farklı bir etiği var da, futbolda yok diye şikayet edelim. Haksız rekabeti önleme mi dediniz? Daha güçlü sermayenin daha güçsüz sermayeyi oyunun kuralı budur diye bastırmasından başka nedir ki? Zaten ne olacaktı, mahalle maçında mı şike yapılacaktı?

Futbol, spor metalaşmaktan ne kadar uzaklaşır, ne kadar herkesin yaptığı ve yönettiği bir şey haline gelirse, o kadar kendisi olur.

Durumu bir de futbolun kült figürlerinden Eric Cantona'nın bir cümlesiyle açıklayalım: "Martıların balıkçı teknelerini takip etmeleri nedeni denizin balığının teknelerden geldiğini sanmalarındır."

Namık Kemal'i nasıl ve ne kadar tanıyoruz?

Konur Ertop

Namık Kemal'in yapıtları, yaşadığı çağın ilersindeki ufukları açan düşüncelerle dopdoluydu. Etkili bir kamuoyu oluşturmaya başlayan bu düşünceleri yüzünden yazarın yakasına devletin yapışmasından bu yana bir buçuk yüzyıl geçti. Sürgünler, cezaevleri onu yolundan döndürmedi.

*"Merkez-i hâke atsalar da bizi
Küre-i arzı patlatır çıkarız"*

(Bizi toprağın tâ içine tıksalar, yerküreyi patlatır dışarı çıkarız)

diyerek savaşımını her ortamda, her koşulda sürdüreceğini anlatmıştı. 1870'lerde ülkesi için öngördüğü yenilenme, ilerleme hedeflerini sonradan gelenler ondan esin, güç alarak gerçekleştirdi. Yapıtlarıyla, eylemiyle yurtseverliğin simgesi oldu. Onun gösterdiği hedefler arasında İslam birliği gibi daha sonra gündemden düşenler de var. Bununla birlikte Tevfik Fikret, Ziya Gökalp gibi edebiyat-düşün adamlarıyla birlikte onun görüşleri de Cumhuriyet dönemini büyük ölçüde şekillendirdi.

Atatürk de, kendi kuşağından pek çok aydın gibi Namık Kemal'den derin etkiler almıştı. Manastır Askeri Lisesinde arkadaşı Ömer Naci'nin verdiği kitapta Namık Kemal'in dizelerini ilk kez okumuş, bunlar yaşamı boyunca aklından çıkmamıştı:

*"Vücutun kim hamîr-i mâyesi hâk-i vatandan-
dandır*

*Ne gam râh-ı vatanda hâk olursa cevri-ü mih-
netten"*

(*Vücutun mayasının hamuru, nasıl olsa vatan toprağındandır; vatan yolunda çektikleri yüzünden sonunda toprak olsa ne çıkar."*)

*Vatanın bağına düşman dayadı hançerini,
Yoğ imiş kurtaracak baht-ı kara maderini.*

(Düşman, vatanın bağına hançerini dayadı, kara talihli bir ana olan bu vatani kurtaracak kimse ise kalmamış)

Bu sonuncu dizeleri Atatürk, 24 Aralık 1919'da Kırşehir Gençler Derneği'ndeki konuşmasında okuduktan sonra şiiri şöyle değiştirerek yurdun kurtuluşu yolunda başlayan savaşımın yengiyile sonuçlanacağına inancını dile getirmişti:

*"Vatanın bağına düşman dayasın hançerini
Bulunur, kurtaracak bahtı kara maderini"*

Daha sonra 13 Ocak 1921'de Türkiye Büyük

Millet Meclisi kürsüsünden yine bu dizeleri okuyarak geleceğe ilişkin güçlü inancını yinelemişti.

Namık Kemal'in Vatan yahut Silistre oyunundaki bir şarkının,

*"Yâre nişandır tenine erlerin
Mevt ise son rütbesidir askerinin"*

dizeleri okununca da Atatürk, "Benim bedenimin babası Ali Rıza Efendi, duygularımın babası ise Namık Kemal'dir" diyecekti.

Bu değerlendirmelerde yurtsever, coşkulu ozan kimliği öne çıkan Namık Kemal, Batı uygarlığının geliştirdiği roman, tiyatro, eleştiri gibi dallarda bizim edebiyatımızın ilk önemli örneklerini vermiş bir edebiyatçıydı. İsmail Habip Sevrük'ün Cumhuriyetle yaşıt edebiyat tarihinden bu yana, ortaöğretim müfredat programları onun edebiyatçı kimliğini enine boyuna işlediği için, günümüzde ortalama aydın tipinin ondan söz edilirken sıra-

dan okul bilgilerini yinelediğine tanık oluruz.

Oysa Namık Kemal bir uygarlık-siyaset tasarımı gerçekleştirme yolunda bir savaşı sürdürmüştü. Bu tasarım parlamenter rejimi, bilimin öncülüğünü, hukukun üstünlüğünü, düşünce ve basın özgürlüğünü, kadın haklarını, ekonomide dışa bağımlılıktan kurtulmayı, edebiyatta gerçekçiliği vd. öngörüyodu.

Özgürlük savaşımının yurt dışındaki gönüllü sürgünü, "Hürriyet", "İbret" gazetelerinin başyazarı, "Vatan yahut Silistre" oyununu kaleme almış Magosa kalesi tutuklusu bir yandan da eski şiirin biçim ustalıklarına, gerçeklerden kopmuş benzetmeler sistemine, söz oyunlarına, yaşamdan uzak içeriğine savaşım başlatmış bir yenilikçiydi..

Namık Kemal'i bugün değerlendirirken onun düşüncelerinin, çağını aşan boyutlarını gözlüyoruz. Ancak akıl almaz yakıştırmalarla da karşılaşıyoruz.

Namık Kemal yazısında Saidi Nursi'nin işi ne?

Namık Kemal'den söz edilirken bu öncü kişilikle benzerliğinin öne sürülmesi akıl edilemeyecek bir ad, Bediüzzaman diye anılan Saidi Nursi (ya da Saidi)'dir! Sapla samanın karıştırıldığı son aylarda böyle bir yakıştırma da yapılmıştır.

İkisi arasında, "davaları, duyarlıkları, savaşımaları yönünden" benzerlikler bulunduğunu ileri süren profesör[1], "Bediüzzaman dini dolayısı ile ilahi kurumları sarsan küfrü ve materyalizmi, ilmi ve tabiatçılığı eleştirmiştir. Namık Kemal devletin işleyişini, hayattan kopuk edebiyatı, yalaka aydınları, rahat döşegindeki yastığa yorgana ve rahata mağlub aydınları eleştirir," demektedir.

Saidi Nursi'yi göklere çıkaran Profesör'ün Namık Kemal'de eleştirdiği yanlar yok değildir:

"Namık Kemal milletin hürriyetine kavuşmasını istedi ama, Bediüzzaman gibi kökten başlayıp köhnemiş itikad eksersizleri yerine batı felsefe ve ilmi karşısında yeni iman eksersizleri getirerek milleti o şekilde yenileyemedi, kökü yenilenen itikad yeni insanlar ortaya çıkaracaktı. Bunları Bediüzzaman yaptı. Ona gelinceye kadar bütün yeniliklerin bozuk bir deriye cila olması gibi tutmayı-şı her şeyin başı "bütün ulum-ı hakikiyenin menbainin iman olmasından" dolayı o mesaisini iman üzerine kurdu. Namık Kemal hep siyasiler ile dalaştı, sistemle kavgaya etti, bozulmuş bir yönetim cihazı içinde hangi sistem tutardı ki bu yüzden yönetme erkini kaybetmiş ve yönetilemeyecek şekilde dejenere bir toplumun farkında olmadı veya oldu da metodun yanlışlığı onu bir köşede ölmeye mahkum etti."

Profesör, Saidi Nursi'nin Namık Kemal'i geride bıraktığı görüşündedir: "Bediüzzaman onun yapmadığını yapmış, bu milletin hem dini yaşama istiklalini hem de siyasi ve ekonomik istiklalini zen-

bereği olan dini kurtarmıştır."

Bediüzzaman'ın yetişme koşulları, öğrenim süreci de pek farklıdır: "Çocukken 3 aylık kısa bir ilimden sonra başka hiçbir tahsil yapmadan, şimdiye kadar hiçbir kimsenin ulaşamadığı yüce bir seviyeye ulaşmış yani ilimlerin öncesi ve sonrasına, manevi ilimlere; eşyanın hakikatine, kâinatın sırrına ve ilahi bilgilere vâris kılınmıştır. Said Nursî, Kur'an ilminin kendisine Hz. Peygamber tarafından rüyada verildiğini söylemektedir. Onu Namık Kemal'le karşılaştıran Prof.'a göre, "Bediüzzaman Reşit Paşa'dan, Ziya Gökalp'ten daha hakimane konuşan bir büyük sosyolog ve toplumsal reçete sahibidir, bir tabib-i din ve devlet ve millettir."

Bediüzzaman'ın "Nur Risaleleri" okunurken çekirgeler, arılar, serçeler çevresinde dolanıp ona bağlılıklarını, okunanlardan hoşlandıklarını dile getirirlermiş. Yolda çocuklar koşup ellerine sarırlmış. "Küçük masumlar tayfasının bir önseziyle, Nur Risaleleri'nden mutluluk bulacaklarını, manevi tehlikelerden kurtulacaklarını hissettiklerini anlamadım," diyor.

Nur Risalelerine karşı çıkanları uyarıyor: "O mağlûb olmaz, bu memlekete yazık olur. Dört def'a o saldırı zamanlarında gelen dehşetli depremler, "yazık olur" hükmünü isbat ettiler."

Namık Kemal'in elbette böyle güçleri olmadığını kabul ederek Saidi Nursi'yle ilgili ayrıca kapatalım!

Gazeteci Namık Kemal

Yenilikçi Şinasi'nin bir şiirini okuyup çok etkilenen Namık Kemal Tasvir-i Efkâr gazetesine gidip onunla tanışır. Oraya yazılar yazmaya başlar. Artık gazetecidir. Şinasi Avrupa'ya giderken gazetesini ona bırakır. Bu gazetede siyasal yazılarının yanı sıra bütçenin düzenlenmesi, borçlanmanın yanlışlığı, kadınların eğitimi gibi konularla ilgili yazıları, çevresinin ve çağının ilersinde görüşler taşır.

"Genç Osmanlılar" topluluğu içinde başlayan siyasal eylemi Londra'da "Hürriyet" gazetesindeki yazılarıyla sürecektir. Bu yazılarında ele aldığı konular arasında meşrutiyet yönetiminin benimsenmesi, eğitim sorunu, ekonominin düzeltilmesi vb. bulunmaktadır.

Zaptiye nazırının, ülkesine dönmesine artık sa-kınca kalmadığı yolundaki yazısı üzerine İstanbul'da, arkadaşlarıyla birlikte "İbret" gazetesini çıkardı. İlk sayıda bu yazarlar geçimlerini basın yoluyla sağlamayı amaçladıklarını açıklıyor, gazetelerin görevini de, "halkımıza siyasetin kural-larına ve uygarlığın gelişmelerine ilişkin bilgi vermek" diye tanımlıyorlardı.

"İbret" başyazarı Namık Kemal gelecekte düzenli okullar açılınca bu okullardan yetişecek gençlerin, "şu önemsiz 'İbret' gazetesini de kitap-

lıklarda, sahaf dükânlarında bulacağında ve okudukça, göreceği münasebetsiz şeyleri hoşgörülü bir gülümsemeyle geçiştireceğine, gerçek olup da önemsenmeye değer bulunmamış görüşlerin ise uygulanmalarında yitirilmiş fırsatlar için ağlayacağına hiç kuşku duymayız," diyordu.

"İbret"teki söz konusu yazıları Mustafa Nihat Özön, "Namık Kemal ve İbret Gazetesi" (1938) kitabında açıklamalarla bir araya getirmişti. Bu yazılarda yer alan toplumsal eleştiriler ve çözüm önerileri ise, yakın tarihte, yeni bir araştırmanın konusu olmuştur.[2]

Doç. Dr. Doğramacioğlu'nun saptamaları özetle şöyledir:

"Namık Kemal, İbret gazetesinde sosyal tenkitler yapmış ve toplumsal problemlere çözüm önerileri sunmuştur. Özellikle sosyal eğitim, aile, tembellik, kültürel yozlaşma ve modernleşme gibi konularda günümüze ışık 7tutan bir dizi makale kaleme almıştır. Bu makalelerdeki teklifler bir asır önce sıralanmasına rağmen günümüzdeki benzer problemleri aydınlatacak mahiyettedir. Bu yazılarda Avrupa'dan yeni dönen Namık Kemal'in Avrupa deneyimlerinden izler bulunmaktadır. Yazar, sık sık Avrupa'daki uygulamalara da değinecek gelişmenin ve modernleşmenin anahtarlarını göstermektedir."

İncelemede şu gerçekler vurgulanmıştır:

"Namık Kemal, İbret gazetesinde olgunluk döneminin en verimli makalelerini yayınlamıştır. Bu makalelerinde özellikle sosyal alanda gördüğü aksaklıkları tenkit etmiştir. Ayrıca çocuk eğitimi, çevre kirliliği, görücü usulüyle evlilik, medeniyet, karı koca münasebetleri gibi konularda tenkitlerini ve çözüm tekliflerini dile getirmiştir."

Eleştiriler öneriler

Namık Kemal siyasal yönetimin yanı sıra toplum yaşamında da eleştiriye açık yanlar görmektedir, bunları sergilerken öneriler de getirmektedir.

Önem verdiği konulardan biri "eğitim"dir. Bu konuyla ilgili olarak camilerde Cuma hutbelerinde örneğin sağlıklı yaşam konusunda halkın eğitilebileceğini savunmuştur. Elbette modern okulların açılması için öneriler de geliştirmiştir. Bu konuda bütün hizmeti devletten beklemenin yanlışlığını belirtmiş, halkın birleşip çok küçük ödemeler yaparak okullar açabileceğini anlatmıştır. Ancak böyle bir dayanışma yerine "Darüşşafaka"nın kuruluşuyla ilgili girişiminin bile o tarihte yarım bırakılmış olmasından yakınmaktadır.

İbret gazetesinde özellikle kızların eğitimi üzerinde ısrarla durmuştur. Ona göre toplumun çekirdeğini oluşturan ailede asıl eğitimci annedir. Geleceğin annelerini oluşturacak olan kızlar okutulursa ve onlara iyi bir eğitim verilirse toplumumuz gelişecektir...

Avrupa'da kadınların eğitim gördükleri için ça-

lışma dünyasına da girdiklerini belirtir. Okullarda öğretmenlerin yarısından çoğunu bayanların oluşturduğunu açıklar. "İbret" başyazarı bilgin, yazar, general, bakan, hattâ cumhurbaşkanlarının böyle bayanlarla evlendiklerine de dikkati çeker.

Toplumun eğitiminin ailede başlamasını öngörür. Kızların satılık mal gibi görücüye çıkarılmasını, rızası alınmadan evlendirilmelerini eleştirir.

Türk toplumunun Batı uygarlığı karşısında geri kalmasının arka planında ekonomik sıkıntılar ve yoksulluğu değil tembelliği görür:

"Biz de bir fen öğrenmeye çalışalım... Elleri-miz tutmaz mı oldu? Biz de yeni bir şey yapalım da meydana çıkaralım."

Niçin çalışalım, uygarlık ne işimize yarar, sorularını soranların bulunduğunu belirtir. Halkın uygarlığı, Avrupalılaşmayı yanlış anladığını vurgular. Avrupalıların sürekli çalıştıklarını ve asıl Batılaşmanın aslında çalışmadan ibaret olduğunu anlatır.

Avrupa'nın gelişmişlik düzeyine ulaşmasına gerekçe olarak halkın çok çalışmasını gösterir: İcatlar, yenileşmeler uykusuz gecelerin, rahatı bir yana bırakmanın sonucudur!..

Her şeyi devletten beklemenin yanlış olduğunu belirterek el ele verip çalışmalı ve yeni girişimlerde bulunmalıyız der. Birleşerek ortaklık kurmak, atelye ya da fabrika hattâ banka açmak gibi örnekler üzerinde durur.

Doç. Dr. Doğramacioğlu bu noktayı açıklarken, "Yazar yukarıda sıraladığı kalkınma çarelerini Avrupa'daki gözlemlerinden hareketle dile getirmiştir. Avrupa'da gözlemlediği ve bugün ülkemizde "Yap-işlet-devret" modeline dönüşen sistemi yüzyıl önceden dile getirmiştir." Bu sistemin işlemesi için de çalışmalı, tembellikten kurtulmalıyız. Maddi imkânsızlıkları bahane ederek çalışmayan insanlara çözüm teklifleri sıralayan yazar, zenginliğin temelinde çalışmanın yattığını dile getirmiştir," demektedir. Çalışmanın yeterli olmadığını, planlı, projeli çalışmanın ilerlememizi hızlandıracağını da vurgulamıştır.

"İbret" başyazarına göre Avrupalılar sadece çalışkanlık yönüyle değil adaletli davranma konusunda da bizden ileridedirler. Avrupa mahkemelelerinde hâkimler herkese aynı mesafede dururlar.

"İbret" gazetesini inceleme, şu olgulara da dikkati çekmektedir:

Namık Kemal, toplumumuzda sıklıkla rastlanan iç çekişmelerin toplumsal gelişmeye engel oluşturduğunu belirtmiştir. Avrupa ve Amerika'dan örnekler vererek bizim de birlik olmamız gerektiğini savunmuştur:

"İsviçre ve Belçika'da türlü diller konuşulmakta; Amerika'ya her yıl kırk dil konuşur adamlar giderek ertesi yıl kırk yıllık yerli hüküme girmekte iken bizim tarihimiz, kültürümüz, coğrafyamız aynı olmasına rağmen birlikten ayrılmamızın akıl

kârı olmadığı meydandadır.(...) Özellikle ül-
kemizde yaşayan farklı ırk ve mezhep mensupları-
nın vatanımız için tehlike değil bir kazanç olduğu-
nu vurgular. Öyle ki her farklı etnik topluluk bir
orkestrada farklı enstrümantallerin bulunması gibi
sosyal ahenge hizmet edecektir."

Namık Kemal toplumumuzda yaşayan farklı
ırk ve din mensuplarının bir ahenk içerisinde ya-
şamaları gerektiğinin altını çizmiştir.

Özgür basın

İbret gazetesi yazarı, geliştirdiği yeni siyaset-
kültür tasarısını, gazete aracılığıyla tartışma ala-
nına taşıırken basın özgürlüğü üzerinde çok geniş
biçimde durmuştur.

Namık Kemal'in Avrupa'da "Hürriyet" gazetesi
yazarı olarak verdiği savaşım beş yıl sürmüştü. İs-
tanbul'a döndükten sonra siyasal yönetime eleştiri-
lerini gülmece gazetesi "Diyojen"de sürdürdü.

Bu dönemde yayın organları uzunlu kısalı ka-
patıldı. Bu sırada ölen sadrazamın yerine getirilen
Mahmut Nedim Paşa şiddetli eleştirilere hedef
oluyordu. Onun döneminde basın üzerindeki bas-
kılar da çoğaldı. Tanzimat fermanıyla kaldırılmış
olan yargılamasız sürgün, azil cezaları yeniden
görölmeye başladı. Önceki yönetime yönelik hiç
bir eleştiri yazılmaması için basına uyarıda bulu-
nldu. "İbret" gazetesi böyle bir ortamda -yayın
iznini de güçlükte elde ederek- çıkmaya başladı.
27 gün sonra da devlete karşı ve genel ahlaka ay-
kırı yayın yapıyor diye dört ay süreli kapanma ce-
zası aldı. ..

"Diyojen"in kapatılmasına karşı, Namık Ke-
mal, "Basın Tüzüğü" başlıklı yazısında, "Canileri,
katilleri, Girit âsilerini, Yunan haydutlarını mah-
keme önüne çektiler, hâlâ da çekiyorlar. Yargılan-
maksızın yazması engellenmek, yargısız işinden
uzaklaştırılmak, aç bırakılmak yalnız biçare me-
murlarla gazetecilere mahsus bir bela mıdır?" di-
ye tepki gösteriyordu. Kapatılan "İbret" yeniden
yayına başlarken Kemal, kapatma cezasının tek
bir kişinin keyfi kararıyla alındığını dile getirdi.

"Türkçe Basın" yazısında, basını, insanlığın
buluşlarının en şerefli, çağdaş uygarlıkta görü-
len olgunluğun ana nedeni" diye niteliyor, uygulan-
nan baskıları kınıyordu:

"Dalkavuğa dalkavuktur demek genel ahlaka,
garaza marazdır demek devlet çıkarlarına aykırı
sayıldı. Görevle gönderme diye adam sürmek da-
ha şiddetle ortaya çıktı."

Yayınlanmış bir tüzük varken yeni bir kararna-
me çıkarılmasını Namık Kemal uygun bulmadığı-
nı bildirir.

"Elde bir basın tüzüğü var, onun da hükmü yü-
rümüyor. Kararname ise yalnız Girit sorunu süre-
since uygulanmak üzere çıkarılmıştı. Hamdolsun
şimdi Girit'te sorun yok. Bir gazeteci yazı yazar-
ken mecnun olmadıkça o kararnamenin hükmünü

nasıl göz önüne alır?..

Ülkemizde basın kadar şiddetli ceza görmüş
hiç bir şey yoktur...

Gazeteler bu duruma gelmeden önce herkes
'rimpapa' gibi, 'kızıl elma' gibi saçmalarla uğraşı-
yordu. Dünyada bir uygarlığın var olduğunu, dev-
letin dünyaya karşı bir politikası bulunduğunu
halk öğrendiyse hep basın sayesinde...

Bu ülkeye gazeteler fena hizmet etmedi... Bu-
gün Osmanlıların bir yazı dili varsa gazeteler sa-
yesindedir... Devlet düzenli bir akademi açmış ol-
saydı belki edebiyatın gelişmesine gazeteler kadar
yardımcı olamazdı...

Silah elde mülke saldıran halkı isyana kışkırt-
tan haydutlar yargılanırken gazeteciler onlardan
daha kötü veya insanlıktan yoksun mudurlar ki
hiç yargılanmaksızın ceza görünsünler!"

"Kararname"ye karşı çıkan yazıları sürüp giden
Namık Kemal bu uygulamayı gazetecilere kaza
kurşunu yağdıran makineli tüfeğe benzetir! Der-
ken kitap sansürü gündeme gelir. Namık Ke-
mal'in, Ahmet Mithat Efendi'nin baskısı süren ki-
tapları için basımevlerine zaptiyeden emirler ya-
ğar. Namık Kemal yazar haklarını kanıtlar göste-
rerek savunan birçok yazı yayınlr. Bunlardan bi-
rini de, "Kalemini dilenci değneği etmek isteme-
yen kalem sahipleri" diye imzalar.

Bir yazısında da şunları söyler:

"Yüce hükümet -adaletinden beklendiği üzere-
bizim haklı olduğumuzu kabul buyurursa yurdu-
muzda yazılan yapıtları denetlenmekten kurtarmış
oluruz. Bize ceza ederse -kıyamet kopmaz a!- va-
tan için bir de hapsolalım..."

"Kıyamet kopmaz a!" sözünü, Namık Kemal'in
tam da o sıralarda kaleme almış olduğu "Vatan
Yahut Silistre" oyununda Abdullah Çavuş söyle-
yip duruyordu. "Vatan için bir de hapsolalım!" sö-
züne gelince: Bu oyunun Gedikpaşa'da Güllü
Agop tiyatrosunda temsilinin yarattığı yankılar,
öylesine büyük oldu ki Namık Kemal Magosa ka-
lesine hapsedildi, 38 ay Kıbrıs'ta yaşamak zorun-
da kaldı.

Siyasetten ekonomiye parlamentolu yönetimden dış borçlara

Namık Kemal "hukuk", "özgürlük", "eşitlik"
kavramları üzerinde özellikle duruyordu. Ancak
bu temellere dayanacak siyasetin Osmanlı coğraf-
yasının bütünlüğünü koruyacağını düşünüyordu.
Böylece bir Osmanlı vatani düşüncesi oluşacak,
bu düşünce çevresinde birleşen farklı toplumlar
İmparatorluğun parçalanmasını önleyebilecekti.

Bir anayasa hazırlanmasını, padişahın mutlakçı
yönetiminin değişmesini, seçimle görev alacak bir
millet meclisinin var olmasını öngörüyordu.

Ekonomik durum üzerinde özellikle durmuştu.
Dış borçlanmaya karşı çıkıyordu. Devlet harca-
malarının gereksiz alanlara yapılmasını eleştiri-

yordu. Avrupa'dan borç almak yerine içborçlanmaya gidilmesini önermekteydi.

Değindiği konular arasında örneğin şunlar yer alıyordu:

Tarım geliştirilmeli, tarımla uğraşan kesim bilgilendirilmelidir. İllerde tarım komisyonları oluşturulmalı, örnek çiftlikler kurulmalıdır. "Aşar" vergisi kaldırılarak bunun yerine vasıtalı vergiler konmalıdır. Başkent İstanbul'dan asker alınmadığı gibi vergi de toplanmayışına son verilmelidir. Devletin düzenli bir bütçeye sahip olması gerekir. Ticaret yetersiz ölçektektir. Bayındırlık alanı yalnızca bir iki demiryolu ile birkaç şoseyi kapsamaktadır. Ticaretin ve tarımın gelişmesi ise ulaşım ağının gelişmesine bağlıdır. Millî sanayinin korunması için Avrupa ülkelerinden gelecek mallarla ilgili gümrük tarifeleri yükseltilmelidir. Yerli sanayi korunmalıdır. Kapitülasyonların ekonomiye kötülüğü dokunmuştur. Reji idaresi devletleştirilmelidir.

Görüşleri ve yapıtları günümüzde yeterince tanınmayan Namık Kemal'in yalnızca bir edebiyat adamı olarak değerlendirilmesi açık bir haksızlıktır. Onun gazeteci kimliğiyle ele aldığı sorunların uzantıları günümüzde gündemdedir. Ekonomiyle ilgili görüşleri de bu kapsamdadır. "Dış borçlar", bu geniş çerçevenin yalnızca bir bölümüdür. Bir araştırmacının (Abdurrahman Siler: K.T.Ü. Fatih Eğitim Fakültesi Sosyal Bilimler Eğitimi Bölümü Tarih Anabilim Dalı Araştırma Görevlisi) incelemesinde ("Dış Borçlanma Karşısında Namık Kemal ve Atatürk"), güncel bir sorun tarihsel boyutu içinde gösterilmiş olmaktadır.

Araştırmacının, konuyla ilgili açıklamalarından biri, şu örnektir :

"Tanzimatçıların, devletin malî itibarı sayesinde, Avrupalılardan kolaylıkla borç bulabildiklerini öne sürmeleri Namık Kemal'i öfkeli kılmış görünüyor. "Muvazene-i Maliye" adlı makalesinde bu konuyu da ele alan Namık Kemal, dış borçların kolaylıkla bulunmasının, aslında devletin malî itibarı ile değil; devlete zararlı çok ağır şartların kabul edilmesi sayesinde gerçekleştiğini belirtir. "İki katma senet vererek fâhiş faizlerle" para alan Tanzimatçıların, borçları ödeyemez duruma düşünce, bu sefer borç ödemek amacıyla yeni borçlara yönelmelerinin, sonunda devleti bütünüyle iflasa sürükleyeceğini; bu noktadan itibaren de yabancı müdahalesinin kaçınılmaz olduğunu anlatmaya çalışır."

Yeni Türkiye'nin oluşum aşamasında Namık Kemal'in etkisine dikkati çeken Abdurrahman Siler, "Osmanlı İmparatorluğu'nun çöküşünde ve dağılmasında, ağır dış borç yükünün önemli bir rol oynadığını çok iyi kavramış olan Atatürk, bu konuda elbette Tanzimat dönemi yöneticileri gibi değil, onları şiddetle eleştirmiş olan Namık Kemal gibi düşünüyordu. Ancak Atatürk, Namık

Kemal'den farklı olarak, sadece düşünmekle kalmamış, fikirlerini uygulama alanına koymayı da başarmıştır." demektedir.

Sunduğu veriler "tam bağımsızlığın ekonomik bağımsızlıkla ilişkisi, dış borçlanmanın şartları, dış ticaret dengesi ve tasarruf" gibi konularda yoğunlaşmıştır. Cumhuriyetin kuruluş döneminde bu konuda öngörülen ve uygulanan ilke, dış borçların ve yabancı sermayenin, Türkiye'nin tam bağımsızlığını zedelememesi ve ulusal egemenlik esasına zarar vermemesi olmuştur.

Bu yeni hedefi Atatürk şöyle belirlemiştir: "Hükümetimizin her uygar devlet gibi dış borç anlaşmaları yapmasına gerek vardır. Şu kadar ki borç alınan yabancı paralarını, şimdiye kadar Babıâli'nin yaptığı biçimde, ödemeye mecbur değilmiz gibi, maksatsız israf edip borç yükümüzü artırarak malî bağımsızlığımızı tehlikeye atmaya kesinlikle karşıyız. Biz memleketi, bayındırlığı, üretimi ve halkın refahını sağlayacak, gelir kaynaklarımızı artıracak verimli borçlanmalara taraftarız."

Namık Kemal ile Atatürk'ün dış borç problemi hakkındaki ortak görüşlerini A. Siler şöyle özetlemektedir:

1) Dış borçlanma prensip olarak mümkündür. Ancak bu konuda devletin malî ve ekonomik bağımsızlığının zarar görmemesi esastır.

2) Bu esasa dikkat edilmez ve gelişigüzel bir şekilde, millet menfaatleri göz önüne alınmadan dış borçlanmaya gidilirse, çok geçmeden siyasî bağımsızlık da tehlikeye girer. Örnek olarak, Osmanlı İmparatorluğu'nun yıkılışında dış borçlarının rolünün bilinmesi yeterlidir.

3) Devlet yönetiminde lüks, israf, yolsuzluk vb. gibi olumsuzluklar önlenirse, yabancı ülkelere fazla borç para almaya gerek kalmaz. Asıl olan, ülke kaynaklarını en verimli bir şekilde değerlendirmek ve çok çalışarak bol üretim sağlamaktır."

*

Namık Kemal'in edebiyatçı, özgürlük savaşçısı, yurtsever kimliklerinin yanı sıra onu yakından tanımak için toplumsal, kültürel, siyasal, ekonomik görüşlerini de göz önünde bulundurmamız. Bu görüşlerin günümüzde de önemini yitirmemiş olanları az değildir.

[1] Prof. Himmet Uç'u tanıtan satırlarda okur, şu türden bilgilerle karşılaşmaktadır: "Türkiye'de ilk defa Roman ve Eleştiri Terimleri Ansiklopedik Sözlüğünü yayınladı. Böyle bir çalışma ülkemizde olmadığı gibi Anglo Amerikan ülkelerinde de yoktur. Şiirimize Estetik ve Felsefi Bakışlar isimli kitabını yayınladı; Türk edebiyatında şiirle felsefe ve estetik arasında böyle bir çalışma yoktur. Edebiyatımızda örneği neredeyse olmayan Tematik Türk Şiiri Antolojisini yayınladı..."

[2] "Namık Kemal'in İbret Gazetesinde Sıraladığı Tenkitler ve Çözüm Önerileri", Yard. Doç. Dr. Hüseyin Doğramacıoğlu, Turkish Studies - International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic, Volume 6/1 Winter 2011, p. 975-986).

Hüznün ıslak gülüşü

Ahmet İnce

Zamansız bir yok edici,/Gelip 'dur' derse,/ Sol göğsümdeki santrale,/Sen, hep hazır tut yüreğini o büyük güne.../Unutma gülüm, korkulacak bir şey değildir ölüm/İnsan, sonsuza uçar bir gün.

Yakalandığı amansız hastalığa yenik düşen emekli öğretmen arkadaşımız Mustafa Yazıcı'yı, 15 Temmuz 2011 tarihinde, Maçka'nın Armağan Köyü'nde toprağa verdik. Sendikal hak ve özgürlükler mücadelesinin sıra neferi, doğa ve çevre savaşçısı, sosyalist, eğitimci ve yazar Mustafa Yazıcı'nın arkadaşları, eşi öğretmen Zülfiye Yazıcı, dost ve yakınları olarak hep birlikte onu sonsuzluğa uğurladık.

Dağların sis dolu yüreğinden/Kristal yağmurlar damlıyor şimdi/Anılarımızın sararmış yapraklarına/Hüznün ıslak gülüşünde/Mevsim suskun bir yalnızlık/Mavi bir özlem arıyor şimdi/Kardan beyaz düşleri

Karaciğer kanseriyle bir süre mücadele ettikten sonra, yenik düşerek, hayata veda eden Yazıcı'nın örgütçü bir kişiliği vardı, aynı zamanda Trabzon Çevre Girişimcileri Derneği'nin başkanlığını yürütüyordu.

Buruk bir sevinç gibidir yaşamak,/Sonsuzluğa yürürcesine,/Koşarcasına hiç durmadan.../Bak, direnmeye yüz tutmuş/Mavi bir türkü yine avuçlarımda.../Haksızlık ve zulmün üstüne yürüyen...

Yazıcı, ülkemizin ve bölgemizin çeşitli toplumsal sorunları konusunda etkin çalışmaları, ciddi duyarlıkları olan isimlerin başında geliyordu. Başta çevre olmak üzere tüm sorunların çözümü için bilgili, bilinçli, örgütlü bir toplum oluşturabilmek amacıyla yılmaksızın mücadele etti ...

Organize ettiği çeşitli toplantılar aracılığıyla, "doğa ve çevre bilincinin önemi" konusunda insanlarımızı sürekli uyarmıştır. <http://karadenizcevre.blogcu.com/> adlı web sitesinde, o zamana kadar

yapılan örgütlü çalışmaları, Trabzon'un çevre sorunlarını ve çözüm önerilerini sıralamıştı.

Yazıcı, hızla artan nüfus, buna bağlı olarak hızlı ve çarpık kentleşmenin neden olduğu doğal ortamların yok olması, şehir içi yeşil alanların, normalin çok altına düşmesi karşısında insanlarımızı gerekli koruma bilincini vermek için hep çırpındı durdu. Nükleer santrallerin ibretlik bir örneği olarak görüldüğü, belki de bedeninde hissettiği Çernobil felaketinin Karadenizde yol açtığı yaygın kanser ve ölüm vakalarına sürekli olarak dikkat çekti:

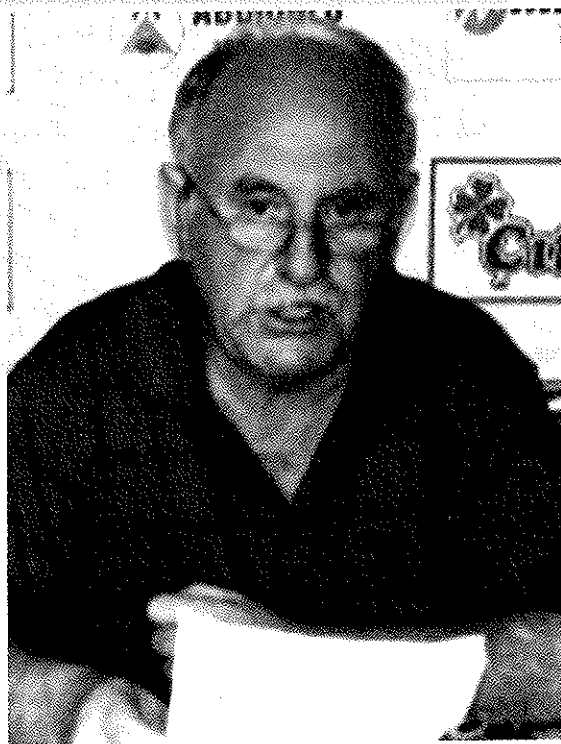
"Günler ağır. Günler ölüm haberleriyle geliyor./Düşman haşın, zalim ve kurnaz./Ölüyor çarpışarak insanlarımız"

Hidro Elektrik Santraller (HES'ler)le birlikte, değişmekte olan iklim ve doğa yıkımı konusunda halkı bilgilendirmek, Karadeniz su havzalarının sorunları karşısında ulusal ve uluslararası koruma çalışmalarına katılmak, yön vermek, onun başlıca amaçlarındandı. Bu amaçları şiirsel bir dille şöyle özetleyebilirim:

Bilirsin, yaşamak direnmektir./Direnmek savaştır, barıştır yeri geldiğinde./Yeri geldiğinde yarış.../Gün gelir, insan kazanır o yarışı./İnsanlık kazanır./Uzak değil o günler gülüm./Kim bilir belki bir adım atsak,/Bir el uzatsak,/O güneşli günlerin tutacağız elinden...

Mustafa Yazıcı, sosyal mücadelenin unutulmaz

bir neferi olarak, Trabzon emek hareketi tarihinde yerini almıştır. "Gündüzlerinde sömürülmeyen, gecelerinde aç yatılmayan bir dünya" özlemi için, ömrünün sonuna kadar koştu. Mustafa Yazıcı; yaşanabilir bir çevre, savaşız ve sömürsüz bir dünya için sürdürdüğümüz ortak mücadelenin geçmişinde ve geleceğinde gülümseyen bir aydınlık olarak hep yaşayacak. Anısı ve mücadelesi önünde saygıyla eğiliyoruz.

Amadeo Clemente Modigliani

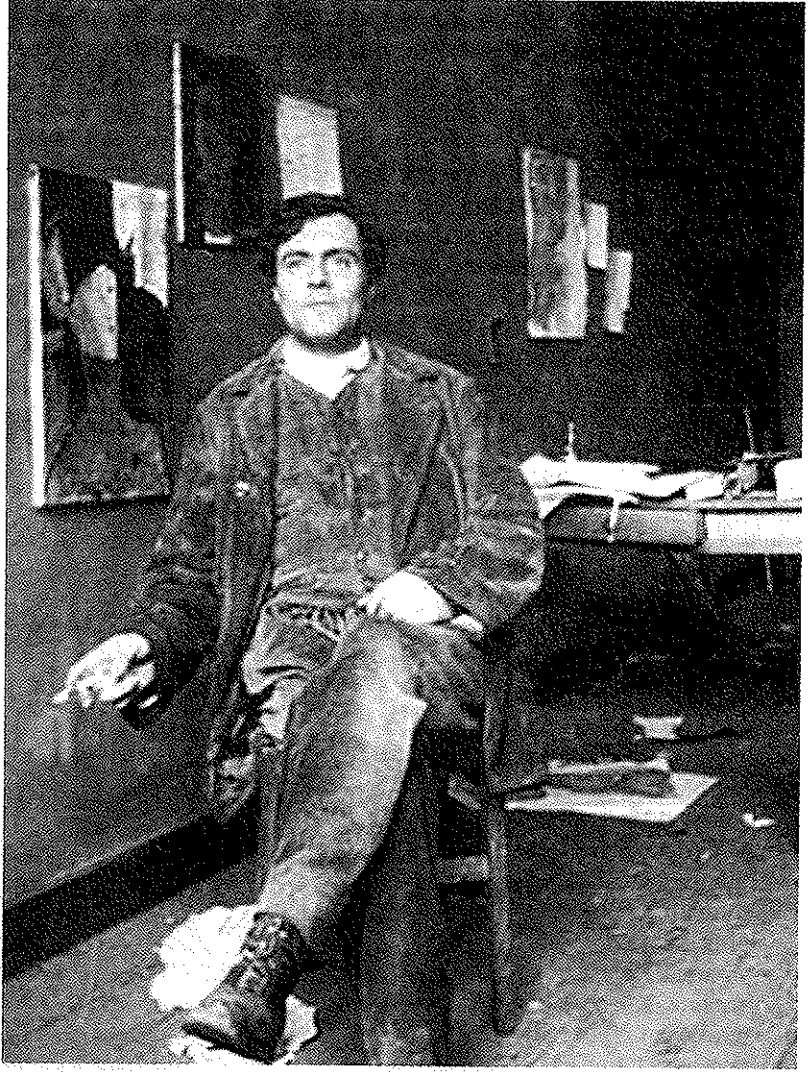
Ayfer Coşkun

E lleriyle belini sarmış, bir omuzu hafifçe yukarıda, üzerinde oldukça eski bir kazak, objektife bakıyor.

Alnına düşmüş perçemiyle, "O kadar yakışıklı ki, bütün kadınlar peşinde." diyen Max Jacob'u doğrulayan bir duruş. Amadeo Modigliani'den başkası değil kuşkusuz.

1884'de İtalya'nın Livorno kentinde doğan Modigliani, anne tarafından Yahudi asıllıdır. Daha çok küçükken vereme yakalanması nedeniyle okulunu bırakmak zorunda kalır. Ama annesi resme olan merak ve kabiliyetini görünce, İtalya'nın tüm müzelerini gezdirerek iyice özendirir onu. 1902'de önce Floransa'daki, sonra da Venedik'deki Güzel Sanatlar okullarına devam eder. Bu arada yontuya da ilgi duymaktadır. 1906 yılında, belki geçici olarak, Paris'e gider ama bir kez dışında hep orada kalır. Paris onun için bir yandan dönemin ünlü ressamaları ve yeni akımlarla tanışma olanağını verir, öte yandan da esrar, alkol gibi tutkularını ortaya çıkarır. Hemen hemen her zaman yoksulluk çeker. Öyle ki yaptığı resimleri yok pahasına satmak zorunda kalır. Ona poz veren ünlü bir isim, tablo için ne ödeyeceğini sorduğunda : "On frank ve bir de alkol." yanıtını aldığında şaşırır.

Her şeye karşın, alışkanlıklarını terketmez ve ölünceye dek yoksulluğu sürer. Sürer de, bunun resim çalışmalarına etkisi nelerdir, bunu bilmek kolay değil. Görünen o ki, resim yapmaya her şeye karşın devam eder. Diğer ressamlarla ve bazı yazarlarla ilişki kurar. Andre Salmon, Max Jacop ve Picasso'nun aralarında bulunduğu sanatçılardan onu en çok etkileyeni, adeta yol gösterici olanı kuşkusuz Cezanne'dir. Bu arada Romen yontucu Constantin Brancusi ile de tanışır. Tanışmaları

dostluğa dönüşürken, zenci sanatıyla ilk temasını da kurmuş olur. Portrelerinde ve çıplaklarındaki uzatılmış, sade çizgilerin kaynağını bu sanatta bulmuş olmalı. Yontu yapmaya olan tutkusu da iyice açığa çıkar böylece. Yaptığı beş yontuyu sergiler. Ayrıca karyaditler de yapar. Kadın biçimindeki bu taş sütunlarda yine Fildişi sahillerinin etkisi görülse de, kendine özgü biçimlere ulaşır ve bu çıplak çalışmalarının başlangıcını da oluşturmaktadır. Bu alandaki çalışmaları ne yazık ki, sağlığı nedeniyle yarım kalır. Bitiremediği taştan oymalarını yok edip, bırakır yontuyu.

Doğa ile pek ilgilendiği söylenemez. Öyle ki

bilinen sadece iki tane doğa resmi vardır. Onun asıl konusu insandır. İnsan yüzü ve vücudu. Hemen her sınıftan insanın portresini yapar. Çocuk, genç kız, kadın, yazar, şair, zengin, fakir ve sevgililer...Paul Guillaume'dan, Kisling'e, Madam Pompadour'dan Paul Alexandre'a kadar ünlüler de ona poz vermekten geri kalmadılar. İlk sergisini 1908'de Salon de Indépendants (Bağımsızlar Salonu) da açar. Burada sergilenen 6 resminde Latutrec ve Fovistlerin etkisi görülür. 1910'daki sergide ise Viyolonselci isimli tablosu, onun yalnızlaştırdığı resminin müjdecisidir.

Portrelerinde önceleri, özellikle erkek portrelerinde bir yandan kendi biçimini kullanırken, bir yandan da modelin karakteristik yapısını vurgulayan bir yöntem uygular. Örneğin oval yerine köşeli ya da çarpık olabilir. 1920'de yaptığı Mario'nun portresinde bile bunu görebiliriz. Evet, oval bir yüzdür bu ama duruşu, yüz hatları, fôtr şapkası, o kadın yüzlerinde bulamayacağımız kadar özeldir. 1916 tarihli Paul Guillaume portresi zaten bildiğimiz uzun boyunlu ve oval yüzü değildir.

Oval ve uzun boyunlu portreleri incelediğimizde, onlardaki karakteristik çizgileri bulmakta zorlanılıyor. Hatta ilk bakışta hepsi aynıymış gibi gelebilir. Bu bakımdan, o kişilerin fotoğraflarıyla karşılaştırmak ilginç olmalı. Örneğin kendi portresini fotoğraftaki Modigliani ile karşılaştırabiliriz. Ve bunun sonunda alacağımız yanıt :” Benim gördüğümce ben buyum. Bakmayın o fotoğrafa”dır.

İlginç portrelerinden ikisi birkaç yıl birlikte olduğu yazar ve şair Beatrice Hastings'in 1915 ve 1916'da yaptığı iki ayrı portre onun arayışlarını göstermektedir. 1915 tarihli portresinde oval yüzü ve uzun boyunlu olarak yapılmış olan Hastings, 1916'dakinde ise kendine özgü çizgiler taşımaktadır. Modigliani'nin adı ile ilk akla gelen çıplak"larıdır. Onun resminin son durağı ve en üst noktasıdır denebilir bunlara ve hepsi kadın ya da geç kızlardan oluşur. Öyle anlaşıyor ki, çıplak resmi denince kadın vücududur bu ancak. Tek çıplak erkek resmi yoktur çünkü. Genellikle de böyledir zaten.

Çıplak çalışmalarının hemen hepsini yaşamının sonuna doğru gerçekleştirir. 1917'de başladığı

“Çıplaklar”ı aynı yılın sonunda sergiler ama bunlar ahlaka aykırı bulunarak kaldırılır. Oysa incelendiğinde, koyu renk fonların üzerine uzatılmış pembe, taze gövdeler, duruşlarıyla tahrik edici bir görüntü vermezler. Yüzler ve özellikle kapalı ya da karartılmış gözler de bu hali destekler gibidir. Derin bir uykuda ya da derin bir düşünceye dalmış bu çıplaklarda, bir çağrı bulmak güçtür. Çıplaklıklarının ayırdındalar ve utanma denemese de masum bir duruştur hepsininki. Bunu bir karşılaştırmayla daha iyi anlamakta örneğin, Matisse'in , “Mavi Çıplak”ı bize yardımcı olabilir. 1913'de sergilenen bu tablo da izleyicileri şoke etmişti. “Mavi Çıplak” gerçekten hem duruşu hem de vücudun kendisi, Modigliani'nkilere göre çok farklıdır. Çarpıcı ve çağırımlar içeren bir çıplaktır onunki.

Modigliani resim çalışmalarını sürdürürken ve rem hastalığı da tekrarlar ve ilerler. Zaten arada bir de tifo geçirmiştir. Bu durumunda yaşam biçiminin etkileri de gözardı edilemez kuşkusuz. Ve bir çok kadınla ilişkisi biter mi bilinmez ama genç Jeanne Hebuterne'le evlenir. Bu evlilikten bir kız çocuğu dünyaya gelir.

Yaşamındaki bu değişikliklerin yaşam biçimini değiştirdiği pek de söylenemez. Lascano Tegui'nin şu sözleri, bu konuda yeterli bilgiyi verebilir herhalde:

“ 1920 yılının Ocak ayıydı. Onu son kez hayatıyken görmüştüm. Çok içmişti. Öyle ki, gözleri çılgındı. Arkadaşları onu Grande Chaumiere Caddesindeki evine, onu bekleyen karısına götürmek istediler. Ama o her zamanki gibi kimseyi dinlemek istemedi. Ona istemediği bir şeyi hiç kimse yaptıramazdı. Ona para olarak da yardım eden Zborowski bile...”

Lascano'nun sözünü ettiği o yıl, yani 1920'de kaldırıldığı hastanede, 35 yaşında ölür. Ve öldükten sonra 1922'de açılan bir sergideki tabloları üzerine

şair Andre Salmon'un yazdığı bir yazı sayesinde büyük bir ün kazanır. Böylece resim sanatında hakkettiği yeri ancak ölümünden sonra alır.

KAYNAKÇA:

1-Jacques Lipchitz : Modigliani

2-Yeni İnsan Dergisi (1965)

3-Zahir Güvemli: Büyük Ressamlar ve Heykeltıraşlar.

Portre Paul Alexandre Against 1909

Türkiye'de kadın cinayeti vakayı âdiyeden sayılırdı. Şimdi-lerde medyada görünürlüğü arttı, ama durum değişmedi. Adalet Bakanlığı ve kadın örgütleri (kadincinayetlerinidurduracagiz.net) verilerine göre 2002'den bu yana 4410 (2011'in ilk yarısında 130) kadın kocası, sevgilisi, babası veya çocuğu tarafından öldürüldü. Kadına karşı şiddet ise, adeta erkeğin doğuştan hakkı. Bahçeşehir Üniversitesi'nin yürüttüğü "2011 Türkiye Değerler Araştırması"na göre toplumun kadınların da neredeyse dörtte üçü, "ailenin reisinin erkek olması", %62'si "kadının hep kocasına itaat etmesi" gerektiğini düşünüyor. "Bazı kadın dayaağı hakeder," diyenlerin oranıysa %30'a çıkmış (1996'da %19). Kadının Statüsü ve Sorunları Genel Müdürlüğü'nün araştırmaları kadınların yarısının fiziksel ve cinsel şiddet gördüğünü, üç kadından birinin dayak yediğini veya aile içi tecavüze uğradığını, bir çoğunun bunları kimseye anlatamadığını gösteriyor. Gündemde daha az yer bulan örgütlü bir zor da gençlere uygulanıyor. Burhan Ku-zu'ya yumurta atan 13 öğrencinin 4 yıla kadar hapsi isteniyor. Eskişehir Anadolu Üniversitesi'nde YÖK'ü protesto eden 45 öğrenciye 6 yıla kadar hapis istenmekle kalmıyor, para cezası verilerek okuldan atılıyorlar. Ankara'da Hopa protestolarına katılan 10 öğrenci Sincan Cezaevi'nde 70. günlerini dolduruyor (ozgurbirak.org). İnternet turu kadınların ve üniversite-li gençlerin sitelerine uğruyor:

sosyalistfeministkolektif.org (Sosyalist Feminist Kolektif)

Sosyalist Feminist Kolektif (SFK), 2007'de Dayaağı

Karşı Dayanışma Kampanyasının 20. yılı şenliği, genel seçimlerde vesikalı kadınlara destek, Novamed'de direnen kadın işçilerle dayanışma, yeniden Mor İğne gibi "feministlerin özgül renkleri-ni" taşıyan bir faaliyet sürecinde, "erkek egemenliğini bütünlüklü bir politik sorun olarak gören" köktenci bir femi-nizm anlayışla oluştu. 2008 sonlarında İstanbul merkez-li olarak ve Feminist Politika dergisiyle sesini duyurma-ya başlayan SFK, "sistem-dışı" dediği, "erkeklerden, devletten, sermayeden bağımsız feminizmi güçlendir-mek" amacıyla, kadın emeği, kadın istihdamı, kriz vb. üzerine özgül politikasıyla, "hem yaş hem köken açışın-dan çok çeşitli, kimi sol örgütten kimi feminist hareket-ten, kimisi hiç örgütlü olmayan" kadınları bir araya geti-riyor. Diğer kadın örgütleriyle kadına yönelik şiddete karşı, cinsel suçlarda ve kadın cinayetlerinde haksız tah-rik indiriminin kaldırılması için çalışmalar yapan SFK sitesinde kadın örgütlülüğü, ev işçileri ve emeği, femi-nist politika üzerine makaleler bulunuyor. Başlarken, Biz Kimiz?, Tarihimizden ve İletişim başlıklarından kolektif bilgilerine, Haberler, Feminist Gündem, Mutfak Cadıları'ndan güncel haber ve yorumlara erişiliyor. Fem-inist Kütüphane'de bazı önerilen yayın adlarına, Fem-inist Politika'da sınırlı dergi bilgisine ulaşmak mümkün (11. sayısı çıkan derginin, "Politik bir hareket olarak fem-inizm" üzerine 9. sayı başlıkları). İngilizce bilgiler de içeren blog formatındaki sitede, 12-13 Kasım 2011'deki "Ücretli, Ücretsiz Emek Kısacında Kadın" konferansı duyuruluyor.

www.kadinininsanhaklari.org (Kadının İnsan Hakları-Yeni Çözümler Derneği)

1993'de "bağımsız bir sivil toplum, kadın ve insan hak-ları örgütü" olarak kurulan, 2005'de Birleşmiş Milletler Ekonomik ve Sosyal Konse-yi nezdinde özel istişari statü kazanan Kadının İnsan Hak-ları-Yeni Çözümler Derneği,

Türkiye'de ve uluslararası düzeyde, "kadınların demokratik, eşitlikçi ve barışçı bir toplum düzeninin kurulması ve korunması sürecine özgür bireyler ve eşit yurttaşlar olarak et-kin ve yaygın katılımını" desteklemeyi amaçlıyor. Dernek, kadının insan hakları sorununu ve çözümünü araştırma, kar-arları etkileme, eğitim programları geliştirme ve uygulama, kadın girişimlerine yayım ve araçlarla destek verme, demok-rasi, kadın ve insan haklarıyla ilgili STÖ'lerle dayanışma ağı kurma çalışmalarını "bütüncül bir bakış açısıyla" ve "kadınları ilgilendiren çeşitli konular (kadına karşı şiddet, eğitim, ekonomik haklar, yasal haklar, cinsellik, doğurgan-lık hakları, kız çocukların hakları gibi) arasındaki bağlantı-ları dikkate alarak" yürütüyor. Kadımlarla yapılan saha çalış-malarında saptanan ihtiyaç doğrultusunda 1995'de geliştirilen, 1998'den beri SHÇEK işbirliğiyle yerel düzeyde kesintisiz uygulanan Kadının İnsan Hakları Eğitim Programı (KİHEP), 2011 itibarıyla 52 il ve Kuzey Kıbrıs'ta 9500'ü aşkın kadına ulaştı. 2002'den bu yana katılımcıların kurdu-ğu veya destek aldığı Çanakkale, Van, Marmaris, Diyarba-ır, Ayvalık, İzmir, Nusaybin, K. Kıbrıs'taki kadın dernekle-riyle işbirliğinin sürdürülen programın Kadımlarla Mor Bül-ten adlı düzenli yayını da bulunuyor.

Dernek ve KİHEP hakkında bilgilere erişilen sitede, Savunuculuk (mevzuatla ilgili yorumlar), Müslüman Top-lumlarda Cinsellik (Cinsel ve Bedensel Haklar İçin Daya-nışma Ağı, CSBR belgeleri) ve İnsan Hakları başlıkları, yayınlar (zengin bir kitap, broşür, rapor, dergi dağarcığı), güncel haber ve medya yansımaları (5 yıllık), geniş bir bağlantı listesi (Linkler) gibi bölümler bulunuyor.

www.demokratikuniversite.net (Demokratik Üniversite sitesi)

DemokratikUniversite.Net, Türkiye'de farklı üniversi-telerden öğrencilerin üniversite-de demokrasi mücadelesinin ör-gütlenmesine odaklandığı for-um, panel ve toplantıların ar-dından kuruldu. Site, "susturul-maya çalışılan üniversite genç-liğinin, bilim namusuna sadık akademisyenlerin ve üni-versite çalışanı emekçilerin sesi, özgür, bilimsel, demokra-tik üniversite mücadelesinin kürsüsü" olmayı hedefliyor. Öğrenci ve akademisyenlerin katkılarıyla sitede, üniversi-te ve ülke gündemine dair yazı, makale, dosyalar, ulusla-rarası gençlik mücadelelerinin deneyimleri, bilim, kültür ve sanatla ilgili tartışma ve yenilikler, üniversite mücadelesiyle ilgili tüm konular paylaşıyor. Anasayfada güncel dosya konusu, haberler, çeşitli etkinlik duyuruları (örn. Karaburun Bilim Kongresi) bulunurken, Haber, Dosya, Öne Çıkanlar, Son Yazılar, Yorumlar, Arşiv gibi başlıklar-dan da içeriğe ulaşılıyor. Siteye Gönüllü Muhabir'ler de haber, yazı ve görsel iletiliyor.

BELGE

KADIN KATLIAMLARINA SON!

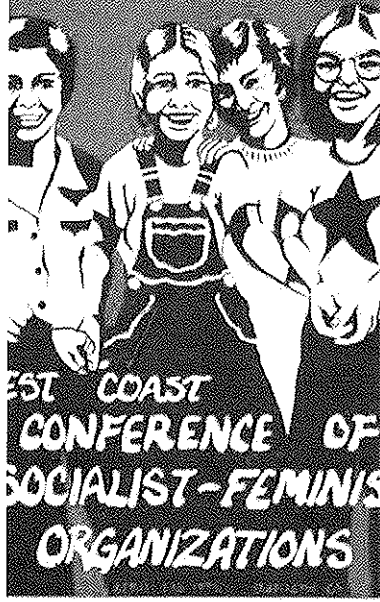
Ekonomik krizle gelen yıkım politikaları, ırkçılık ve ayrımcılık, milliyetçi-faşist politikaların taban bulmaya başlaması ve militaristleşme, kadına yönelik şiddeti de tırmandırdı. Türkiye'de özellikle AKP hükümeti ile birlikte artan şiddet, yüzde bin 400'lere ulaşarak her gün en az 5 kadın katledilirken, Avrupa'nın en demokratik ülkeleri olarak bilinen İsveç ve Norveç gibi ülkelerde bile son 5 yıl içerisinde yüzde 10 oranına ulaştı.

Türkiye'de, "Beyaz tayt giydi", "Tuzluğu uzatmadı", "İzinsiz sokağa çıktı", "Cilveli saat sordu", "Sık banyo yapıyor", "Telefonla mesajlaştı", "Yemeği zamanında hazırlamadı" şeklinde gerekçelerle kadınlar öldürülürken, Avrupa'da "Sözümü dinlemiyor", "Onurumu zedeliyor", "Sinirlendiriyor", "İnternette flört ediyor" vb gerekçelerle kadınlar öldürüldü. Necla, Ayşe, Sakine, İpek, Arzu, Remziye, Adile, Clare, Alicia, Ivy, Rukhsana,... Kimi 18'inde, kimi 61'inde. Kimi başörtülü, kimi mini etekli.. Ortak noktaları katledilmeleri ve katillerinin eş, sevgili, baba yada kardeş olması. Tüm bunlarla birlikte, cinsiyetçi medya sadece katledilen kadınlardan bahsetti. Öyle bir dil kullandı ki "hak etmişler" dedirterek cinayetleri meşrulaştırdı.

Türkiye ve Kürdistan topraklarında gerçekleşen kadın katliamları, yaşadığımız Avrupa topraklarına kadar iz sürebildi. 6 yıl önce Almanya'da 'namus' gerekçesi ile katledilen Hatun Sürücü yada 2 yıl önce koca şiddeti ve baskısından kurtulmak için intiharı seçen Solmaz Temel hala hafızalardadır..

Yerli ve Göçmen Kadınlar;

Katledilen kadınlar, katleden erkekler! Katilleri bir çok yöntemle koruyansa yasaları, kültürü, gelenekleri ve işleyişleri ile erkek egemen kapitalist sistemdir. Erkeğin vurduğu devletin koruduğu, kadına düşman bu sisteme karşı mücadele, kadın katliamlarına karşı mücadele ile iç içedir.

Biz çözümümüzü ve gücümüzü birleştirmedikçe, ev içindeki kölelik düzeninin yıkılması, çalışma yaşamında ve meslek eğitiminde, ekonomik ve toplumsal yaşamda tam eşitlik hakkımızın sağlanması, cinsel şiddetten kurtuluşumuz ve yaşam hakkımız güvence altında olamaz.

Hemen tüm ülkelerdeki kanunlar, kadına yönelik şiddet karşısında aciz! Katliam şekli hemen her yerde aynı. Vahşet derekesindeki kararlılık, kullanılan cinayet aletleri aynı. İfadeler aynı, cinayet haberini işleyen ağız aynı. Olayları psikolojiye bağlayan sözüm ona 'bilir kişilerin' sözleri aynı. Ceza-yı bin bir nedenle hafifleten yasa uygulayıcıları aynı. Katliam

öncesi kadının başvuru yaptığı ve yardım alamadığı kolluk güçlerinin yaklaşımları aynı. İşte erkek egemen kapitalist sistemin dayanışması.. Peki, biz kadınlar ne zaman dayanışacağız?!

Yerli ve Göçmen Kadınlar;

Katledilen başka kadınların sorumluluğunu taşımamak için Türkiye'de başlatılmış bulunan kadın cinayetlerine karşı kampanyayla ve SKM (Sosyalist Kadın Meclisleri)'nin bu nedenle başlattığı 1 milyon imza kampanyası ile dayanışma başta olmak üzere, yaşadığımız tüm coğrafyalarda artan şiddete karşı el ele verelim!.. Kadın katliamlarını durduralım!..

Yaşasın Kadın Dayanışması!..

Kadın Katliamlarına SON!..

Ağustos 2011

AvEG-Kon

SOSYALİST KADINLAR BİRLİĞİ

Sosyalist Kadınlar Birliği

Yekitiya Jinên Sosyalist

Socialist Women's Union

Bund Sozialistischer Frauen

Unions Des Femmes Socialistes

Address: Firnhaber Str.1, 70174 Stuttgart-Deutschland

Tel:+49(0)711 284 27 26

E-mail: skb-aveg@hotmail.com

Anarşistti, feministti, insanlık için, kendisi için âsiydi

Emma Goldman

1869'da doğdu, Rusya'ya bağlı Litvanya'da bir Yahudi gettosundaki yoksul bir aileye mensuptu. 1882'de başkent St. Petersburg'a taşındılar, aynı sene okulu bırakarak bir fabrikada işe girdi. 15 yaşında babasının onu evlendirmek istemesine reddetti, fabrikada devrimci işçilerle tanıştı, Çerniçevski'nin ünlü "Nasıl Yapılmalı" sını okudu. 17 yaşındayken ABD'de evli ablasının yanına gönderildi. New York Eyaletinde Rochester'da bir tekstil fabrikasına girdi.

Hayatını etkileyen Haymarket olayı öncesinde sendikalar konfederasyonu 1 Mayıs 1886'yı grev ve eylem günü ilan etmiş, grev ve gösterilere yarım milyon işçi katılmıştı. Kentucky Luzville'de 6 binden fazla siyah ve beyaz işçi, birlikte yürümüşü. O dönemde kentteki parklar, siyahlara kapalıydı. İşçiler, sokaklarda yürüdükten sonra hep birlikte Milli Park'a girmişlerdi pek çok eyalette ve kentte, siyah ve beyaz işçilerin birlikte yaptığı gösteriler, sınıf kardeşliğinin ırk ayırımını nasıl yıktığını göstermişti.

3 Mayıs'ta Chicago'da polis 4 işçiyi öldürmüştü, 4 Mayıs'ta samanpazarı meydanında (Haymarket Square) protesto gösterisi yapılırken atılan bir bombayla 8 polis hayatını kaybetmiş, bu olay üzerine 5 idam kararı verilmiş, işçilerden biri intihar etmiş, dördü 11 Kasım 1886'da asılmıştı. Asılan işçiler idam sehпасına -1889 Devriminin marşı olan, ama zamanla uluslararası devrimci hareketin marşına dönüşen Marseillaise'i söyleyerek gitmişlerdi.

Bombayı atan hiçbir zaman bulunamadı, ama olayla ilgisi olmayan insanlar idam edildi. 40 yıl sonra 1927'de Sacco ve Vanzetti adlı İtalyan kökenli iki anarşist işçinin idam edilmeleri gibi, bu olay da ABD adliye tarihinin bir yüzkarasıdır. Sonraları Chicago Forest Park'ta onlar için anıt dikilecektir.

Emma daha sonra New York Kentine gider, orada fabrikada çalışırken önde gelen anarşistlerden Alexander Berkman ile tanışır. Berkman daha sonra grevci işçileri silahlı adamlarla ezen Henry Clay Finch'e suikast teşebbüsünden yargılanır, 22 yıl hüküm giyer, Emma Goldman onu savunan konferanslar verdiği için istenmeyen kimse haline gelir, 1893'te aç ve işsizleri kıskırttığı gerekçesiyle tutuklanır. Tutuklanma nedeni olan "İş isteyin, vermezlerse, eklemek isteyin, eklemek vermezlerse, alın" cümlesi ünlü bir söz haline gelir.

1901'de bir anarşist Başkan McKinley'i vurdu. Emma olayla ilgisi olmadığı halde alındıysa da, 15 gün

sonra serbest bırakıldı. 1910'da makalelerini derlediği kitabı (Anarşizm ve Diğer Makaleler) yayınlandı.

Emma aynı zamanda bir kadın hakları savunucusuydu. Somut olarak, doğum kontrolünün ve kürtajın serbest bırakılması için kampa-nya yürütüyordu. Bu konuda dağıttığı broşürden dolayı 1916'da tutuklandı. 1917'de ABD I. Dünya Savaşı'na girerken Berkman ve Goldman, "Zorunlu Askerliğe Hayır" adlı bir örgüt kurduklarından ve ABD'nin savaşa katılmasına karşı kampanya yürüttüklerinden dolayı tutuklandılar, 2 yıl hapiste kaldılar, tahliye edildikten sonra ABD vatandaşlıkları iptal edildi ve ülkeden çıkarıldılar.

Rusya'ya gittiler, Bolşevikleri desteklediler. Fakat bürokratik, politik baskılar nedeniyle muhalif oldular, 1921'de Kronstadt denizcilerinin ve askerlerinin isyanı Troçki emrindeki Kızıl Ordu tarafından bastırılınca Rusya'dan ayrıldılar. Goldman eleştirilerini "Rusya'daki Düş Kırıklığım" kitabında topladı, aynı konuda ikinci bir kitap daha yazdı.

1921'de Britanya'ya yerleşti, sınır dışı edileceğini öğrenince bir işçiyle evlenerek vatandaşlık aldı. 1928'de Akdeniz'deki St. Tropez'a taşındı. Orada otobiyografisini yazdı. 1936'da İspanya İç Savaşı başlayınca 67 yaşında İspanya'ya gitti, ama anarşistlerin (CNT-FAI) koalisyon hükümetine katılmalarından hoşlanmadı ve ayrıldı. Sonra Kanada'ya geçti. 1940 Mayıs'ında öldü.

Türkçe'de iki kitabı yayımlanmıştır. İlki 1996'da Metis Yayınları ile Kaos Yayınları'nın müştereken yayınladıkları otobiyografik "Hayatımı Yaşarken", diğeri ise Agora Yayınevi'nin Goldman yazılarından seçtiği bir derleme kitabı. Yapıtı adını veren yazı "Dans edemeyeceksem bu benim devrimim değildir".

Emma Goldman'ın hayattaki duruşu çok önemlidir. Kadın bir cinsellik metarı değildir, bedeni hiç kimsenindir, sadece kendisine aittir, istemediği sürece çocuk doğurmaz, Tanrı'nın, devletin, toplumun, kocanın, ailenin emrine girmez, hayatı yaşamak bakımından basitleştirir, anlam olarak derinleştirir, zenginleştirir, hayatın manasını ve maddesini bütün karmaşıklığıyla öğrenmeye çalışır, kamuoyunun baskılarına ve suçlamalarına aldırılmaz, kadınların oy pusulasıyla değil, anarşist devrimle kurtulacağına kadınlarla erkeklerin özgür ve eşit olarak yaratacakları bir dünyanın ancak bu şekilde kurulacağına inanır.

